תנ״ך · ראשונים · אבן עזרא · כתובים

אבן עזרא על תהילים

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן עזרא על תהילים

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-עזרא-על-תהילים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
פרק א 7
פרק ב 9
פרק ג 12
פרק ד 13
פרק ה 15
פרק ו 17
פרק ז 18
פרק ח 22
פרק ט 23
פרק י 26
פרק יא 29
פרק יב 30
פרק יג 31
פרק יד 31
פרק טו 32
פרק טז 33
פרק יז 35
פרק יח 37
פרק יט 42
פרק כ 45
פרק כא 47
פרק כב 48
פרק כג 53
פרק כד 54
פרק כה 55
פרק כו 58
פרק כז 59
פרק כח 61
פרק כט 62
פרק ל 64
פרק לא 66
פרק לב 68
פרק לג 70
פרק לד 73
פרק לה 75
פרק לו 79
פרק לז 80
פרק לח 85
פרק לט 87
פרק מ 89
פרק מא 91
פרק מב 92
פרק מג 94
פרק מד 95
פרק מה 97
פרק מו 100
פרק מז 102
פרק מח 103
פרק מט 104
פרק נ 108
פרק נא 110
פרק נב 113
פרק נג 114
פרק נד 115
פרק נה 115
פרק נו 118
פרק נז 120
פרק נח 121
פרק נט 123
פרק ס 125
פרק סא 126

פרק סב 127
פרק סג 129
פרק סד 130
פרק סה 131
פרק סו 134
פרק סז 136
פרק סח 137
פרק סט 142
פרק ע 146
פרק עא 147
פרק עב 149
פרק עג 152
פרק עד 157
פרק עה 160
פרק עו 161
פרק עז 163
פרק עח 166
פרק עט 175
פרק פ 176
פרק פא 179
פרק פב 182
פרק פג 183
פרק פד 185
פרק פה 187
פרק פו 188
פרק פז 190
פרק פח 191
פרק פט 193
פרק צ 199
פרק צא 201
פרק צב 203
פרק צג 205
פרק צד 206
פרק צה 209
פרק צו 211
פרק צז 212
פרק צח 213
פרק צט 214
פרק ק 215
פרק קא 216
פרק קב 217
פרק קג 221
פרק קד 224
פרק קה 228
פרק קו 233
פרק קז 238
פרק קח 242
פרק קט 243
פרק קי 246
פרק קיא 247
פרק קיב 249
פרק קיג 250
פרק קיד 251
פרק קטו 252
פרק קטז 254
פרק קיז 256
פרק קיח 256
פרק קיט 260
פרק קכ 275
פרק קכא 275
פרק קכב 276
פרק קכג 277
פרק קכד 278
פרק קכה 279

פרק קכו 279
פרק קכז 280
פרק קכח 281
פרק קכט 282
פרק קל 283
פרק קלא 283
פרק קלב 284
פרק קלג 286
פרק קלד 287
פרק קלה 287
פרק קלו 289
פרק קלז 291
פרק קלח 293
פרק קלט 294
פרק קמ 298
פרק קמא 300
פרק קמב 301
פרק קמג 302
פרק קמד 303
פרק קמה 305
פרק קמו 308
פרק קמז 309
פרק קמח 311
פרק קמט 313
פרק קנ 314

הקדמה

בשם אל אקראה חפצי למלאות והוא עזרי להחל גם לכלות:
לגלות מספרי דקדוק ומלות ופירוש טעמי ספר תהלות:
אגדל אל אשר כל הגדולות למול אחת גדולותיו נקלות:
ברוח פיו יסובב העגלות ויריץ כל צבאיו על מסלות:
רצונו תעשנה כל המולות עלילותיו פליאות גם מגולות:
הדרו אערוך תמיד במלות יקרות כי בכתם לא מסולות:
משוש לבי פני צורי לחלות וכל חפצי לכונן לו תפלות:
ובשמו אכתבה ספר תהלות והוא עזרי להחל גם לכלות:

נאם אברהם בן רבי מאיר אבן עזרא הספרדי

זה ספר תהלות יש בו מזמורים ושם המשורר או המחבר כתוב בראש המזמור ויש מהם רבים בלא זכר שם המשורר כמזמור הראשון גם השני ומזמור יושב בסתר עליון ואשר אחריו.

ומחלוקת גדולה יש בינות המפרשים יש אומרים כי כל הספר לדוד והיה נביא והעד במצות דוד איש האלהים (נחמיה יב כד) וככה לא נמצא בספרינו כי אם על נביא ועוד שאמר בדבריו האחרונים רוח יי דבר בי (שמואל ב כג ב) כמו הדובר בי (זכריה א ט) ומלתו על לשוני (שמואל ב כג ב) ומצאנו שם ידותון מחובר עם דוד במזמור. והיה כן כי המזמור לדוד ונתנו לידותון לנגן כי הוא אחד מהמנצחים. וככה לשלמה אלהים משפטיך למלך תן נבואת דוד לשלמה בנו. ותפלה למשה היא לדוד ונתן המזמור לבני משה לשמואל ובניו. וככה כל מזמור לאסף ולבני קרח לאחד מבני הימן נכד שמואל שהיה מבני קרח ככתוב בספר דברי הימים (דה"א ו יח) ועל נהרות בבל גם אלהים באו גוים בנחלתך נבואת דוד שהתנבא לעתיד על דרך הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו (מלכים א יג ב).

ויש אחרים אומרים כי אין בספר נבואה לעתיד ובעבור זה כתבוהו הקדמונים עם איוב ומגלות והעד מזמור ושיר ותפלה. ואמרו כי על נהרות בבל חברו אחד מהמשוררים בבבל וככה אמרו כי כל מזמור לבני קרח הוא לאחד מהמשוררים מבני בני הימן שהיו בבבל ודבריהם יורו על הגלות ולא ימצא ככה בדברי דוד. ואמרו כי גם אסף שם משורר היה בבבל ואיננו אסף המנצח שהיה בימי דוד. וככה איתן האזרחי חבר מזמור בהכרת מלכות בית דוד בימי צדקיהו. והמזמורים שאין כתוב עליהם שם לא ידעו המחברים זה ספר תהלות שם המחבר. וככה לבני קרח לאחד מזרעו ולא ידעו שמו ואשרי תמימי

דרך דברי נער מנערי ישראל היה לו כבוד ממלכי בבל. והעד במה יזכה נער. צעיר אנכי ונבזה. גם ישבו שרים בי נדברו.
ודעתי נוטה עם דברי הקדמונים כי זה הספר כולו נאמר ברוח הקודש ולמה תמהו ממלת שיר והנה שירת האזינו תוכיח. גם תפלה לחבקוק גם התנבא על לשון הצדיקים עד אנה יי שועתי ובספר ישעיה למה תתענו יי מדרכיך.
וכל מזמור כתוב בראשו לדוד הוא לדוד או לאחד מן המשוררים המתנבאים על דוד על דרך לשלמה אלהים משפטיך למלך תן שגם הוא לאחד המשוררים על שלמה. ותפילה למשה הוא למשה. ומזמור לאסף גם הוא לאסף שהיה בימי דוד וכתוב עליו הנבא על ידי המלך (דה"א כה ב) ולבני קרח לבני הימן המשורר וכולם היו בימי דוד. וכתוב על הימן חוזה המלך ולשלמה לאחד המתנבאים על שלמה או על המשיח בנו כאשר נקרא שמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם על דרך ואתה אל תירא עבדי יעקב והמזמורים שאין כתוב בראשם שם אדם יתכן שאינן לדוד אולי הם לדוד כמזמור הודו ליי קראו בשמו שאין שם שם דוד והוא לדוד וזה מפורש בדברי הימים כי דוד חברו על הארון ונתנו לאסף המשורר ולמה תמהו מפרשים בעבור שאין בתחילת הספר נבואת דוד. כי אין ספק בין הישראלים כי ספר בראשית משה אדוננו כתבו כי ככה קבלו אבותינו הקדושים ז"ל אע"פ שאין כתוב בתחלה וידבר השם אל משה:

פרק א

פסוק א

אשרי האיש - קדמונינו ז"ל אמרו: כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכולם, אם כן יהיו הלצים רעים מחטאים. ור' משה הכהן פירש: להיפך ואמר: כי טעם לא עמד אפילו לא עמד. ולפי דעתי: כי מלת רשעים הם שאינם עומדים על מתכונת אחת כדרך: והרשעים כים נגרש, כי השקט לא יוכל, וכן ובכל אשר יפנה ירשיע והוא ישקיט ומי ירשיע, ובעבור זה הזכיר עם רשעים הלך והוא המפותה ללכת בעצת רשע אחר ובדרך לא ידעה.
ומלת חטאים – קשה ובעבור זה הזכיר דרך כי הוא הרגיל ללכת בה.
ומלת ישב – קשה ממנה וככה דעת הקדמונים.
ולצים - מגזרת: כי המליץ בינותם שהוא יגלה סוד ראובן לשמעון והלצים הם הפך הענוים, אם ללצים הוא יליץ ואחריו ולענוים יתן חן והענוים הם הביישנים, לדבר דבה ולתת דופי ולגלות סתרים ובקרית שמע ד' מתכונות הגוף והם בשבתך וההפך בלכתך, כי הנע הפך הנח ובשכבך הפך ובקומך, ובתהלות כתוב ישב כנגד בשבתך, גם הלך

כנגד לכתך, גם עמד כנגד קם ולא הזכיר השכיבה, כי ברוב האדם ישן ומשפט לשון הקודש להכניס סימן אות לכל הפעלים כאשר הם עתידים, אמרו מן פעל יפעל וכאשר ירצו לדבר על זמן עומד ידברו בלשון עבר, גם בעתיד כמו וינועו אמות הסיפים והבית ימלא עשן. וככה לא הלך ובתורתו יהגה כי אין לו עסק וחפץ בהבלי העולם רק כל חפצו בתורת השם לעשות המצות.

וטעם תורה - כי תורנו הדרך הישרה.

ומלת יהגה – בלב וכמוהו והגות לבי תבונות גם בפה כמו ולשוני תהגה צדקך. ולאמרו ובתורתו יהגה ולא נכתב ובה יהגה דרך צחות, כי הנה מלת ישראל חמש פעמים בפסוק אחד.

והזכיר יומם ולילה – כנגד ארבעה מתכונות הגוף.

ומלת יהגה – בלב וכמוהו והגות לבי תבונות גם בפה כמו ולשוני תהגה צדקך.
ולאמרו ובתורתו יהגה ולא נכתב ובה יהגה דרך צחות, כי הנה מלת ישראל חמש פעמים בפסוק אחד.
והזכיר יומם ולילה – כנגד ארבעה מתכונות הגוף.

פסוק ג

פלגי - מגזרת פלג לשונם.

ועל פלגי מים - על אחת הפלגים, כמו: אל ירכתי הספינה, ויקבר בערי גלעד, בן אתונות.

ויש אומרים: כי טעם פריו – כמו בני הנעורים.

ועלהו לא יבול - עשרו כל ימיו על דרך טובה חכמה עם נחלה.

וכל אשר יעשה יצליח - ישוב על האדם הנמשל לעץ. ויש אומרים: כי ישוב כל אשר יעשה יצליח - על העץ כי אם יוקח ממנו סעיף ויוטע יצליח. ואחרים אמרו: כי שב על עלהו כמו: ועלהו לתרופה. ולפי דעתי: כי טעם פריו - הנשמה החכמה שתהיה מלאה תורת אלהים להכיר בוראה ומעשיו העומדים לנצח, ותדבק בעולמה העליון בהפרדה מעל גויתה, כמו הפרי המבושל באילן ויפרד ממנו ואין צורך לו, כי בעבור הפרי היה העץ.

ועלהו לא יבול – זכרו הטוב, כדרך זכר צדיק לברכה

וכל אשר יעשה יצליח - הון ובנים וכבוד.

פסוק ד

כמוץ - הדק מהתבן כמוץ יסוער מגורן והנה נפש הצדיק דומה אל הדגן שהוא עומד והרשעים כתבן לפני הרוח.

פסוק ה
על כן - הזכיר כי תאבדנה נפשות הרשעים וזכר זרעם בעולם הזה, על כן מלת לא יקומו שטעמו יעמדו.
וטעם במשפט – כמו: את כל מעשה האלהים יביא במשפט ונפתח בית במשפט להורות על חסרון הדעת, כדרך בשמים חסדך, בעבור שהוא יום הדין לכל יום אחד או לכל אחד במותו.
וטעם בעדת צדיקים – כי התחברותם טוב לכלם, הפך חבורת רשעים.

פסוק ו
כי יודע - אין ספק כי השם הנכבד יודע הכללים והפרטים הכללים, הם נפש כל חי לכל הברואים והפרטים, הם כל מין ומין בפני עצמו, או אפילו כל בריה ובריה בפני עצמה, כי מעשה ידיו כולם, רק דעת הפרט לכל אחד בדרך כלל הן לצדק הן לרשע ידענו, ולעולם ידע אומנות הנודעות, ובעבור שתעמדנה נפשות הצדיקים ותהיינה קיימות לעולם, על כן ידע אותם גם ידע כי נפשות הרשעים תאבדנה, הנה הטעם כי דרך הרשעים לאבדון, ואם נפשות הרשעים תאבדנה אף כי נפשות הלצים, או תהיה מלת רשעים כוללת חטאים ולצים.

פרק ב

פסוק א
למה רגשו - הנכון בעיני: כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד ביום המשחו, על כן כתוב: אני היום ילדתיך, או על המשיח.
ורגשו - כמו חברו וכמוהו מרגשת פועלי און.
ולמ"ד לאמים – שורש כמו: ולאם מלאם יאמץ.
יהגו ריק - בדיבור כמו: ולשוני אם יהגה רמיה והדבור ננתקה את מוסרותימו.

פסוק ב
יתיצבו - עם הגוים המלכים והסגנים יחדו ונוסדו מגזרת סוד, והנה על דרך: ריבה ה' את יריבי שהוא מגזרת רב והוא מעלומי העי"ן, ריב וכן סוד מגזרת סיד.ויו"ד יריבי הפוך והוא תאר חסר, או הוא מטעם יסוד על דעת האומר שזה המזמור שאמר המשורר נאמר על דוד, או הוא התנבא על עצמו, הנה מצאנו גוים רבים היו תחת יד דוד. ואם על המשיח הדבר יותר ברור.
וטעם על ה' - שיצאו מתחת יד שקול הדעת שנטע השם בלב כל אדם.

ועל משיחו - שלא יכחישו לו ויסורו אל משמעתו לתת לו מס.

פסוק ג

ננתקה את מוסרותימו - מגזרת מוסר.
גם עבותימו – חבלים עבותים. והטעם אחד במלות שונות, כי כן דרך צחות, כמו: מה אקוב ומה אזעום.
יושב - בעבור שהזכיר יתיצבו מלכי ארץ אמר כנגדם יושב בשמים שהם למעלה על האדם. אמר הגאון: כי טעם ישחק שישימם לשחוק וללעג. והנכון שהשם ברא הגשם שהוא העצם והצורות שהם מקרים כל אשר יעשה האדם או ייצייר צורות חיות, ושמו נשגב לבדו מהיותו ביסוד ואף כי במקרה, רק בעבור שהמדבר אדם וככה השומע, דברה תורה כלשון בני אדם להבין השומע וככה עשו שהארץ כדמות אדם, ותפתח הארץ את פיה, מירכתי ארץ.
ולמו - כמו להם.
ומלת לעג - לעולם עם אות למד, כמו ילעיגו לי על כן ואויבינו ילעגו למו, דרך כינוי כאשר אפרש.

פסוק ה

אז - יש אומרים: ידבר כמו יאבד, כמו ותדבר את כל זרע המלוכה שהוא לשון מות כמו אהי דברך מות, כמו: ותדבר את כל זרע המלוכה כי כתוב בספר אחר ותדבר מגזרת דבר כבד מאד.
אלימו - החזקים כמו ואת אילי הארץ לקח ואיננו נכון, כי אילי הארץ על דרך אבירי בשן, גם הוא ביו"ד כי הוא מגזרת אין איל. והנכון: כי ידבר כמשמעו ואלימו כמו אליהם ועלימו כמו עליהם, וככה ידבר אליהם למה רגשו גוים.

פסוק ו

ואני נסכתי - המלכתי והטעם שהוא נסיכי כמו חמשת מלכי מדין שהיו נסיכי סיחון.
ודע כי הסמיכה פעם היא מהנכבד לנבזה והפך הדבר כמו אתה הוא מלכי אלהים.
ואני נסכתי מלכי - ה' הוא נחלתו והם עמך ונחלתך וכמוהו להשתחות למלך ה' צבאות - שהוא המשיח, כדרך וישתחוו לו כל מלכים, כי אילו היה על השם היה הלמד פתוח.

פסוק ז

אספרה - דברי דוד עם הנבואה שלו, או דברי המשורר מדבר בעדו.
וטעם אל חק – זה שאספר אשים אותו לחק שיסופר והוא אמר אלי בני אתה לעבוד את השם, כבן יכבד אב.

אני היום ילדתיך - כמו: צור ילדך תשי.

פסוק ח
שאל - מנהג האב להנחיל את הבן, על כן אמר: ואתנה גוים נחלתך.
אפסי ארץ - מגזרת: כי אפס כסף מקומות נגזרים מישוב.

פסוק ט
תרועם - תשברם, והיה העי"ן ראוי להדגש לולי היותו מהגרון כמו תשוכם תסובם:
בשבט ברזל - החרב תנפצם הפך רגשו גוים.

פסוק י
ועתה מלכים - הם מלכי ארץ.
והשכילו - הפך על ה'
והוסרו - הפך מוסרותימו.
ושפטי ארץ - הם רוזנים.

פסוק יא
עבדו - הפך דבריהם ננתקה ועבודת השם ליראה ממנו ולא יעברו פיו.
וגילו - אם בא גיל אל תשכחו שתרעדו מפחד השם.
ויש אומרים: וגילו - כמו תגילו על דרך: עלה ומות בהר, פרו ורבו שהוא ברכה על דגי הים. והטעם: שתגילו אם רעדתם מהשם.

פסוק יב
נשקו בר - הנה עבדו את ה' כנגד על ה'.
ונשקו בר – כנגד על משיחו. והנה פירוש בר, כמו: מה ברי ומה בר בטני. וכן כתוב: בני אתה ומנהג גוים בעולם לשום ידיהם תחת יד המלך כאחי שלמה, או העבד תחת ירך אדוניו, או לנשק את המלך, וזה המנהג עד היום בארץ הודו.
ופן יאנף - שב אל השם הנזכר בפסוק הראשון ואם הוא רחוק כמו תבלעמו ארץ איננו שב אל מלת מי כמוכה באלים רק אל אמר אויב, וככה והקימו את המשכן עד בואם.
ויש אומרים: כי נשקו – מגזרת נשק. והטעם נשקו כלי בר והנה בר כמו ברי לבב והיה ראוי להיותו בור או יהיה תקנו הבר או כלי הבר.
ותאבדו דרך - תהיו אובדים מפאת הדרך כמו נובלת עליה, כי היא בעצמה איננה נובלת רק עליה נובלים, כי היא מהפועלים העומדים. ורבי משה הכהן אמר: כי דרך כמו מדרך כף רגל. וזה רחוק כי אין לו טעם.

כי יבער כמעט אפו - פועל יוצא כאש תבער יער כדרך אש אוכלה והפעולה חסר, כי אין צורך כי חרי האף נמשל לאש.

פרק ג

פסוק א

מזמור לדוד בברחו - רצה הגאון רב סעדיה לקשור כל המזמורים זה עם זה ואמר אחר רגשו גוים כי יקרה להם כמקרה אבשלום ואין יכולת במפרש לקשור ככה וזה המזמור הוא כתוב בספר הראשון, כי חמשה ספרים הם, על כן אין לתמוה אם מצאנו בחמישי בהיותו במערה תפלה, שהיה קודם דבר אבשלום, ומזמור בדרך נבואה שהתנבא שהוא ינצח על ויעננני מהר קדשו, כתפילת יונה ותבא אליך תפילתי.

פסוק ב

ה' מה - בלשון הקודש נופל על דבר נכבד ונבזה כמו מה רבו מעשיך, מה אנוש כי תזכרנו, ובמקום הזה לתימה וישראל נחלקו בו לג' חלקים: יש מהם צרים כבני בנימין, ויש מהם קמים והם בנו ועמשא וקרובים. ויש אחרים אומרים: כי נפל ולא יוסיף קום.

פסוק ג

לנפשי - בעבור נפשי, כדרך: ואמר פרעה לבני ישראל, אמרי לי אחי הוא.
ישועתה - שנים סימנים לשון נקבה דרך צחות, כמו אימתה בצרתה והזכיר על נפשו לו, כמו להריק נפש רעב.
ורבים יפרשו סלה - כמו לנצח, ואיננו נכון. ומתרגם ספר תהלות לאחרים אמר: כי מלת סלה אין לה טעם, רק היא לתקון טעם הנגון והעד כי לא תמצא זאת המלה בכל המקרא, כי אם בתפילת חבקוק שלשה שהוא כדרך תהלות על שגיונות, כמו: שגיון לדוד למנצח בנגינותי. והנה יהיה פירוש סלה לנצח וכתוב על מי מריבה סלה.ופעם אחת היתה גם כתוב: וקדוש מהר פארן סלה.
ויש אומרים: כי סלה – שב אל וקדוש. ועוד כתיב: ערות יסוד עד צואר סלה. והנכון כי טעם סלה כמו: כן הוא, או ככה ואמת הדבר ונכון הוא.

פסוק ד

ואתה, מגן - שם ואינו פועל כי היה ראוי להיותו על משקל הנני מסב.
וטעם מגן – שהוא לא בא במלחמה.
וטעם כבודי – כי כל המנצח יש לו כבוד.

פסוק ה
קולי - והטעם אני לא אבוא במלחמה, רק ארים קולי בתפלה.
מהר קדשו - בעבור הארון שהיה בציון, נקרא הר הקודש וזה קודם דבר ארונה היבוסי.

פסוק ו
אני - לבטח אשכבה ואישן בלילה שהיתה למחרת המלחמה. ויש אומרים: כי בנפול מזל האדם - הוא דומה לישן, ובהתעורר המזל להטיב לו - דומה למקיץ.

פסוק ז
שתו עלי - כמו שות שתו השערה, כמו נלחמו. ויש שפירשו: השתות והטעם כמו רשתות, על כן מלת סביב.

פסוק ח
קומה - דע כי שם הפועל הוא בכל פעל עבר או עתיד ואע"פ שאיננו, פעמים כתוב כמו: וברך ולא אשיבנה. והטעם וברך ברכה וככה וברוב יועצים עצה תקום וככה כי הכית את כל אויבי מכת לחי, או תחסר אות בי"ת, כמו הנמצא בית ה', כי ששת ימים עשה, ופנה הוא בלחי.
וטעם ושיני רשעים – כנגד רבים אומרים לנפשי, אז יתברר לכל כי לשם הישועה כי הוא יושיע מי שיחפוץ בו.
וטעם על עמך – הם הנלחמים בעבור דוד כי הם עם ה' באמת ולא ככה העוזרים לבן לקשור על אביו, והנה התפלל שיברכם השם ולא יפקד מהם במלחמה איש או התנבא.

פרק ד

פסוק א
למנצח בנגינות - אמר הגאון: כי זה המזמור לדוד ונתנו לאחד מן המשוררים לנגן אותו תמיד, כמו לנצח. ואחרים אמרו: כי המנצח הוא הפקיד שהוא שר על המנגנים כמו ומנצחים עליהם, וזהו הנכון ונפתח למ"ד למנצח בעבור היותו ידוע.
וטעם בנגינות – שיש לו שתי נעימות. ויש אומרים: כלי שיר נקרא נגינות. ולפי דעתי: שהיו בישראל נגינות ושירות על נעימות רבות.
וטעם בנגינות – שהיה תחלת שיר והנה נכתב עם זה המזמור הניגון וככה למעלות והמעלות ועל עלמות ועל אילת השחר ועל יונת אלם ועל מחלת.

פסוק ב
בקראי - וטעם אלהי צדקי – אתה הסבה הראשונה להראות צדקי.

ובצר - שם דבר, כמו: בצר לי.

פסוק ג

בני - אמר רבי משה הכהן ז"ל: כי זה המזמור ככתוב למעלה וידבר עם בני איש בעבור גבהות לבם בבחרותם, עד מתי שמתם כבודי לכלימה ולא יעמוד זה שאביתם ולא יקום ולא יהיה, כי באמת תבקשו כזב. ועל דעת רבי משה: שהוא מדבר על עוזרי אבשלום.

פסוק ד

ודעו כי הפלה ה' - כמו: אשר יפלה ה' הבדיל והודיע מי שהוא חסידו, כי ישמע בקראו אליו.

פסוק ה

רגזו - בעבור שיכלימוהו תחת כבודו וידברו כזב עליו, אמר רגזו מהשם, פחדו כמו: אל תרגזו בדרך, כי המלך שואל הלעגות שלו. ויש אומרים: כי חשבתם כזב בלבבכם אל יצא מפיכם וזה איננו נכון. וכתוב: דובר אמת בלבבו, לב חורש מחשבות און, ודבור הלב הוא העיקר והלשון איננו, רק מליץ בין הלב ובין השומעים, רק הפירוש הוא שתחשבו בלבבכם בלילות על משכבכם, שאין לכם עסק בני אדם ולא תדברו כזב ביום, וזהו: ודומו סלה.

פסוק ו

זבחו זבחי צדק - הם השלמים שהם קרבים אמוריהם לא בעבור אשם, או חטאת או עולה על הלב, שהיא המחשבה ואין טענה מן אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל, כי הטעם ועולה כנגד ראובן ושמעון.
וטעם זבחו – הניחו דברי ריק והודו לשם, שנתן נעמו לכם.

פסוק ז

רבים - שב להזכיר דברי מבקשי כזב, כי בהיותי בצרה אני ואנשי אומרים מבקשים כזב עלי ועל אנשי.
מי יראנו טוב - יש אומרים: כי מלת נסה – מהפעלים עלומי הלמ"ד נס והיה ראוי על משקל וראה ועשה ובא על דרך שהוא, כמו: ואשעה בחוקיך. ונכון הוא להיות הה"א כמו האל"ף והסמ"ך כמו השי"ן. יש פעלים שנקראים עלומי העי"ן, כגון כל הפעלים של שתי אותיות, כגון: קם שב, והם כלם כמו שיאמר: קום שוב שאות האמצעית עלומה, שהיא נגד העין של פעל. ונכון להיות הה"א כמו האל"ף והסמ"ך כמו השי"ן על דרך: ישא ה' פניו אליך וכמו: הנסה דבר אליך תלאה.

פסוק ח
נתתה - הם מתאוים שלא נראה טוב ואני הייתי שמח בראותי אותם בטוב.
וטעם נתת – כי אתה נתתה לי לב טוב להתאות טוב לכל. ויאמר רבי יהודה בן בלעם: כי מעת דגנם הפוך, והאמת מעת רבו דגנם ותירושם. ואין צורך להפך דברים נאמרים ברוח הקדש.

פסוק ט
בשלום - בלא פחד.
וטעם יחדו – הרבים והוא עמהם.
ומלת בדד – בלמ"ד, או בחסרונה שוה.
וככה מלת לבטח – ויש בטח והנה ה' בדד ינחנו. ונכון הוא שהשם לבדו וככה זה או טעמו, או היו יחדו עמי, או הייתי לבדד והטעם לבדי תושיבני.

פרק ה

פסוק א
למנצח אל הנחילות - אל כמו על בטעם כמו ותתפלל על ה', אל הנער הזה להפך ולא יתחלף האל"ף בעי"ן, רק אותיות אהו"י הם המתחלפים ושי"ן בסמ"ך, כי הם קרובים במוצא.
והנחילות - תחילת פיוט אולי הוא מגזרה ינחלו לכם, כדרך: האכילה ההיא.

פסוק ב
אמרי האזינה - מגזרת אזנים הטה אזנך.
בינה - לשון ציווי, כמו: שימה נא.
הגיגי - כפול העי"ן כי מן הגא הוא כמו זנוניה ואמר לשם בינה, כדרך בן אדם וככה ודע לבבי, גם האזינה והטעם שיתברר לכל כי אין ספק כי הכל ידע, ואין לו צורך לאזנים כדרך הנוטע אזן הלא ישמע.
הקשיבה - זאת הגזרה קשורה עם למ"ד, על כן לא נכון לדבר מי יקשיבני.
וטעם מלכי – אין לי מלך שאשוע אליו, רק אתה לבדך.

פסוק ד
ה' - טעם בקר – כל בקר, כמו: חדשים לבקרים.
ופעול אערוך לך – חסר כאילו אמר אערוך לך תפלתי כאשר פירשתי, כי כח שמות בפעלים וברך ולא אשיבנה וברוב יועצים תקום בעתידים כאילו כתוב למעלה כי אליך

אתפלל תפלתי ומלת לך עם בקר אערוך לך מושכת עצמה ואחרת עמה, כמו יכפה אף והנה הוא ואצפה לך.

פסוק ה

כי - טעם ה' שיש לך להטיב הרשע לא תחפוץ, בעבור שהזכיר מלכי.
לא יגורך רע - יגור עמך כמו ישכבנה, וככה גדלני כאב גדל עמי ורע הוא אדם לא שם דבר, והעד לא יתיצבו הוללים מלעיגים לנגד עיניך, כמשפט אנשי ארץ.

פסוק ו

לא - טעם יתיצבו – כדרך העבדים נצבים על מלכם.

פסוק ז

תאבד איש דמים ומרמה - הוא הרכיל, כמו: חץ שחוט לשונם מרמה.
יתעב ה' - השם הוא הפועל והטעם שהוא נתעב בעיניו ונמאס.

פסוק ח

ואני - שב לאשר החל בקר תשמע קולי, שהוא בא אל בית השם ואין עמו מנחה להשתחות בהיכלו, כמביא מראשית פרי האדמה ששם כתוב והשתחוית לפני ה' אלהיך. והנה הטעם: אין לי מנחה רק להודות ברוב חסדך עלי.
וטעם ביראתך – אין לי במה אשתחוה רק ביראתי ממך, כדרך ובעבור תהיה יראתו על פניכם, כי האחרים יראו מהשם.

פסוק ט

ה' - תחלת תפלתי שתנחני בדרך צדקתך.
למען שוררי - כי אפחד שתמעד רגלי ותענישני, אז ישמחו שוררי וטעמו מגזרת אשורנו ולא קרוב כמו עוין את דוד המסתכלים ביום רעה.
ומלת הישר – כמו: היצא אתך.

פסוק י

כי אין בפיהו - בפי כל אחד מהם כמו: מבכה על בניה מאנה להנחם כי איננו. ונכונה תואר למלה, או דברה וככה יענה עזות ומאכלו בריאה.
קרבם - הוא הלב הנסתר.
הוות - מגזרה הוה להם למלך כי יחשבו מחשבות רעות, אולי תהיינה ותקומנה.
קבר פתוח - אסון מיד.
יחליקון - מגזרת איש חלק והכל מגזרת חלק כחלק בעבור היות החלקים שוים.

פסוק יא
האשימם - האל"ף שרש או תתחלף כיו"ד תישמנה, כמו: והאדמה לא תשם.
וטעם ממועצותיהם – כי עצתם תפילם.

פסוק יב
וישמחו - טעם ותסך עלימו – בעבור שהזכיר חוסי בך והמלה מפעלי הכפל ובא הסמ"ך בלא דגש, על דרך והקל מעליך.

פסוק יג
כי - זה הפסוק דבק בעליון, כי אוהבי שמך ישמחו, בך בראותם שתדיח הרשעים ותברך הצדיק.
יש אומרים: תעטרנו - מהבנין הקל, כמו עוטרים אל דוד. והנכון שהוא מבנין הנוסף על דרך: יעשרנו המלך, שהוא יעשרנו והוא יוצא לשנים פעולים והפעול באמת הוא רצון, כי הקב"ה מעטיר רצון את הצדיק הרי שהצדיק פעול במקצת מאת הקב"ה, שהוא עטור מן הרצון, אך את הרצון הוא פעול לבדו באמת.

פרק ו

פסוק א
למנצח על השמינית - השמינית – יש אומרים: כלי ניגון, יש לו שמנה יתרים או פיוט יש לו ח' נעימות, על כן כתוב בנגינות וזה על הנועם השמיני.

פסוק ב
ה' - הקרוב אלי: כי זה המזמור חברו דוד בחלותו ויחי מחליו, או היה דרך נבואה על ישראל שהן בגלות, כמו חולים ואם על הדרך הראשון, גם התנבא דוד שיתרפא כתפלת יונה, אף אוסיף להביט ובעבור העון יוכיח השם בתחלואיו, כמו: בתוכחות על עון יסרת איש.

פסוק ג
חנני - בעבור שמצא ר' משה הכהן: אמלל פתח, אמר כי איננו שם התואר רק הוא חסר כמו ונאשאר אני שהנכון ונשארתי על דרך אני הגבר ראה עני, הנני יוסיף על ימיך. ונכון הדבר.
נבהלו עצמי - שהם מוסדי הגוף ולא ירגיש וכאילו הרגישו מכובד החולי והנה עצמי כנגד הגוף.

פסוק ד
ונפשי - שהיא קשורה בגוף נבהלה יותר מהגוף, על כן מלת מאד.
עד מתי - תהיה נפשי נבהלת שאין כח בה לסבול?!

פסוק ה
שובה - שישוב מחרון אפו ולמען חסדך הושיעני מחליי, לא כאשר אמר יחזקיהו כי הקשה עלי מאד במותי, שלא אוכל להזכיר בלשוני ולא אודה לך בגלוי.

פסוק ז
יגעתי - יספר רוב חליו ואנחותיו ואשחה כחו כאשר יפרש השוחה לשחות ומטתי פעול והטעם ממי בכיותי, על דרך ונשמה לא נשארה בי. ויש אומרים: כי אשחה תרגום ארחץ בארמית.

פסוק ח
עששה - מגזרת עש יאכלם.
וטעם עיני – בעבור שהוא רואה בחליו אויביו שמחים וזה טעם מכעס ואלה אויביו מבקרים אותו לראות נקמתם, ע"כ אחריו סורו ממני.
ומלת עתקה – שבה אל עיני מרוב הבכי.
וטעם בכל צררי – בעבור כל צוררי ורבים כמוהו.

פסוק ט
סורו - צורריו הם פועלי און, הפך פעלו.

פסוק י
שמע - מודה כי השם רפאו מחליו לא הרופאים, בעבור שהתחנן אליו.
וטעם יקח – יקבל או יקחנה תחת עולה.

פסוק יא
יבושו - הם בראותם חיותי ויחלו הם, על כן ויבהלו כנגד נבהלו עצמי, ונפשי נבהלה מאד.
ישובו - ינחמו או יבקשו שלומי.

פרק ז

פסוק א
שגיון - יש מפרשים בו: תענוג, כמו: תשגה תמיד. ויש אומרים: על שגגתו. והנכון בעיני, שהוא על נועם פיוט שתחלתו שגיון.

על דברי כוש - כמו שכותבין כותבי ספרד הפיוטין יכתבו למעלה בתחלת טור הפיוט, טעם פיוט ידוע.
על דברי כוש בן ימיני - יש אומרים: שהוא שאול שהיה יפה כדרך: כי אשה כושית לקח וזה רחוק בעיני שיורידו מלת שבח לגנאי וזה הפך סגיא נהור. ומה שאמרו רז"ל: שלא הזכירו לברכה, שלא תשלוט בו עין הרע רחוק הוא מאד. והנכון שזה כוש היה יהודי וככה שמו והוא מבני בנימין, כי רחוק הוא שיאמר על שאול בחיר ה' הנה יחבל און.

פסוק ב

ה', **חסיתי** – פועל עומד ולעולם דבק עם בית.

פסוק ג

פן יטרף – כל אחד מאויביו, כמו: בנות צעדה עלי שור.
וטעם **פורק** – כי האריה יפסיק המפרקת.
ואין מציל – רק אתה על כן למעלה **והצילני**.

פסוק ד

ה' – הטעם **אם עשיתי כזאת** – שטרפתי ופרקתי.
וטעם **כף** – כי בה יכה האדם ויהרג.

פסוק ה

אם, **שולמי** – מהבנין הקל, אע"פ שלא נמצא מהבנין הקל שלומים, כי אם מהכבד. ויש אומרים: שהיה בשלום עמי.
וטעם **ואחלצה צוררי ריקם** ואיך הייתי עושה רע לשולמי, ואני אחלצה הצוררים והשונאים אותי שנאת חנם, וזה טעם **ריקם** – על דרך: ואני נסכתי מלכי. ורבי משה אמר: כי הוי"ו כמו רק, כמו ועבדיך באו לשבר אכל. ויש אומרים: כי **ואחלצה** – על דרך: וינצלו את מצרים והוא רחוק.

פסוק ו

ירדוף – יש אומרים: יתרדוף ואין צורך, כי אין שם דגש שתהיה התי"ו מובלע. ועוד היה ראוי להיות יתרדף: **וירמוס לארץ חיי** – בעבור הקלון.
וכבודי – טעמו הנפש, כמו: בסודם אל תבא נפשי וכנגדה אל תחד כבודי וככה שמח לבי ויגל כבודי ואחריו אף בשרי ישכון לבטח, שהוא הגוף, על כן טעה רבי יהודה בן בלעם שאמר שכבודי הוא גופי והלא ידע אם לא שמע כי האדם מורכב מנפש וגוף והחלק הנכבד הנפש, על כן מלת כבוד והביאו בצרה הזאת, בעבור שמצא **וכבודי לעפר ישכן סלה** והנפש אינה יורדת לעפר, והכתוב הוא על דרך משל וככה דבקה **לעפר נפשי**.

וטעם **סלה** – באמת היה כן.

פסוק ז

קומה, **בעברות צוררי** – בעבור עברותם קום כנגדם באפך. ויש אומרים: שתכעיסם עד שתהיינה להם עברות. ויש אומרים: התנשא בהתעברות צוררי.

אמר ר' משה: **ועורה אלי** ועורר אלי משפט, שגזרת שתסוב מלכות שאול אלי, כי שאול לפי דעתו כוש או פחד להזכירו בשמו הנודע. ובן בלעם אמר: עורר מה שדנת להושיעני. ועל דעת אלה תהיה גזרת **ועורה**, מהפעלים היוצאים כדרך מלת שב, שהיא פעמים יוצאת ופעמים עומדת. והנכון בעיני כי **ועורה אלי** – מלה עומדת ויחסר כ"ף ממשפט כמו ועיר פרא אדם יולד וכאשר תשמע **עדת לאומים** המשפט שעשית יבואו מאפסי ארץ, וזה טעם **תסובבך**.

וטעם **ועליה למרום שובה** – שישוב אל השמים לשבת על כסא המשפט, על כן אחריו **ה' ידין עמים** גם הוא נכון, שהיו עם כוש עבדים מהגוים וסבבו את דוד כאילו סובבו את השכינה, כי הוא עבד השם וחוסה בו כאשר הזכיר בתחילת המזמור.

פסוק ח

ועדת – פירשתיו, וטעם ועליה שיתנשא עליהם ויראה להם כחו. ור' משה אמר: שעדת לאומים הם ישראל וטעם ועליה למרום שובה שיגביהנה למרום. ואין לפירוש הזה טעם או ריח.

פסוק ט

ה' – א"ר משה: כי טעם שפטני קח משפטי מחומסי. והנכון בעיני: כי אתה השם שופט הארץ **שפטני** כפי **צדקי** כי לא גמלתי כוש רעה.

פסוק י

יגמר נא רע – הוא הפועל. **ורשעים** – הם פעולים. ויש אומרים: שיסור רע רשעים.

אמר רבי לוי: כי וי"ו **ובוחן לבות וכליות** נוסף ואיננו רק טעמו אתה תדע מי הוא צדיק או רשע, וטעם כליות כנוי לסתרים כמו הכליות שהם נסתרים, וטעם אלהים צדיק כנגד ותכונן צדיק.

פסוק יא

מגיני – הוא לא יעשה מלחמה כי על השם הוא נשען, כי הוא **מושיע ישרי לב** כנגד **ובוחן לבות**.

פסוק יב
אלהים – יש אומרים: כי צדיק פועל גם ישפוט אשר יזעום ה' בכל יום, והטעם הוא שופט תמיד. ולפי דעתי: כי **צדיק** תאר לשופט.
ואל זועם – השם **בכל יום** קשור עם הפסוק שהוא אחריו, **אם לא ישוב** ותחסור מלת אשר, כמו: להתחזק עם לבבם שלם, כאילו הוא **ואם לא ישוב** אשר **חרבו ילטוש**. ויש אומרים: **כי אל** – כמו אלה, על דרך: אל נולדו להרפא.
ותשוב מלת **אל** למלת **רשעים** שהיא למעלה.

פסוק יג
אם, **ויכוננה** – הטעם מכוננת לירות.
ולו – לנפשו.

פסוק יד
כלי מות – שחשב להרוג בו אחרים.
ורבי משה אמר: כי פירוש **אם לא ישוב** כמו אשר לא ישוב והפך זה אשר נשיא יחטא.
לדולקים – עשה חרבו לטושה באש בוערת. ויש אומרים: **לדולקים** – כמו דלקת אחרי רדפת אחרי, לדולקים אחרי להורגי. **יפעל** – החצים.

פסוק טו
הנה יחבל – כמו: חבלתך אמך, בטרם יבוא חבל.
והרה עמל – הטעם כי תחלתו שוא וסופו הבל, כי כל מחשבותיו תעמדנה ולא תהיינה.

פסוק טז
בור – טעם **ויחפרהו** להוסיף בעמקו ומלת **בשחת** המקום השפל במשקל אשר זורה ברחת מגזרת רוח. ויש אומרים: כמו בשחתם נתפש.

פסוק יז
ישוב – העמל שחשב שב **בראשו** ובעבור שהזכיר קדקדו, אמר **ירד** כי הגזרות באות מהשמים, בעבור **חמסו**.

פסוק יח
אודה – שדן דין צדקו והזכיר **עליון** כנגד **ירד**.

פרק ח

פסוק א
למנצח על הגתית, ה' אדונינו - זה המזמור נתנו למשפחות עובד אדום הגתי שהוא מבני לוי, כמו לידותון, או פיוט תחלתו הגתית מתפארת והדומה לה. ורבי משה אמר: כי הוא כלי יתיחס אל משפחת עובד אדום הגתי. ולהתיחס ככה לא מצאנו. ומהבילים אמרו: על ניגון הדורכים גת.

פסוק ב
ה' אדונינו - בעבור שאמר: תמשילהו במעשי ידיך.
מה אדיר - דבר פלא.
ומלת תנה – שם הפועל, כמו: מרדה מצרימה כאילו אמר: תת הודך על השמים.

פסוק ג
מפי - א"ר משה: כי טעם מפי עוללים אם לא ידברו בפיהם, הם בעצמם יודו לחסדיך כי תכלכלם ותפרם ותרבם בגופם באורך וברוחב. והנכון בעיני: בעבור היות אדם נכבד מכל נבראי מטה אמר כן, כי מעת שיחל הנער לדבר וזה טעם מפי עוללים אז תחל מתכונתו לקבל כח הנשמה החכמה עד שתשכל בשקול דעתה כח בוראה, כי תחזק הנפש יום אחר יום וזה טעם יסדת עוז.
וטעם למען צורריך – לבטל דברי המכחישים האומרים: אין אלוה, וזה טעם להשבית אויב ומתנקם, על המאמינים בשם בדבור או במעשה.

פסוק ד
כי - ידוע כי שבעה מעונות למאורות ולחמשה כוכבי לכת והמעין השמיני לצבא גדול והתשיעי לגלגל המזלות ההולך ממזרח למערב והעשירי כסא הכבוד, על כן כתב: מעשה אצבעותיך, כי הם עשר והזכיר הירח והכוכבים ולא הזכיר השמש, בעבור כי אין יכולת לעין לראותם יומם בעבור אור השמש.
ויש אומרים: כי טעם הודך – על השמש כי היא הבריאה הגדולה והנה לא יראה ביום, כי אם אחד ובלילה יראה צבא גדול מאד.

פסוק ה
מה - ידוע כי הירח ואחד עשר כוכבים הנקודה בעגולה מהגלגל וכל הארץ כנקודה שלא תתחלק כנגד הרקיע, ובן אדם נחלק שלא יקבל חלוק כנגד כל הארץ, על כן: מה אנוש

כי תזכרנו, דרך בזוי והטעם: אחר שיש לך בריאות גדולות ונכבדות מהאדם, איך שמת לב לתת לו כבוד.

פסוק ו

ותחסרהו מעט מאלהים - המלאכים והכלל כאשר אמר דניאל: אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי.
וכבוד והדר תעטרהו - בעבור כח נשמת חיים שנפח בו, שהיא עליונה ואיננה גוף על כן לא תמות.

פסוק ז

תמשילהו במעשי ידיך - בארץ לבדה כאשר יזכירם אחר כן.
ויש אומרים: כי כל שתה תחת רגליו – המתכת והצמחים.

פסוק ח

צנה - הזכיר הצאן והאלפים, בעבור צרכו למאכלו ומלבושו יותר מרכיבת הסוסים והחמורים ואחר כן הזכיר חיות השדה ושדי, כמו שדה, על דרך כל אצילי ידי.
ומלת בהמות – כוללת לא כאשר אמר יפת: כי הבהמה היא האוכלת עשב. והנה מה יעשה: ליש גבור בבהמה?!

פסוק ט

צפור - ואחר כן הזכיר העוף, שיעוף למעלה הימנו והדג שיצוף למטה הימנו.
וטעם עובר ארחות ימים – שבחכמתו עושה ספינות ויכיר ארחות ימים, והזכיר זה, בעבור שיצוד הדגים בלב הים. ויש אומרים: כי על הדג ידבר שישוב עובר ארחות ימים.

פסוק י

ה' - פעם אחרת ככה בכל דור ודור, כי הארץ לעולם עומדת.

פרק ט

פסוק א

למנצח על מות לבן - על מות - שתים מלות הם, על כן טעה האומר כי הוא כמו: על עלמות שיר. ועוד: למה היה סמוך אחריו למ"ד? גם האומר כי לבן היה שם משורר כמו בן ויעיאל איננו נכון, כי אין משפט הלשון לאמר ליצחק ליעקב בפתחות הלמ"ד בשם אדם, כי השם נודע כאשר פירשתי בספר השם.
ויש אומרים: כי לבן – הוא נבל הפוך.

ועל מות – איש הבנים ומות בנו. והנכון דברי רבי דונש הלוי: שהיה שם אחד נסיכי הגוים שלחץ את ישראל. כאשר יפרש במזמור.

פסוק ב
אודה - טעם בכל לבי בסתר.
אספרה - בגלוי.

פסוק ג
אשמחה - ומרוב השמחה אזמרה שמך ואם הוא נעלה מזמר.

פסוק ד
בשוב אויבי - אנשי הצורר לא תהיה להם תקומה במות מלכם.

פסוק ה
כי, משפטי ודיני - לאות כי חמס עשה לדוד והפר בריתו והתפלל דוד בעבור זה ונשמעה תפלתו.
וטעם ישבת לכסא – לעשות משפט.

פסוק ו
גערת - בלא בי"ת כדמות כריתה הנני גוער לכם את הזרע.
אבדת רשע - הוא לבן.
לעולם ועד - מלה קצרה לעולם ועד עולם, ובעבור שהוא סוף הפסוק שב הפתח קמץ קטן, ובעבור אות התנועה באות עי"ן שהוא הראשון, נקמץ הוי"ו כמו: הוציא לחם ויין.

פסוק ז
האויב - אמר בן לברט: כי מצא חרבות בפתח בספר קדמון על כן פירש בו, כמו: חרבות צורים. והנכון בעיני: שהחי"ת חטוף בקמץ. ואמר רבי משה: היה ראוי להיות אבד זכרם אתה וכמוהו: יען אשר גבהת בקומה ויתן צמרתו ותתן צמרתו ולא דבר נכונה, כי כח השם בפעלים כמו מפי עליון לא תצא והטעם יציאות הרעות והטובות והם הגזרות וככה הוא יען אשר גבהת בקומה ויתן גבהך. ולפי דעתי: כי האויב כמו הקהל חקה אחת לכם וכן הפירוש ואתה האויב, בעבור שתמו החרבות שהחרבת לנצח וערים נטשת אבד זכרם חשבת כי תמלט ושכחת כי השם לעולם ישב, ויקח הדין ממך, על כן אחריו וה' לעולם ישב והנה הוא קשור עם אבד זכרם הערים הנה מחה השם את שמו ככתוב למעלה והוא הטעם שגמל לך כמעשיך.

פסוק י
ויהי, לדך - שאין לו כח שהוא שפל, על כן משגב בצרה כמשמעו, בצר לדך. ורבי דונש פירש בו: לשון יחיד מן דברי הבצרות. ואין זה מטעם המזמור.

פסוק יא
ויבטחו בך - כאשר יראו שהיה השם משגב לדך אז יהיו לבטח.

פסוק יב
זמרו - בעבור שהזכיר כי גער בגוים ואבד הרשע שהשחית יודעי השם, ע"כ זמרו לה' יושב ציון, כי אותם הם יודעי השם ודורשיו.

פסוק יד
חנני - נמצא שלם והיא מלה זרה.
ראה עניי - ככה עשה לי תמיד ובעבור היות שערי מות בתחתיות, אמר כנגדו: מרוממי.

פסוק טו
בשערי בת ציון - כנגד שערי מות.

פסוק טז
טבעו - זאת התהלה.
בשחת - כמו בשחתם נתפש.
ברשת זו - לפי דעתי: כי זו כמו אלה, וככה עם זו יצרתי לי, זו חטאנו לו, אלה אומרים חטאנו.
והטעם ברשת – אשר אלה טמנו.
ויש אומרים: כי זו, כמו זאת.

פסוק יז
נוקש - פועל ושרשו עם נו"ן והנכון להיות הקמץ הקטן תחת פתח, כי כל התנועות מתחלפות ולהיותו מגזרת תרגום אין טעם לו, והלא מצאנו וינקשו מבקשי נפשי והנה שנים שרשים.
הגיון - זה אספר באמת.

פסוק יח
ישובו - בעבור שהאדם נברא מאדמה.
שכחי - תאר, כי על משקלים שונים ימצא, כמו: חפצי רעתי.

פסוק יט
כי לא - ישרת עבור עצמו ואחר עמו, כמו: יחי ראובן ואל ימות ואל יהי מתיו מספר ולא למדתי חכמה והטעם תקות עניים לא תאבד לעד.

פסוק כ
קומה - טעם קומה - להראות גבורתו ועוזו.
אנוש - שם המין, כמו: ויהי לי שור וחמור. והנכון: המלך על כן אמר גוים הם עבדיו.

פסוק כא
מורה - כתוב בה"א וטעמו באל"ף הפך קראן לי מרא.
אנוש - מגזרת ואנוש הוא.
סלה - באמת.

פרק י

פסוק א
למה ה' תעמוד ברחוק - אין ספק כי כבוד השם בכל מקום הוא, רק כאשר לא יראה עוזו ידמה לאיש עומד מרחוק, על כן לא יראה, או הוא קרוב ויעלים עיניו, לעתות שאנחנו בצרה.

פסוק ב
בגאות - בגאותו של רשע.
ידלק עני - כמו: ירדף. וטעם: יתפשו הרשע, שהוא הפקיד וחבריו עמו:

פסוק ג
כי - אמר רבי משה: כי תחת אשר והטעם אשר יהלל רשע בעבור השיגו תאות נפשו והבוצע אשר הוא מברך השם מנאצו ויהי ברך, כמו: ברך נבות אלהים ומלך, ברך אלהים ומות ו פירוש ברך דורון ומנחה והוא שם כמו: והדבר אין בהם. וכמוהו: וברך ולא אשיבנה. ואיננו נכון, כי ברך פעל עבר וכאילו כתוב וברך ברכה ולא אשיבנה. ולפי דעתי, כי הלל רשע הנזכר למעלה רשע אחר, אשר התאוה ויברך הבוצע אשר נאץ השם והנה ברך, כמו הלל.

פסוק ד
רשע - סמך הגובה אל האף, בעבור שאין בפנים גובה ממנו ואין ספק, כי הגבהות בלב הוא רק דבר על הגלוי.
בל ידרוש - בלתו ויחסר בית ממלת כל מזמותיו.

פסוק ה
יחילו - אמר רבי משה הכהן: כי פירוש דרכיו חפציו כמו לב אדם יחשב דרכו, וטעם יחילו יבואו כמו יחולו על ראש יואב והטעם כי יבואו לו ותכנו לו צרכיו כחפצו או יהיו דרכי אלהים וטעם יחילו שהיה ראוי שיפחידוהו מגזרת חיל. והנכון בעיני: כי יחילו פועל יוצא מגזרת חיל כיולדה והפעול חסר כמו לא תרצח.
ודרכיו - שב אל הרשע כי דרכיו יפחידו המשכיל, בעבור שיצליחו.
ומלת מרום – כמו אתה מרום לעולם ה' והוא השם. והטעם אתה מרום סרו משפטיך מנגדו.
וטעם יפיח בהם – כמו אנשי לצון יפיחו קריה.

פסוק ו
אשר לא ברע - אשר לא אראה כמו: ואל אראה ברעתי.

פסוק ז
ותוך - לאות על מחשבה רע בתוך לבו בסתר, כדרך: קרבם הוות והוא מראה שלום וטוב, על כן אחריו במסתרים.

פסוק ח
ישב - כל אורב יושב במקום שאין שם ישוב וזה אורב בישוב.
לחלכה - יש אומרים: כי הכ"ף לנכח השם ויש להשיב עליהם על חסרון היו"ד, כי בית וזית ולילה כאשר יסמכו, לא יסור היו"ד. והנה בחלכאים, מחלוקת יש בין כתיב לקרי, אם היא מלת אחת או שתים, ופירוש כאים כמו נכאים, על משקל דוים ורבים.
ומדקדק גדול אמר: כי חלכאים - מלה אחת והיא מהפעלים הרבעים.
ומלת לחלכה – כמוה והה"א תחת אל"ף. ויאמר הגאון: כי נו"ן יצפנו נוסף וטעמו יצפו והעד עיניו כמו עיניו בגוים תצפנה. והנכון בעיני: שהוא יצפנו לנפשותם והטעם כי עיניו יבקשו מקום צפון ונסתר.

פסוק ט
יארב - אמר ר' משה: כי בסוכת כמו בסוכתו ככה אצל פנה כמו פנתה.
לחטוף - וכמו חטפתם לכם.

פסוק י
ידכה - ככה דרך האריה בהכספו לטרוף שלא יהי נודע, אז ידלג על טרפו.

בעצומיו - ידיו ורגליו שיש להם כח עצום ונכון הוא, כאשר מצאנו יגרם ישבר גרם והוא מהבנין הכבד ומצאנו ככה מהקל לא גרמו לבקר, הנה יהיה עצם והאחרון עצמו מהכבד, גם יהיה מהקל והנה יהי' טעם בעצומיו - השוברים העצמים.
וחלכאים - פירשתיו.

פסוק יא

אמר - מודה הרשע ששם אל רק אין לו דעה, כדרך: איכה ידע אל.
בל ראה - הטעם כפול כמשפט.

פסוק יב

קומה - נשיאת היד להראות הכח.
אל תשכח - כנגד שכח אל.

פסוק יג

על מה - לשון תימה כמו למה תראני און.

פסוק יד

ראתה - בחכמתך כי אתה תביט בלי ספק העמל והכעס שיעשה הרשע, כי בידך לתת לו גמול בכל עת שתרצה.
עליך יעזוב חלכה - כמו לחלכה זה הכעס, כי ראה שפעמים רבות עזרת היתום שאין לו עוזר. ורבי יהודה בן בלעם אמר: בעבור כי תביט העמל והכעס אתה נותן לו כל חפצו, על כן יעזוב הדל לסמוך והנה סוף הפסוק יכזיבנו.

פסוק טו

שבור - תי"ו תדרוש לנכח לו, השם היית כבן אדם שהוא דורש, לא היית מוצא הרשע כי יאבד.
ויש אומרים: כי התי"ו סימן הזרוע כי תבקש הזרוע להרע ולא תמצא, על דרך תמצא ידך ה' אז יתברר כי השם הוא מלך לבדו, והעד אבדו גוים מארצו.

פסוק יז

לבם - שמעת לפני שידברו על דרך כי אין מל' בלשוני וכל תאותם שתכין לבם והטעם לעזרם ותי"ו תקשיב אזנך סימן לשון נקבה, וזה הוא הטעם כפול.

פסוק יח

לשפוט - לקחת משפט יתום ודך ומלת ערץ אל תערצו, כמו אל תיראו ועריץ כמו נורא והנה לערוץ אנוש לירא אנוש, כי מצאנו מלת יראה במ"ם כמו יראו מה' ובלא מ"ם כמו יראוך עם שמש, או תהיה מלת מן הארץ, מושכת אחורנית כמו אדם פטדה וברקת.

פרק יא

פסוק א
למנצח, איך תאמרו - טעם איך תאמרו לנכח שונאיו הרשעים ולהם ידבר.
הרכם - הר שלכם.
וצפור - חסר כ"ף, כמו: ויקרא אריה על מצפה ה' כי הוא כאריה, כי השם הוא הקורא והעד היות על מצפה בשלש נקודות, כי איננו סמוך, כי הטעם תאמרו לנפשי נודי מעצמך אל הר שלנו, כי את כצפור והנה הקשת דרוכה במו אפל.

פסוק ג
כי השתות - מצודות, כמו: והיו שתותיה מדוכאים. ויש אומרים: יסודות, כמו וחשופי שת והעד יהרסון וזה רמז לעצות שהם כמו יסודות.
וטעם צדיק מה פעל – כי זה פעל אלהים אל תתרעמו על הצדיק, על כן אחריו ה' בהיכל קדשו - הוא השמים.
עיניו יחזו - כנגד לירות במו אפל.

פסוק ד
ה'. טעם יבחן אם בא רע על הצדיק לענותו הוא ולנסותו ולהוכיחו, כדרך: כי את אשר יאהב ה' יוכיח, רק הרשע לעולם ישנאנו.

פסוק ו
ימטר - דמה הרעה הבאה על הרשעים פתאום, כמו הפחים וחברו רקועי פחים והם כדמות אבנים שורפים, שהם יורדים עם המטר.
זלעפות - כמו: זלעפה אחזתני כמו רעדה.
כוסם - חלקם. וככה ה' מנת חלקי וכוסי, והם מפעלי הכפל והעד: תכוסו על השה.

פסוק ז
כי - אמר ר' משה: פנימו תחת פניו וככה כי יסכון עלימו משכיל. ויפת אמר: כי הוא על דרך כאשר התעו אותי אלהים. ולא דבר נכונה, כי לא ימצא לשון רבים עם השם הנכבד רק על שם אלהים לסוד עמוק ולא מצאנו הפנים רואים רק העינים, שהם בם ואין טענה מן פני ה' חלקם כי הוא כמו: פני ה' בעושי רע. והנכון: כי יחזו שב למלת יבחנו בני אדם ואם הוא רחוק או יחזו החוזים, כמו: אשר ילדה אותה ללוי.
ומלת ישר – תאר, והטעם משפט ישר כמו: וישר משפטיך.

פרק יב

פסוק א
למנצח, השמינית - נועם או פיוט, או יתר.

פסוק ב
כי גמר חסיד - גמר פועל עומד. או אם היה יוצא גמר חסיד לעשות חסד, גם פסו נכרתו כמו פס ידא.
ואמונים - תאר ואין ככה שומר אמונים, כי הוא שם:

פסוק ג
חלקות - תואר והמתואר חסר והם אמרות. כמו: וידבר אתם קשות.
בלב ולב - כמו שיש לו שתי לבבות והלשון תליץ בעד האחד.

פסוק ד
יכרת - נבואה כדרך רפאני ה' וארפא או תפלה.
מדברת גדולות - כמו מאכלו בריאה.

פסוק ה
ללשונינו - בעבור לשונינו כמו: פן יאמרו לי.

פסוק ו
מ"ם משד, כמ"ם מחמס אחיך יעקב.
עתה אקום יאמר ה' - דרך נבואה.
אשית בישע - כמו: לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי.
והטעם אשית ישע אשר יפיח לו – ידבר, כמו: יפיח כזבים והוא דבק עם הפסוק הבא אחריו.

פסוק ז
אמרות - והטעם: כי השם יושיע מיד אלה המגבירים בלשונם ההוגה בתורתו, על כן אתה תשמרם.
ומלת בעליל כפול הלמ"ד כדרך סגריר והוא מגזרת ובעל הארץ שהוא אדניה ויהיה כסף צרוף - כסף אדוני הארץ.
שבעתים - פעמים רבות.

פסוק ח
אתה - יתכן להיות מ"ם תשמרם על אמרות השם.

ותצרנו - המפיח בהם וזו כמו אלה ופירושו: כי בני דורו רעים, על כן אחריו סביב. והטעם: שהם משוטטים בכל מקום להרע.

פסוק ט
ופירוש זולות – קלון, כמו: יקר מזולל, כי הייתי זוללה, כל מכבדיה הזילוה, והוא חסר הראוי.
כרום - אנשי זולות, כדרך וגבורתך במלחמה, אל תהי מרי, ואני תפלה. ויש אומרים: מן זולל וסובא והראשון נכון.

פרק יג

פסוק א
למנצח, עד אנה - הטעם אם לא יהיה נושע מאויביו ידמה לעיני בני אדם, כי אלהיו שכחו, או לא ידע אשר קרהו.

פסוק ג
עד אנה - אחשוב ואשית עצות בנפשי, כל עת בעבור היגון שהוא בלבבי יומם בעבור שירום אויבי עלי.

פסוק ד
הביטה - כנגד תסתיר את פניך.
פן אישן - שינת המות, כי השמות בכח הפעלים.

פסוק ה
פן יאמר, יכלתיו - יכול פועל עומד, על כן כמו יכלתי לו, כמו ויזעקוך, ויזעקו אליך, או לך.

פסוק ו
ואני - ואין לי חסד שאבטח בי, כי אם בחסדך ולמען זה הבטחון, יגל לבי.

פרק יד

פסוק א
למנצח אמר נבל - הפך חכם, בעבור שידמה שאין אלהים, בעבור זה השחיתו דרכם והתעיבו מעלליהם, כמו ובעלילותיך אשיחה, אין עושה טובה.

פסוק ב
ה', השקיף - בעבור היות כבודו במקום עליון והוא השמים וזה דרך משל, כי הוא יודע הכל ודרך כל.

פסוק ג
הכל סר - מהדרך הישר.
יחדו נאלחו - כמו נשחתו.
אין גם אחד - אפילו אחד כמו גם בשחוק יכאב לב, גם לרעהו ישנא רש ואלה הרשעים שהם השונאים את ישראל והעד אכלו עמי.

פסוק ד
הלא ידעו - יתמה, כלומר הלא ידעו אלה פעלי און בעוד שאכלו עמי כאילו אכלו לחם ולא אמרו כי השם נתן להם כח, על דרך: ידנו רמה וזה הוא: ה' לא קראו.

פסוק ה
שם - במקום שאכלו שם עמי פחדו בצרה שבאה עליהם, עד שידעו כי השם בעזרת דור צדיק, כמו: לעזרת ה' בגבורים.

פסוק ו
עצת עני - הוא ישראל וכל עצתי היא כי ה' מחסהו.

פסוק ז
מי - טעם מציון, כמו: מטה עזך ישלח ה' מציון ומציון יסעדך בעבור היות הכבוד עם הארון בימי דוד. ויתכן: שנשבו אנשים מישראל או הוא לעתיד, ויהיה הטעם מציון ישוב הכבוד ומי יתן כדרך מי יתן כל עם ה' נביאים.

פרק טו

פסוק א
מזמור, ה' מי יגור באהלך - ביתך. וכמוהו: איש לאהליך ישראל.
בהר קדשך - הר המוריה או הר ציון ,קודם שיודע כי הוא הר המוריה בשכון הארון בציון, בבית שהכין לו דוד, ככתוב בדברי הימים.

פסוק ב
הולך - זו תשובת מי יגור באהלך.
תמים - תאר והמתואר חסר הולך בדרך תמים בענייניו ודבריו.
ופועל צדק - עם חביריו.

ודובר אמת בלבבו - והוא כל האדם.

פסוק ג

לא רגל על לשונו - כמו וירגל בעבדך. והטעם: לגלות המסתרים כדרך המרגלים.
לא נשא - על דרך לא תשא שמע שוא. ויש אומרים: לא עשה דבר שיחרפו בו קרוביו.

פסוק ד

נבזה - קשור בעיניו גם נמאס. והטעם: כי עובד השם כל מצוה ששמר וכל טוב שעשה, נבזה ונקל הוא בעיניו, כנגד מה שהוא חייב לעשות לכבוד בוראו, וככה משפט הצדיקים שיבקשו לעלות אל מעלת קדוש ממנו ונכבד. ואמר: יכבד כנגד נבזה.
נשבע להרע - נפשו כמו לצום, כי יכחיש הבשר.

פסוק ה

כספו - אמר: לא לקח כנגד לא נתן וזה הוא לשפוט דין עול.
עושה אלה - כולל מצות עשה ומצות לא תעשה, כמו לעשות את יום השבת כי הטעם כדרך תיקון, כמו: וימהר לעשות אותו.

פרק טז

פסוק א

מכתם - מזמור נכבד, כמו: כתם פז, או נועם פיוט שתחלתו מכתם.
שמרני אל - וטעם שמרני כי חסיתי בך שמרני כי אתה ה' והטעם: גבור שתוכל להושיעני.

פסוק ב

אמרת - אומר לנפשו: כבר הודית כי השם הוא אדוניך ואת חייבת לעובדו, ואם לא ייטב לך על דרך: אל תהיו כעבדים. ויאמר רבי שלמה הספרדי: בתפילותיו הנה לך לא לי עמדי לפניך ולשם כבודך לא לשכר פעולתי. אמר רבי משה: טובתי איננו חיוב עליך כי איני ראוי לכך, כמו הקדושים אשר בארץ המה. ולפי דעתי: שהוא מבקש רחמים מהשם שייטיב לקדושים אשר בארץ המה, והוצרך לומר אשר בארץ, כי הקדושים הם המלאכים, כמו וכל קדושים עמך והרבה עצבון לאשר לא יעבדוך, רק יעבדו אחרים על כן ירבו עצבותם לקדושים, והנה טובתי בל עליך רק תן הטוב לקדושים ואדירי ארץ אשר כל חפצי בם ופירושו: כל רצוני להיות כמותם. וכמפרש לקדושים על האבות איננו מטעם המזמור.

פסוק ד
ירבו עצבותם אחר מהרו - אשרי אחר מהרו והוא מגזרת מהר ימהרנה אשר יתקשרו אל עם אחר, רק אני לא אסיך נסכיהם שהם מעורבים בדם זבחיהם, ואפילו שמותם לא אזכירם בפי.

פסוק ה
וכוסי - כמו: חלקי, מגזרת: תכוסו על השה וכמוהו לעיל: מנת כוסם ולהיותו משקה, כמו: כוסי רויה איננו נכון.
ומלת תומיך – כמו ותומך שבט, כי מוצא רוח כמו מוציא ולהיותו כמשקל מושיב, רחוק מאד.

פסוק ו
חבלים - לשון חלקים, כמו: יוסף חבלים.
ובנעימים - תאר, כמו: הנאהבים והנעימים ותחסר מקומות והוא דרך משל. אמר רבי משה: כי אף נחלת כמו נחלתי. ועוד אפרש דעתי במלת עזי וזמרת יה. והנכון בעיני: שהוא סמוך אל השם כדרך במזרקי יין.

פסוק ז
אברך - זאת העצה היתה ממנו תחלה, כי הוא המלמד אדם דעת.
וטעם בלילות – בהתבודדו מעסקי העולם.
וכליותי - רמז לכוחי התולדה שהם בסתר, כמו הכליות.
וטעם יסרוני – שחשב בלבו כל הקורות להולכים מן העולם הזה, על כן נוסר.
שויתי - עצה והמוסר הביאוהו לשום השם לנגדו יומם ולילה והנה נשמתו דבוקה בבוראה טרם הפרדה מעל גויתה, ובעבור ששויתי השם לנגדי מימיני לא אמוט, שיסור מהדרך הישרה.

פסוק ט
לכן, לבי - הוא שכל הדעת.
וכבודי - הנשמה.
אף בשרי - הגוף. והטעם: כי אחר שהוא דבק בכח עליון תעלוז נפשו וכח הדבקו בו ישמרנו מתחלואים בהשתנות העתיד, על כן ישכון גופו בעולם הזה לבטח.

פסוק י
כי - הזכיר סבת גילת הנשמה, כי לא תמות ותאבד.

פסוק יא
תודיעני - כי במות הגוף אז תודיעני דרך החיים. והטעם: הדרך שאעלה בה אל השמים להיותי עם מלאכי עליון.
וטעם שובע שמחות את פניך - שיהנה מזיו שכינה.
וטעם תודיעני – כי אז תאמץ הנשמה מעסקי העולם ותראה עין בעין האמת.
וטעם נעימות בימינך – שתתענג על השם.
וטעם בימינך – כנותן מתנות נעימות לאוהבו בימינו.
וטעם לנצח – שלא תפסקנה מתנותיו והנה שכר הצדיק מפורש במזמור זה.

פרק יז

פסוק א
תפלה, שמעה ה' צדק - שמעה כי צדק אדבר, כי השוא לא ישמע אל.
רנתי - בקול גדול, כמו: ותעבר הרנה ותפלתי בלחש.

פסוק ב
מלפניך - יצא דיני מלפניך, אם עיניך לא תחזינה מישרים:

פסוק ג
בחנת לבי - אתה תדע כל מחשבותי.
וטעם בלילה – בהתבודדו מבני אדם.
בל תמצא - פסול או מום.
בל יעבור פי - כמו: ומים לא יעברו פיו, והנה מחשבתו בדברי פיו ואיננה להפך.

פסוק ד
לפעולות - מרוב אהבתי שיעבדוך הכל וזה טעם לפעולות אדם. שיפעלו בני אדם מה שציויתם.
שמרתי ארחות פריץ - והטעם שמתי שומרים על אורחותיו, עד שלא יעברו על דבר שפתים, בעבור היותו פריץ.

פסוק ה
תמוך אשורי - רק אני לעולם תמכו אשורי במעגלותיך.

פסוק ו
אני - טעם אל – כי יש לו כח.

פסוק ז
הפלה חסדיך - באר והפרש, כמו: אשר יפלא ה'.
ובימינך - דבק עם חוסים כי לא מצאנו זאת הגזרה בלא בי"ת. ויש אומרים: כי הוא סמוך אל מלת מושיע.

פסוק ט
מפני, זו - כמו אלה.
שדוני - כמו סבבוני.
בנפש - בתאות נפש יקיפו עלי.

פסוק י
חלבמו - חסר בי"ת, בחלבמו.
סגרו פימו - אשר דברו בגאות.
או חלבמו - סגור בקרבם ופימו - מדבר גאוה והראשון נכון בעיני, כי הוא כדרך: כי כסה פניו בחלבו.

פסוק יא
אשורנו - תחסר מלת עם או לפאת, וככה הטעם סבבונו לפאת אשורנו, ועיניהם ישיתו אולי ינטו אשורנו בארץ, כמו: אם תטה אשורי מני הדרך.

פסוק יב
דמיונו - דמיון כל אחד מהסובבים.

פסוק יג
קומה - להראות הכח.
קדמה פניו - בבואו לטרוף אותי, מרשע שהוא חרבך.

פסוק יד
ממתים - דבק עם הפסוק של מעלה והטעם פלטני ממתים ידך שהם מכתך, בעבור היותה ביד, כמו: הנה יד ה' הויה.
ממתים מחלד - שכל חפצם להיותם מבני זה העולם, כי חלד אינו דבר עומד והעד וחלדי כאין נגדך כל יושבי חלד וכל שאלתם שיחיו שנים רבות, וכל טוב צפון שיש לך שתמלא בטנם בעולם הזה ויתענגו בו, הם ישמחו וישבעו בניהם ויניחו המותר לעוללי הבנים.

פסוק טו
אני - אין לי חפץ רק לחזות פניך, כי צדק ששמרתי היה סבה להתענגי בראותי פניך.
והטעם: להכיר מעשה השם כי הם כולם כללים ובחכמה עשוים ולנצח עומדים, ואני

שבע מתענוג תמונתך לא כאשר תמלא בטנם, וזה איננו בחלום רק בהקיץ וזאת המחזה אינה במראה העין רק במראה שקול הדעת, שהם מראות אלהים באמת, ואלה הדברים לא יבינם רק מי שלמד חכמת הנפש.

פרק יח

פסוק א
למנצח - טעם לעבד ה' כי הוא משמר דרכיו, כמו: שמרתי דרכי ה', יגמלני ה' כצדקי, וזאת השירה חברה בהשבע אנשיו שלא יבוא עמהם עוד למלחמה, והזכיר עם אויביו שאול.

פסוק ב
ויאמר - מלת רחמים בכל המקרא מהבנין הכבד.
וארחמך - מבנין הקל ואיננו פועל יוצא, על דרך: בני יצאוני יצאו ממני חזקתני חזקה ממני וזה אבקש רחמים ממך. ויש אומרים: כמו תרגום אהבך.

פסוק ג
ה' סלעי - דרך משל, כאדם שהוא במקום גבוה ולא יפחד מהשפל ממנו.

פסוק ד
מהלל אקרא ה' - בקראי אליו בתהלות מיד אושע.

פסוק ה
אפפוני חבלי מות - כמו צירים וחבלים ועל כן הוא בשלש נקודות להפריש בינו ובין חבלי מנשה.
ונחלי - דמה האויב למים, כמלך אשור את מי הנהר, אזי המים שטפונו. אמר רבי יהודה הלוי: מ"כ כי בליעל דרך תפלה אל יעלה והוא האויב וחבלי דרך משל לחבלות המות.

פסוק ז
בצר לי, מהיכלו - השמים שכל גזירותיו כתובות וחתומות שם.

פסוק ח
ותגעש - הזכיר הארץ וההרים בעבור היותם עומדים ואין להם תנועה, וזה משל שיתגעשו כל שונאי דוד מפני חרון השם, ואילו היו חזקים כהרים.

פסוק ט
עלה - כמו: תשלח חרונך וככה והיתה לשרפה מאכלת אש והטעם המות.

פסוק י
ויט - הטעם שתרד הגזירה על האויבים מן השמים, מאת השם הנכבד.

פסוק יא
וירכב - דרך משל, והטעם: רדת הגזירה במהירות בלי התמהמה ועיכוב.

פסוק יב
ישת - בשאון גלי הים יתגעשו מימיו וירבה האיד העולה, על כן יולד שם חשך, וזה הוא חשכת מים עבי האד כאשר יהיה עב והוא הענן. והטעם רדת הגזרות ואין אדם רואה אותם.

פסוק יג
מנוגה - טעם עביו עברו עברו החוק הידוע ברוב.
ברד וגחלי אש - הוא כדמות ברזל השורף, גם ממית ברוח. והטעם היראה והפחד בלב האויבים כשמוע קול הרעם.

פסוק יד
וירעם - המם שרש והזכיר פעם שנית ברד וגחלי אש להתחברם רגע אחד.

פסוק טו
וישלח חציו - ומלת רב פעל עבר מפעלי הכפל על משקל: כי אם תם הכסף והוא מגזרת ורובו והנה רב כנגד וישלח.

פסוק טז
ויראו אפיקי מים - המקומות החזקים והטעם לגלות סתר הקמים על דוד. והלל אומר: יתכן להיות הטעם דרך אחרת, כי השם ירעיש את הארץ כאשר ירצה. והטעם שיסירנה ממתכונתה ויוריד המים מן השמים, ומי שיש לו כח לעשות ככה יצילני.

פסוק יז
ישלח ממרום - או מלאכו ויקחני מאלה שהקיפוני.
ימשני ממים רבים - כנגד ונחלי בליעל.

פסוק יח
יצילני - נראה המשל במים שהוא איבי תחסר מלה שהוא עז.

פסוק יט
יקדמוני - כנגד קדמוני מוקשי מות.

פסוק כ
ויוציאני למרחב - הפך בצר לי אקרא ה'.

פסוק כא
יגמלני - דבק עם אשר לפניו וכל זה עשה שיגמלני כצדקי.
כבר ידי - על דרך: בתום לבבי ובעבור היות רוב המעשים בידים, הזכיר עמהם בור כדרך ובנקיון כפי.

פסוק כב
כי שמרתי - מצות עשה ומלת דרכי תשמש אחרת עמה.
ולא רשעתי - מדרכי אלהי מצות לא תעשה.

פסוק כג
כי - לא אשכח משפטיו וזה טעם לנגדי.

פסוק כד
ואהי תמים - כמו: תמים תהיה.
ואשתמר מעוני - כמו: מענה לב.

פסוק כה
וישב - הזכיר כבור ידי לנגד עיניו - כנגד כי כל משפטיו לנגדי.

פסוק כו
עם החסיד יראה חסדיו, גבר - תואר ואיננו סמוך.
תתמם - מובלע תי"ו שלישי, כמו תתחזק. והטעם יראה פעלך שהוא תמים, או אתה תמים דעים.

פסוק כז
עם נבר - מפעלי הכפל כמו נקל ונמס.
תתפתל - כמו: נפתולי אלהים על דרך תלחם עד שתנצחנו.

פסוק כח
כי, עני - הפך עקש.
ותושיע - הפך תתפתל.
והזכיר עם – כי פלא הושע עם גדול מתשועת איש אחד.
והזכיר ועינים רמות – ואינם רואות בלילה.

פסוק כט
כי - הזכיר כי אתה תאיר נרי והוא משל למזלו הטוב.

פסוק ל
כי, ארוץ - כמו ארצץ וכמוהו מרוצתם. ויש אומרים: ארוץ אחרי הגדוד כדרך ארדוף, שימצא עם אחרים ופעם לבדו. והטעם כי בך לבדך אנצח רבים.
וטעם בך – עמך או בשמך שאקרא.

פסוק לא
האל - הטעם שהוא תקיף ולא יעשה עול רק תמים דרכו. וכבר אמר ואמרתו אין דופי בה ושמץ כי היא צרופה שהוא יהיה לעולם מגן לחוסים בו. עמך או בשמך שאקרא.

פסוק לב
כי - ואין עומד כנגדו שלא ימלא אמרתו, כי אין אלוה בלתו.

פסוק לג
האל - וכאשר הוא אל תקיף אזרני חיל, מתוקפו וכאשר דרכו תמים, כן נתן דרכי תמים וטעם ויתן כי מאתו יסוב הטוב.

פסוק לד
משוה - בעבור שהזכיר דרכו, הזכיר רגלי.
ומשוה - כמו שוה, או כמו: שויתי ה' לנגדי תמיד.
ויעמידני - שלא אכשל.

פסוק לה
מלמד - מרגיל למודי הרע למוד מדבר.
ונחתה - כל אחת מזרועותי, כדרך: בנות צעדה עלי שור והנו"ן שרש, כמו: ותנחת עלי ידך. ויתכן להיות ונחתה כמו נחת הוא ואות הנו"ן לבנין נפעל ויחסר בית מזרועותי, כמו הנמצא בית ה'.

פסוק לו
ותתן - הזכיר וימינך - כנגד המלמד ידי למלחמה וזאת הענוה ששמת בי היא תגדלני ותעצימני והנה תרבני, כמו: על כל רב ביתו.

פסוק לז
תרחיב, קרסולי - כתרגום: אשר לו כרעים.
וטעם תרחיב – בעבור.

פסוק לח
ארדוף - ולא אשוב מאחריהם.

פסוק לט
אמחצם, קום - שם הפועל כאשר יפלו.

פסוק מ
ותאזרני חיל - נתת כח לאברי גופי לסבול טורח המלחמה.

פסוק מא
ואויבי נתתה - כאילו אמר נתתה לי עורף.
אויבי - בנוסם כמו: ידך בעורף אויביך.

פסוק מב
ישועו, על ה' - כמו אל ה', כמו: ותתפלל חנה על ה'.

פסוק מג
ואשחקם, אריקם - כמו: ורקות בשר אע"פ שהיה ראוי להיות הקוף דגושה.

פסוק מד
תפלטני מריבי עם - הם ישראל, רמז לשאול על כן אחריו: עם לא ידעתי יעבדוני.

פסוק מה
לשמע, ישמעו - כדרך וישמע שאול יתחברו.
יכחשו לי - והטעם שיכחשו לי - שהיו מתהללים בגבורתם, כנגד גבורתי, כמו: ברוב עזך יכחשו לך אויביך.

פסוק מו
יבולו - כמו: נבול תבול.
ויחרגו - כתרגום: חרגת מותא ואין ריע לו במקרא.
ממסגרותיהם - מארמוניהם הנשגבים שיסגרו בהם מפחד.

פסוק מז
חי - הטעם כי חי צורי לעולם ולעולם יהיה רם אלהי ישעי, על כן לא אפחד.

פסוק מח
וידבר - כמו: כעדר בתוך הדברו.

פסוק מט
מפלטי מאיבי - יש אומרים: שאול ואנשיו.
אף מן קמי - הם גויי הארצות.
מאיש חמס - מלך פלשתים כי רחוק הוא שיאמר על שאול מאיש חמס. גם יתכן להיות: רמז לשאול כאשר אמר: מרשעים יצא רשע.

פסוק נ
על כן אודך - בפי כי הגבורה שלך היא.

פסוק נא
מגדל - ולשמך אזמרה שהוא מגדיל.

פרק יט

פסוק ב
השמים מספרים - זה המזמור נכבד מאד והוא קשור עם מלאכת השמים ועתה אפרשנו בדרך קצרה, רק לא יבינהו מי שלא למד חכמת המזלות.
השמים - תנועת הגלגלים שהן שוות בדרך אחת ושונות בדרך אחרת והולכות על דרך ישרה בעצמם, ואיננה ישרה כנגד יושבי הארץ, ומדת התנועה לא תוסיף ולא תגרע בראיות גמורות והיא תוסיף ותגרע במראית העין, והנה היודע דרכי העגולות יודע דעת עליון והנה השמים כמו מלמדים מורי צדק על דרך, או שיח לארץ ותורך והנה השמים הם מעונות הכוכבים.
ומלת מספרים – בעבור היותם עומדים על מתכונת אחת וזה הוא כבוד השם, ואמר אל - להודיע כחו.
ומגיד הרקיע - שהוא האויר כמו שפירשתי בפרשת בראשית דברים מתחדשים בכל יום, על כן כתוב ומעשה ידיו כי עם השמים כתב כבוד אל וזה אמת, כי יקבל האויר כח המשרתים והצבא הגדול.

פסוק ג
יום - יש ראיות גמורות מחכמת החשבון, כי מערכת השבעה משתנה בכל חלקיה ולעולם לא תמצא מתכונת מערכת דומה לאחרת, אילו היה העולם עומד אלפי אלפים רבבות שנים, גם זה מפורש בספר יצירה ובעבור זה מה יתחדש ביום הזה יודיענו ליום הבא זה לזה ודור אל דור, כי בכל יום יש דבר חדש ואין טענה מדברי שלמה: אין כל חדש, כי על הכלל ידבר.
יביע - שלא יפסוק כמו מבוע, או כמו יגיד, הנה יביעון בפיהם, כמו: אחוך שמע לי.
וטעם: יום ולילה – הזמן עומד.

פסוק ד
אין - הזכיר כי אין לשמים פה, כגון: בן אדם

וטעם אומר – הם הדבורים שיש להם טעם שלם, כאומר ראובן חי וזה לא יהיה רק מחובר דברים, והדבור הוא ראובן והקול ישמיע אות ר"ש ראובן והנה הזכיר, כי במראה העין של גוף ומראה עין הנשמה הפנימית - החכמה, יראה אמתת ספור שמים ומה שיגיד הרקיע.

פסוק ה

בכל קום - כמו קו לקו והוא המכתב ומ"ם קום שב אל השמים. והטעם: כי מכתבם יקרא בכל מקום ויבינו מה טעמי כל המשכילים בכל מקומות הארץ.

ובקצה תבל - היא הארץ המיושבת מליהם ישמיעו והנה ספור והקו הוא הספר והם שהזכיר בעל ספר יצירה בספר וספר וסיפור כי אלה שלשתם עיקרי כל החכמות.

וטעם להזכיר השמש, כי הוא גדול מכל גוף והתנועות העליונות כולם קשורות בו והוא מוליד הזמן השוה והשונה והיום והלילה והמתכות והצמחים וכל החיים תלויים בשמש, וככה אמר שלמה תחת השמש ואהל נוה, כמו: איש לאהליו, כי השמש קבוע בגלגל בראיות גמורות מחכמת מלאכת השמים. ויש אומרים: כדמות אור וכמוהו לא יאהיל. ולפי דעתי: שאל"ף יאהיל נוסף כאל"ף והאזניחו נהרות והוא מגזרת לא יהלו אורם. וטעם בהם בשמים והוא הוא נסתר מעיני יושבי הארץ, כנגד מרחק המדינות מקצה מזרח והמשילו לחתן בעבור שכל רואיו שמחים בו.

וטעם כגיבור – בעבור שירוץ גלגלו בו ולא ייעף ולא ייגע.

פסוק ז

מקצה - הזכיר תנועותיו כפי תולדתו באמת שהיא הפך התנועה הגדולה.

ומלת תקופה – כמו כי הקיפו ימי המשתה, הקיפוני.

וטעם ואין נסתר – כי חמת השמש בעולם כדמות חום הלב בגוף האדם, מראיות חכמת התולדת והנה הוא חיי כל הגופות.

פסוק ח

תורת - אמר רב סעדיה הגאון: כי תחסר מלת יאמר, כי השמש יאמר תורת השם תמימה. ולפי דעתי: שהזכיר עד כה איך יוכל המשכיל למצוא עדות על האלהות ולהכיר מעשיו, ואמר דוד גם יש עד אחר נכבד ממנו ויותר נאמן והיא תורת השם ועדותיו ופיקודיו ומצותיו ויראתו ומשפטיו.

ופירוש תורה – שתורה הדרך הישרה בסימנים נזכרים כמו תורת הצרעת והנזיר.

והזכיר משיבת נפש - כי התורה תסיר הספק מן הנפש.

וטעם לאמר תמימה – כנגד השמש, בעבור היות השמש תמימה באורה ואיננה כמו הלבנה.
וטעם משיבת נפש – כשמש, כי מעת היות השמש בחצי גלגל העולה תשוב נפש רבים מהחולים הפך מה שיקרה בהיותו בחצי גלגל היורד, והרופאים ידעו זה ועדות הדברים העתיקום מפי המעידים שראו בעיניהם, ובעבור שלא יוכל אדם לדעתם מדרך הראיות, אמר: מחכימת פתי. ואמר שנאמנים הם ואינם כזב, אף על פי שאינם יודעים אותם חכמי לב, ואמר על התורה תמימה כי אין צריך לעדות עד אחר עמה.

פסוק ט

פקודי - מגזרת פקדון והמה הנמצאות בכח הנשמה בכל אדם, בהיותו בר מצוה והשם הפקידם בלב והזכיר ישרים עמהם, כי כל המשכילים מחכימים עליהם בדרך הישר שאין שם מכשול.
ואמר משמחי לב - כי בעבורם יגיע החכם למעלת שמחת עולם, וכנגד השמש הזכיר ישרים, בעבור כי מהלך השמש על סדני גלגל המזלות והוא הדרך הישר. ועוד יתרו לפקודים, כי השמש פעמים נוטה מגלגל המישור ושמחת לב כנגד השמש, כי ככה הוא רק ביום תשמח ולא בלילה, והפקודים משמחים תמיד ומצות ה' מצות עשה וקראם מצות, בעבור שאין כתוב ברובם למה צוו ואמר עליהם ברה, כי כן הם לברי לבב, על כן מאירת עינים, כאדם שהיה בחשך וכנגד השמש אמר ברה, כי אין בה כדמות שחרות בתוכה כמו ללבנה ויתרון המצוה, כי העבים יסתירו אור השמש ביום ולא כן המצוה ומאירת עינים, כי היא אור העולם ביום גם בלילה, כי אור הלבנה מורה בראיות גמורות.

פסוק י

יראת - מצות לא תעשה.
ואמר: טהורה – כי הטהור הוא שלא יתגאל במצות לא תעשה.
עומדת לעד - שלא יתכן שהשם יתר האסור, וכנגד השמש אמר טהורה בעבור שיש פעמים שיקדר השמש אף על פי שגופה טהור הוא, רק הדבר כנגד אחרים והשמש עומדת לעד, כי איננה מורכבת כמו הנבראים מהארבעת יסודות, אע"פ שתשתנה עמידת השמש כפי הרוחות.
משפטי - ידוע כי משפטי חכמת המזלות כפי מערכת המשרתים בערכם אל השמש, ויש משפטים בערכים מכחישים אלה לאלה ובעבור זה יטעו בעלי הדין, על כן אמר על משפטי השם צדקו יחדו ואחר שהשלים לדבר על יתרון התורה המועלת למשכיל בעולם הבא, הזכירה כנגד תענוגי זה העולם.

פסוק יא
הנחמדים - אנשי העולם מתאוים להיות להם זהב ופז רב, הם אבנים יקרות בעבור שהם עומדים וימצאם בשעת הצורך בעבור היותם עומדים בעצמם ולא יחסרו, ולחכמה יתרון עליהם כי האדם ימצאנה בחייו ובמותו.
וטעם ומתוקים – כי המאכל צריך אליו כל חי טוב ורע. אמר: כי תענוג החכמה יותר מתענוג המאכל המתוק, ואין למעלה מהדבש בעבור היות המאכל תענוג רגע והחכמה לעולם.
גם טעם מתוקים הם מדבש ונופת – למשכילים לבדם לא לכל אדם, על כן גם עבדך ומלת בהם כמו הנחמדים וטעם בשמרם עקב רב, ידעתי כי בשמירתם שכר רב יקבל השומר והנה יועילו בעולם הזה ובבא.

פסוק יג
שגיאות - יתכן היות האל"ף תחת אות הכפל או תחת יו"ד, כמו שכיות החמדה והטעם אני נזהר בכל מאדי, רק אפחד אולי משגה יקרה לי, על כן אמר: מנסתרות ממני, נקני.

פסוק יד
גם - יתפלל אל השם שיסבב סבות כי לו נתכנו עלילות שיחשכהו מחברת הזדים ומרעתם ואל ימשלו בו.
וטעם אז איתם – אז אהיה תם והיא מלה זרה. והטעם: כי לא יוכל לשמור המצות אם ימשלו בו זדים כי יכריחוהו.

פסוק טו
יהיו לרצון אמרי פי - שלא ימשלו בו זדים.
וטעם צורי – שלא יפחד שימשלו בו זדים ואילו היו מושלים בו, אין לו גואל מידם זולתו, על כן: ה' צורי וגואלי.

פרק כ

פסוק ב
למנצח, יענך ה' ביום צרה - יתכן שזה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד ויהיה פירוש לדוד, כמו על דוד, כמו לשלמה אלהים משפטיך למלך תן ואל תתמה על למ"ד לדוד. והנה דרך אחרת מזמור שיר ליום השבת או דוד חברו ואומר לנסיכו יענך ה' ביום צרה, או לעצמו ידבר. ויש אומרים: שהוא על המשיח.
יענך ה' ביום צרה - במלחמה.

וטעם אלהי יעקב – כי צרות רבות עברו לו בדרכים והשם שגבהו.

פסוק ג
מקדש - ממקום הארון.

פסוק ד
יזכור - פירוש למה יעזרך? כי יזכור כל מנחותיך וזהו הכתוב בתורה: והרעותם בחצוצרות ונזכרתם ונושעתם. ויש אומרים: שעולות היו עושים בעת המלחמות, כמו ואתאפק ואעלה העולה.
ידשנה - ישרפנה אש המזבח ותשוב דשן.
ומלת ידשנה – על דרך: ואקראה לך שלא באה האל"ף קמוצה כמשפט עם תוספת ה"א, על כן אמרו רבים, כי הם דומים לפעלים הרבעיים.

פסוק ה
יתן - הטעם שינצח האויב.

פסוק ו
נרננה - כל אחד מאנשי דוד יאמרו לו כך, כי כ"ף בישועתך לנגדו.
ובשם אלהינו נדגול - ירום דגלינו בעת שימלא השם כל משאלותיך.

פסוק ז
עתה - דברי כל אחד כן ידברו או הם דברי המשורר ברוח הקדש והוא הנכון בעיני.
ומשיחו - הוא דוד, או המשיח בנו ובמה יענהו בגבורת הישועה שתעשה ימין השם לא ימין דוד, בעבור הבא אחריו.

פסוק ח
אלה ברכב - יבטחו וביו"ת השם לשון צחות, כמו: לחמו בלחמי.

פסוק ט
המה כרעו - כנגד אנשי הרכב.
ונפלו - כנגד אנשי הסוסים, כמו ויפל רוכבו אחור.
ואנחנו קמנו - מגזרת: וקם הבית.
ונתעודד - ונתגאה ונתרומם כי מעודד הפך משפיל.

פסוק י
ה' - יש אומרים: כי המלך דבק עם הושיעה וזה איננו נכון בעבור האתנח. ואחרים אמרו: שהוא הפוך ביום קראינו ה' הושיעה, כמנהג תופשי המלחמה בבואם.

יעננו - המלך שהוא דוד אמן כן יהיה וזה על דרך ברוך הבא כאשר אפרש. והנכון שהוא הושיעה אותנו כי השם יודע מחשבתו וככה אנא ה' הושיעה נא והפעול איננו כתוב והמלך הוא השם שהוא המלך באמת, כי דוד משיחו הוא.

פרק כא

פסוק ב
למנצח - ה' בעזך ישמח מלך - ה' בעוז שנתת לו ישמח וככה בישועתך.

פסוק ג
תאות - מה שיש בלבו.
וארשת - מה שידבר בפיו והאל"ף נוסף כאל"ף ואזרועך וכמוה: כרשיון מלך פרס.

פסוק ד
כי - תי"ו תקדמנו לנוכח השם ויהיה הפועל יוצא לשנים פעולים, כלומר המלך שהוא מוקדם מן הברכות.
עטרת - זהב עם פז אבנים יקרות סביבה, כי כן מנהג המלכים. ויתכן היות תי"ו תקדמנו לשון נקבה, בעבור ברכות כדרך: בנות צעדה עלי שור.

פסוק ה
חיים - שם לעולם על לשון רבים לא יפרדו, כמו נעורים בתולים זקונים מלואים.
אורך ימים עולם ועד - עולם הפחות שני דורים.

פסוק ו
גדול - כל נושע לעולם יוסיף כבוד.
הוד והדר תשוה - כמו תשית.

פסוק ז
כי - אמר השם לאברהם והיה ברכה והמשורר אמר: ברכות לעד - לנצח הוא וזרעו.
תחדהו - מגזרת חדוה.

פסוק ח
כי - הטעם אין לו בטחון בגבורתו, רק בשם ובחסדו והזכיר עליון כנגד בל ימוט.

פסוק ט
תמצא - זה חסד עליון שהשם אומר לדוד: תמצא ידך והיא השמאלית, וככה ידה ליתד תשלחנה.

וטעם תמצא – כדרך והצרותי להם, למען ימצאו אותם הקולעים. והטעם: לא יוכלו לנוס ולהפרד ולהמלט.

פסוק י

תשיתמו, פניך - כעסך פני ה' חלקם ופניה לא היו לה עוד. ויש אומרים: כי כ"ף כתנור אש כמו בי"ת, כדרך: בחצי לילה, כחצות הלילה.

פסוק יא

פרימו - תי"ו תאבד לנכח דוד או למשיח, כי אחריו כתוב: כי נטו.
מלת נטו – יוצאה והפעול הוא רעה.

פסוק יב

מזמה - בכח ולא יוכלו להוציאה למעשה.

פסוק יג

כי - בעבור היות באתנחתא שבשכם הוא שכם אחד והטעם להיותם נחברים על דרך:
והצרותי להם למען ימצאו.
ומלת תכונן – דרך קצרה, כי הטעם תכונן הקשת בחיצים.

פסוק יד

רומה - שב להודות השם בסוף המזמור, כי כל זה יקרה לאויב בסוף בעוז השם כאשר החל: ה' בעזך ישמח מלך.

פרק כב

פסוק א

למנצח על אילת השחר - כאשר יראה כח עלות השחר. ויש אומרים: כי הוא שם כלי ניגון וידענו כי יו"ד איילותי, כגבר אין איל בלא דגש, על כן הוא רחוק להיות אילת נגזרת מזאת הגזרה. והנכון בעיני: כי הוא תחלת פיוט נעשה על דרך דברי חשק, כמו: אילת אהבים וזה המזמור על נועם ניגונו.

פסוק ב

אלי אלי - פעמים כי בצרה היה.
וטעם אלי – בעבור עזבתני ותחסר מלת אלי כאילו הוא אומר אלי רחוק מישועתי הם דברי שאגתי, כמו שאגתי מנהמת לבי והוסיף דברי, בעבור היותו בן אדם.

פסוק ג
אלהי - התימה כי אתה אלהי ואיך לא תענה?! והטעם: כי אין לי אלוה אחר מבלעדיך ולא אקרא רגע אחד ואדום, רק ולא דומיה לי.

פסוק ד
ואתה, תהלות ישראל - הבית ששם הארון, כדרך בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו, וכל זה בעבור היות יושב דבק עם תהלות - כי יש אומרים: כי טעם יושב - שאתה עומד ויושב קדם סלה. כמו שוכן עד. כמו: אתה ה' לעולם תשב ואתה תהלות ישראל, כדרך הוא תהלתך, והוא אלהיך. ויש אומרים: כי אתה הנמצא בתוך תהלות ואתה הוא הקדוש המהולל, כדרך בקרבך קדוש.

פסוק ה
בך - כבר בטחו בך בהיותם בלא צרה היו לבטח ובעת צרתם שבטחו בך, תפלטמו.

פסוק ו
אליך - לבדך זעקו ולא נשענו על אחרים, על כן לא בושו.

פסוק ז
ואנכי - רחוק הוא שיאמר איש דעת על עצמו שאיננו איש, רק ידבר כנגד האויבים שהם יבזוהו ואיננו נחשב בעיניהם למאומה.

פסוק ח
כל - גזרות לעג קשורה לעולם עם למ"ד.
יפטירו בשפה - יפתחו כמו פטר רחם והבי"ת דרך צחות, כמו: לחמו בלחמי. ויתכן שתחסר מלה.

פסוק ט
גול - תאר השם כדמות פועל על משקל לחם חום, כי הגולל דבריו על השם כדרך: גול על ה' דרכך.
יפלטהו כי חפץ בו - השם כי טעה האומר, כי הגולל חפץ בשם והכתוב אמר: אם חפץ בנו ה' ורבים ככה.

פסוק י
גוחי - פועל או שם התאר, כמו גוזי מגזרת ותגח בנהרותיך כמו מוציאי, והזכיר זה כי הגולל על השם יצילהו, כי הנה הוא גוחי מבטן שאין דעת לנו ולא כח.

פסוק יא
עליך - הטעם עליך הושלכתי לא על שדי אמי כי אתה מאכילה ומאכיל אותי ואתה הנותן לי כח לקבל עד שאגדל, על כן אמר: אלי אתה.

פסוק יב
אל תרחק ממני - דרך צחות בשירים תרחק עם קרובה.

פסוק יג
סבבוני - טעם רבים מכל פאה.
אבירי בשן - כמו עגלי על דרך פרות הבשן.
כתרוני - מן כתר מלכות שהוא עגול.

פסוק יד
פצו - פתחו, כמו ופצתה האדמה ותחסר כ"ף מן אריה, על דרך: אש אוכלה הוא ואמר על אלה הפרים שהם טורפים כמו אריה ושואגים.

פסוק טו
כמים - דרך משל, מרוב הפחד היה כמים אשר לא יאספו כן נפזרו איבריו והתפרדו העצמות שהם מוסדי הגוף ונמס לבו בקרבו, כאילו סרה דעתו.

פסוק טז
יבש - ולא יוכל לדבר, על כן אמר אחד מהגאונים, כי כחי הפך חכי. ולפי דעתי: בעבור היות ליחת התולדה הקושרת הכל המעמדת הגוף כינה הליחה בשם כח והנה יבש כאשר יקרה לזקן הבא בימים.
ומלקוחי - מגזרת ומלקחיה ואם איננו על משקלו.
ולעפר מות - לעפר בני מות, כמו גבורתך במלחמה.
ותשפתני – כמו: שפות הסיר.

פסוק יז
כי - יאמר כי סבבוהו צרים ואויבים אחרים שהם פחותים מהפרים ויותר מכעיסים, והם עדת מרעים. וטעם כארי דבק עם הקיפוני שהקיפו כאריה.
ידי ורגלי – והזכיר ידי, כי בהם הוא נלחם ורגלי כי בהם יוכל לברוח.

פסוק יח
אספר - יש אומרים: כמו: אספרם מחול ירבון וכמוהו מי יספר שחקים בחכמה והטעם שהוא רזה ואין לו בשר. והנכון בעיני: בעבור שהזכיר והתפרדו כל עצמותי אמר, כאשר

אספר כמה עצמות יתפרדו ממני ישחקו אויבי, כמו לראוה בך. ויתכן שהעצמות דרך משל לאנשיו שנבדלו ממנו בעת צרתו במלחמה.

פסוק יט
יחלקו - כפי מחשבת האויבים ודבריהם בעבור היותם בגדי מלוכה ולולא היותו מלך לא היה טעם בדבריו וזה רמז.

פסוק כ
ואתה, אילותי - השם ואל יעלה על לבך איך יקרא דוד, כי השם הוא איילותו ואורו וישעו ועזרתו וכל אלה מקדים, כי חפצו להגיד כח עליון שקבלו.

פסוק כא
הצילה מחרב - כנגד: עדת מרעים.
מיד כלב - כנגד כי סבבוני.

פסוק כב
הושיעני - כנגד אריה טורף ושואג.
וטעם יחידתי – בעבור היות כל נשמת אדם יחידה מתבודדת עם גופה מנשמת הכל ובהפרדה מגוייתה, אז תאסף אל הכל.
וטעם ומקרני ראמים – שהם חזקים מכל הקרנות ושמעתי בני איש אומרים: כי הראם יפיל עצמו מהר גבוה על קרניו ולא תשברנה, ורמים חסר אל"ף, כמו ברחוץ הליכי בחמה.
וטעם עניתני – כי כבר עשית לי חסד מצרה כזאת.
וטעם ומקרני – כאילו הייתי על קרניו. ויש אומרים: כי קרניו גבוהים מכל הקרנות, והעד: ותרם כראם קרני.
וטעם עניתני – כנגד אקרא יומם ולא תענה.

פסוק כג
אספרה - כנגד אספר כל עצמותי.
וטעם לאחי – לאנשי סודי.
ובתוך קהל אהללך - וזאת היא התהלה שאומר להם.

פסוק כד
יראי - וי"ו הללוהו שב אל שמך הנזכר למעלה ואלה יראי ה' מהגוים, על כן אין שם מלת, כל כמו: כל זרע יעקב.
ואמר לישראל גורו – שיהיו כלם יראים ואם תעוז ידם על אויביהם, יתנו העוז לשם.

פסוק כה
כי, ולא שקץ - הרחיק ושנא.
ענות - מגזרת עני. ויש אומרים: כמו: מענה לשון על משקל שבות.

פסוק כו
מאתך - אתה הוא הסבה והיעוד לתהלתי, כנגד ואהללך.

פסוק כז
יאכלו - הטעם שהענוים יאכלו וישמחו וישבעו מרוב השמחה, בראותם כי השם הושיע העני אשר אין עוזר לו.
וטעם יחי לבבכם – זה יאמר איש לרעהו כדרך ותחי רוח יעקב אביהם, כי לבו היה כמת.

פסוק כח
יזכרו - טעם אפסי ארץ, כי השומעים אף על פי שהם בקצה הארץ יזכרו זה הפלא שעשה השם וישובו לעבדו, ואלה אינם ענוים על כן אמר: כל משפחות גוים.

פסוק כט
כי - אז יודו כי לשם לבדו המלוכה וגם הכתוב הוא כמו והנבואה עודד הנביא שהטעם והנבואה נבואת עודד, ורבים כמוהו כאילו אמר: כי לה' המלוכה וה' מושל בגוים.

פסוק ל
אכלו - זה הפסוק כנגד יאכלו ענוים וישבעו כי דשני ארץ הם המתענגים בעולם הזה לאכול כל דשן.
ודשני ארץ - הפך ענוים והטעם אם יתעדנו בעולם הזה בסוף ובאחרית ימיהם ישתחוו למלך האוסף רוחם ואין כח בהם למרות, וככה לפניו יכרעו כל יורדי עפר.
וטעם: ונפשו לא חיה – על דרך: בנות צעדה עלי שור, כי אחד מהם לא יוכל לחיות נפשו וזה רמז כי תאבד נפשם בעולם הזה הפך הענוים, שכתוב בהם: יחי לבבכם לעד.

פסוק לא
זרע - וי"ו לפניו גם וי"ו יעבדנו שב אל כי לה' המלוכה. והטעם: כמו וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. וככה: בני עבדיך ישכנו ותחסר מלת אשר כמו עם לבבכם שלם כאילו הוא זרע אשר יעבדנו והם בני הענוים הנזכרים למעלה.
וטעם לדור – לדור הבא, על כן אחריו: יבואו, על דרך: דור הולך ודור בא.

פסוק לב
לעם נולד - הוא דור שלישי.
וטעם צדקתו – על דרך צדקתו עומדת לעד, גם בעולם הזה.

פרק כג

פסוק א
מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר - זה המזמור נכבד ודמה עצמו כשה שמשענתו על הרועה, והנה השם הוא הרועה אותי, על כן לא אחסר כל. והטעם לא יחסר לי מה שאני צריך כדרך מלא.

פסוק ב
בנאות - הטעם שימצא הדשא ויהיה שם נוה קרוב שלא ייגע בהרים, בעת שתרבץ השה.
על מי - הזכיר המים.
וטעם מנוחות – הפך נחל שוטף.

פסוק ג
נפשי - הזכיר כי הרועה לא ידפקנו להוליכו ממרעה אל מרעה בניחוץ רק נפשו ישובב בשובה ונחת.
וטעם במעגלי צדק – שלא יוליכנו על גבעות ועל עמקים וכל זה לא למעני הוא עושה רק למען שמו, למען ספר שמו בכל הארץ, כי הוא רועה טוב ורחמן אין כמוהו.

פסוק ד
גם - הטעם אם תקראנה גזירות השמים שהשם גזר מימי קדם לבוא רעה בעולם, וידמה הרעה לגיא צלמות לא אירא רע - לא אירא שרע יהיה לי, כי שבטך יראה לי הדרך עד שאצא וזה השבט והמשענת בה יתנחם לבו. והטעם כאשר תבואנה שנת רעה לעולם, השם יסבב סבות לחוסים בו לחיותם ברעב ולהציל ממות נפשם, והטעם מות שאיננו כדרך התולדה, כמו מתי מלחמה ומגפה.

פסוק ה
תערך, נגד צררי - כנגד בגיא צלמות, על דרך מעוף צוקה.
והנה השלחן – כנגד הדשא
וכוסי רויה – כנגד על מי מנוחות.
ורויה - תאר השם, כמו אשה חכמה ומרוב דשן, המטעמים שהם על השלחן ראשו מדושן, כאילו הוא בלול בשמן רענן. וטעם זה המזמור על עבדי השם העוזבים תאות העולם והם שמחים בחלקם ויחשבו כי לחם ומים כנגד כל תענוג המטעמים, כי מחשבתם ולבם על תענוגי העולם הבא, על כן יניחו תענוגי רגע בעבור תענוג עולם, על כן אמר: אך זאת כל מחשבתי וטעם ירדפוני - כל כך ארגיל עצמי לעשות טוב וחסד.

פסוק ו
טוב לנפשי, וחסד עם אחרים ללמדם ולהורותם לעבוד את ה', עד שיהיה לי חוק, כי אילו רציתי להניח הטוב רגע אחד, הוא היה רודף אחרי.
וטעם ושבתי – פעם אחר פעם, כדרך: כלה שב במרוצתם. ויש אומרים: כמו ושקטתי מגזרת בשובה ונחת תושעון והנה הטעם כי לעולם אעשה טוב וחסד כל ימי אשב בבית השם, להכיר מעשיו וזאת היא התפלה באמת, כי אז יתבודד מבני אדם.

פרק כד

פסוק א
לדוד, לה' הארץ ומלואה, כי הוא על ימים - בעבור שיש מקומות בארץ יקבלו כח עליון כדרך: וזה שער השמים, על כן החל לאמר: לה' הארץ בעבור בהר ה'.
וטעם: לה' הארץ – כי בדרך התולדת נבראה להיותה תחת המים ובחפץ השם יבש קצתה והיא המחצה אשר הוא מגולה, על כן כי הוא על. ויאמר רבי משה: כי פירוש על כמו עם כמו ויבואו האנשים על הנשים והטעם שלא היה על מתכונת ישרה שיחיו בני אדם עליה, כי אם שיהו סביבה ימים ונהרות. ובן בלעם אמר: כי הטעם שאינה רחוקה מנהר או ים.

פסוק ג
מי, הר ה' - זה הר המוריה וזה המזמור חברו דוד אחר דבר גורן ארונה היבוסי.
ומי יקום - הטעם לדור בו.

פסוק ד
נקי - בעבור היות כל המעשים בידים הזכיר נקי כפים שלא עשה רע והוא בר לבב שהוא העיקר ונפשו עצם כבוד השם, כמו: נשבע ה' בנפשו.
וכתוב נפשי – דרך כינוי, בעבור כבוד השם על דרך: והייתי אני ובני שלמה חטאים כאשר פירשתיו, והנה הזכיר המעשה והלב והלשון.

פסוק ה
ישא - אמר: ישא ברכה כנגד: לא נשא לשוא נפשי.

פסוק ו
זה - רמז לדור שנבנה הבית בימיהם במות דוד ואחר כך שב לנכח השם, כי זה הדור הם מבקשי פניך.
סלה - באמת.

יעקב סלה - פירוש הם זרע יעקב ואין צורך לפירוש, אחר שאמר תחסר מלת אלהי יעקב.

פסוק ז

שאו - אמרו קדמונינו ז"ל: כי זה רמז להכנס ארון אל בית קדשי הקדשים, על כן כתוב למעלה במקום קדשו וזה שאומר לשערים - דרך משל. והטעם: היות המקום ששם הארון נכון מכל הר גבוה ונשא, בעבור הכבוד ששוכן שם.

וטעם שערים ופתחי עולם – שהם רבים.

ופתחי עולם - שהם עומדים לנצח, בעבור כבוד הכבוד.

וטעם מלך הכבוד – שבעבורו היה כבוד הבית הגדול.

פסוק ח

מי - אם ישאל השואל: מי זה מלך הכבוד? התשובה: ה' עזוז וגבור שְׁיֵרְאֶה גבורתו במעשיו וילחם בעבור קדושיו, והנה הטעם כי בשכון הכבוד בין ישראל ישבו לבטח, כי לא יפחד מן האויב.

פסוק ט

שאו - פעם שניה, רמז לשוב הכבוד בבוא הגואל, כי לא היה הכבוד בבית שני.

וראשיכם - הראשון בעבור אחר, כאילו אמר ושאו פתחי עולם ראשיכם.

פסוק י

מי - תוספת והוא בעבור שיעמוד בית שלישי ולא הזכיר גבור מלחמה בעבור וכתתו חרבותם לאתים והארץ תשקט מכל מלחמה.

וטעם ה' צבאות – שיהיו אנשי הדור כמו מלאכי השם.

וטעם ה' צבאות – כי נקרא השם ככה, בעבור צבא השמים כאשר פירשתי, לא בעבור צבא ישראל כאשר אמר הגאון.

פרק כה

פסוק א

לדוד אליך ה' נפשי אשא - אמר רבי משה: טעם נפשי אשא כדרך מנחה כמו: וישא משאות. והנכון בעיני: שהוא כמו: ואליו הוא נושא את נפשו, לא לאחר.

פסוק ב

אלהי - יתכן להיות בי"ת בך בטחתי תחת הבי"ת כמו וי"ו ולמדני תחת הוי"ו או ככה נמצא והנה בטחתי בך אינני ראוי שאבוש.

פסוק ג
גם - האמת והראוי שיבושו הבוגדים.
ריקם - כמו: חנם והמ"ם נוסף.

פסוק ד
דרכיך - הם דרכי השם והתולדת שברא בדרך חכמה.
ואורחותיך - על יד הנביא והם הארחות שצוית.

פסוק ה
הדריכני - זה הפסוק נכבד והטעם שיבקש שיעזרהו השם בדרך האמת עד היותו רגיל וזה טעם ולמדני כמו למוד מדבר, כעגל לא לומד.
וטעם אלהי ישעי - שיושיעהו מכל דבר שימנעהו ללכת בדרך האמת, כי אין לי מי אקוה זולתך.

פסוק ו
זכור - מבקש רחמיו וחסדיו שלא יגמלנו על מעשיו הקדמונים, שמנעוהו עד עתה להבין דרכי השם באמת, על כן אחריו חטאות ופשעי - הפשע שיצא הפושע מתחת הרשות והעד על כל דבר פשע
ומטעם כחסדך – בעבור כי אתה מקור החסד ומבוע הטוב, על כן אחריו טוב ופתחות הבי"ת בדרך שהוא דרך השם כאשר החל, דרכיך ה' הודיעני והנה יורה החטאים אי זה הדרך הישר והענוים ידריכם בדרכו וירגילם, עד שיהיה להם חוק ומשפט.

פסוק י
כל ארחות ה' - בתחלה חסד ואחרי כן אמת.
לנוצרי בריתו - על דרך: נוצר חסד לאלפים.

פסוק יא
למען, כי רב הוא - אף על פי שהוא רב, כדרך כי עם קשה עורף כי חטאתי לך. ויש אומרים: למען אודיע שמך. והנכון: שיודע ששמך סלח.

פסוק יב
מי האיש - הוא הנכבד, כמו וחזקת והיית לאיש. והטעם: כי יראת השם תביאנו אל הדרך שיבחר בה.

פסוק יג
נפשו - טעם נפשו, כדרך: כי נפש כל בשר, דמו בנפשו הוא והיא המתה בהפרד הנשמה.

וטעם תלין - כמו תשכב והטעם כי עד יום מותו יהיה בעולם הזה בטוב. ויש אומרים: כי זה רמז לחיי נשמתו ותהיה בטוב.

פסוק יד

סוד - סודות האלהים לא יתגלו כי אם ליראיו ואף כי אחרי שתלין נפשו ואמר ליראיו, כאשר החל ירא ה'.

פסוק טו

עיני - הנכון בעיני: כי טעם מרשת רגלי תאות היצר הרע והנשמה נתפשת ברשת התאוה, וזה דרך משל ואם השם לא יעזרהו, אין לאל ידיו לצאת מהרשע, על כן הוא יוציא.

פסוק טז

פנה - כי הנשמה יחידה וככה הלב.

וטעם עני – בעבור חסרון, כמו: לעמוד כנגד התאוה.

פסוק יז

צרות לבבי - הוא השכל הנטוע בלב, על כן נקרא בשמו והרחיבו פועל עומד. והטעם: שהם רבות. ויש אומרים: כי לבבי פעול והוא רחוק, כי אחריו ממצוקותי.

פסוק יח

ראה עניי - מן עניי ורב עמלי למנוע עצמי מן התאוה.

ושא לכל חטאתי - שעברו.

פסוק יט

ראה - ועוד שאפחד מאיבי חנם שישנאוני ויהיו סבה שלא אלמד דרכיך.

פסוק כ

שמרה, אל אבוש - מאשר אקוה להיות עבד השם.

פסוק כא

תום - תום לבבו ויושר מעשיו יצרוהו שלא ילך בדרך עקש. גם נכון הוא, שיצרוהו מן האויבים על כן אחריו פדה וכמו שהתפלל שהשם יצרהו ואל ימשלו בו שונאיו, כן יפדה כל ישראל.

פרק כו

פסוק א
לדוד שפטני - אמר רבי משה: כי טעם שפטני קח משפטי ועשה לי דין מאויבי. הנכון בעיני: שטעמו קח הדין ממני אם נטה לבי מאחריך, על כן כי אני בתומי, כמו: תמים תהיה.
ובה' בטחתי - שיעזרני להיות לבי שלם, על כן לא מדעתי.

פסוק ב
בחנני - ידוע כי השם יודע הנסתרות והנה הטעם כי אתה תדע לבבי, כבוחן הכסף.

פסוק ג
כי - כאילו אני רואה חסדיך לעולם לנגד עיני.
והתהלכתי - להרגיל כדרך: ויתהלך חנוך.
באמתך - מדרך האמת.

פסוק ד
לא, מתי שוא - הפך דרך האמת.
נעלמים - מגזרת ונעלם דבר, שיעשו דברים לא כן בסתר. ויש אומרים: מגזרת עלם, שהוא אוהב השחוק והלעג.

פסוק ה
שנאתי - הזכיר הליכה והתהלכתי ואחר כן שבת, לא ישבתי ואחר כן הביאה לא אבוא. והנכון בעיני: כי הטעם לא אבוא בסודם, והזכיר פעם אחרת ועם רשעים לא אשב, כי מתי שוא הם בדבור והרשעים במעשה.

פסוק ו
ארחץ - טעם בנקיון שלא עשה אחת ממצות לא תעשה, ואז אסובב מזבחך בעולות.

פסוק ז
לשמיע - כמו להשמיע, וכמוהו לשמיד מעוזניה.
ונפלאותיך - פעול למלת לשמיע ולספר.

פסוק ח
ה' אהבתי מעון ביתך - כנגד לא ישבתי עם מתי שוא.
וטעם ביתך – ששם הצדיקים העובדים שמך באמת, כי שמה תמיד יושבים. אמר רבי משה: כי טעם אל תאסוף שיתפלל שלא יהיה אחריתו כאחריתם. והנכון בעיני: שלא

יתכנו עלילות שיתחבר עם החטאים כל ימיו, ואף כי עם אנשי דמים, שהם רעים מהחטאים.

פסוק י
אשר - שיש להם כח לחשוב מחשבות ולסבב סבות לקחת שוחד וממון. ויש אומרים: כל מזמתם לקחת בידם, וככה וימינם והטעם כפול.

פסוק יא
ואני בתומי - בלא זמה והטעם שיזכיר בתחלה בתומי הלכתי עד עתה, וככה אלך, ואתה תפדני מזימותם.

פסוק יב
רגלי - טעם בתומי – תום לבבי.
וטעם רגלי – ללכת בדרך ישרה. והנכון בעיני: כי אתה תפדני ואני אודך במקהלים ורגלי תעמוד לפניהם.

פרק כז

פסוק א
לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא - יש אומרים:
אורי – בלילה שאין שם אור, כי הנפש תפחד.
וישעי - ביום. ויש אומרים:
אורי - תלוי בדברי הנשמה.
וישעי - בדברי הגוף.
ומעוז חיי - קשור הנשמה בגוף, על כן לא יפחד מאדם שיפרידם.

פסוק ב
בקרוב - יש אומרים: בקרוב מגזרת: המלמד ידי לקרב. ואחרים אמרו: באשר יקרבו אלי.
ויאמר רבי משה: כי טעם צרי ואויבי, אנשים ידועים שהיו שונאיו.

פסוק ג
אם - גם אם תחנה עלי מחנה - שהם מהגוים ואם הם רבים ואם הצרכתי לבא למלחמה עמהם, בזאת והטעם: שהשם אורי וישעי.
ויש אומרים: כי בזאת – היא השאלה הנזכרת אחר כן.

פסוק ד
אחת - נראה לי כי זה המזמור חברו דוד באחרית ימיו כאשר נשבעו אנשיו: לא תבא עמנו למלחמה כאשר אפרש במזמור נאם ה' לאדוני.
לחזות בנועם ה' - שיתגלו לו סודות ממעשה הבורא שלא ירעם ע"כ.
ולבקר בהיכלו - כמו לא יבקר בין טוב לרע והטעם שהכהנים היושבים תמיד בבית ילמדוהו וירוהו.
ויש אומרים: לבקר - ללכת בכל בקר ובקר בהיכל השם, כמו: השכם והערב.

פסוק ה
כי - הוא יצפנני ולא יוכל לגעת אלי כל אויב.
בסכה - הוא ירושלם, כמו: ויהי בשלם סכה.
ביום רעה - מערכת רעה מכוכבים כנגד מזלו.
וטעם בצור – כי אהיה בסתר אהלו, כאילו אני בצור מרומים.

פסוק ו
ועתה - אע"פ שלא יעשה מהיום מלחמה, ראשי ירום כי הוא בסתר עליון.
זבחי תרועה - כדרך: וביום שמחתכם, כימי שמחת חזקיהו.

פסוק ז
שמע - תחסר מלת אשר, או טעמו זה השם הנכבד שאני קורא ומזכיר.
וחנני וענני - וזה לאות כי יתפלל בעד ישראל הנלחמים עם הצרים, כי הם אנשיו.

פסוק ח
לך - אמר רבי משה: כי לך בעבורך כמו אמרי לי אחי הוא והטעם אני אומר מה שצוו לנו ביד שלוחיך ואמרת לנו בקשו פני, על כן את פניך ה' אבקש.

פסוק ט
אל תט - פועל יוצא והפעול עבדך, כמו קיר נטוי, על כן אחריו עזרתי והטעם עזרני עתה כאשר עזרתני מנעורי ועד עתה.

פסוק י
כי אבי ואמי - שהיו סבות בואי בעולם הזה עזבוני במותם, ואתה אספתני תמיד, ואם הוא לשון עתיד כדרך נתתי כסף השדה קח ממני, יעשו עגל בחרב.

פסוק יא
הורני - אמר אחד מחכמי לב: הרוצה להתגבר על שונאיו - יוסיף בעבודת השם.

פסוק יב
אל, בנפש - בתאותם בשאט בנפש.
ויפח - מדבר חמס, כמו: יפיח.

פסוק יג
לולא - זה קשור באשר לפניו כמעט וימשלו בי שנאי לולי האמנתי בשם ואמרתי לנפשי: קוה אל ה' אז יתברר יושר דברי, שהייתי מוכיח ואמרתי: קוה אל ה'.

פסוק יד
חזק ויאמץ לבך - פועל יוצא, והטעם כי השם יאמץ לבך.
וטעם וקוה אל ה' – תמיד בראשונה ובאחרונה.

פרק כח

פסוק א
לדוד אליך ה' אקרא - זה המזמור חברו דוד או אחד מהמשוררים עליו. אמר: צורי לנגד יורדי בור.
ומלת תחרש - מגזרת דומיה ואמרו: אל תחרש על רעך רעה להפריש בינות הטעמים, כי השרש הוא אחד.

פסוק ב
שמע, בנשאי - אל מקום הארון יקראו דביר.

פסוק ג
אל - תסבב סבות שאתערב עם רשעים ואמשך עמהם.

פסוק ד
תן, כפעלם - כנגד פועלי און.

פסוק ה
כי - פעולות השם כנגד פעלם.
ואל מעשה ידיו - כנגד כמעשה ידיהם והטעם אילו היו מבינים פעולות השם לא היו פועלי און, כי ידעו כי השם יהרסם. ויש אומרים: שזאת תפלה או דרך נבואה וטעם ולא יבנם שיפלו ולא יקומו עוד.

פסוק ו
ברוך - בדרך נבואה, כי נשמע תפלתי והוא שמע קול תחנוני על דרך ותבוא אליך תפלתי.

פסוק ז
ה' - לפי דעתי: בו בטחתי לבדו ועזרוני רבים, כי הוא צוה להם.
ומשירי - כמו בשירי הפך והנותר בבשר ובלחם. ואמר רבי משה הכהן: יותר מזה השיר אהודנו.

פסוק ח
ה' עוז - טעם למו, לעוזרי, כי השם הוא עוז לעוזרים ומעוז לנעזר והוא משיחו דוד. ור' משה אמר: כי עוז למו כמו לו וכמוהו נגע למו. ואיננו נכון, כי למו שב אל עבד ה' ולעמו.

פסוק ט
הושיעה - בעבור שהזכיר כי השם היה עוזו ויעלוז לבו, התפלל שירעה את ישראל, על כן: הושיעה וברך להוסיף השם עליהם וישמרם כמו הרועה, על כן: ורעם ונשאם, כלומר שיושבים במקום גבוה שלא תוכלנה החיות להזיקם. ורבי משה אמר: כי ונשאם שיתן להם צרכם כדרך ינשאוהו אנשי מקומו.

פרק כט

פסוק א
מזמור, הבו לה' בני אלים - הבו – אולי תשתנה תנועת הה"א בעבור אות הגרון, כמו: את אשר תאפו אפו.
ובני אלים – הם הכוכבים והעד: ברן יחד כוכבי בקר, ואחריו: ויריעו כל בני אלהים והטעם כפול. טעם להזכיר הכוכבים, כי כפי מערכתם ירדו הגשמים בעזרת אלהי האלהים והזכיר פעם אחרת הבו לה', כי כן תמיד על דרך: נשאו נהרות ה'.
וטעם הבו לה' - ברבות על דרך תנו עוז, שתודו שהעוז והכבוד לשם לבדו.
וטעם והשתחוו – כהשתחות העבד לאדוניו, ברצותו לעשות את אשר יצונו. והטעם: כי אין יכולת בכוכבים לשנות את תנועתם ודרכי מערכתם.

פסוק ג
קול - הזכיר ה', בעבור הראות כחו ועוזו בעת רדת הגשם, כאשר כתוב באיוב: עושה גדולות עד אין חקר, ואחריו: הנותן מטר. ובעבור כי הזכיר כבוד שמו קראו אל הכבוד הרעים וזה פירוש קול ה' על המים.
וטעם ה' על מים רבים – שמביא רעם והנה מלת הרעים מושכת עצמה ואחרת עמה.

פסוק ד
קול - יש אומרים: בכח ששם השם בתולדת, וככה בהדר. ויש אומרים: בגופות שיש להם כח.
ובהדר - הם ההרים, כמו: והדורים איישר, ועל זה הדרך יהיה השם תאר כאילו אמר בבעלי הכח על דרך: ואני תפלה, או פירושו בכח הכתוב אחר זה, קול ה' שובר ארזים.
והזכיר הארזים - בעבור היותם חזקים.
וטעם ארזי הלבנון – הם הידועים בארזים.

פסוק ו
וירקידם - זה הדבר ידוע ממעשה הרעם.
כמו בן ראמים - בן תורים בן אתונות.

פסוק ז
קול ה' חוצב להבות אש - אמר רבי משה: זה רמז לאבן שהיא כדמות ברזל השורפת וטעם חוצב שחצבם מהצור והטעם בדמיון כאילו חצבם. ולפי דעתי: שהטעם על הברקים, כדרך: ועליון יתן קולו ואחריו ישלח חציו.

פסוק ח
קול ה' יחיל מדבר - דרך משל, כמו תכאיבו באבנים, או רמז לחיות המדבר כאשר יפרש.

פסוק ט
קול ה' יחולל אילות - הזכיר מדבר כנגד בהדר.
והזכיר מדבר קדש – בעבור היותו גדול ונורא.
והזכיר אילות – כי לידתו קשה והנה הרעם מחוללם. והטעם: יביא להם החיל מהרה ותלדנה בהפתח הרחם האיילה, גם בעבור הפחד.
וטעם: ויחשף יערות – יגלה בנפול האילנות.
יש אומרים: כי טעם ובהיכלו – השמים, כמו: ה' בהיכל קדשו. וטעם שהשוכנים בו יתנו כבוד לשם ואומרים: כמה גדול כבודך. ואחרים אמרו: כי הטעם על הכהנים והלוים העומדים להתפלל. ור' משה אמר: כי הטעם שהשוכנים בהיכלו הוא בית המקדש ולא יפחדו, כי השם יכבדם שלא יבא להם שום נזק בעבור הרעם, על כן אחריו: ה' למבול ישב. והטעם: כי המים השחיתו הרשעים אז נתגלתה מלכות השם, כי עשה בהם משפט והנה השם ימלט חסידיו כנח ובניו וימית שונאיו.

פסוק י
ואחרים אמרו: כי טעם להזכיר המבול, בעבור שהזכיר חלק מנפלאותיו והוא רדת הגשם, הזכיר הפלא העצום והוא הגשם הרב בימי נח, וזהו אות כי השם יושב קדם ולעולם חסדו על עמו, על כן אחריו: ה' עוז לעמו יתן.
ויש אומרים: כי הזכיר המבול – בעבור השבועה שמים לא ישחתו כל הארץ ולא תשחת ממלכת השם שהוא מלך החיים, על כן אחריו: וישב ה' מלך לעולם.
ויש אומרים: כי מיום שישב לשפוט בימי המבול נראתה מלכותו ויפחדו בני אדם הבאים אחרי המבול, כי לפני נח לא היה מבול.

פסוק יא
ה' - תפלה או ברוח הקודש, שהשם יתן עוז לעמו בעתות הרעם ושלום יהיה להם.

פרק ל

פסוק א
מזמור, חנוכת הבית - יש אומרים: שצוה דוד שינגנו המשוררים זה המזמור בחנוכת הבית הראשון. ויש אומרים: בחנוכת הבית השני או השלישי, כי דמה ימי הגלות לימי החולי כאשר אפרש. והקרוב אלי: כי זה המזמור חברו בחנוכת ביתו בית ארזים, כי הכתוב לא הזכיר בית השם וכמוהו: עור ופסח לא יבוא אל הבית כאשר פירשתי במקומו, ואותו הזמן חלה דוד ויחי מחליו. ויאמר רבי משה: כי דוד התאבל כאשר אמר לו נתן כי הוא לא יבנה הבית לשם וכאשר אמר לו, כי שלמה בנו יבנה הבית אז התאזר שמחה תחת אבלו כי בנו כמוהו ולא יחרפהו האויב. ואמר: כי יגון הנפש נמשל לחולי הגון ויותר קשה, כדרך: רוח איש יכלכל מחלהו.

פסוק ב
ארוממך - כנגד דליתני כפי מחשבתי שהוא מת
וטעם ולא שמחת – ככתוב במזמור: אשרי משכיל אל דל, כי דרך אחד לשניהם.

פסוק ג
ה' - טעם שועתי אליך - לבדך ולא לרופא ותרפאני.

פסוק ד
ה' - הטעם כמעט וירד אל הקבר ומצאנו מירדי בור שלם, כמו תחת רדפי טוב.

פסוק ה
זמרו - בעבור היות דוד חסיד, ככתוב: ולא תתן חסידך חסדי דוד יבשר החסידים, שאם קרה להם כאשר קרהו, השם יצילם.

פסוק ו
כי - טעם חיים ארוכים, כמו אנשי מדות גדולות ודרך משל אמר, כי הבכי ילין, או יחסר הפועל, כמו: אשר ילדה אותה.
והטעם בערב ילין – המלין בבכי, ולבקר ברינה כי חסרון הבית בכל המקרא הרבה, כמו: הנמצא בבית ה'.

פסוק ז
ואני - אמר ר' משה: זה טעם ויהי כי ישב המלך בביתו כאשר ענהו נתן כל אשר בלבבך עשה. וזה רחוק. והנכון: כאשר יקרה לבריא בגופו ובחזקתו שיחשוב שככה יהיה תמיד ולא יבוא לו חולי, שיחלש כחו.

פסוק ח
ה' - עתה אדע כי כחי מאתך היה בבריאותי, כי עת שהסתרת פניך הייתי נבהל. אמר רבי משה: כי העמדת הטעם העמדתני להררי עז כמו למען יזמרך כבוד שהוא כבודי. ואחרים אמרו: כי יו"ד להררי סימן המדבר, והטעם לשום אותו כמו הר. ורבי יהודה הלוי אמר: כי להררי, כמו: הררי בשדה כי משקלי השמות משתנים.

פסוק ט
אליך - יספר כי לא מצא מה לעשות כי אם לקרוא ולהתחנן ולומר: מה תועלת במותי?! כי הדם הוא הנפש וכתוב: ושרט לנפש.

פסוק י
היודך עפר - ככתוב: וישוב העפר אל הארץ.

פסוק יב
הפכת - שמח כי יחיה עד מלאת נשמתו לעבוד בוראו ולהכיר מעשיו, כי בעבור זה נברא.
וטעם: פתחת שקי – דרך משל המתאבל על נפשו.
וטעם: ותאזרני – לחיזוק.

פסוק יג
למען - והטעם אני אודך – כל ימי למען יודך.
ויזמרך – כל אדם שיש לו כבוד. והטעם: נשמה חכמה ובעבור כי המשכילים מעטים.

אמר: כבוד – ולא כל כבוד.

פרק לא

פסוק ב
למנצח, בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם - נתנו לאחד מהמשוררים לנגן.
בך - טעם כי אויבי אנשי חמס הם לי חנם.

פסוק ג
הטה - דברה תורה כלשון בני אדם, כי הנוטע אזן ישמע מבלי אזן.
לבית מצודות - מקום גבוה שלא יפחד בו מהאויב.

פסוק ד
כי סלעי - כנגד צור מעוז
ומצודתי - כנגד בית מצודות.
וטעם תנחני – בעבור כי ההליכה בהר בעבור גבהו קשה.
וטעם תנהלני – לאיטי.

פסוק ה
תוציאני מרשת - אלה טמנו לי. ויש אומרים: כי כמו זאת.

פסוק ו
בידך - הטעם שלא יוכל האויב לקחתה ובעבור שנתנה לפקדון, הזכיר ה' אמת, בעבור הפקדון.
וטעם ה' – שלא יוכל בעל כח לאנסו.

פסוק ז
שנאתי השומרים - הניחוש והקסם אי זה יום יצא למלחמה, כי בטחונו על השם לבדו.

פסוק ח
אגילה - והנה אם גברה ידי לא אשמח רק בחסדך.

פסוק ט
ולא הסגרתני - מגזרת סגירה, כאדם נסגר נתון למוסרה.
במרחב רגלי - שילך למקום שיאהב, הפך הסגרתני.

פסוק י
חנני - יתכן, שטעם העמדת - כי אני אשמח בחסד שעשית עמי בימים שעברו ולא הסגרתני, רק עתה צר לי מאד ולא מרחב. רבים פירשו: שזה המזמור על חולי שקרהו.

טעם עששה בכעס – בעבור היות כעס האויב עלי עששתי כולי, כאילו עש אכלני ודימה היגון שהוא בלב לחום הגוף.
וטעם עוני – שהמאכל הרואה החולה יתעבה, כל אכל תתעב נפשו.
וטעם נפשי – הנפש המתאוה שכחה נטוע בכבד וככה הכתוב, או הנפש האוכלת.
ובטני – רמז לקרב העליון ששם המאכל, והנה הטעם כי כח הגוף חלש, כבגד אכלו עש.

פסוק יא
כי כלו - בחסרון המאכל דרך משל, והזכיר העצמות שהם מוסדות הגוף.

פסוק יב
מכל - הזכיר כי מפאת צורריו תבא לו חרפה.
ולשכיני מאד - היה חרפה להם, בעבור שהם קרובים אליו.
נדדו ממני - כאדם שיברח מראות חלי קשה ודבר מגונה ונמאס למראה.

פסוק יג
נשכחתי - שאדם לא יזכרני ככלי אין חפץ בו, כאשר יאבד לא יבוקש.

פסוק יד
כי - יתכן היות נשכחתי מפאת השם, בעבור שלא יושיעני כאילו שכחני, בעבור שאמר אחר כן: כי שמעתי דבה רעה שיוציאו עלי שיפחד ממנה כל השומע, או טעמו להיות לי מגור מכל סביבי.
בהוסדם - מגזרת סוד.

פסוק טו
ואני - אף על פי שיחשבו האויבים ששכחתני, אני בך אבטח ואודה כי אתה אלהי.

פסוק טז
בידך - כנגד השומרים הבלי שוא, כי עת ישועתי בידך לבדך הוא.

פסוק יז
האירה - מלת על כמו אל, כמו: ותתפלל על ה'. כמו: יאר ה' פניו, כי ההוה במצוק כיושב בחשך על כן האירה.

פסוק יט
תאלמנה - בעבור שהזכיר למעלה כי שמעתי דבת רבים והנה עתק, כדרך: וידבר אתם קשות והנה יחסר דבר.
וטעם צדיק – כמוני.

פסוק כ
מה - ואלה הדוברים עתק לא ידעו הטוב שצפנת ליראיך, וכבר עשית כמה טובות בגלוי לחוסים בך, וזה טעם נגד בני אדם.

פסוק כא
תסתירם - וככה כל יראיך תסתירם, וסתרם הוא שתסתיר פנים מאנשים מעותים.
מרכסי - מגזרה והרכסים לבקעה.
ויש אומרים: תסתירם בסתר - שיראו פניך מריב לשונות.
ויש אומרים: בסתר אפך וכעסך מהם, בריב לשונות כי דבת רבים.

פסוק כב
ברוך ה' - יש אומרים: כאילו הייתי בעיר מצור או אז אומר: בעיר מצור ברוך ה'.

פסוק כג
ואני נגרזתי - מגזרת גרזן, שהוא כלי להרוג בו.
ויש אומרים: שהוא הפוך וכאשר אמר עיניך, אמר שמעת.

פסוק כד
אהבו - לשון צווי, כמו אחזו לנו שועלים.
אמונים - תאר, כמו: פסו אמונים.
על יתר - הנותרים מאנשי הגאוה. ומלת לעשות, לתקן הסבות, כמו: וימהר לעשות אותו.
ויתכן היות גאוה חסר בי"ת, גם יחסר מלת מעשה כאילו אמר: ומשלם על יתר עושה מעשה בגאוה.

פסוק כה
חזקו - אמר לחסידים אהבו, בעבור גודל מעלתם ולמיחלים חזקו.

פרק לב

פסוק א
לדוד משכיל אשרי נשוי פשע - יתכן היות זה המזמור על טעם פיוט תחלתו משכיל, או בעבור שכתוב בו אשכילך.
ומלת נשוי פשע – מבעלי האל"ף בא על דרך בעלי הה"א, או שניהם נמצאים. והעד ונשאו את כלימתם וכסוי פעול כי וכסה קלון פועל יוצא. והטעם: כי המוכה או הנגוע בעבור פשע שעשה בגלוי, על כן אמר: אודה עלי פשעי. ויש שאלה קשה: הנה מצאנו דוד אומר: כי חסיד אני ולא תתן חסידך אם כן איך מצאנו בכמה מזמורים שיש לו פשעים

ועונות, כי פשעי אני אדע? והתשובה: כי לבו היה שלם עם השם ולא פשע ולא חטא, רק כנגד בני אדם יש לו פשיעות בשגגה. ואחרים אמרו: שהוא מדבר בעד אחרים שהם בגלות, אם כן מה יעשה במלת כי פשעי אני אדע, שהוא בדבר בת שבע?! ועוד אפרשנו.

פסוק ב

אשרי - הנה כסוי חטאה - הוא העושה תשובה וסר חרון השם ממנו ולא נראתה חטאתו שלא היה עליה עונש.
טעם יחשוב – ממחשבה או חשבון.
ורמיה - כמו מרמה.
ויש אומרים: ואין ברוחו להיות כקשת רמיה. ועוד אפרשנו.

פסוק ג

כי - אם שתקתי שלא אדבר כדבור בני אדם בלו עצמי בשאגתי, כמו האריה שירים קול.

פסוק ד

כי, ידך - מכתך כי המכה ביד היא.
לשדי - מגזרת לשד השמן. והטעם הליחה החמה שבה חיי האדם, גם בחרבוני קיץ דרך משל, שיבשה הליחה וימיו קרבו למות.

פסוק ה

חטאתי - כנגד כסוי חטאה.
ועוני - כנגד לא יחשב ה' לו עון ופשע, כנגד נשוי פשע.
וטעם אודה – להתודות.
וטעם נשאת – ברוח הקודש, או שנשא עד היום עונו.

פסוק ו

על זאת - שאתה נושא עון.
לעת מצוא - כדרך: דרשו ה' בהמצאו. ובקשת משם את ה' אלהיך ומצאת, או כאשר ימצא לבבו מפונה ממחשבות ופנוי מעסקיו וצרכיו, אז יתפלל על דרך: על כן מצא עבדך את לבו.
טעם לשטף מים רבים – רמז להמית אויביו במים, כמו: ימשני ממים רבים, או המות והתחלואים והמשילם למים שהתגברו. וטעם רק כי המים יציקו אחרים וכאילו הוא קשור עם אליו לא יגיעו, וכמוהו בלשוננו הרבה.

פסוק ז

אתה - יתכן להיות מצר כמו אויב או הצרת החולי, כמו צר ומצוק, והעד רבים מכאובים.

רני פלט - אמר רבי משה: תסובבני פועל יוצא לשנים פעולים קולות מלאכים שאמלט והנה רני כדרך ותעבור הרנה והם יוכיחוני ויאמרו אשכילך בדרך זו תלך כמו זאת ותחסר בי"ת מן עיני. ויש אומרים: כטעם רמז.

פסוק ט

אל תהיו - זאת היא העצה.

כסוס כפרד - דרך צחות בלא וי"ו כרע כאח לי ופעמים יחסרו הכ"ף. א"ר משה: אל תהיו כדמות הסוס שהוא צריך למתג ולרסן ואמר עדיו כמו לחיו, וכמוהו המשביע בטוב עדייך.

לבלום - מלה ידועה בלשון חז"ל.

וטעם בל קרוב אליך – להזיקך.

ויש אומרים: כי בל קרוב אליך – חלילה לך מהיותך כסוס, כדרך: ועצת רשעם רחקה מני.

ויש אומרים: כי תחסר מלת אותו, כאילו כתב: במתג ורסן תפארתו, לבלום אותו.

ועוד: עדיו - על דרך: למצוא עונו לשנוא.

פסוק י

רבים - אמר רבי משה: מי שלא שם לבו לשמור אורחותיו אולי מעדו אשוריו ובעבור זה נקרא רשע. ויתכן שהוא הנשוי פשע.

וטעם והבוטח בה' - שלא ישען על הרופאים כאסא. ודע, כי הכתוב לא התיר להתרפאות רק ממכת בן אדם, כי השם לבדו הוא רופא ישראל, ורפואתו לחזק נפשו ולהוסיף על יראתו.

פסוק יא

שמחו – הצדיקים שלא חטאו, הם שמחים שלא יבוא עליהם חולי, כי רופאם שהוא השם הוא שומרם, והוא יסיר כל מחלה הנמצאים במאכלם.

פרק לג

פסוק א

רננו צדיקים - השמיעו קול.

ונאוה - מגזרת תאוה והנו"ן לבנין נפעל, על משקל וכל נעשה במרחשת. ויש אומרים: כמו נאה בלשון גמרא.

פסוק ב
הודו, בנבל עשור - אמר רבי משה: נֵבֶל שיש בו עשרה נקבים. ולא דבר נכונה, כי נבל כלי בפני עצמו, גם כן עשור כאילו אמר: בנבל בעשור על דרך: כרע כאח לי. וכמוהו: ככבש אלוף, ככבש כאלוף, כי הכ"ף ישמש בעבור שנים, כדרך בי"ת באל שדי יעשה חפצו והעד שהם שנים: עלי עשור ועלי נבל.

פסוק ג
שירו לו - בעבור שנים, כאילו כתוב הטיבו נגן לו בתרועה כדרך: אל באפך תוכיחני.

פסוק ד
כי, דבר ה' - הם גזרותיו שגזר ונקראו דברים שהכל על ידי המלאכים שהם עושי רצונו, וככה הודו כל הנביאים גם חכמי הלב. וטעם שמחו עם זה הכתוב, כי הצדיקים בשמחה וברננה לעולם ואינם מתעצבים על מה שגזר עליהם השם, כי הכל יושר ואמונה.

פסוק ה
אהב - הזכיר יושר עם דבר, כי הוא הנכון.
ואמונה - עם המעשים שיוציא לאור כל תעלומה.
וצדקה - כמו צדק, כדי להשוות הכל ומשפט זה מזה וחסדו כולל הכל, על כן: חסד ה' מלאה הארץ.

פסוק ו
בדבר - שב להזכיר הדבר, כי לא החלקים לבדם דבקים בדבר השם רק השרשים.
והזכיר השמים וברוח פיו – כמו בדבר ה' - בעבור כי כל הנבראים בארץ וכל ההווה בם תלוים במערכת השמים.

פסוק ז
כונס - והנה הזכיר בארץ בתחלה, כי היא המוצק ואנחנו הנולדים ממנה ואח"כ השמים ואח"כ הים, ולא הזכיר גלגל הרוח והאש, כי לא דבר רק על הנראה לעין. אמר רבי משה: לא יגלה שטח הארץ שהיא היבשה רק בעמוד המים כמו נד, שנקוו המים והנה כונס מגזרת: לך כנוס את כל היהודים ונותן באוצרות הטעם כפול.

פסוק ח
ייראו - והנה הכל נברא בדברו והנה ראוי הוא שיראו אנשי הארץ מהשם, ויחרדו אל דברו.
והזכיר כל הארץ – כדרך: וכל הארץ באו מצרימה.

פסוק ט
כי הוא אמר - בחפץ וברצון לא בכלי.
הוא צוה ויעמוד - הטעם כפול, כאילו אמר: כי הוא אמר ויהי – אמר.
והוא צוה - צווי.
ויעמוד - כאשר פירשתי כדרך: וברך ולא אשיבנה, כי כח השם בכח כל פועל, עבר או עתיד.

פסוק י
ה' - אחר כן שעצתו עומדת, אין כח לכל הגוים להפר אותה, רק הוא ויפר עצתם.

פסוק יא
עצת ה' - כנגד עצת גוים.
מחשבות לבו - דרך משל, כנגד מחשבות עמים.

פסוק יג
משמים - בעבור שהזכיר גבורת השם, אמר כי הוא יודע סתרי לב והנה הוא חכם ואמיץ כח. וטעם השקיף, כאילו רואה הכל בעיניו.
והזכיר השמים – כי הם סביבות כל הארץ.
ואמר: אל כל יושבי – שלא יפקד מהם איש.

פסוק טו
היוצר - היוצר אחד ואם היוצרים שונים, על כן הוא לבדו יבין אל כל מעשיהם.

פסוק טז
אין המלך - אין הגזרות כמחשבת היועץ הגדול בבני אדם והוא המלך, והנה מה תועלת יש בעצתו והנה איננו נושע, בעבור רוב כח שיש לו, והטעם על מחנותיו.

פסוק יז
שקר - בעבור שאמר השם: התתן לסוס גבורה והטעם על סוס המלך והחיל.
לא ימלט - הפעול חסר והוא נפשו.

פסוק יח
הנה עין ה' - על דרך: ואשימה עיני עליו ועיניך שים עליו.
אל יראיו - ממנו לבדו לא ממלך שהוא בשר ודם, ולא ייחלו רק לחסדו לבדו.

פסוק יט
להציל ממות - חרב או דבר.

פסוק כ
נפשנו - בעבור שראינו יראי השם והמייחלים לו נמלטו, על כן נפשנו חכתה לו.
וטעם עזרנו – כנגד ברוב חיל שהזכיר עם המלך.
ומגיננו - כנגד המלך, כמו: מגיננו ראה אלהים.

פסוק כא
כי בו ישמח לבנו - כנגד יראיו.

פסוק כב
יהי - הזכיר חסדך ויחלנו לך - כנגד למיחלים לחסדו.

פרק לד

פסוק א
לדוד בשנותו את טעמו - טעמו לבו ושכלו ודעתו, כמו: משיבי טעם, ואכיש היו לו שני שמות וכמוהו רבים.

פסוק ב
אברכה - בכל עת בהיותו במרחב, או בצר או בטעמו או בשנותו אותו.

פסוק ג
בה' - בו אתהלל עד שישמעו ענוים תהלתי וישמחו.

פסוק ד
גדלו - כאילו ידבר עמהם ובקש מהם שיעזרוהו לגדל את השם.

פסוק ה
דרשתי - ספר להם שדרש השם בצר לו וענהו.

פסוק ו
הביטו - טעם אליו זה שהזכיר אחרי כן עני קרא וכמוהו: אראנו ולא עתה והוא דרך כוכב מיעקב.
ונהרו - יאורו פניהם הפך אל יחפרו מגזרת המנהרות ובתרגום: ונהורא עמיה שריה.
ויש אומרים: מגזרת ונהרו אליו - מגזרת נהר.

פסוק ז
זה, שמע - עבר, כמו: כאשר אהב, בעבור היותו באתנחתא.

פסוק ח
חונה - בעבור שסבבוהו עבדי אכיש והשם שלח מלאך להצילו, על דרך: ישלח מלאכו לפניך.
וטעם סביב – שטעם מלאך שם המין, כמו: ויהי לי שור וחמור. והנה הטעם מלאכים רבים ככתוב בדברי אלישע ואע"פ שאינם נראים במראה העין, הם נודעים בלב באמת.

פסוק ט
טעמו - מגזרת טעמו, זה הוא מראה הלב.
וראו - מראה העין.

פסוק י
יראו - א"ר משה: היה ראוי להיות יראו כמו קראו רק בא משונה בעבור שלא תתערב עם יראו צדיקים וטעם קדושיו הם העוזבים תאות העולם ועסקיו וטעם יראו שלא תיראו שיבוא להם נזק, או מחסור אפילו מכחם.

פסוק יא
כפירים - יש אומרים: הכופרים בעיקר. והנכון בעיני: שהם בני האדם הדומים לכפירים לטרוף ברוב אכלם, הנה רשו ורעבו.
ודורשי ה' - שלא יבקשו לחם רק מהשם לבדו. ויש אומרים: כי כאשר תפשוהו אנשי אכיש הרעיבוהו ובעמדו לפני אכיש היה רעב והשם בחסדו עזרו, כדרך אליהו.

פסוק יב
לכו - הזכיר בנים, שהם צריכים לימוד.

פסוק יג
ומי - תאות הכל לחיות שנים רבות, על כן אוהב ימים ארוכים כמו אנשי מדות אנשי לבב והנה הטעם ימים ידועים, כימי פלוני שחיה ככה.

פסוק יד
נצור - אמר לקדושים היראה בלב, כי מעלתם גבוהה להשמר בלשון ובמעשה.

פסוק טו
סור מרע - מצות לא תעשה ועשה טוב מצות עשה.
בקש שלום - כי אין משפט הבנים לבקש שררה ולהתגבר זה על זה.

פסוק טז
עיני - הזכיר העינים והאזנים הסתר והגלוי.

פסוק יז
פני - חרון אף שיראה בפנים, כמו: ופניה לא היו לה.

פסוק יח
צעקו - בשובם מרשעתם. ויש אומרים: כי זה הפסוק שב אל שועת הצדיקים. והנכון כאשר דברתי והעד קרוב.

פסוק יט
לנשברי לב - הם ששבו מדרכם הרעה.

פסוק כ
רבות - הטעם אם תראו צדיק שבאו עליו רעות אל יואש, כי השם יצילנו מכולם.

פסוק כא
שומר - והטעם שאפילו על אבריו שום נזק גדול לא יהיה. והזכיר העצמות, בעבור שהם מוסדות הגוף.

פסוק כב
תמותת - רעה אחת מיד תמותת הרשע, כנגד רבות רעות צדיק.

פסוק כג
פודה, ולא יאשמו - כמו: ושונאי צדיק יאשמו וכמוהם: תאשם שמרון.

פרק לה

פסוק א
לדוד ריבה ה' את יריבי - יריבי - יש אומרים: שהוא הפוך כמו אם שוב תשובו, אם שוב ישיבני ה'. והנכון בעיני: שהם שנים שרשים.

פסוק ב
החזק - הטעם כי המגן והצנה שאקח למלחמה אין משעני עליהם, רק עליך שתחזקני ותחזק מגיני.

פסוק ג
והרק - כאילו אתה הוא שתריק החנית.
וסגור - לסגור עליהם שלא ישיגוהו ברדפם אחריו.
אמר - כי התשועה תהיה מהשם.

פסוק ד
יבושו יסוגו אחור - כמו יכונו מבנין נפעל, כי אילו היה מבעלי הנו"ן היה כמו: יפלו בלב אויבי המלך.

פסוק ה
יהיו - יתכן שידחה הרוח המוץ אל מקום וינוח בו רק אם היה המלאך דוחה לא ינוח לעולם, רק יתפזר כולו עד שלא ימצא.

פסוק ו
יהי - הטעם בברחם, עד שלא ידעו אותה דרך יברחו.
ומלאך השם רודפם - עד שלא ינצלו.
וחלקלקות - כפול, כמו סחרחר שחרחורת.
והטעם חשך – עב וחלק שיוכל כח הרגשת המשוש להכירו, כדרך וימש חשך, שהוא כמו כאשר ימשש העור ולהיותו, כמו: ויאמש איננו נכון כלל.

פסוק ז
כי, שחת - מגזרת ישית, על משקל אשר זורה ברחת מגזרת רוח.

פסוק ח
תבואהו - לכל אחד רעה, שישתאה כל שומעה.
תלכדו - כדרך: וזה שמו אשר יקראו.

פסוק ט
ונפשי - רמז לנשמה העליונה ונקראה נפש, בעבור היותה קשורה עמה.

פסוק י
כל עצמותי - רמז לגוף, כי העצמות מוסדותימו וכאילו תדברנה ותעידנה כי אין אלהים, רק השם שיכול להציל זה העני.

פסוק יא
יקומון - יבאר למה יביא השם עליהם הרעה ותבואם שואה לא ידעוה, כנגד אשר לא ידעתי.
וטעם ישאלוני – ישאלו ממני שאתן להם מה שלא ידעתי רק בעדות חמס.

פסוק יב
ישלמוני - והרעה הוא שכול לנפשי והוא שם.

פסוק יג
ואני - יספר טובתו והוא בחלותם לבושו שק והנה ידענו כי כל עינוי דבק עם נפש לעולם, הוא צום: ועניתם את נפשותיכם, ונפש נענה תשביע, יום ענות אדם נפשו. ואם כן מה טעם להוסיף מלת בצום, והבי"ת פתוח? והטעם: כי ביום שכבד עליו חליו קראו אוהביו וחבריו צום, והיה יום ידוע, גם אני עניתי בו נפשי.
ותפילתי על חיקי תשוב – אמר רבי לוי: הטעם שהייתי מתפלל ואני משתחוה ונדכה. והנכון: כדרך והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם שיתן לי השם כמו תפלתי ובקשתי מהשם בעבורו.

פסוק יד
כרע, התהלכתי - דבק עם כאבל אם. והנכון: שהוא עם קודר הלכתי.
וטעם קודר – כי מנהג האבל להלביש עצמו קדרות.

פסוק טו
ובצלעי - הרמז בחליי מגזרת והוא צולע על יריכו, בעבור שילאה לעמוד על רגליו וללכת ככל בריא.
נכים - תאר על משקל מתים והוא נכה רוח, כמו גאים. ויש אומרים: כמו: נכה רגלים כנגד ובצלעי.
וטעם ולא ידעתי – שהם עידי חמס, שהכרתים ובקרתים בחליים נאספו נכים פחותים מהם לבקר אותי, ואע"פ שלא ידעתי מי הם, קרעו בשרי דרך משל, שידברו רעות בי.
ולא דמו - מגזרת דמם, מפעלי הכפל, כמו: תמו דברי איוב.

פסוק טז
בחנפי - יש אומרים: שהחנפים יאמרו דבר שילעגו להם בעלי מעוג, וזה הפירוש ארוך אין לו טעם. והקרוב אלי: שאלה החנפים שהם חנפי לעג הלעג בעיניהם כמעוג לאכלו, על דרך: אוכלי עמי אכלו לחם על כן למעלה קרעו בשרי והעד שכן הוא הבא אחריו: חרוק עלי שנימו.

פסוק יז
אדני כמה תראה - ולא אראה נקמתך מהם.
משואיהם - שם כאילו הוא משואתם, כי יש שמות במתכונת זכרים ונקבות.
וטעם מכפירים – בשיניהם כשיני אריה.

פסוק יח
אודך - נדר כי בהנצלו יודה השם בגלוי.

פסוק יט
אל, שקר - קשור עם אויבי, כמו שונאי חנם יקרצו עין, לסגור קצה העין רמז כמשפט ללעוג.

פסוק כ
כי - אמר רבי משה: כי רגעי ארץ בקיעי ארץ והטעם רמז למסתור, וכמוהו: עורי רגע וימאס.

פסוק כא
וירחיבו - מלת האח רמז לנקמה.

פסוק כב
ראיתה - כנגד ראתה עינינו.
אל תחרש - כנגד אמרו.

פסוק כג
העירה - שניהם פעלים אינם יוצאים או יהיה העירה יוצא, והטעם עצמך כדרך קודר הלכתי שהוא יוצא ובעבור שחבר העירה והקיצה למשפטי חבר אלהי. הטעם: העירה אלהי למשפטי והקיצה אדני לריבי. ולפי דעתי: בעבור אתה אלהי ואתה אדני והטעם האדון שלי כי עם אל"ף ודל"ת הוא כתוב.

פסוק כד
שפטני - קח לי משפט צדק מהם.

פסוק כה
אל - תשמח נפשם ויתהללו בלשונם.

פסוק כו
יבושו - טעם יחדו כנגד נאספו עלי נכים, ופעול מגדילים חסר והוא לשון או מלה.

פסוק כז
ירונו - כאשר יבושו שמחי רעתי אז ישמחו החפצים לראות צדקי ויגדל ה' כנגד המגדילים עלי.

פסוק כח
ולשוני - כנגד אמרו האח.
ותהגה צדקך - כנגד שפטני כצדקך.
וטעם כל היום – שככה יהיה תמיד.

פרק לו

פסוק א
למנצח לעבד ה' לדוד - טעם לעבד ה', בעבור שהזכיר דברי הפושעים והמורדים בשם הנכבד.

פסוק ב
נאם - הטעם זה אחשוב בקרב לבי, כי הפשע כאילו ידבר אדם הרשע אל תפחד, על כן אין אלהים לנגד עיניו.

פסוק ג
כי החליק - מגזרת אמריה החליקה, כמו: ואנכי איש חלק, כי החליק דבר הרע בעיניו למצוא השם עונו וישנאהו על דרך: אלהים מצא את עון עבדיך.

פסוק ד
דברי - ונקשר חדל עם למ"ד, כמו: ויחדלו לבנות העיר.

פסוק ה
און, על משכבו - בלילה.
יתיצב - הפך המשכב ביום.
על דרך לא טוב - מצות לא תעשה.
רע לא ימאס - הטעם כפול.

פסוק ו
ה' - נראתה הה"א החסירה ממלת ה' בשמים הכין כסאו, על כן נפתח הבי"ת וטעם זה הפסוק כי אני עבד השם, כי אדע כי חסדו כולל הכל. והטעם: כי אין למעלה מהשמים כמראה העין. ויש אומרים: כי השמים מקור החסד ומבוע האמונה.

פסוק ז
צדקתך - אמר ר' משה: כי צדקתך לא יוכלו בני אדם שאתה כי היא כהררי אל. והנכון: כי היא נשגבה לדעתה כהררי אל התקיפים, שלא יוכל אדם להגיע לשם וככה דעת משפטיך כתהום רבה שהיא עמוקה שלא יראנה אדם.
וטעם: אדם ובהמה – שהוא ישפוט כל מרגיש על דרך: ומיד כל חיה אדרשנו.

פסוק ח
מה - בעבור שהזכיר אדם ובהמה הזכיר הנכבדים מהאדם.

ומה יקר - ישרת בעבור שנים כמשפט, כאילו כתוב: ומה יקרים בני אדם אשר בצל כנפיך יחסיון, או מה יקר לכל אחד מהם.

פסוק ט

ירויון - כמו ירביון.
וטעם ביתך – הם המתבודדים לעבוד השם בביתם, והעבודה תדשן נפש ודעת השם תעדנם.
וטעם נחל – שלא יפסק.

פסוק י

כי, מקור חיים - חיי הנשמה העליונה שלא תמות.
באורך נראה אור - כינוי לשכר העולם הבא, כי אין דבר בעולם הזה נכבד מהאור והוא עצם ואיננו גוף.

פסוק יא

משוך - טעם ליודעיך - שהם במעלה העליונה.
והזכיר משוך – בעבור שחסדו בשמים ומשוך משמש בעבור אחר והוא ומשוך צדקתך לישרי לב, שיש להם מעשים טובים, ואם לא היו כמו יודעי השם.

פסוק יב

אל - הטעם אל תבואני רגל אנשי גאוה. והטעם על דרך ישכבנה, כאילו אמר שלא יתחברו עמו בבית השם.
ויד - הזכיר הרגל והיד.
וטעם אל תנידני מדשן ביתך – למקום אחר.

פסוק יג

שם - והטעם יפלו במקום שחשבו להנידני שם, לפני בואם אלי. ויש אומרים: ברוץ הרגל לבוא אלי תכשל ובהתחזק היד להנידני יהיו דחוים, כמו: דחה דחיתני לנפול. ופירוש שם כמו אז, וכמוהו שם יצעקו ולא יענה. ויתכן היות שם רמז למקום שנפלו שם פועלי און בימים קדמונים. והטעם שאדע, כי יד רשעים לא תנידני כי יפלו הם כאשר נפלו הדומים להם בזמן שעבר.

פרק לז

פסוק א

לדוד אל תתחר - יש אומרים: כי תתחר מבנין התפעל מגזרת חרון.

וטעם במרעים – בעבור המרעים ויהי על משקל: אל תתגר בם. ויש אומרים: כמו תתחרה את הסוסים, אע"פ שהוא מהבנין הקל.

פסוק ב
כי - החציר הוא הירק וככה: המצמיח הרים חציר, את החציר ואת הבצלים.
ימלו - מפעלי הכפל אע"פ שהלמ"ד חסר דגש, כמו: העזה פניה.

פסוק ג
בטח - אמר רבי משה: הנכון להיותו עשה טוב.
ובטח בה' – רעה אמונה ושכון ארץ. ויתכן היות האחרון סבת הראשון, אם תעשה טוב תהיה לבטח ואם תרעה אמונה תשכן ארץ. ולפי דעתי: בעבור כי הקנאה בעושי עולה, בעבור עושרם שהם בוטחים בו, על כן אמר: בטח בה' ואל תמנע מעשות טוב.
וטעם שכן ארץ – כל ימי חייך תשכן על הארץ.
רעה אמונה - כמו: שומר אמונים, כי הרועה כמו שומר.
ויש אומרים: שטעם ורעה – שלא יאכל גזול ועשוק, כבני עולה.

פסוק ד
והתענג על ה' - שתבקש צרכיך כשכיר יקוה פעלו.

פסוק ה
גול - על משקל סוב, כדרך: השלך על ה' יהבך ודרכך כמו צרכך, וכמוהו: לב אדם יחשב דרכו.

פסוק ו
והוציא - הטעם שיעשה צרכך ויתנקם בגלוי כמו האור, אז יראה צדקך.

פסוק ז
דום והתחולל - יש אומרים: שהוא מגזרת תוחלת. ואחרים אמרו: שהוא מגזרת חיל כיולדה והוא הנכון, והמלה כפולה כדרך והתבונן.
וטעם לו - בעבורו כמו אמרי לי אחי הוא וסבול החיל בגללו, על כן יהיה אל תתחר מן חרון וביו"ת במצליח בעבור מצליח, ועל פירוש תתחרה את הסוסים, סבול ודום להשם ובין כך ובין כך, עם שונים אל תתערב.

פסוק ח
הרף מאף - אם יכעיסך בעבור היותו עשיר ואינך כמוהו אל יחרה אפך להרע לו, ואם על פירוש אל תתחרה לא תתערב עמו להראות לו אהבה וטובה, ואין בלבך רק להרע לו.

פסוק ט
כי - הטעם יכרת זרעם.
וקוי - היו"ד תחת הוי"ו וזאת המלה מהבנין הקל.

פסוק י
ועוד - דום מעט ותראה בעיניך יום הכרת הרשע הנזכר.

פסוק יא
וענוים - הפך רשעים.
וטעם רוב שלום – כי באבוד רשעים יהיה שלום בארץ.

פסוק יב
זומם - אומר לצדיק חייב אתה לשנוא את הרשע ולא תתערב עמו, כי הוא חושב עליך מזימות רעות ואם בא עליך דבר חסרון, אז יחרוק עליו שנימו, להחזיק ממך.

פסוק יג
אדני - והרשע לא ידע כי השם שהוא יודע העתידות ישחק עליו דרך משל.

פסוק יד
חרב - בהיותה בנדן היא סגורה, על כן: פתחו. ויש אומרים: כי פתיחת חרב היא הלטישה, וכמוהו והמה פתיחות, והנה החרב בגלוי והקשת בסתר.

פסוק טו
חרבם - מ"ם בלבם שב אל רשעים, כי השם יגמול להם כפעלם.

פסוק טז
טוב - הון מעט לצדיק ישמח בו, מהמון הוא ממון, כמו: ומי אוהב בהמון, אך הבל יהמיון.

פסוק יז
כי - הזכיר הזרועות שהם דורכות הקשתות והזכיר כי הקשתות תשברנה ולא יבא הזק לצדיק, והזכיר כי גם הזרועות כן, והפך תשברנה וסומך.

פסוק יח
יודע - יש אומרים: שיאריכם. והנכון בעיני: כי זה על דרך: את מספר ימיך אמלא והשם יודע כל מלא ובעבור כי שנות הרשעים תקצורנה כפי מעשיהם, כדרך: למה תמות בלא עתך על כן הדבר תלוי במעשיהם.

פסוק יט
לא, בעת רעה - כמו דבר והמת במלחמה, או ברעב לא בא יומו כדברי דוד.

פסוק כ
כי - והרשעים יאבדו בימי הרעה והרעבון.
כיקר כרים - כחלב הכבשים, כמו: עם חלב כרים המושמים בעשן, שיכלו רגע אחרי רגע.
ויש אומרים: כיקר כרים - כעשב העמקים כמו כר נרחב, וכמוהו: ככר הירדן והוא כפול, כמו: בבבת עינו.
וטעם בעשן – כאשר יבעיר בהם המבעיר את הבערה. וכלו הראשון על היקר. וכלו השני על הרשעים, ובאה המלה מלעיל בעבור סוף פסוק.

פסוק כא
לוה - בשעת צרכו.
וצדיק חונן ונותן - כי יחון עליו על דרך: אם רעב שונאך.

פסוק כב
כי - טעם מבורכיו ברכת ה' היא תעשיר.

פסוק כג
מה' - טעם מצעדי – תנועותיו.
גבר - בלשוננו הוא מלא דעת, כמו: לכו נא הגברים ומי שהוא מלא דעת צדיק יהיה.
ודרכו יחפץ - השם חפץ בכל דרכיו ואם הוא יחסר בי"ת, על כן לא יצליח.

פסוק כד
כי, יוטל - וישלך, כמו: והטילוני אל הים. ויש אומרים: כי יפול במחשבתו.

פסוק כה
נער - ניסיתי זה בנעורי וזקנתי.
נעזב - לגמרי, כמו: כי לא אעזבך והוא בקש לחם ושמלה.
וזרעו - הקטן שהניח בעבור זכות האב כל היום בימיו - יחיה בטוב וזרעו אחריו לברכה, כמו כל רואיו ברכוהו.

פסוק כז
סור מרע - מצות לא תעשה.
ועשה טוב - מצות עשה.
ושכון - כמו תשכון, וכמוהו: פרו ורבו, עלה ומות בהר.

פסוק כח
כי - טעם ולא יעזוב – הזכיר כי הצדיק אינו נעזב, כי השם לא יעזבהו לעולם.
נשמרו - הוא וזרעו והפך זה: וזרע רשעים נכרת.

פסוק כט
צדיקים - בעבור שהזכיר ושכון לעולם, אמר זה משפט השם וחוק אמת ששם בארץ.

פסוק ל
פי - כבר הזכיר כי הצדיק עשה חסד לחונן מהונו וכן עושה חסד ללמד חכמתו ולהורות האובדים.

פסוק לא
תורת - ספר כי תוכו כברו.

פסוק לב
צופה - בראותו הרשע כי באחריתו נפל ממעלת העושר, כדרך: ובאחריתו יהיה נבל, אז יקנא בצדיק ומרוב קנאתו יבקש המיתו.

פסוק לג
ה' - טעם ולא ירשיענו – שהשם יראה צדקת הצדיק והזכיר זה כי רשע אם לא יוכל בקנאתו להמיתו, יבקש תואנה על הצדיק שנתן לו ממון, או שהצדיק עשה לו חמס.

פסוק לד
קוה - הטעם בדבר זה התעסק כל ימיך וירוממך. השם, או דרכו כי ימצא בלשוננו בדרך זכר ותראה בהכרת הרשעים, כאשר ראו כן צדיקים קדמוך.

פסוק לה
ראיתי - אמר דוד: אני ראיתי עריץ שאחרים יפחדו ממנו.
וטעם מתערה – מתגלה העושה בגלוי כל רע.
כאזרח - פתח והוא סמוך ותחסר מלת עץ וערנן לח.
ומלת אזרח – כאזרח הארץ.
וטעם אזרח – כאילו בעל ענפים רבים, וכמוהו מי שיש לו משפחה רבה והפך זה הגר, כי הוא כמו גרגיר נכרת מהעץ, וזה פירוש הפסוק: ראיתי רשע עריץ ומתערה, שהוא כאזרח רענן.

פסוק לו
ויעבור - הטעם מהרה יאבד הוא והונו.

פסוק לז
שמר - ועתה שים לבך ושמור איש תם וראה איש ישר, לעולם תראה אחריתם שלום.
והנה תם – ישרת אחר, כאילו כתוב כי אחרית לאיש תם שלום.

פסוק לח
ופושעים - כנגד תם.
ורשעים - כנגד ישר.

פסוק לט
ותשועת צדיקים - כדרך מגדל עז שם ה' בכל מקום.

פסוק מ
ויעזרם - ראינו שפלט צדיקים רבים וככה יפלטם לעולם.

פרק לח

פסוק א
מזמור - טעם פיוט תחלתו להזכיר.

פסוק ב
אל בקצפך - אל ישרת בעבור אחר ואל בחמתך, וכמוהו: ודעת קדושים אדע ושני שרי גדודים היו שרי בן שאול.

פסוק ג
כי, נחתו - בנין נפעל, כמו ננחתו, מגזרת ותנחת עלי ידך והטעם תחלואים ומכאובים כחצים.

פסוק ד
אין מתום - מגזרת תם, והטעם בריאות והנה הזכיר הסבה הקרובה למה זה, מפני זעמך והרחוקה.
מפני חטאתי - כי בעבורה זעמתני.

פסוק ה
כי - נד על נד וגבהו עד שעברו ראשי, כי רבים הם.

פסוק ו
הבאישו - פועל עומד, כמו: ולא הבאיש או יהיה הוא הפעול והוא יספר חבורות שיצאו בגופו, וסבת זה אולתי.

פסוק ז
נעויתי - אין בי כח לעמוד בקומה זקופה ישרה, על כן נעויתי ושחותי והשתנו פני, כאילו כל היום השמש הכיתני, וזה טעם קודר הלכתי.

פסוק ח
כי כסלי - הטעם קרביו מלאו דבר נתעב ונקלה אינני ראוי להזכיר בפה והזכיר אין מתום פעם אחרת באיברי גופי הנראים.

פסוק ט
נפוגותי - מגזרת ויפג לבו.
שאגתי - ברוב מכאובי על דרך שויתי עד בקר כארי.

פסוק י
אדני נגדך - לבדך כל תאותי, אולי אחיה ולא נגד הרופאים.

פסוק יא
לבי סחרחר - כתרגום סביב לא ימצא מנוח.
כחי - כח התולדה
ואור עיני - ככה מנהג החולים.

פסוק יב
אהבי - האוהבים שהיו לי.
מנגד נגעי יעמדו - בעבור שהבאישו חבורותי.

פסוק יג
וינקשו - מלת נפשי תשרת בעבור אחרת וככה הוא וינקשו מבקשי נפשי, כי הוא הפעול.
והטעם: שדבריהם מוקש המה לי.

פסוק יד
ואני - שהוא חסרון בגוף.

פסוק טו
ואהי - ברצוני כאיש אשר לא ישמע לשון המדבר. והטעם: כי לא אענה להם:

פסוק טז
כי - אין לי תוחלת כי אם בך.
וטעם אתה תענה – כי אני לא אשים לבי אל דבריהם, כי עליך נסמכתי בלבי ולשוני לך.

פסוק יז
כי הגדילו - לדבר או הפועל עומד.
וטעם פן ישמחו לי – כמו פן יאמרו לי, כי הנה במוט רגלי וחליתי הגדילו עלי.

פסוק יח
כי - כדרך: ובצלעי שמחו ונאספו. והנכון: כי נכון אני להיותי צולע שלא אוכל לקום ימים רבים, ולהיות מכאובי נגדי תמיד.

פסוק יט
כי - אני מודה לאנשים וזה טעם אגיד ואדאג לבי.

פסוק כ
ואויבי - יש אומרים: כי עוני אדאג מחטאתי פן אמות ואויבי חיים.

פסוק כא
ומשלמי - דברו יוכיח כי הוא בקרם בחליים והטיב להם, כאשר ספר במזמור אחר.

פסוק כב
אל תרחק ממני - כנגד מרחוק עמדו.

פסוק כג
חושה - לפי דעתי: חושה לעזרתי אתה ה' שאתה תשועתי, כמו: אמור לנפשי ישועתך אני. ור' משה אמר: כי חושה ישרת אחר וככה הוא חושה לעזרתי ה' חושה לתשועתי.

פרק לט

פסוק א
למנצח לידותון - כבר הזכרתי בראש הספר. ולפי דעתי, שפיוט ידוע היה בדרום וחברו ידותון, או אחר חברו שישבחנו והיה ראש הפיוט לידותון, גם זה המזמור כמו העליון כי על מחלתו ידבר.
וטעם אמרתי – בלבי.
וטעם אשמרה דרכי – תולדתי ומנהגי, כמו וכל דרכי הסכנת והטעם שלא אדבר כמו ידבר החולה מרוב צערו וכאילו בפי מחסום, אשמרנו להיותו בפי ולא אסירנו.

פסוק ב
בעוד רשע לנגדי - שבא לבקר אותי.

פסוק ג
נאלמתי, החשיתי - אפילו שאדבר טוב.

פסוק ד
חם - כל כך חם לבי שבהגיגי תבער אש.
דברתי בלשוני - הטעם כפול, או זה הוא שדברתי.

פסוק ה
הודיעני, מה חדל אני - תואר השם והטעם כמה אעמוד עם יושבי חלד.

פסוק ו
הנה - מעט מזער כדבר שימודד בטפחות.
וחלדי - כמו חדל, ככבש וכשב ושמלה ושלמה.
אך כל הבל - הוא כל אדם, והטעם כמו: הבל הבלים.
וטעם נצב – כן הוא לעולם לא ישתנה שיסור ממעלת ההבל.

פסוק ז
אך - כי ישתנה בצלמו מיום אל יום ומעת אל עת, כדמות הנהר המתהלך וצלמו עומד.
ויש אומרים: כי בצלם – כמו: צלמות. והנכון בעיני: כי האדם דומה לצלם וכאשר ישתנה הצלם כן ישתנה הוא.
וטעם הצלם – מערכות המשרתים וכוכבי עליון שלא יעמדו רגע אחד על מתכונת אחת וחכמי המזלות יודעים זה.
ויהמיון – קבוץ ממון, כמו: ומי אוהב בהמון.
יצבור - מעט מעט.
ולא ידע מי אוספם – כולם רגע אחד במותו.

פסוק ח
ועתה - הנה בא קצי מה תקוה יש לי, רק תוחלתי לך היא והיא.

פסוק ט
מכל - כי בעבור פשעי חליתי.

פסוק י
נאלמתי - בעבור שהזכיר חרפת נבל, אמר הבט כי נאלמתי לענות לו.

פסוק יא
הסר, מתגרת ידך - מפחד ידך שטעמו מכתך, כמו: ויגר מואב ובמשקלו לכל תכלה שהוא מגזרת וכל בשליש כאשר אפרש.

פסוק יב
בתוכחות - על דרך: והוכח במכאוב ידענו כי תיסר אדם בעבור עונו במכאובים.
חמודו - חמדת גופו והנה חמדתו היתה הבל.

פסוק יג
שמעה תפילתי - הנה תפילתו ודמעתו כמשקה הרופאים.

כי גר אנכי עמך - ככתוב בתורה.

פסוק יד

השע - הרף ממני, כמו: שעו מני והשתנתה התנועה בעבור אות הגרון.
ואבליגה - ואתחזק והוא פועל יוצא והנה טעמו ואחזיק עצמי, כמו: מבליגיתי.

פרק מ

פסוק ב

קוה קויתי - קוה מלת זרה על דרך השלם, כמו: יסור יסרני יה.
ויט אלי - בעבור שהוא שוכני מרום, יושבי בשמים.

פסוק ג

ויעלני - דרך משל, כי הייתי בשפלותי ברעות שסבבוני האויבים.
יש אומרים: שאון – מגזרת שואה. והנכון: שאון מים רבים או טיט וה"א היון ישרת אחרנית, כדרך: את יום השביעי ואין לו חבר רק ביון מצולה מים עכורים וטיט עב.
והזכיר סלע – כנגד בור.
וכונן אשורי - לעלות אל הסלע.

פסוק ד

ויתן - טעם לאלהינו בלשון רבים, בעבור יראו רבים ויראו.

פסוק ה

אשרי - אז יאמרו אל רהבים בעלי הכח לעזרו, כמו: המחצבת רהב.
ושטי - תרגום נוטה.

פסוק ו

רבות - זה הוא השיר החדש ורבות תאר למלת נפלאותיך, על דרך רבים כל רבים עמים.
ומחשבותיך - גזרותיך.
אלינו - בעבורנו, או הוא כמשמעו, ואמר: אלינו, כנגד אלהינו.
אין ערוך - אין יכולת באדם שיערכם אליך והסוף יוכיח. ויש אומרים: שהוא כמו: יערוך לה' ואם היה כן, עצמו מספר ישוב אל נפלאותיך.

פסוק ז

זבח - שלמים.
ומנחה - במרחשת ומחבת. והטעם: כי מחשבותיך להטיב אלינו לא בעבור תשלומים, והנה הזכיר אחר זבח ומנחה העולה והחטאת. אמר ר' משה: כי מלת לא חפצת ישרת

בעבור אחר והטעם לא השמעת כזאת באזני בדברך עמי בהר סיני. והנכון בעיני: לא בקשת זבח רק כרית לי אזנים שאשמע בקולך, כמו: הנה שמוע מזבח טוב.

פסוק ח
אז - אמר ר' מרינוס: כי דוד ידבר כנגד כנסת ישראל וזה רמז לדבר אבותינו בסיני: נעשה ונשמע. והנכון בעיני: אומר זה בעד נפשו, כי בעת צרתו נדר נדר צוה לכותבו שישיר שיר חדש, ועתה באתי לשלם הנדר. והנכון שהנדר הוא לעשות וזה כל חפצי.

פסוק ט
ותורתך בתוך מעי - בסתר על דרך: אכול את המגלה הזאת.

פסוק י
בשרתי צדק - ומלת בשרתי לחבר כל בשר, להגיד דבר חדש טוב או רע, כמו: ויען המבשר.

פסוק יא
צדקתך - כנגד בשרתי צדק והנה בגלוי ובסתר.

פסוק יב
אתה, חסדך ואמתך - שספרתי לקהל רב, הם יצרוני מכל צר.

פסוק יג
כי - העונש והרע הבא על האדם יקרא עון, כי הוא היה הסבה לביאת הרעה, כמו: גדול עוני, ויגדל עון בת עמי, אם יקרך עון וככה השיגוני עונותי ולא יכלתי לראות על דרך וכסה את עין הארץ, בעבור שאין לעונותי מספר, או ולא יכולתי לראות מראה הלב, כמו: וירא יעקב.
ולבי עזבני - כאילו נשארתי בלא לב.

פסוק יד
רצה, לעזרתי חושה - להיות עזרתי, או שם התאר, כמו לעזרני.

פסוק טו
יבושו, לספותה - כמו: האף תספה.

פסוק טז
ישומו - ישומו הם בסוף הבושת שיעשו לי. ויש אומרים: כנגד שכר, כמו לעולם עקב, והנה בשתם על שני פירושים דקדוקו אחד.

פסוק יז
ישישו - זה טעם בשרתי צדק.

פסוק יח
אני - אחשב עצמי כי אני עני ואביון ולא אוכל לעמוד לפני אויבי.
יחשב לי - זה והטעם שפלות לבי, או לי במקום בעבורי, כמו: הנלחם לכם.
אל תאחר - פועל עומד, כמו: מדוע אחרו.

פרק מא

פסוק ב
למנצח, אשרי משכיל - זה המזמור על חליו.
אשרי - יש אומרים:
משכיל - כמו מביט כמו מסתכל הוית. והנכון: מגזרת שכל, שישים לבו שישכיל במעשה השם עם החולי.
ודל - בממון גם בבשר והוא החולי, כמו: ככה דל בן המלך. דלות ורעות תאר.
ויש אומרים: שמשכיל - פועל יוצא והוא המבקר וידבר על לבו וישכילנו.
וטעם ביום רעה – מערכת עליונה כנגד מולדו.
ימלטהו ה' - לבדו ולא על יד אדם.
וטעם ישמרהו – שלא יוסיף החולי ויחייהו, כי יפחד מהמות.

פסוק ג
ואושר בארץ - שיחיה שנים רבות יותר מאנשי דורו ולא יראו שונאיו תאותם.
ותי"ו תתנהו – לפועל שאיננו כתוב, כמו: אשר ילדה אותה. והטעם: אמרת השם או גזירתו, או תהיה התי"ו לנכח השם וכאלה במקרים הרבה.

פסוק ד
ה', דוי - שם, כמו: מדוה.
יסעדנו - מעט מעט בהתהפך החולי, או התהפך דבריו ועניניו על משכבו. והנכון: כי הפכת נכח השם והטעם דרך משל שתהפכהו על משכבו מצד אל צד ותסעדנו. והטעם: כי אין צורך לבני אדם שיסעדוהו.

פסוק ה
אני - הטעם כאשר אומר בתפילתי בחליי ה' חנני ורפאני אע"פ שחטאתי לך, על דרך: כי עם קשה עורף הוא.

פסוק ו
אויבי - אז יאמרו לי בעבורי, כמו: ואמר פרעה לבני ישראל הפך מעשה המשכיל, וזה הדבר יאמרו לאחרים.

פסוק ז
ואם בא - אחד לבקר.
שוא ידבר - לי כמה חרה לי שאתה חולה.
ידבר - לאחרים דבר בליעל עלי בצאתו לחוץ ידבר לאויבי האחרים, שלא ראו אותי דבר רע, חלי קשה קבוע בו, כמו לבו יצוק כמו אבן.

פסוק י
גם - שלא היה לי אויב שהיה אוכל לחמי והטעם: כי אני סבת חייו.
הגדיל עלי עקב - הטעם הגדיל עקיבו שלא בא לבקרני, ושם לנפשו מעלה גדולה.

פסוק יא
ואתה, חנני - כנגד דבריהם, דברי בליעל יצוק בו.
והקימני - כנגד לא יוסיף לקום.

פסוק יב
בזאת - הטעם כי לא יריע כמו שמחת המנצח ביום המלחמה, כדרך: עלי פלשת אתרועעי.

פסוק יג
ואני בתומי - בעבור תומי.
ויש אומרים: כי תומי - רמז לבריאת הגוף, והוא הנכון.

פסוק יד
ברוך - על כן אני חייב לברך את השם בכל זמן, וזהו מהעולם ועד העולם ואומר פעם אחרי פעם, אמת ואמת, נשלמו פירושי הספר הראשון הודאות לשם.

פרק מב

פסוק א
למנצח לבני קרח - לבני קרח לאחד מבני הימן נכד שמואל הנביא. אמר ר' משה: כי זה המזמור נאמר בבבל. ויש אומרים: כי ידבר על לשון אנשי הגלות הזאת.
ומשכיל - חסר פעול. ויש אומרים: שהוא שם, כמו: והודי נהפך עלי למשחית. ולפי דעתי: כי פיוט תחלתו משכיל.

פסוק ב
כאיל - ידוע הוא דבר האיל האוכל הנחשים שיתחמם קרבו, אז בקש אפיקי מים חזקים.
ואיל - על לשון נקבה, כמו: עז בת שנתה.

פסוק ג
צמאה - המים ירוו האדם רגע ויחיה ותשוב נפשו אליו ולא כן הלחם, על כן דמה הכספו לבית השם כהכסף הצמא על המים, ובעבור כי חיי בני אדם תלויים במים, על כן לאל חי.
מתי אבוא - יתאוה ביאת הגואל.
ואראה פני אלהים - זהו יראה כל זכורך.

פסוק ד
היתה - יש אומרים: הוא צמא ודמעיו שהם מים, כמו: לחם לו. וטעם הדמעה, בעבור אורך הגלות ואיננו עולה לרגל לשמוח. ויש אומרים: שהוא בוכה ומזיל דמעות כמו מאכלו.
יומם ולילה - תמיד בסתר ובגלוי.
וטעם איה אלהיך – שהיית עולה שלש פעמים בשנה לראות פניו.

פסוק ה
אלה - יזכור הימים הקדמונים בעלותו לרגל.
וטעם בסך – כמו מוסך השבת שהיה בהר הבית. ויש אומרים: עם כלל החוגגים, כמו סך חשבון. אמר בן לברט: כי אדדם כפול והוא כמו אדום. ומי יתן וידום, כי פ"א הפועל לעולם לא יכפל ומה טעם לאמרו ידום ואחריו בקול רנה ותודה?! והקרוב אלי: שהוא לשון משנה אתנועע כאילו אמר: אדדה עמהם עד בית אלהים, וכמוהו: אדדה כל שנותי ובאה המלה מבנין נפעל כדרך וילחמוני חנם.

פסוק ו
מה - ינחם נפשו וטעם ישועות פניו על דרך הושיעה לו ימינו דרך משל, או ישועות פעול עם פניו כדרך: פני ה' חלקם, ותחסר מלת את או עם.

פסוק ז
אלהי - תשוב מה תשתוחחי.
וטעם מארץ ירדן – שהיו באים למועדים מעבר הירדן מזרחה.
וטעם חרמונים הרים, גם מצער שם הר.

פסוק ח
תהום - כטעם הפרשה יזכור הצינורים שירדו המים מההרים הגבוהים.

וטעם תהום אל תהום קורא – שהיו מתחברים מימי הצנורים למטה, כדרך ושעיר אל רעהו יקרא. והטעם שהיה מתענג בעברו אל ההרים, המים יורדים כמו משברי הים וגליו ויכסו אותו בימי הקיץ, והמפרש זה הפסוק על דבר הגלות, איננו קשור באשר לפניו ואחריו.

פסוק ט

יומם - יספר הליכתו ביום עם החוגגים לבטח בחסד השם ובלילה היו שרים, כמו: חבל הנביאים והזכיר כי השיר תפלה לא שיר, כדברי חשק.
לאל חי - שיחייהו עד ראותו בית ה'.

פסוק י

אומרה - טעם לאל סלעי - שהיה סלעי בראשונה.
למה שכחתני - הטעם בעבור אורך הגלות.
למה קודר אלך - כמו אבל הלובש קדרות.

פסוק יא

ברצח - כאשר יאמרו לי איה אלהיך היה לי כמו רצח בעצמותי ככה היתה זאת החרפה נחשבת בעיני.

פסוק יב

מה - טעם ישועות פניו כי הוא ישועות פני והוא אלהי מימי קדם, כנגד איה אלהיך ישראל.

פרק מג

פסוק א

שפטני - קח משפטי מאלה המחרפים אותי והם רבים, על כן אמר: מגוי.
וטעם לא חסיד – בעבור היותי טוב ממנו.
וטעם מאיש מכלל ומפרט, או רמז למולך על הגוי.

פסוק ב

כי - טעם אלהי מעוזי - כי אין עוז לי לקחת משפטי ממנו רק בך.

פסוק ג

שלח אורך - כנגד קודר אתהלך.
ואמתך - כנגד מאיש מרמה.
ומלת ינחוני – כנגד התהלך.

הר קדשך - הר המוריה.
ומשכנותיך - העזרות העתידות להבנות בבית שלישי.

פסוק ד
ואבואה, אל אל - שהוא שמחת גילי.
וטעם אלהים אלהי – שיראה גוי לא חסיד שאתה אלהי.

פסוק ה
מה - ברוח הקודש שיוחיל ישראל אל השם.

פרק מד

פסוק ב
אלהים באזנינו שמענו - והמספרים היו אבותינו, שהיו צדיקים והם נאמנים.
ועוד: טעם אבותינו – שכל אב אוהב את בנו ולעולם לא יורנו, רק האמת לבדו.

פסוק ג
אתה - כבר הזכרתי כי משפט העברים לחסר הבי"ת, כמו מצאתי בית ה', וככה: אתה בידך - בכוחך או במכתך.
ומ"ם ותטעם – שב אל אבותינו.
ולמ"ד לאומים – משרת כמו: שבחוהו כל האומים
ומ"ם ותשלחם – שב אליהם כמו ותגרשם.

פסוק ד
כי - מ"ם בחרבם, שב אל אבותינו.
כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם - זה לבדו הושיעם.

פסוק ה
אתה - ידבר המשורר על לשון ישראל.
וטעם להזכיר יעקב בדבריו – המלאך הגואל אותי מכל רע.

פסוק ו
בך - בעזרתך נוכל לנגח צרינו, שלא ירעו לנו גם בשמך נבוסם.

פסוק ז
כי - דברי דורך קשת מהמונינו.
וחרבי – הגבור שיש בנו ע"כ בלשון יחיד.

פסוק ח
כי - גם ראינו שהושעתנו מצרינו והתברר מה שספרו אבותינו לנו.

פסוק ט
באלהים הללנו כל היום - נחבר תהלות והטעם שהללנו נפשנו שאתה מלכנו.

פסוק י
אף - אמר הירושלמי: כי יחסר בי"ת והטעם באף זנחת ואיננו נכון, כי לא היה דבק כמו: אף ה', ואילו היה כדברו, היה האל"ף קמוץ, רק הוא כמו גם בשחוק והנה כי הושעתנו בימים הראשונים והבישות משנאינו ועתה לא די שלא הושעתנו אלא עד שזנחתנו.
ותכלימנו - כנגד הבישות.

פסוק יא
תשיבנו - לא די שלא תעזרנו אלא שתשיבנו, עד שתביא מורך בלבבנו לברוח.
ומשנאינו שסו למו - כמו להם ממוננו.

פסוק יב
תתננו - יש ממנו הרוגים ויש ממנו נמלטים זרויים בארצות.

פסוק יג
תמכר - יש ממנו עבדים נמכרים בלא הון רב, או חנם.
ולא רבית במחיריהם - הטעם כפול.

פסוק יד
תשימנו - הנשארים ממנו הם לחרפה למכירים אותנו ,בהיותנו בארצינו.

פסוק טו
תשימנו - הרחוקים מארץ ישראל.
מנוד - כנגד ויניעו ראשם ולמ"ד בלאומים שרש, כמו: ולאום מלאום יאמץ.

פסוק טז
כל - אפילו יחיה יהודי בגוים יחרפוהו.

פסוק יז
מקול - הטעם בזדון בפרהסיא.

פסוק יח
כל, באתנו - באה אלינו, כי המלה מהפעלים העומדים.

פסוק יט
לא נסוג - בנין נפעל ומלת לא תשרת אחרת ולא תט אשורינו.

פסוק כ
כי, במקום תנים - המ"ם תחת נו"ן כמו בחיין לקץ הימין. והטעם: בתחתית הים מקום התנינים וחשכת מים זה צלמות, דרך משל, והעד דכיתנו כטעם דכים. ויש אומרים: במקום אין שם יישוב, רק תנים ובנות יענה.

פסוק כא
אם שכחנו - כנגד לא שכחנוך.
ונפרוש כפינו - כנגד ולא תט אשורינו מני ארחך.

פסוק כב
הלא - אם היה צריך יוכל לחקור זאת ואף כי הוא יודע תעלומות.

פסוק כג
כי - והעד הנאמן לדברינו כי ברצוננו אנו נהרגים על דבר כבוד שמך, וברצוננו נחשבנו כצאן טבחה אע"פ שאנחנו בני איש טובים מהטובחים אותנו, וזאת המלה, כמו: רב הטבחים.

פסוק כד
עורה - תישן אינו עושה מאומה ובעבור שלא הושעתנו תדמה לישן, או ידבר על האויב שהוא אומר עליך אולי ישן הוא וייקץ.

פסוק כה
למה - או אתה כאדם מסתיר פניו שלא יראה מה יעשו אויביו, או ראית ושכחת על כן תשכח עניינו ולחצינו.
וטעם תשכח – כנגד לא שכחנוך.

פסוק כו
כי - מה תקוה תהיה לנו ונפשינו שהיא מן השמים העליונים.
שחה לעפר - והדבק לארץ הוא הקבר.
וטעם בטננו – הוא הגוף.

פסוק כז
קומה - לעזור אותנו, או קומה אתה שהיית עזרתה לנו.

פרק מה

פסוק א
למנצח על שושנים - פיוט ככה תחלתו.

ידידות - כמו אהבות.

פסוק ב

רחש - ידבר לבו דברי המשורר. ויש אומרים: דברים שהוא מוציא מלבו וזה המזמור נאמר על דוד או על המשיח בנו, שכן שמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם.
מעשי - זה השיר שעשה.

פסוק ג

יפיפית - יש אומרים: כי הוא כפול, כמו: שחרחרת וסחרחר לחסרון, לבנה אדמדמת כי אינה אדומה, אם כן איך יהיה יפיפית לחסרון?! והתשובה: כי כפל העי"ן והלמ"ד הוא לחסרון רק הפ"א והעי"ן שהם כפולים, הם באים ליתרון והעד תשגשגי שהוא יותר מן תשגי.
יפיפית - בתארו וצורתו.
הוצק חן - מגזרת ויצקו על העולה כאילו החן הוצק בפיו, והנה בגלוי יספר צורת גופו ודבורו שהוא נאה, ועל דרך משל יגיד נשמתו שהיא נכונה וחכמתו שהיא רחבה, כי הדבור הפנימי ימצא בנשמת האדם.

פסוק ד

חגור - גם יספר גבורותיו כי ככה ראוי להיות הגבור התמים.
וטעם גבור – אתה הגבור או יחסר כ"ף כדרך: ויקרא אריה שהוא כאריה, או יהיה חסר כ"ף בראיה גמורה וזה הוא הודך.

פסוק ה

והדרך - חסר בי"ת, כמו: כי ששת ימים עשה כאילו אמר: ובהדרך צלח כטעם גבר לא יצלח בימיו והטעם, שיצלח בעת שירכב. ויש אומרים: כי צלח הוא מגזרת: פן יצלח כאש והנה יספר עם גבורתו אמונתו וענוותו וצדקתו.
ומלת וענוה צדק – בין עומדת ובין נסמכת והטעם ענוה עם צדק.
ותורך - ימינך הפועל והפעול חסר כאילו הוא כתוב ימינך תורה אותך לעשות גבורות ונוראות מלחמות, על דרך נכבדות מדובר בך. ורבי יוסי אמר: כי ותורך מגזרת ויורם אלהים והאות שאחריו כתוב: חציך שנונים. ונכון היה לולי שמלת ויורם ירה להם לגנאי וזה לשבח.

פסוק ו

חציך - בתחלה הזכיר חרבך ואמר גם חציך שהם שנונים בעת שהעמים תחתיך.

יפלו - יפלו חציך בלב - אויביך, על כן באה מלת יפלו במקום אתנח, כאילו היא סמוכה, כי היא תשרת בעבור שתי מלות.

פסוק ז

כסאך - יש אומרים: כמו: אלהים לא תקלל. והגאון אמר: כסאך יכין אלהים. ולפי דעתי: שמלת כסאך תשמש בעבור אחרת, כדרך והנבואה עודד הנביא שהוא כמו והנבואה נבואת עודד הנביא וככה זה, כסאך כסא אלהים, כמו: וישב שלמה על כסא ה' והאומר כי כסאך לנוכח השם, הפסוק הבא אחריו יכחישנו.

פסוק ח

אהבת - אם המזמור על דוד, יהיה מחבריך שאול. ואם על המשיח, חסידים אחרים בדורו.

פסוק ט

מור - מחלוקת במלת מר, והאומרים כי אהלות הנמצא עם דגי הים איננו נכון, כי כתוב: כאהלים נטע ה'.

ויש אומרים: כי גם קציעות מין אחד שיש לו ריח טוב ודרך לשון הקדש לומר: אדם פטדה וברקת להיות הוי"ו עם האחרון או בלא וי"ו, כמו: אדם שת אנוש, אם כן היה ראוי להיות מר אהלות קציעות, או מר אהלות וקציעות, אולי באה זאת המלה על דרך זרה. והנכון שקציעות מגזרת המקצועות והמלה סמוכה אל בגדותיך. וטעם לדבק טעם בגדותיך עם היכלי שן, ששם הם שמורות בתיבות.

והטעם כשה' מוצאות מהיכלי שן ותחסר מלת אשר, כאילו הוא מן היכלי שן מן אשר שמחוך או ישוב מן היכלי שן, כי משם היו מובאים.

והאומר כי מני שם גוי או מדינה איננו נכון, בעבור היות שן נקוד בקמץ קטן על דרך כל מוכרת בטעם שאיננו סמוך אל אחר.

פסוק י

בנות, ביקרותיך - מגזרת יקר, ששפחות היקרות שלך עמהם, הן בנות מלכים. והאומר שהוא מגזרת בקורת תהיה לא דיבר נכונה, כי אין מחלוקת שהוא ביו"ד כתוב, רק המחלוקת בין בעלי המסורת והקריאה כי האחד יקרא ביקרותיך על דרך בימינו, והשני כדרך מישיני עפר.

והשגל - היא המוכנת העתידה למשכב, והעד מלת ישגלנה. ועל דעת האומר כי זה המזמור נאמר על דוד הוא כמשמעו, ועל המשיח - בנות מלכים היקרות והשגל – מדינתו.

פסוק יא
שמעי - אם על דוד אמר המשורר לשגל וטעם ושכחי עמך כדרך עמך עמי שתתגייר ותשוב לתורת דוד. ואם על המשיח ידבר, יהיה פירוש בת – קהלה, כמו: בת יהודה על דרך: לעבוד השם שכם אחד.

פסוק יב
ויתאו - אם על דוד כמשמעו ואם על המשיח המלך הוא השם, או המשיח.

פסוק יג
ובת - אם על דוד יחסר הבי"ת וככה הו' ובבת צר עם בת צור והפעול כל כבודה ואם על המשיח דרך משל.

פסוק יד
כל כבודה - וטעם פנימה, שהיתה שוכנת לפנים בארמונה ולא היתה נראית לכל.
כל - מצאנו דוד שלקח בת תלמי מלך גשור.

פסוק טו
לרקמות - הלמ"ד תחת בי"ת.
תובל - בת מלך.

פסוק טז
תובלנה - אם על המשיח, הנה הטעם שהם בעצמם יבואו לא באונס ובת מלך עם ריעותיה שהם בארמון המלך, תבואינה בהיכל מלך, הוא דוד או המשיח.

פסוק יז
תחת - הדור שעבר יבוא דור אחר, כי דורך הוא אמצעי וזה נכון גם על דוד גם על המשיח.

פסוק יח
אזכירה - יש אומרים: לנוכח דוד, כי בעבור בניו שהיו שרים, יעמוד זכר שמו ודור אל דור יספר הוד דוד. ויש אומרים: כי שמך לנוכח השם הנכבד, כי המשורר יודה השם על גדולת דוד וזרעו.

פרק מו

פסוק א
למנצח לבני קרח על עלמות -שם פיוט. יש אומרים: כי מזרע בני קרח היה זה המשורר בימי חזקיהו בשוב סנחריב אחור. והנכון בעיני: כי ידבר על ירושלים על המלחמות.

פסוק ב
אלהים - הטעם אם תבוא עלינו צרה מאויב הוא עזרנו.

פסוק ג
על - בעבור היות מקום גבהות השמש מתנועע ממעלה אל מעלה וממזל אל מזל, על כן אמרו בעלי התולדת, כי יבא זמן שתשוב היבשה ים והים יבשה ואחרי כן אמרו, כי הטעם אילו היה כן אעפ"י שלא יהיה, כי השם שם גבול למים בל ישובון לכסות הארץ.

פסוק ד
יהמו - טעם בהמות הים יתעכרו מימיו כמו חומר, גם ההרים ירעשו בעבור רוחות שהם תחת הארץ, והשם יוציאם.
בגאותו סלה - באמת כאשר פירשתיו.

פסוק ה
נהר - הטעם אם יחמרו מימיהם נהר ירושלים שהיה גיחון.
פלגיו ישמחו - כל יושבי עיר אלהים, שהוא קדוש משכני עליון.

פסוק ו
אלהים - ואם ההרים ימוטו הר ציון לא ימוט.
וטעם לפנות בקר – בעת סמוך היום, או כל יום.

פסוק ז
המו - יתכן כל שהזכיר שהוא דרך משל על האויבים, כדרך: אזי המים שטפונו, או טעמו או הים יהמה וההרים ימוטו בגאות השם, אף כן הגוים, על כן המו גם מטו.
תמוג - הטעם הפך תולדתם שהיא יבשה מאד.

פסוק ח
ה' - אז יראו העמים כי השם עמנו, כי לא נמוט כמוהם.

פסוק ט
לכו - יאמרו אלה לאלה
ושמות - כמו שממות. והטעם, ארצות הממלכות בעת תמוטנה.

פסוק י
משבית - מירושלם אולי ברוח הקדש על דבר גוג.
ישרף באש - הטעם באפו והעגלות שיביאו בהם כלי הנשק, או מזון הנלחמים.

פסוק יא
הרפו - דברי השם שאמר לאומות העולם טרם שבור קשתם.

פסוק יב
ה' צבאות - ואין פחד ממלחמות, אחרי כן כי נשבתו.

פרק מז

פסוק א
למנצח לבני קרח - זה המזמור לימות המשיח. ורבי משה אמר: כי בבבל נאמר. ויש אומרים: כי בימי דוד בהעלותם הארון, והעד עלה אלהים בתרועה ואיננו נכון, בעבור יבחר לנו את נחלתינו והמפרש זה השיב זה רמז להר המוריה, כי לא נדע כאשר נאמר זה המזמור.

פסוק ב
כל - אם על ימי דוד יהיו כל העמים שהיו תחת יד דוד ואם על ימי המשיח כמשמעו, והוא הנכון.

פסוק ג
כי - זה הוא קול הרנה הכרוז, כמו: ותעבור הרנה.

פסוק ד
ידבר - ינהג כעדר בתוך הדברו והטעם הוא מלך על כל הארץ, והנה הכל בידו.

פסוק ה
יבחר - אם בבבל או על ימי המשיח, ישוב ישראל אל נחלתם.

פסוק ו
עלה - על ארון שנגנז שיעלה ויראה. ואחרים אמרו הטעם: כי השם ישים העמים תחתינו ועת שנריע עליהם בחצוצרות וקול שופר, השם יעלה ממנו, על כן קראו עליון.

פסוק ז
זמרו - הטעם, זמרו השם שהוא נודע במעשיו בשקול דעת הלב, ולמלכנו שנודע לנו לבדנו בשכון כבודו עמנו.

פסוק ח
כי - בעבור שהזכיר למלכנו אמר: כי מלך על כל הארץ.
זמרו - זה כל משכיל.

פסוק ט
מלך - פעמים רבות בדורות שעברו, הראה השם מלכותו כאשר עשה משפט ונקמה בגוים, וזה טעם ישב על כסא קדשו, או ככה יאמר בדור המשיח, על כן יאספו.

פסוק י
נדיבי - הנכבדים מעמים.
וטעם אלהי אברהם – להיות עם לאל אברהם והזכירו בעבור הנפש שעשה בחרן וקרא בכל מקום בשם ה'.
מגני ארץ - הם המלכים, כמו לה' מגיננו, אז יהיה השם לעיני הכל מאד נעלה.

פרק מח

פסוק א
שיר מזמור - לא יכולנו להפריש בין שיר מזמור למזמור שיר כמו: מצור החלמיש, מחלמיש צור.

פסוק ב
גדול ה' ומהולל מאד - גדול זה המזמור להזכירו שבח ירושלם.

פסוק ג
יפה נוף - מחוז שלשת הנפת על משקל אשר זורה ברחת ולהיותו סעיף או מתנופת אין לו טעם.
הר ציון - בצפון ירושלם.
מלך רב - גדול, כמו על כל רב ביתו והוא דוד, קרית חנה דוד.

פסוק ד
אלהים - הטעם אף על פי שיש לו ארמנות רבות, השם הוא משגבה וכבר נודע זה בגבורות שהראה.

פסוק ה
כי הנה המלכים - שנועדו ובאו עליה.

פסוק ו
המה - כאשר ראו גבורת השם נבהלו.

פסוק ז
רעדה - על כן ברחו וזה טעם נחפזו.

פסוק ח
ברוח - דמה החיל שאחזם כמו רוח קדים, בהיותו בים שישבר האניות.

פסוק ט
כאשר - אז יאמרו ישראל בדרך נבואה, לשובם אל ירושלם.

פסוק י
דמינו - אז יאמרו ישראל היינו מחשבים בלבינו ומדמים חסדך שהוא מלא היכלך, או בהיותך בקרב היכלך.

פסוק יא
כשמך - בהיכלך.
ותהלתך – היא צדק מלאה ימינך.

פסוק יב
ישמח הר ציון - השוכנים בערים סביב ציון, כי ירושלים היא כאם.
וטעם למען משפטיך – בעבור שאתה עושה משפט כאשר עשית במלכים שנועדו.

פסוק יג
סבו - דברי ירושלם לעמים. אמר רבי משה: זה היה בימי דוד. ורבים אמרו: כי זה לימות המשיח.

פסוק יד
שיתו, לחילה - כמו חומות וחיל.
פסגו - הביטו ארמנותיה שהם פסגה.

פסוק טו
כי עלמות - כמו עולמית, כי הוא עומד עולם ועד, הוא יהיה מנהג לעולם. ובעל המסורת אומר: כי הם שתי מלות והטעם עד מותנו. ורבי משה אמר: שהוא מגזרת עלם ינהגנו תמיד, כמנהג הנערות והטעם כאשר נהגנו בימי נעורינו. ויש אומרים: מגזרת ונעלם דבר, במנהג טוב נעלם מהנבראים.

פרק מט

פסוק א
למנצח, שמעו זאת כל העמים - זה המזמור הוא נכבד מאד, כי יש בו מפורש אור העולם הבא ונשמת החכמה שלא תמות.

פסוק ב
שמעו - זה הדבר שהוא יודיע, הוא כולל לכל חי שנפח השם באפיו נשמת חיים, על כן: האזינו כל יושבי חלד.

פסוק ג
גם - ככה אקרא בני אדם שאין להם מעלה, או שיש להם שהם נודעים וזה טעם ובני איש -העשירים והאביונים.

פסוק ד
פי - בא ללמד על כל חכמה נעלמה מהם וחכמי הלב יזכירוה בדרך חידה.
וטעם והגות והתבונות – שהגה לבי.

פסוק ה
אטה - אדבר זאת החכמה בדרך משל, כמו: לא יראו אור, כצאן לשאול שתו, ובעבור כי החידה סתומה גם סגורה, על כן אפתח.
וטעם בכנור – כי זה המזמור יזמר בו. ויתכן להיות טעם אטה, גם אני אטה אזני למשל. והטעם: גם אוכיח נפשי.

פסוק ו
למה - הטעם למה איגע לקנות הון בעבור יראתי ימי הזקנה כאשר כתוב: עד אשר לא יבואו ימי הרעה והם ימי הזקנה, כי בתחלה החל בבחרותיך.
עון עקבי - דבק עם למה אירא והטעם כי בקנותו ההון אולי אצטרך לבקשו מדרך שיקרנו עון. והטעם: שאלך בדרך לא ישרה ואותו העון לעולם סביבי יהיה, כאילו אמר למה אירא בימי רע ולמען עון רגלי יסובני.

פסוק ז
הבוטחים - אמר רבי משה: כי הוא פועל למלת אירא. ואין לו טעם. והנכון: כי הבוטחים תחלת דבר והטעם הנה הבוטחים על חילם – עשרם, כמו: עשה לי את החיל הזה.

פסוק ח
אח - אמר רבי יונה: כי טעמו אחד. ואחרים אמרו: כי טעמו כמו ואמור אח. והנכון בעיני: כי אח פעול והאיש הוא הפועל כאילו אמר: הנה העשירים לא יוכלו לפדות אחיהם גם נפשם מהמות וזה הממון מה יועילנו?! והנה הוא אין איש פודה אחיו מהמות ולא עוד רק גם נפשו, על כן ויקר פדיון. והטעם: וחדל שלא יהיה זה לעולם.

פסוק י
ויחי - ואיך יחשוב הקונה ההון.

פסוק יא
כי - והלא יראה חכמים ממנו ימותו בכל דור, והזכיר מות עם החכמים ויאבדו עם הכסיל והבער כי ילכו לאבדון והכסיל הולך דרך עקשות, והבער שלא יבין כמו הבהמה ושניהם יאבדו.
חילם - כנגד הבוטחים על חילם.

פסוק יב
קרבם - יש אומרים: כי הוא הפוך קברם והוא הבית הנקרא בית עולמו. וטעם: קראו בשמות שבנו בנינים על קברם. ויש אומרים: כי טעם קרבם, כמו: וקרב איש במחשבתם שיעמדו בתימו. ולפי דעתי: שהוא חסר בי"ת, כאילו הוא בקרבם. והטעם: בקרב האחרים שעזבו להם חילם, והטעם לא נשאר להם זכר רק שיאמר זה בית פלוני וזה המגדל בנה פלוני, וזה טעם קראו וכל זה לא יועיל.

פסוק יג
ואדם - יש אומרים: כי ביקר - זה היקר שלו שהוא הממון לא ילין עמו במותו, רק יעזבנו ויהיה בל ילין כמו: נפשו בטוב תלין והנה האדם נמשל כבהמות שימותו גם הם במותם.
נדמו - נכרתו. והירושלמי אמר: נמשל האחד שהוא הפרט נדמו הכלל.

פסוק יד
זה ואחריהם - הם בניהם ירצו ללכת בדרך זה.
וטעם בפיהם – כי הם יצווים ככה. ויש אומרים: הם ירצו את עונם.

פסוק טו
כצאן, שתו - כמו: שתו בשמים פיהם. והטעם: שמו עצמם במחשבתם שהם כצאן.
מות ירעם - כי סופם לטבח.
וירדו בם ישרים - זה אחר מותם והם ארבעה יסודים שאינם מורכבים: שהאש מורכבת בו תשוב אל האש, והרוח אל הרוח, והמים אל המים, והעצמות שהם ממתכונת העפר אל העפר.
טעם לבקר – כנגד ילין והטעם אחר חצי יום אז יחלו.
וצורם – כמו וצורותם וכמוהו: כתבונם עצבים כתבונתם . והטעם: כי השאול, שהוא למטה ששם הגוף הוא יכלה הצורה.
וטעם מזבול – מהזבול שהוא דר בו כל אחד, משם יבוא לו הכילוי. ורבי משה אמר: כי תחסר מלת הרודים וישרים שלא יוכלו בני אדם להמלט. ורבי יונה אמר: מזבול לו, משפט שמים על כל אחד.

פסוק טז
אך - כבר הזכרתי בספר כי הנפש והנשמה והרוח שם אחד לנשמת אדם העליונה העומדת לעד ולא תמות ונקראה נפש גם רוח, בעבור שלא תראה לעין כי אם עם אלה, ובעבור היותו המשורר מלא רוח חכמה ומכתב השם חרות על נשמתו, על כן אמר: אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול, שלא יתכן שהוא אומר שלא ימות כשאר בני אדם, כי מי גבר יחיה ולא יראה המות, וזה טעם יקחני, שתדבק נשמתו בנשמה העליונה שהיא נשמת השמים וכמוהו: כי לקח אותו אלהים ואחר כבוד תקחני.

פסוק יז
אל - ושב עוד להוכיח עצמו באשר החל.
אטה למשל אזני - או יוכיח המשכיל אם כן אל תירא אם היית בלא הון ותקנה לעשיר.

פסוק יח
כי, יקח הכל - אפילו חלק ממנו, כדרך: ונפשנו יבשה אין כל. והנה בתחלה הזכיר כי ההון לא ימלטנו ממות ועתה יזכיר כי לא יועיל אחרי מותו, והטעם כי אם יקנה חכמה תועילנו אחר מותו, כי אין תועלת בהון רק בחייו שיאכל וישתה, וזה טעם: כי נפשו בחייו יברך.

פסוק יט
ויודוך - הטעם העני והעשיר.
כי תיטיב לך - יאמר למשכיל שתבקש מה שיהיה לך טוב באחרונה, על כן אחריו.

פסוק כ
תבוא - שב אל נפשו של העשיר ככתוב למעלה.
עד דור אבותיו - שהיו כמוהו בלא חכמה.
עד נצח לא יראו אור - זהו השכר ותענוג הנשמה לאור באור אדוניה, שנתנה והוא לקחה וככה בספר בן גוריון יקרא אור העולם הבא, אור הגדול וכבר הזכרתי טעמו.

פסוק כא
אדם - אמר רבי יהודה הלוי: מנחתו משכבו כבוד ואדם ביקר בל ילין פירוש יש עם אדם יקר שלא ילין והטעם שלא ישכב וימות והוא כבוד הנשמה וכן אדם שלא למד לא יבין על כן כבהמות.

פרק נ

פסוק א
מזמור לאסף אל - הטעם תקיף לעשות משפט, על כן אלהים.
וטעם ה' – שהוא שוכן עד בלי שינוי.
ויקרא ארץ - קרא יושבי הארץ הדרים ממזרח שמש ועד מבואו, כך הוא היישוב אף על פי שאין מיושב מכל הארץ, רק פחות מהרביעית בראיות גמורות.

פסוק ב
מציון - שהוא באמצע היישוב באורך וברוחב.
הופיע - כבוד השם.

פסוק ג
יבא - אלה דברי הצדיקים שיקוו שישמיד הפושעים בו.
וזה טעם אש לפניו נשערה – אע"פ שהוא כתוב בשי"ן הוא כרוח סערה.

פסוק ד
יקרא אל השמים - אל המלאכים.
ואל הארץ - אל יושביה.

פסוק ה
אספו - הטעם להוכיח את חסידי ישראל שכרתו עם השם ברית.
וטעם עלי זבח – בעבור הזבח, כאילו אמר: על דבר זבח.

פסוק ו
ויגידו - המלאכים לעולם הם עדים, כי אלהים לעולם שופט צדק הוא, וזאת היא התוכחת.

פסוק ז
שמעה - הטעם לא כרתי אתך ברית רק שאהיה לך לאלהים, וזהו הוא אלהים אלהיך אנכי.

פסוק ח
לא - ועתה לא אוכיחך על זבחיך, אם לא תקריבם לפני, כאשר אמר ירמיהו עולותיכם ספו על זבחיכם.
זבחיך - הם זבחי חטאת ואשם.
ועולותיך - להיותם נגדי תמיד.

פסוק ט
לא - אין לי צורך לקחת מביתך פר, הזכיר הגדול הקרב לגבי המזבח.
ממכלאותיך - כמו גזר ממכלה צאן והאל"ף והה"א מתחלפין.

פסוק י
כי - וי"ו חייתו נוסף, כוי"ו בנו בעור.
בהררי אלף - אלף הרים או אלף פרסאות, או שם אלף פרים. ורבי משה אמר: שהוא כמו שגר אלפיך, הרים מלאים בקר בעבור הזכיר פר.

פסוק יא
ידעתי - טעם ידעתי, כי אין כח באדם לדעת כולם, כי רבים הם.
וזיז שדי - שהם בשדה ובן אדם לא רדה בהם, כי הם רחוקים מהיישוב.

פסוק יב
אם - אמר רבי משה: אילו הייתי כאדם שיש לי צורך, לא הייתי מבקש לתת לי מאשר יש לו ואין לו רק מעט ובידי הכל, קל וחומר שאין לי צורך.

פסוק יג
האוכל, אבירים - הם הפרים כאשר הזכיר מביתך פר.

פסוק יד
זבח - טעם להזכיר כל זה, כי הקרבנות שצויתי שתקרבו לפני לא יועילו לי רק לכם.
וטעם תודה – כי העולה כולה קריבה גם החטאת והאשם לכהן. והטעם כי להקריב תודה עם שמירת התורה שאין קרבים ממנה לגבוה רק האמורים, טוב מהעולה בלא תודה.

פסוק טו
וקראני - הטעם אם הקרבת נדר ונדבה לשמור מוצא שפתיך, אם תקראני ביום צרה פעם אחרת אחלצך גם אתה תכבדני, למלא נדרך.

פסוק טז
ולרשע - בעבור שהזכיר בתחלה לדון עמו הנה התוכח עם החסידים, ועתה ידבר עם חכם שהוא רשע, כי השם ישנאהו, וזה טעם מה לך לספר חוקי ואתה אינך שומרם.

פסוק יז
ואתה - המוסר שיסרתיך להיטיבך.

פסוק יח
אם, ותרץ - כמו: רצוא ושוב ויהיו שנים שרשים, או מלשון רצון ותרצה להתחבר עמו.

פסוק יט
פיך - לדבר מה שהוא רע לאחר.
תצמיד - חבר דברי רמיה.

פסוק כ
תשב - במושב לצים והנה שלחת ברעה, במי שאינם קרובים לך.

פסוק כא
אלה - טעם והחרשתי - בעבור שאני ארך אפים וכאילו החרשתי.
דמית - כי אינני יודע הנסתרות כמוך, על כן אחריו: אוכיחך ואערכה לעיניך, כמו ערכה לפני. והטעם: כי בן אמך לא ידע מה שדברת בסתר. ויאמר רבי משה: לא יתכן לומר שמר שמרתי או שמור אשמרה בשוא תחת שין שמור כי אם בקמץ גדול וככה עשות אעשה. והנה מה יעשה במלת היות אהיה כמוך ואין אחרת זולתה.

פסוק כב
בינו, שכחי אלוה - הם הגנבים והמנאפים ומוציאי דבה ודימה הרעה שתבא עליהם לטרף האריה שאין מציל מידו, כי הרועה יוכל להציל מהדוב או מהזאב או אטרוף טרפה שאין מציל מידו, כי הרועה יכול להציל מהדוב ולא כמו שינצל מפי האריה.

פסוק כג
זבח - זה הוא יכבדנני.
ושם דרך - מי התברר לו הדרך הישר כמו וישימו וישכילו והנה טעם ישימו כמו ישכילו ובי"ת בישע אלהים, כמו: אראנו בישועתי.

פרק נא

פסוק ב
בבא אליו נתן הנביא - בהתנבאות נתן על דוד ואמר לו: גם ה' העביר חטאתך לא תמות, כי מלת גם תורה כי כבר עשה תשובה, על כן אמר לו: העביר חטאתך וכבר פירשתי דבר בת שבע כי לא היתה אשת איש באמת.

פסוק ג
חנני - כאילו התאוה עשתה לו חמס שהתגברה על דעתו.
וטעם פשעי – בעבור דבר בת שבע ודבר אוריה.

פסוק ד
הרב - לשון ציווי, כמו הרף ואגידה לך ויהיה כבסני שם הפועל, כמו לכבסני, או יהיה הרב שם כמו הרבה ויהיה כבסני ציווי, והנה דימה הנשמה שנתגאלה לעשות מה שאיננו נכון, כדבר מטונף שהוא צריך לכיבוס וטהרה.

פסוק ה
כי - וטעם חטאתי בעבור מחשבתו, בעבור שלא שמר מצות השם, והנה פשעי כנגד האדם.

פסוק ו
לך - זאת היא החטאת שהיא נגדי תמיד היא שחטאתי לך לבדך.
וטעם למען תצדק – קשור עם פשעי אני אדע. הטעם: אני מודה ואין צריך להוכיחני, או יהי קשור עם חנני, כי אני מודה ואתה אמרת כי תסלח לשבים מתודים מעונם.

פסוק ז
הן - בעבור התאוה הנטועה בלב אדם כאילו בעון חוללתי. והטעם: כי בשעת הלידה היצר הרע נטוע בלב.
ומלת יחמתני – זרה כאילו יחמה ממני על דרך: ליחמנה. ויש אומרים: כי זה רמז לחוה שלא ילדה רק אחר שחטאה.

פסוק ח
הן אמת - הטעם אע"פ שחטאתי, אמונת לבי באלהותך לא השתבשה וזה הוא אשר תחפוץ ותרצה מן האדם.
בטוחות - המקומות הנעלמים שהם מכוני הלב. וקדמונינו ז"ל אמרו: אלו כליות שהם מכוסות בחלב, כמו: מי שת בטוחות חכמה.
ובסתום - תוריני ותודיעני הדבר הנעלם ממני. ולפי דעתי: כי הטעם כפול, ותי"ו תודיעני שבה אל אמת, כי עקרו אמנת והתי"ו לשון נקבה אמת מארץ תצמח, כדרך בת והנה בתו הוא בנתו, וככה אמתו ולשון רבות אמנות לא אמתים, כאשר לא יאמר מן בת בתים כי אם בנות.

פסוק ט
תחטאני - דמה זה המקרה שקרה לנשמה כנגע צרעת בגוף, על כן: תחטאני באזוב.
ומלת אלבין – מהפעלים העומדים הלבינו שריגיה.

פסוק י
תשמיעני - טעם ששון - בעבור היות נפשו מתאבלת.

תגלנה - כן לתוקף כח הגוף.

פסוק יא
הסתר - דרך משל. והטעם: שלא יראה חרון אף השם.

פסוק יב
לב - בעבור שהזכיר כי חולל בעון. והטעם: התאוה הנטועה הביאתהו לחטא, יתפלל אל השם שיעזרהו על יצרו, שלא יחטא פעם אחרת חטא כזה, וזה לב טהור.
ורוח נכון - הטעם כפול.

פסוק יג
אל - פחד שיפול ממעלת אנשי רוח הקדש ומצאנו באחרית ימיו שאמר: רוח ה' דבר בי.

פסוק יד
השיבה - בעבור היותו קודם שיחטא שמח כי לא חטא מימיו, על כן טעם השיבה.
ותי"ו תסמכני קשורה עם רוח נדיבה. והטעם שתסמכני רוח נדיבה, להתנדב עד אלמדה.

פסוק טו
פושעים - כנגד כי פשעי אני אדע.
וחטאים – כנגד וחטאתי.

פסוק טז
הצילני - בעבור הריגת אוריה.
וטעם תרנן לשוני צדקתך – כי אינני רוצח וחייב מיתה כי הוא לא צוה להרוג אותו, רק מחשבתו רעה היתה לשומו במקום הסכנה.

פסוק יז
ה' - תעזרני להגיד תהלתך.

פסוק יח
כי - לא שאלת בתורתך ובקשת להקריב עולה, או חטאת בעבור עון כזה.

פסוק יט
זבחי - חשובה היא התשובה כזבחי אלהים. והתשובה היא: לב נשבר ונדכה.

פסוק כ
היטיבה - אמר אחד מחכמי ספרד: כי אלה השנים פסוקים הוסיפם אחד מהחסידים שהיה בבבל, שהיה מתנפל לפני השם ומתפלל המזמור הזה והצריכו לדבר זה, בעבור שלא נודע כי ציון הוא המקום הנבחר רק בעת זקנות דוד, גם נכון הוא שנאמר ברוח הקודש.

פסוק כא
אז, זבחי צדק - הם השלמים.
ועולה - היא עולת תמיד ומוספים.
וכליל - מנחת כהן.

פרק נב

פסוק א
למנצח משכיל - טעם פיוט תחלתו משכיל. והטעם להגיד כי אחרית רשע רעה.

פסוק ב
בבוא - קיצר הכתוב לספר המעשה, כי ידוע הוא.

פסוק ג
מה - אומר לנוכח דואג, מה תתהלל ברעה אתה הגבור לעשות רע.
וטעם חסד אל כל היום – רק יש להלל חסד אל שהוא כולל אותנו, או טעמו הלא ידעת כי חסד ה' עמי כל היום והעד שאמר באחרונה: בטחתי בחסד אלהים עולם ועד. ויש אומרים: שהוא חסר כ"ף, כחסד ה'.

פסוק ד
הוות - אמר על הלשון תחשוב, בעבור כי הלשון כמו מליץ ועל ידו תראה המחשבה.
וטעם הוות – דברים ההווים כפי מחשבותיך. יש אומרים: כי רמיה, מן: רמה בים. ויש אומרים: מגזרת מרמה, כי השורש אחד.

פסוק ה
אהבת - יותר. ויש אומרים: תחת, רק בלשון הזה לא מצאנו.
שקר - שדבר שידע אחימלך כי בורח היה דוד על כן נהרג.
אהבת - הטעם אתה אהבת רע.

פסוק ו
אהבת, דברי בלע - שיבלעוך וישחיתוך אתה לשון מרמה, על כן אחריו.

פסוק ז
גם אל - בעבור היותו נעצר לפני השם, על כן אמר: יחתך השם ויסחך מאהלו.
ושרשך מארץ חיים סלה - כאשר שרשת משפחת אחימלך.
סלה - באמת דרך תפלה, או ברוח הקודש.

פסוק ח
ויראו צדיקים - ויוסיפו ליראה השם.

פסוק ט
הנה - ויהיה דואג למשל ויאמרו הנה הגבר שבטח על עשרו.
וטעם יעוז בהוותו – כאשר אמר: הוות תחשוב לשונך.

פסוק י
ואני - שתול בבית השם בעבור היות דואג נעצר, על כן אמר: ויסחך ושרשך מהבנין הכבד. והטעם: להכרית השורש ומבנין הפעול להפך.

פסוק יא
אודך - כי עשית משפטי מדואג.
ואקוה שמך - שתעשה לו כמעשהו, שתנקמני ממנו.

פרק נג

פסוק א
למנצח על מחלת - יש אומרים: כי מחלת, מגזרת חלול, כמו: במכסת נפשות מפעלי הכפל וזה איננו נכון, כי במכסת סמוך, והנכון על נועם פיוט תחלתו מחלת משכיל כבר פירשתיו. ויאמר רבי משה: אמר נבל בלבו בעבור שהשחיתו דרכו. והנכון בעיני: שהדבר הפוך ובתחלה אמר לשון יחיד, ואחר כך לשון רבים, חוטא ומחטיא.

פסוק ב
השחיתו - דרכם.
והתעיבו - בעול שיעשו והבי"ת חסר, כמו: הנמצא בית ה', והפסוקים פירשתים במזמור הראשון.

פסוק ו
לא היה פחד - כמוהו כמו זה העם לא היה עם כמוהו.
ומלת חונך – מגזרת חנה והכ"ף לנוכח השם, או המשיח ובעבור היות המלה מהפעלים העומדים, על כן פירושה החונים עליך.
ומלת חונך – בא על דרך: כשמעתו ענך. ותי"ו הבישות לנוכח דוד הבישות אותם, כי אלהים מאסם.

פסוק ז
מי - פירשתיו.

פרק נד

פסוק א
למנצח בנגינות - תחלת פיוט.

פסוק ג
אלהים בשמך - שאני קורא, והטעם בעבור שמך.
ובגבורתך - ולך הגבורה שתקח דיני מהזיפים.

פסוק ד
אלהים, תפלתי - בלב.
לאמרי פי - בלשון כי עקר תפלה, כמו: ויפלל לא פיללתי.

פסוק ה
כי זרים - שאינם מעמו.
ועריצים - הם הזיפים.

פסוק ו
הנה - אמר ר' משה: אין טעם אדני בסמכי נפשי שהוא אחד מהסומכים, רק טעמו הוא לבדו כנגד כל הסומכים. ולפי דעתי: שהתפלל, שהשם ידינהו ממבקשי רעתו ויעזור לאשר יסמכוהו ולא ילשינוהו.

פסוק ז
ישיב הרע - שחשבו לעשות לי השם ישיבנו להם.
וטעם באמתך – כי הם עומדים על דמים והולכי רכיל ומבקשים להרגני חנם.

פסוק ח
בנדבה - כאשר תצמיתם כי זה אודה ואומר.
ומלת הצילני - שבה לשמך הכתוב בפסוק הראשון.

פרק נה

פסוק ב
האזינה אלהים תפילתי - הטעם שוה, האזינה כדרך בן אדם באזן.
ואל תתעלם – בעין לראות איך יתחנן לפני השם.

פסוק ג
הקשיבה, אריד - אצעק, וכמוהו: והיה כאשר תריד, נהה על המון מצרים והורידהו, צעק אליו וירדתי על ההרים אף על פי שהוא שרש אחר ורבים ככה ויורה על פירוש אריד שהוא כמו אזעק, מלת הקשיבה.

פסוק ד
מקול - הטעם שירים קולו עלי.
עקת - כתרגומו: צרה הבאה אלי מהרשע. ויש אומרים: שהוא מגזרת כאשר תעיק.
ימיטו - מגזרת ומטה ידו עמך והוא מהבנין הכבד והפעול הוא אזן.

פסוק ה
לבי - רמז לפחד הנפש מקול האויב, כאשר יפחד כל השומע קול שאגת אריה.

פסוק ו
יראה ורעד - היראה בלב והרעד בגוף.

פסוק ז
ואומר - יש אומרים:
אבר - תרגום כנף.
והזכיר יונה - שהיא עם בני אדם ועמה ישגרו המלכים ספריהם.

פסוק ח
הנה - היה מרחיק עצמו מן היישוב וילין במדבר, אז טוב לו באמת.

פסוק ט
אחישה - אז ימלט מהאויב ומלת אחישה מהפעלים היוצאים, וכמוהו: יחישה מעשהו.
מרוח סועה - כמו נוסעה, על דרך: אם יעלה לשמים שיאו. ור' משה אמר: אחישה מפלט לי מהרוח ומן הסער שימנעוני לעוף.

פסוק י
בלע - נפתח הלמ"ד בעבור אות הגרון.
פלג לשונם - דרך צחות.
וטעם פלג – שיקרם מה שקרה לדור הפלגה, שכולם התחברו בעיר לעשות לי חמס.

פסוק יא
יומם - דימה המדינה לעגול. ואמר כי חמס ועי' סביבותיו הוא הקו הסובב ואון ועמל הנקודה וזה טעם בקרבה.

פסוק יב
הוות בקרבה - הטעם כפול.
מרחובה - הוא הקו הרחב, הוא הסובב והוסיף טעם לא ימיש.

פסוק יג
כי - עתה יזכיר אנשים היו אוהביו ואייבוהו.
ואשא - חרפתו כי אויבי הוא.
הגדיל - פועל או הגדיל לדבר. והטעם: כי יוכל אדם להסתר מהאויב, על כן רק מהאויב היודע סודו.

פסוק יד
ואתה - ידבר עם אחד מהם.
כערכי - נחשב בעיני כמוני.

פסוק טו
אשר יחדיו - היינו מדברים סודנו והיה מתוק לנו.
ברגש - בחבורה אחת.

פסוק טז
ישי - אמר רבי משה: הטעם ישי מות. וטעם ישי - שיהיה המות נושה להם, שיקח את נפשם. ואחרים אמרו: מגזרת נשני אלהים שישכחו המות ולא יעלוהו על לבם, עד שירדו חיים שאול, אם כן תהיה דרך ישי כדרך: אל תמחי, צור ילדך תשי, שהמלה מלרע. ויש אומרים: שהוא חסר אל"ף, מן השיאני והוא קרוב. והטעם: ישיאם עד שלא ירגישו וירדו חיים שאול. אמר רבי משה: במגורם בחבורתם, כמו העוד הזרע במגורה. והנכון בעיני: בארץ מגוריהם כנגד בעיר.

פסוק יז
אני - אקרא אל אל, עד רדתם שאול חיים.

פסוק יח
ערב - תחלת הלילה.
ובקר - תחלת היום.
וצהרים - חצי היום. וכל אדם יוכל לדעת אלה העתים במראה עיניו, רק בחצי היום לא יוכל להתבונן בצל, רק כשיעבור קרוב בחצי שעה.

פסוק יט
פדה, מקרב לי - שלא נגעו בי.

ובי"ת ברבים היו עמדי – כמו לחמו בלחמי. והטעם: על המלאכים, כי רבים אשר אתנו.

פסוק כ
ישמע אל - ישוב לדבר על אויביו שרעות במגורם.
ויענם - מגזרת עני ידלדלם. והנכון בעיני: יענה בם כמו לא נגענוך שהוא נגענו בך.
יושב קדם - כמו שוכן הוא יענם באמת.
אשר אין חליפות - שיתחלף מזלם מטוב לרע.
ולא יראו אלהים - שיש בידו להחליפני.

פסוק כא
שלח - כל אחד ידיו בשלומיו פי' באנשי שלומיו, כדרך: ואני תפלה.

פסוק כב
חלקו - אחר שחלקו.
מחמאות - נפתח המ"ם בעבור אות הגרון.
וטעם פיו – כמו דברי פיו.
וקרב - כמו: המלמד ידי לקרב.
והמה פתיחות - חרבות לטושות או שלופות, כמו: חרב פתחו רשעים.

פסוק כג
השלך - אומר לנפשו או לצדיק השלך על השם משאך.
והוא יכלכלך - יסבלך כמו: השמים לא יכלכלוך, ומי מכלכל את יום בואו.
ויש אומרים: שמלת יהבך - כמו נתנך. והטעם: המשא שנתן השם עליך. ורבי משה אמר: נתנך טעמו תנתן לך לחם עד עתה והוא יכלכלך לעתיד, כמו: ויכלכל יוסף. ואין זה מטעם המזמור.

פסוק כד
ואתה - מ"ם תורידם שבה לאשר רבו דבריהם.
לא יחצו ימיהם - שלא תמלא מספר ימיהם.
ואני אבטח בך - שתמלא מספר ימי, כי אני עבדך כאשר הבטחתני בתורתך, או ואני אבטח בך - שתורידם בחצי ימיהם לשחת.

פרק נו

פסוק א
למנצח על יונת אלם - על נועם פיוט תחלתו יונת אלם רחוקים.

ומכתם - דבר נכבד מכתם פז.

פסוק ב
חנני שאפני - כדרך משל, הוא אבימלך או עבדיו.

פסוק ג
שאפו - הטעם כמו מלעיג. למה שאפו צוררי כל היום ויש לי מלאכים רבים במרום נלחמים בעבורי?! כי מלת מלחמה ואחריה למד היא לעזר, כי הטעם בעבורו הוא, כמו: הנלחם לכם, רק עם מלת עם לגנאי.

פסוק ד
יום, אליך - כמו עליך, כמו: אל הנער הזה התפללתי.

פסוק ה
באלהים - טעם דברו שהתנבא עליו שמואל שימלוך על ישראל, על כן באלהים בטחתי שימלא דברו.

פסוק ו
כל, יעצבו - מגזרת עצבון. והטעם יעציבוני, בעבור דבר שאני בוטח בשם.

פסוק ז
יגורו - מגזרת גדוד שיהיו רבים ולא אוכל להמלט, על כן ישמרו רגלי שלא אברח.

פסוק ח
על - בעבור האון שיש בלבם, או בעבור האון שהם מלאים ממנו, שימני פליט להם והורידם באף אם הם רבים, על כן הזכיר עמים.

פסוק ט
נודי - כמו נדודי, וישב בארץ נד.
ספרת - הטעם אתה תדע כמה פעמים אני נודד ממקומי והיה דרך צחות נודי עם בנאדך.
והטעם: כי טפותיו שהם דמעותיו ספורות הם להשם, וזה הטעם הלא בספרתך וכאילו הם מחוברות בנאד דרך משל, שלא אבדה טפה מהם.

פסוק י
אז - הטעם כאשר יראו אויבי שאני קורא בשמך יפחדו.
וטעם זה ידעתי – בזה ידעתי.

פסוק יא
באלהים - אז אומר בעזרת השם, להלל הדבר שדבר לי שמואל פעם אחרי פעם.

פסוק יב
באלהים - אז אהיה בוטח בשם לעולם.

פסוק יג
עלי - יש אומרים: כי הנדר באלהים בטחתי. ויתכן שנדר עולות והוא הנכון, כי ככה אני חייב לשלם נדרי על הטובה שגמלתני.

פרק נז

פסוק א
למנצח אל תשחת, בברחו מפני שאול - על נועם פיוט תחלתו, אל תשחת וחברו במערה, אף על פי שאני במערה אין לי מחסה זולתך.

פסוק ב
הוות - יש אומרים: כמו מקרה, יען היה להם למלך.

פסוק ג
אקרא - טעם עליון - בעבור היותו בתחתית.

פסוק ד
ישלח - בעבור עליון.

פסוק ה
נפשי בתוך לבאים אשכבה - בעבור עדת שאול.
וטעם לוהטים – כאילו כתוב בתוך לוהטים.
וטעם שניהם – האומרים רע אל שאול בעבורו.

פסוק ו
רומה - הראה שאתה רם על השמים להושיעני ויראה כל הארץ כבודך, שישיחו השומעים תשועתך.

פסוק ז
רשת, כפף - פועל עומד על לשון זכר כמו כל נפש שבעה, או יהיה יוצא, והטעם כל אחד כפף נפשי.
שיחה - כמו שוחה קריאי, כמו קרואי וככה שישיחו שנפלו בתוכם באמת.

פסוק ח
נכון - כפול בכל עת הוא.
נכון - לשורר ולזמר לשם שהצילני וככה אומר לנפשי.

פסוק ט
עורה כבודי - גם אומר לנבל עורה כאשר אעיר לשחר והפועל עומד, כמו: העירה והקיצה.

פסוק י
אודך בעמים - ברבים מישראל, כמו: אחריך בנימן בעממיך.
בלאומים - שאינן מישראל.

פסוק יא
כי - יתכן היות פירוש חרף שואפי, בעבור שחרפני ישלח השם חסדו וזה הוא: כי גדול עד שמים ובעבור כי יש לגבהות השמים חקר ואין חקר לחסדך, על כן אחריו: רומה על השמים.

פרק נח

פסוק ב
האמנם אלם - יש אומרים: כי אלם קהל, כמו: מאלמים אלומים. ור' משה אמר: בעבור שנאלמתם מדבר הצדק הזה, הוא הדבור באמת.

פסוק ג
אף, עולות - כמו: ועולתה קפצה פיה בלבבכם העול שתעשו, וזה המזמור נאמר על השופטים.
חמס ידיכם - דם השוחד.
וטעם תפלסון – תשקלו אותו עד שלא ירגיש אדם בחמס שתעשו, והטעם תעשו חמס, כאילו הוא מפולס.

פסוק ד
זורו - פועל עבר על משקל: כי אורו עיני. והטעם: כי מעת הולדם הם זרים בתולדתם משאר הילודים.
ותעו - כפול בטעם.

פסוק ה
חמת - סמוך ולא נכתב למי נסמך, כדרך: ושכורת ולא מיין.
וטעם חמת – שם ממית.
וטעם אוטם אזנו – הוא שיספר אחרי כן: אשר לא ישמע, ולא לקול חובר חברים.

פסוק ז
אלהים - בעבור שהם טורפים בפיהם ידמה אותם לכפירים, כי הלשון בינות השנים.

פסוק ח
ימאסו - האל"ף תחת אות הכפל, כדרך אשר בזאו נהרים ארצו.
יתהלכו למו - עד אשר לא ימצאו.
וטעם ידרוך חציו – תחסר מלת הדורך, כמו: ויאמר ליוסף, כאילו הוא כתוב ידרוך הדורך חציו אליהם.
והזכיר חציו - מקום קשתו, כי דריכת הקשת הוא בעבור לירות החצים.
יתמוללו - כמו: ימולל ויבש.

פסוק ט
כמו שבלול - בדברי הקדמונים ז"ל: ברא שבלול והוא כדמות דג במים שימס בהליכתו. ויש אומרים: כי למ"ד שבלול כפול והוא כמו: שבולת מים גם הוא נכון. ועתה אומר דקדוק אשת. דע כי הה"א סימן לשון נקבה עטרה תפארה וכאשר יחליפו הה"א בתי"ו תשוב המלה מלעיל, בין שתהיה המלה סמוכה כמו תפארת ישראל או אינה סמוכה וככה עטרת תפארת, וככה אשת בתחלה אשה ואחר כן אשת בין שתהיה סמוכה כמו אשת איש או לא תהיה סמוכה כאשת יפת תואר.

פסוק י
בטרם יבינו - אמר רב היי ז"ל: כי גמילת פרח העץ כמו קשות. ובדברי חכמי ישראל: אביונות והנה הטעם בטרם שיגמילו הסירות ישוב אטד ישערם השם ממקומם.
וטעם חי – כאשר הם בכח החי, שהם לחים.
כמו חרון - כאדם שיסער העץ ממקומו בחרון. ויש אומרים: בטרם יבינו המבינים שיגדלו סירותיכם שהם קוצים קטנים וישובו, כמו: אטד, שהם גדולים כמו שיעשה החי בחרות אפו, כן יסערם השם.

פסוק יא
ישמח צדיק - כנגד אלם צדק.

פסוק יב
ויאמר, שפטים - המלאכים, כי ממכון שבתך תבואנה הגזרות על כל הארץ, בדבר השם הנכבד.

פרק נט

פסוק ב
הצילני, תשגבני - אתה משגבי, כי הייתי במקום שפל.

פסוק ג
הצילני - טעם ומאנשי דמים כנגד להמיתו.

פסוק ד
כי, יגורו - כמו יתקבצו, וכמוהו: העוד הזרע במגורה. ויש אומרים: ישכנו סביב הבית.

פסוק ה
בלי - הטעם כי לא פשעתי ולא חטא לי ולא עון, שבעבור זה ירוצו להנקם ממני.
וטעם עורה – כנגד וישמרו את הבית.

פסוק ו
ואתה - טעם אלהים צבאות – כי אתה אלהי צבאות מעלה בשמים ואלהי צבאות מטה, שהם ישראל.
אל תחון כל בוגדי און - באי זה גוי יהיו.

פסוק ז
ישובו - דמה אותם לכלבים שהם נובחים בלילה לשמור המדינה, ככה אלה שומרי הבית.

פסוק ח
הנה יביעון - כמו: הכלבים נובחים.
כי מי - יחשבו כי אין אלהים שומע סודם.

פסוק ט
ואתה - דרך משל, כי תוכל לאבדם בכל עת, על כן אל תהרגם בהביעם.

פסוק י
עוזו - אתה האל שהעוז לו בעצמו.
אליך אשמורה - כטעם ליל שמורים הם כנגד וישמרו את הבית, על כן אמר: הקיצה.

פסוק יא
אלהי - הוא סבת חסדי שידע שלא פשעתי להם, הוא יקדמני לשלם להם כפעלם.
יראני בשוררי - תאותי.

פסוק יב
אל - יתפלל לשם שלא יהרגם רגע אחד פן ישכחו עמי מעשי השם ברשעים.
הניעמו - לבקש לחם כאשר הזכיר בכלבים, הם יניעון לאכל.
וטעם בחילך – הם ישראל.
והורידמו - ממעלת עשרם.
מגננו - הוא מלכנו באמת רמז, בעבור שאול המלך שצוה להמיתו.

פסוק יג
חטאת - קשור עם והורידמו, בעבור חטאת פימו.
וילכדו בגאונם - כנגד כי מי שומע.
ומאלה - ומקצת האלות והכחש שעשו, יספר זה לזה.

פסוק יד
כלה - פעמים מעט מעט ובסוף ואינמו.
וטעם מושל ביעקב – כאשר הזכיר אלהי ישראל, והטעם כי אלהי העמים אלילים ואלהי ישראל שופט צדק.

פסוק טו
וישובו - הנשארים, אז יהיו ככלבים לבקש לחם על כן.

פסוק טז
המה, לא - ישרת בעבור שנים, אם לא ישבעו לא ילינו.

פסוק יז
ואני, עזך - כנגד עוזו אליך אשמורה.
וחסדך - כנגד אלהי חסדי.
ולבקר - הפך הכלבים כי ביום ינומו.
כי היית משגב לי - ששמעת תפלתי ממתקוממי תשגבני.

פסוק יח
הזכיר בתחלה עזו שהעוז בעצמו וחסד השם סבת חסדי, ובעבור זה אמר אחר: אשיר עזך, כי אתה עוזי, כמו: עזי וזמרת יה.
וכנגד חסדך – אמר אלהי חסדי.

פרק ס

פסוק א
למנצח על שושן עדות - על טעם פיוט תחלתו שושן עדות. ויש אומרים: כי שושן שם כלי ניגון ויפרש עדות כמו: עדי, וכמוהו: את הנזר ואת העדות.
וטעם ללמד – שצווה שילמדוהו המשוררים, להזכיר תמיד חסד השם שגברה ידו במלחמה אחר שנחלש.

פסוק ב
בהצותו - כמו: בהצותם על ה'.
את ארם נהרים – יש אומרים: בהחריבו מגזרת ערים נצים.
וטעם וישב יואב – לאות כי נחלש דוד ואחרי כן החליש יואב את ארם.

פסוק ג
אלהים זנחתנו - טעם זנחתנו שלא נוצח עד עתה במלחמה, וככה פרצתנו. וכבר הזכרתי כי כח השם הפועל בעבר ועתיד כי תקרנה קורות במלחמה, וככה אנפת - אנף תשובב לנו.

פסוק ד
הרעשתה ארץ - ישראל בשומעם כי נחלש דוד כמו הרעש.
פצמתה - אין רע לו וטעמו כענין מקומו, וה"א רפה תחת אל"ף, כי אותיות אהו"י מתחלפים.
כי מטה - במוט הרים.

פסוק ה
הראית - גם זה בכח הפועל הראית עמך - מראה קשה והיינו כשותים יין התרעלה, ודרך השקיתנו יין תרעלה כמו ספר המקנה, וככה זה יין תרעלה סמוך.

פסוק ו
נתתה - בימים שעברו הרימותנו בעבור אמונתינו.

פסוק ז
למען - תחסר אות בי"ת. ורבי משה אמר: כי הימין הוא הפועל דרך משל, הפך: ותושע לי זרועי.

פסוק ח
אלהים - כמה טעמים הזכרתי כי כח שם הפועל בעבר גם בעתיד וככה זה, אלהים דבר בקדשו - בדבר קדשו בדרך נבואה לשמואל שממלכתי תעמוד על ישראל לא כממלכת שאול.
וטעם שכם – היא העיר וככה סוכות.
וטעם אחלקם – שלעולם תהיה בחלקו ואפקיד עליה פקידי.

פסוק ט
לי - טעם שכם וסוכות שהם ליוסף, על כן גלעד ומנשה ואפרים בעבור היות בית יוסף בצפון ארץ ישראל ויהודה בנגב, וכן כתוב יהודה יעמד על גבולו מנגב.
ומעוז - סמוך ולא תשתנה בעבור היותו מפעלי הכפל.

פסוק י
מואב - ארחץ ארצם כמו סיר, הנה מצאנו פה עלי פלשת התרועעי הפוך. ור' משה הכהן פירש בו: הנה על אדום שהוא חזק אשליך נעלי חשבי אתה פלשת שהתרועעי עלי כדרך: שמח בחור בילדותיך, בואו בית אל.

פסוק יא
מי - הייתי מחשב מי יובילני לעיר אדום שהיתה במצור אף אני הייתי משיב לנפשי, יעשה זה השם שנחני עד אדום והנה מחשבתי נהפכה, בעבור הלא אתה אלהים זנחתנו.
והטעם: מה יעשו צבאותינו אם לא תצא עמהם.

פסוק יג
הבה - תן, תי"ו עזרת תחת ה"א, כמו: ושבת לנשיא או הוא חסר ה"א. והטעם: עזרתה.
ושוא תשועת אדם - כנגד צבאותינו.

פסוק יד
באלהים - מתנבא ברוח הקדש, שהוא ינצח באחרונה.

פרק סא

פסוק ב
שמעה אלהים רנתי - נגינת פיוט, והעד שהא סמוך שהוא נקוד בפתח.
שמעה רנתי - בגלוי ותפלתי בלב, כנגד חנה.

פסוק ג
מקצה הארץ - שהוא רחוק מאהל ה' או הוא הטעם אע"פ שאני בקצה הארץ שהוא מקום שפל, בצור ירום ממני. והטעם: שיהיה רם ממני שם תנחני.

פסוק ד
כי - ותמיד היית למגדל עז על כן אתאוה אגורה ולהיותי חוסה בצל כנפיך באמת.

פסוק ו
כי - למ"ד לנדרי נוסף כמו השלישי לאבשלום. והטעם: שנדרתי נדר אם תמלא שאלתי לשכון באהליך.
וטעם נתת ירושת – שאדור בארץ ישראל שנתת ירושה ליראי שמך.

פסוק ז
ימים - הטעם שתבקש שתחיה שנים רבות שישב בבית השם לעבדו, כנגד עולמים.
וטעם תוסיף – כמו יראת ה' תוסיף ימים רק התי"ו לנכח השם.

פסוק ח
ישב, מן - על משקל צו את בני ישראל ותחסר מלת אשר, כמו עם לבבכם שלם ורבים כמוהו, וככה הוא חסד ואמת מנה שיצרוהו, כמו: וימן ה'.

פסוק ט
כן - וכמו זה המזמור אזמרה שמך לעד ואשלם נדרי כל היום.

פרק סב

פסוק א
למנצח לידותון - נועם פיוט תחלתו לידותון שחברו ידותון המשורר, או אחר חברו עליו, ולהיותו כלי רחוק הוא.

פסוק ב
אך - טעם אך למה הוא נפשי דומיה, כטעם: דום לה, דומו עד הגיענו אליכם, על משקל: על אלה אני בוכיה, לבא ישועה לה רק לשם לבדו.

פסוק ג
אך - ולא היה לי מושיע זולתו ובעבור שהזכיר למעלה, כי ממנו ישועתי הזכיר כאן הוא ישועתי.
וטעם לא אמוט – אל תהום.
רבה - הפך משגבי, כי מצאנו תהום על לשון נקבה תהום רוממתהו.

פסוק ד
עד - טעם לא אמוט על מחשבת בן אדם שימוט, ע"כ יוכיחם לאמר עד אנה תהותתו מגזרת הוות תחשבו עליו ונמצא רי"ש תרצחו קמוצה, על כן הוא פועל שלא נקרא שם פועלו, כמו: ובמים לא רוחצת, כי הקמץ והשורק והחולם ימצאו בבנין הזה וזה דרך תפלה.
וטעם כקיר נטוי – שתהיו ככה, ונטוי על משקל עצום, או הוא מהפעלים היוצאים ועד הדחויה, שהטעם כפול.

פסוק ה
אך משאתו - הטעם כמו: הלא שאתו תבעת אתכם, כי נשא אשא להם.
והזכיר להדיח – אותו בכזב אחר גדר הדחויה.

פסוק ו
אך - ואני אומר לנפשי אך לשם לבדו דומי נפשי.

פסוק ז
אך - פעמים רבות היה צורי וישועתי.

פסוק ח
על - אם כן אין עלי לבקש שאושע ויהיה הכבוד לי רק על השם, שהוא יושיעני ויכבדני.

פסוק ט
בטחו - אחר שהוכיח המהותתים שב לדבר אל עם השם, בטחו בו על כן בלשון רבים.
אלהים מחסה לנו סלה - כי עם מעם השם והזכיר מחסה, כנגד מחסי באלהים.

פסוק י
אך באדם אל תבטחו, כי הם הבל וכזב ואלו עלו במאזנים בני אדם ובני אדם היותם פחותים מההבל דרך משל, כי הם הבל הבלים כדברי שלמה בנו.

פסוק יא
אל - הטעם הזכיר בתחלה אל תבטחו בבני אדם להושיעכם, ואל תבטחו בממונכם שיעמוד לכם בצרתכם, וזה טעם חיל כי ינוב, כמו עשה לי את החיל הזה.
ומלת ינוב ירבה מגזרת תנובה, והזכיר בעשק ובגזל כי רוב ממון בני אדם יעשוהו על אחת מאלה הדרכים.
והעושק - על ידי פיתוי ואונאה.
והגזל - בחזקה.
וטעם תהבלו – תוסיפו הבל על הבל.

פסוק יב
אחת - כבר הזהירנו השם פעם ושנים כי העוז לשם הוא לבדו והוא לבדו יתן עוז לנצח, או להעשיר כנגד צור עזי.

פסוק יג
ולך - אחר כן יודה השם שעשה חסד עם בני אדם והזהירם והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמעשהו. ויש אומרים: כי אתה אע"פ, כדרך: כי עם קשה עורף הוא באחרונה לך החסד.

פרק סג

פסוק א
מזמור לדוד בהיותו במדבר - טעם זה המזמור שהיה נכסף ללכת אל קרית יערים מקום הארון, בעבור הסתתרו מפני שאול.

פסוק ב
אלהים, אשחרך - כמו שוחר טוב, או מגזרת שחר כמו ולבקר בהיכלו מגזרת בקר.
צמאה לך - והנה נפשי כצמא אל מים ובשרי יבש כי אין למלת כמה חבר במקרא.
בארץ - כאילו הייתי בארץ ציה שאין שם מים וארץ עיף, כי נמצא ארץ לשון זכר, נעתם ארץ ורבים כמוהו.

פסוק ג
כן - הנה אחשב בלבי ואראך, והטעם כאילו הייתי בקדש ואני רואה עוזך שהוא הארון, כמו: ויתן לשבי עזו.
וכבודך - השכינה.

פסוק ד
כי טוב - הוא בעיני לראות חסדך שאתה שוכן בקרב ישראל מחיים, על כן שפתי ישבחונך.

פסוק ה
כן - ככה אברכך בעודי ובברכת שמך אשא כפי, וכמוהו רבים.

פסוק ו
כמו חלב - כמו: את חלב הארץ, ובא חסר בי"ת שבעתי אילים.
וטעם ושפתי רננות – שארנן לך בכל שפה שאדענה, או פי שיהללך יהיה סבה שתרנן לך כל שפה, וזה קשור עם הבא אחריו.

פסוק ז
אם - כאשר אזכרך תתענג אז נפשי.
באשמורות - הם שלש, כי אני חייב להודות לך כי אתה עזרתני ובהיותו בצל כנפיך ארנן, כעוף המנגן.

פסוק ט
דבקה - אין אהבה לנפשי רק אחריך, גם אתה עזרתני להדבק בך, וזה טעם: בי תמכה ימינך.

פסוק י
והמה - והנה לא הזכיר שם המלשינים והמגלים סודו לשאול, רק רמז במלת והמה לשואה כמו: תבואהו שואה.
יבואו - המה בתחתיות ארץ, כמו שואה ושפלה ממנה.

פסוק יא
יגירוהו - יגירו המגירים כמו: ויאמר ליוסף כל אחד מהם.

פסוק יב
והמלך - יש אומרים: כי הוא שאול. והנכון בעיני: כי הוא דוד.
וטעם כל הנשבע בו באמת, כמו תשבע כל לשון והעד פי דוברי שקר.
יש אומרים: כי טעם הנשבע בו - בעבור שבועת שאול.

פרק סד

פסוק ב
שמע אלהים קולי בשיחי - טעם קולי שתצור חיי.

פסוק ג
תסתירני מסוד - הסוד הוא בסתר על כן: תסתירני.
מרגשת - כמו: למה רגשו גוים.

פסוק ד
אשר שננו - כחץ שנון.
דרכו חצם - כבר פירשתיו בפסוק ידרוך חציו, כי הטעם דרכו קשתם בחצים. יש אומרים: כי דבר מר שב אל לשונם או פעלם זה.

פסוק ה
לירות במסתרים - על כן תסתירני.

ולא ייראו - מאת השם שהוא רואם.

פסוק ו
יחזקו - זה יחזק את זה לעשות הרע.

פסוק ז
יחפשו - מבנין הקל ונפתח סימן העתיד בעבור אות הגרון, כמו: יעלזו חסידים בכבוד. עולות - מגזרת עול כמו: ועולתה קפצה פיה. ודעת מדקדקי ספרד: כי חסדי ה' כי לא תמנו כמו תממו והנו"ן במקום אות הכפל והעד על זה כי לא כלו רחמיו. ועד שני כי לא מצאנו מזאת הגזרה בפעלים עלומי העי"ן שקראום חכמי צרפת שניים ועד שלישי כי תמנו חפש מחופש שאיננו באתנח הוא פתוח, ואלו היה כמו כי עתה שבנו היה קמוץ והנה טעמו שיתמו לחפש המחופש וכל זה בסתר, וזה טעם וקרב איש ולב עמוק.

פסוק ח
ויורם - כנגד לירות.
חץ פתאום - כנגד פתאום יורוהו.

פסוק ט
ויכשילוהו - כנגד שננו לשונם.

פסוק י
וייראו - כל אדם שראה מעשה השם שגמל המרעים כפי מחשבתם, לעשות לצדיקים ולתמימים.

פסוק יא
ישמח צדיק - שהוא תם, כנגד לירות במסתרים, תם ויוסיף אומץ.

פרק סה

פסוק ב
לך דומיה תהלה - זה המזמור חברו דוד בהיות הארון, או חברו אחד המשוררים בהבנות בית המקדש והוא הנכון בעיני.
ודומיה - מגזרת דמות, או הוא כמו: אך לאלהים דומיה נפשי, כטעם דום לה' והתחולל לו, דומו עד הגיענו אליכם. והטעם: כי התהלה ממתנת לך בציון מן הבאים שמה להלל במקום הארון, ושמה לך ישולם נדר.

פסוק ג
שומע - כי בית המקדש בית תפלה נקרא לכל העמים כאשר הזכיר שלמה בתפלתו, על כן יבואו כל בשר עדיך עד מקומך.

פסוק ד
דברי - קשור וכתוב למעלה שכל בשר יבאו עדיך, כי אתה שומע תפילה ששמעת תפילתי בהתודותי עונותי וכפרת כל פשעינו, וזה המזמור חברו המשורר בשנת בצורת והתפללו אל השם ושמע תפלתם.
וטעם גברו מני – דברי המשורר המתפלל כי אני הודיתי, כי הייתי רב עונות ואני ועמי פשענו, על כן באה צרת הבצורת.

פסוק ה
תבחר - בחסרון מלת אשר, כמו: לכל יבוא גבורתך וככה הוא אשרי, אשר תבחר בו ותקרב שישכן חצריך.
וטעם נשבעה – תענוג הנשמה בעבודת השם בבית המקדש וישרת בטוב גם אחרים עמו, בטוב קדוש היכלך.
והטעם בטוב – הכבוד שהוא הקדוש.
ויש אומרים: בטוב ביתך - אתה הקדוש בהיכלך.

פסוק ו
נוראות - הטעם כאשר יעבוד הגוי את השם ישב בטח בלי פחד אויב ולא רעב. והטעם: כאשר אנו יראים אז תעננו להושיענו.
וטעם בצדק – כאילו כתוב בצדקך או בצדק שעשינו תשובה וכפרת פשעינו. אמר ר' משה: מבטח כל קצוי ארץ - כל אנשי כמו וכל הארץ באו מצרימה ואנשים רחוקים והטעם כי תושיע שהם בקצות הארץ ובים ואין יכולת באדם להושיעם. ולפי דעתי: בעבור היות קצות כל גוף אינם גופות, כמו: בורא קצות הארץ.
וטעם וים רחוקים – בעבור היות חצי כדור הארץ ימים ואמר: רחוקים, בעבור היותם רבים.

פסוק ז
מכין - בעבור שהזכיר הארץ, הזכיר ההרים בעבור שהם כמו עמודים.
וטעם נאזר בגבורה – שנראתה גבורת השם בהרים הגבוהים שברא, על כן נקראו הררי אל. ולפי דעתי: שהזכיר שהוא מבטח הדבר שאיננו נראה וגבורתו נראית בגופות הגדולות.

פסוק ח
משביח - כמו תשבחם משקיט, כדרך: אתה מושל בגאות הים בעבור שהזכיר וים רחוקים.
וטעם והמון לאומים – הנמשלים למים, כמו: את מי הנהר העצומים, והנה השם יושיעם מהבצורת ומהצר.

פסוק ט
וייראו יושבי קצוות - כנגד בית המקדש.
מאותותיך - והם גבורות המטר, כמו: עושה גדולות עד אין חקר.
וטעם מוצאי בקר – האותות היוצאות הנראות בבקר ובערב, בעבורם ירננו בני אדם והנה יהיה מלת תרנין יוצאה לשנים פעולים. ורבי משה אמר: כי תחלת היום והלילה שסוף זה תחלת זה, הם סבת הרננה.

פסוק י
פקדת - זה הפסוק לאות על שנת בצורת היתה בציון וחשב האויב לבא על ציון להביאה במצור, והשם פקד ארצו שהיא ארץ ישראל.
ויש אומרים: תשוקקיה - כמו: ותשקיה, ואין זה נכון. ועד ונפש שוקקה רק הוא כמו: וירם תולעים ויבאש וכבר באש וככה רבים.
וכן הוא פקדת הארץ – וכבר שוקקתה ובעבור זה הזכיר פקדת.
רבת - התי"ו כמו ושבת לנשיא והתואר חסר כטעם דברה רבה.
תעשרנה - היה ראוי להיות תחת השי"ן חירק אם המלה מהבניין הכבד, ואם מהקל יהיה הפועל יוצא, כדרך יעשר שהוא שי"ן שימצא ככה על השלשה בנינים.
פלג - המחובר מהמטר, ומ"ם דגנם שב אל פקדת הארץ.
כי כן תכינה - שב אל הארץ.

פסוק יא
תלמיה - כמו: בתלם עבותו.
ויש אומרים: נחת גדודיה -הורד גדודותיה כמו: על כל ידים גדודות והם קוי' לחריש דמם הכתוב לגדודות. והטעם שירונו. ויש אומרים: מגזרת גדוד יגודנו. והטעם על הגשמים והטעם על הזרמים.

פסוק יב
עטרת - עד שתהיה זאת השנה בקרב שנים, כמו המלכה בעלת העטרת בתוך הבנות.
וטעם ומעגליך – דרך משל והמעגל הם המקומות העשויות להתחבר, מי גשמי הגלות.

פסוק יג
ירעפו - הנה מעגליך ביישוב.
ונאות מדבר – כמו: נות רועים.
והגבעות תחגרנה גיל – בהראות הדשא והעשב.

פסוק יד
לבשו - כמו עם חלב כרים, שיהיו רבים. וקדמונינו ז"ל פירשוהו: לשון נקייה. והנכון בעיני: כי כרים כמו כר נרחב, והעד: והעמקים.
יעטפו - מגזרת המתעטף כמו ילבשו ויתרועעו מגזרת תרועה כדרך ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה.

פרק סו

פסוק א
למנצח, הריעו לאלהים - לא הזכיר שם המחבר ובעבור היותו לשון רבים ולא ימצא ככה ברוב המזמורים שהם לדוד, על כן יתכן שגם זה המזמור לאחד המשוררים.

פסוק ב
זמרו - טעם שימו - כי תהלתו כבוד הוא לכם. והטעם: בתהלתו תכובדו.

פסוק ג
אמרו, מה נורא - כל אחד ממעשיך, כמו: בנות צעדה עלי שור.
וטעם יכחשו – שיעידו כי שקר וכחש הוא בידם.

פסוק ד
כל - הזכיר אויביך הקרובים ואמר: כל הארץ ואין הפרש בין יזמרו לך או ויזמרו לך והטעם כפול.

פסוק ה
לכו - יאמר זה לזה: לכו בואו, כמו לכו נא ונוכחה. והטעם: לכו אלינו.
נורא - דבק עם עלילה - נורא המעשה. והאומר כי הה"א נוסף והוא כמו עליון, תועה הוא כי הה"א סימן לשון נקבה, כי לא ימצא בשמות הה"א נוסף רק אם היתה המלה מלעיל ושורק ושורקה כמו: צדק וצדקה.

פסוק ו
הפך - יספר מעשה השם הקדמונים.
וטעם בנהר – הוא הירדן שעברו ישראל בשמחה והארון עומד.

פסוק ז
מושל - אין עולם בכל זמן בכל המקרא רק זמן ונצח. והטעם: שהשם מושל לעולם כמו מושל נצח ברוב גבורתו וממשלתו בגוים שהוא רואם, כי אין נכון להיות בי"ת בגבורתו כמו: משל בנו, כי אין לו טעם, הנה הזכיר כי ממשלתו בים וביבשה על כן לא ירומו הסוררים המורדים בו.

פסוק ח
ברכו - העם העמים כמו היבוסים שהיו תחת יד ישראל, או יאמר לכל כולנו חייבין לברך השם.
ויש אומרים: כי טעם עמים – ישראל, כמו: אחריך בנימן בעממיך והוא הנכון.

פסוק י
כי - דרך משל בעבור צרה שבאה אליהם והשם נסה לדעת אשר בלבבם, גם זה דרך משל, כי הכל לפניו גלוי טרם בראותו לב המחשב.

פסוק יא
הבאתנו - כמו במצודה ורעה.
מועקה - כמו: עקת רשע צרה וככה תרגום ומועקה שם, או הוא פעול ותחסר מלת התואר. והטעם: שהוא דבר מציר מתניהם.

פסוק יב
הרכבת - הטעם שהוא רוכב על במותימו היה כמו הבאים באש או במים, כמו מכה אביו ואמו וטעם לרויה לאויר, כי באש יבש ובמים ישטף.

פסוק יג
אבוא - דברי המשורר, או ידבר על לשון הפקיד על המלחמה.

פסוק יד
אשר פצו - הוא הנדר, כמו: ואנכי פציתי פי.

פסוק טו
עולות מחים - על משקל מתים והשם חסר, וככה עולות כבשים שמנים בעלי מוח.
אילים - הם הגדולים.
וסלה - באמת.

פסוק טז
לכו - אשר עשה אלהים לנפשי.

פסוק יז
אליו פי - יחסר בי"ת כמו: כי ששת ימים בפי קראתי.
ורומם - ויותר מרומם היה תחת לשוני רמז ללב. ויש אומרים: כי הטעם כפול ורומם כמו ומורק ושוטף.

פסוק יח
און - כאשר הייתי קורא בפי, אילו היה און בלבי לא היה השם שומע מה שאני קורא, והאומר שלא היה און בלבי.

פסוק יט
אכן - כמו: אכן נודע הדבר.

פסוק כ
ברוך - שעזרני להתפלל ולא הסיר וחסדו היה שאתפלל אליו.

פרק סז

פסוק א
למנצח, אלהים יחננו - גם זה המזמור לא ידענו מי חברו.

פסוק ב
אלהים יחננו - כמו: חנונו אתם, כמו: אשר חנן.
וטעם יברכנו שיוסיף על אשר יחוננו.
וטעם יאר פניו – שנמצא חן בעיניו כאשר נשאל מאתו.

פסוק ג
לדעת - אז יהי נודע דרך השם לברך המעטים ולהושיעם.

פסוק ד
יודוך - גם יודוך אז עמים.

פסוק ה
ישמחו - הטעם הנה בעבור הטובות שתעשה עמנו.

פסוק ו
יודוך עמים - גם בעבור משפטיך כי תצדיק צדיק ותרשיע רשע ותשקיט הארץ, בהשפט הרשע גם על זה יודוך.

פסוק ז
ארץ - ושב לבאר מה טעם יברכנו שהארץ תתן יבולה.

פסוק ח
יברכנו אלהים - בכל מעשינו אז יראו אותו כל אפסי ארץ, שלא שמעו את כבודו ואת גדלו.

פרק סח

פסוק ב
יקום אלהים יפוצו אויביו - זה המזמור נכבד מאד ורובי מפרשים פירשוהו על מתן תורה ועדותם ה' בם סיני בקדש, רק לא יוכלו לדבק הטעמים, כי אחר שנכנסו לארץ ישיב לבקיעיו הים בצאת אבותינו ממצרים וזאת איננה דרך נכונה. והנכון בעיני: כי זה המזמור חברו דוד על המלחמה שהיתה לו עם ערלים ורוב מחנהו היה יהודה ובנימן וזבולון ונפתלי אז נראתה גבורתם במלחמה, על כן הזכירם והעד שהחל יקום וזה דומה לדברי משה: קומה ה' והטעם כי בקומו ינוסו מיד המשנאים. וטעם הקימה הראות גבורתו.

פסוק ג
כהנדוף - בא תנדוף שלם, כמו: וכל עצביכם תנגושו.
כהמס - שם הפועל מפעלי הכפל.
דונג - שעוה.
יאבדו רשעים - הם הנלחמים עם דוד.

פסוק ד
וצדיקים - שהם עם דוד והם ישראל ישמחו.

פסוק ה
שירו - יאמרו אלה לאלה שירו לאלהים.
סלו - כמו סלסלה כענין הללו.
בערבות - שם לשמים. ורבי משה אמר: נקרא כן שמים, בעבור שהוא רחב, גם אמר כי מלת סלו כמו סולו סולו המסילה. וטעם לרוכב בערבות, הוא החוגג אל בית השם שהוא רוכב ערבה. והנכון: שהוא לרוכב בשמי שמי קדם ובעבור כי התנועות שלש: האחת עולה כמו האש וכנגדו ההר והשנית יורדת כמו הארץ וזה כנגד השפלה והערבה אמצעית כתנועת הגלגל, ובי"ת ביה משרת.
והטעם כשם הזה סולו אותו ורוממוהו לא כאשר חשבו רבים, כי הבי"ת עיקר, עד שיעשו כן עם כל האותיות וככה כי ביה ה' תוקף הנצוח.

פסוק ו
אבי - אע"פ שהוא רוכב בערבות, כמו: כי רם ה' ושפל יראה והוא היתום אשר אין לו עוזר ואפילו דעת אין לו, וככה בתורה: כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים, ואחריו: עושה משפט יתום ואלמנה.
וטעם במעון קדשו - אף על פי שכבודו מקום גבוה ויתומים בתחתית התחתית שהיא הארץ.

פסוק ז
אלהים, ביתה - על דרך: כי בית יעשה לך ה', ויעש להם בתים, איש וביתו שה לבית.
והטעם: כי היחידים ישימם רבים ויושיבם.
ומלת בכושרות – קשורה עם אסירים, כאילו אמר: אסורים בזיקים.
וטעם כושרות – הכבל שטעמו, כמו: ידיה שלחה בכישור.
וטעם סוררים – העושים חמס ליתומים.
ומלת צחיחה – כמו: צחה צמא, כמו והשביע בצחצחות נפשך. יבושת, וזה הפך מושיב יחידים ביתה, לפנים ביישוב וצחיחה מקום צמאון.

פסוק ח
אלהים - כל המפרשים פירשו: כי בעת מתן תורה רעשו שמים וארץ וככה אלוה מתימן יבוא. וכן ה' מסיני בא. וכן ה' בצאתך משעיר. וככה אלהים בצאתך לפני עמך וזה הכתוב יכחישם, כי לא יתכן לומר על מתן תורה בצעדך בישימון סלה - כי ישימון מגזרת והבמות תשמנה ובהיות ישראל בסיני היו ביישוב לא בתוהו יליל ישימון, שהוא המדבר הגדול והנורא, בארץ לא עבר בה איש וזה היה אחר נסעם מהר סיני. ועוד: כי אין כתוב בתורה שהארץ רעשה גם שמים ביום מתן תורה רק הר סיני חרד לבדו, וזה פי' הפסוקים כתוב בתורה: ה' מסיני בא, כי מסיני החל לבוא במחנה ישראל ולא נראתה גבורתו רק אחר שסבבו את הר שעיר ככתוב ופארן סמוך אליהם, כי כן כתוב: ואת החורי בהרם שעיר עד איל פארן וזה הוא: בצעדך משדה אדום וככה אלוה מתימן יבוא, שהוא כמו: תימן אומר.
והטעם בצאתך לפני עמך – לכת הארון תחלה, כאשר נסעו מהר סיני.
וטעם ארץ רעשה – כמו: וירגזו ההרים, שפחדו כל הגוים הלא תראה בשירת דוד, אמר: ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי. והטעם כמעט היה הופך כל העולם ובעבור היות הארץ עומדת, אמר: רעשה הארץ כאשר רעשה סיני ביום מתן תורה מפני השם. ורבי משה אמר: כי זה סיני טעמו, הנה זה עד בעמוד הכבוד עליו.

וטעם אלהי ישראל – כי בעבור ישראל ירד האלהים על הר סיני.

פסוק י

גשם - הנה טעם אלהים בצאתך לפני עמך לספר תחלת נצוח ישראל.
ומלת תניף – תרוה, כמו: נפתי משכבי.
נחלתך - היא ארץ ישראל והטעם כי השם ירוה אותה לעולם, כדרך: תמיד עיני ה' אלהיך בה.
וטעם ונלאה – כאילו היתה נלאה, אתה כוננתה אותה.

פסוק יא

חיתך - קהלתך כמו חית פלשתים והנה יספר שנכנסו ישראל לארצם.
וטעם תכין – לנכח השם שהיתה לישראל בעת עניים תכין להם, שתטיב להם.

פסוק יב

אדני, אמר - דבק עם המבשרות. והטעם השם יקים דברי הנשים המבשרות בשיריהן.
צבא רב - מישראל כי תאותם וכל שאלתם שתגביר ישראל וזה הוא האומר: מלכי צבאות ידודון ידודון מפניכם. והטעם: כי מלכי צבאות הגוים יברחו מפניכם, וידודון פעמיהם.

פסוק יג

ונות בית - הקהלה שנשארת בירושלם שלא יצאה למלחמה, תחלק שלל אף כי היוצאת.

פסוק יד

אם, בין שפתים - כמו שפות הסיר שהוא כעין שחרות. והטעם לא תפחדו מהאויב כי אילו הייתם שוכנים בין שפתים אתם לבנים כמו יונה שהיא נחפת בכסף.
ואברותיה - כמו מי יתן לי אבר כיונה.
בירקרק - עין הזהב וכמו ונהפכו כל פנים לירקון. והטעם מהרה תתנער מן השחרות ויראה הלובן.

פסוק טו

בפרש - טעם שדי כמו מנצח כאשר פירש הנגיד.
ומלכים – הם מלכי ארץ ובה שב אל: חיתך ישבו בה.
ותשלג – יראה הלובן כמו השלג הנמצא תמיד בצלמון והוא הר ידוע הנמצא בעבור הירדן מזרחה.
למה - יספר שבח ארץ ישראל.

פסוק טז

הר גבנונים - מגזרת או גבן או דק, אולי ככה הוא.

פסוק יז
למה תרצדון - תשפלו אתם הרים גבנונים וזה הטעם דבק עד אם תשכבון בין שפתים.
והטעם: לא תשפל הר בשן כי אתה הר שחמדו המלאכים לשבת בו, אף השכינה תשכן שם.

פסוק יח
רכב - זה דבק עם חמד אלהים לשבתו.
וטעם רבותים – כמו סביבות אלישע רבבות רבות.
אלפי - שנים במספר כמו אלף אלף ואל"ף שנאן תחת יו"ד בניין קניין. ויש אומרים: כי זה רמז למספר הלוים במדבר ואין זה מטעם המזמור.
וטעם ה' בם – השכינה בם בסיני בקדש ויחסר כ"ף, כמו: ועיר פרא אדם יולד. והנה הטעם: כי קדושת ארץ ישראל בהר סיני.

פסוק יט
עלית - דברי בן אדם לדוד וזה אמרו ברוח הקדש או תפלה.
וטעם למרום – המבצרים הגבוהים.
לקחת מתנות באדם - העבדים הנמכרים ואף סוררים ויכרתו ברית עמך הסוררים שיתגיירו וישכנו עם מקום השכינה.

פסוק כ
ברוך אדני - יודה השם שהגביר ידו.
יעמס לנו - ברכותיו. ויש אומרים: כי הפעול הוא ישועתנו ויהיה האל בעבור אל למושעות, לנו האל לנו הוא לבדינו למושעות ויש לו תוצאות וסבות להמית אויבינו.

פסוק כג
אמר - פירושים רבים ראיתי ואין אחד מהם קשור באשר לפניו ואחריו. ולפי דעתי: כי פירושו, כי האויב הבא אל בשן אל ארץ ישראל ככה ישוב אל ביתו כאשר ישוב הטובע במצולת ים. וטעם אמר כך גזר השם, כאשר פירשתי בכמה מקומות.

פסוק כד
למען תמחץ רגלך - כף רגלך לנוכח דוד כי עלית למרום.
ותי"ו תמחץ רגלך - לשון נקבה כמו רגלי עמדה במישור ותהיה המלה מהפעלים העומדים, או תי"ו תמחץ לנכח דוד וזה דרך משל. ור' יהודה אמר: כי תמחץ הפוך, כמו חמוץ בגדים.
לשון כלביך - רמז לאויבים שהיו מדברים על דוד.

מאויבים - מדם אויבים.
מנהו - כמו מן הוא והלאה ובא משונה בעבור היותו סוף פסוק. ויש אומרים: מאויבים מהכלל.
ומנהו - כמו שמץ מנהו רמז למלכה. ואחרים אמרו: כי מנהו, כמו צוהו והשלש נקודות אין מנהג שימצאו תחת קמץ גדול כי הוא פתח קטן.

פסוק כה
ראו - ישראל, אלו הדרכים וההליכות שהלך השם עם ישראל פעם אחרי פעם.
וטעם בקדש – השמים, כמו: הכוכבים ממסלותם.

פסוק כו
קדמו, תופפות - שם התאר או פועלות מפעלי הכפל ונקמץ הפ"א בעבור היותו סוף פסוק, רק מתופפות על לבביהן מעלומי העין.

פסוק כז
במקהלות, ממקור ישראל - היוצאים ממקור ישראל, כמו: וממי יהודה יצאו.

פסוק כח
שם בנימן צעיר - במספר, כי היה הזמן קרוב לדבר פילגש בגבעה, או בעבור היותו קטן מכל הבנים.
וטעם רודם – הרודה שיש להם והמ"ם סימן במקהלות ובא בקמץ קטן תחת גדול, כמו: המעלם מים.
ורגמתם - כמו: שרים וככה רגם מלך וכבר הזכרתי זה הפסוק בתחלת המזמור.

פסוק כט
צוה, עזך - לנצח דוד וזה עזה כמו הגבורה אתה האלהים פעלת לנו והנה משקל עזה, כמו חקה.

פסוק ל
מהיכלך - הטעם כי מהיכלך הכ"ף לנכח דוד, עד המקומות הרחוקים תהיינה המנחות המובאות לך.

פסוק לא
גער - כמו: הנני גוער לכם, שאין בו בית.
חית - קהלת חיתך ישבו בה.
קנה - החיה שהרמחים ארוכים, כמו הקנה וכן שם רמחים בלשון קדר.
בעגלי עמים - כמו: עדת אבירים, כמו: אבירי בשן פרות הבשן, והטעם כפול.

געֹר - בהם עד שיהיה כל אחד מהם מתרפס לפניך.
ברצי כסף – לתת מס, אמר שפזרו כל האנשים החפצים להלחם עמך.
בזר - כמו: ורכוש להם יבזור.
וקרבות - כמו: המלמד ידי לקרב.

פסוק לב
יאתיו חשמנים - סגנים כחשמונאי, וכוש תריץ ידיו בזהב:

פסוק לג
ממלכות - המביאות המס לדוד.

פסוק לד
לרוכב - בקשור בי"ת דרך הבהמה אשר אני רוכב בה. והטעם שמי השמים.
וטעם קדם – יש לו סוד כנגד בני הדור ופעול יתן קול עוז.

פסוק לה
תנו - פירש מה הוא הקול שהשם אמר: תנו עז, להודות בדיבור.
על ישראל - שהם סגולתו מכל הארץ עליהם תראה גאותו.
ועוזו בשחקים - כי משם יבוא העוז לישראל.

פסוק לו
נורא - יהיה מורא אלהים בארץ ממקום המקדש, כדרך: ברוך ה' מציון. והנכון: כי בית המקדש בארץ מכוון כנגד בית המקדש בשמים, כמו: וזה שער השמים והוא סוד מכוסה, ובעבור שהזכיר: תנו עז לאלהים בדיבור שיודו שהוא בעל העוז, אמר שהעוז במעשה באמת, גם התעצומות השם יתן אותם לישראל והודו לשם, על כן ברוך אלהים.

פרק סט

פסוק א
למנצח על שושנים - פיוט תחלתו כן.

פסוק ב
הושיעני, כי באו מים - המשיל האויבים למים, כמו: ימשני ממים רבים.

פסוק ג
טבעתי ביון - רפש כמו: מטיט היון, ואין מעמד. העי"ן בקמץ חטף כמו היה מעמד במרכבה והיה ראוי להיותו בפתח, כי הוא שם. ר' משה אמר: שהוא שם על משקל מוקטר מוגש והשתנה, בעבור אות הגרון.

ושבולת - כמו: הנהר.
וטעם שטפתני כמעט קט והיא תשטפני כדרך ונשמה לא נותרה בי והעד כי הוא מתפלל אחר כן אל תשטפני.

פסוק ד
יגעתי, נחר - מגזרת וחרה נחשתה ובאה הנו"ן שבור כדרך: אל מקדשי כי נחל והוא בניין נפעל מפעלי הכפל.
כלו עיני - בעבור היותו מיחל.

פסוק ה
רבו, מצמיתי - כדרך מחשבתם, וככה: וירא בלק בן צפור מלך מואב וילחם בישראל האנשים רדפו אחריהם.

פסוק ו
אלהים אתה - דין האמת.
אתה ידעת - אם הייתי אויל.
ואשמתי - לאלה הצוררים בשגגה או בזדון, כאשר יזכיר אויבי שקר.
ולמ"ד לאולתי – נוסף בלמ"ד הרגו לאבנר.

פסוק ז
אל, ה' צבאות - שהוא אלהי השמים, כי הצבאות שמה הם.
אלהי ישראל - שהם צבאותיו בארץ.

פסוק ח
כי עליך - בעבורך, בעבור שאני עבדך יחרפוני צוררי.

פסוק ט
מוזר - והטעם השתניתי עד שלא יכירני אחי, כאילו הייתי זר.

פסוק י
כי - טעם קנאת ביתך - שהיו הצוררים מחרפים הבית שהיה שם הארון. והקרוב: כי זה המזמור נאמר ברוח הקדש על זמן הגלות, והעד: ויבנה ערי יהודה.

פסוק יא
ואבכה - הפעול נפש כמו: ולבכותה.
ותהי - כאשר הזכרתי כי כח השם בפועל שעבר או עתיד וככה הוא, ואבכה בכיה היתה לחרפות לי.

פסוק יג
ישיחו - יספר שילעגו לו בני אדם יושבי שער, בעבור עוונותיו.

פסוק יד
ואני - מתפלל אולי אמצא עת רצון.
באמת ישעך - בישעך באמת. ויש אומרים: כמו בבעל פעור בעבור ואיננו נכון בעיני, וזאת היא תפלתי: הצילני מטיט, זה הוא ביון.

פסוק טו
וממעמקי מים - כנגד מצולה.

פסוק טז
אל, ואל תאטר עלי באר פיה - כי יש שם מים חיים.
ותאטר - כמו תסתם ותסגר, כמו: איש אטר יד ימינו.

פסוק יז
ענני כי טוב חסדך - הטעם מטיב, או כמה הוא טוב לי.

פסוק יח
ואל - בעבור היותו במקום נסתר, במעמקי מים.

פסוק יט
קרבה - אמר רבי משה: כי קרבה, כמו: וקרב אותם.
ומלת גאלה – כמו גאולתה. וככה יפרש רבי משה: קרבה, דרך ציווי פועל יוצא ויתפלל לשם קרבה גאולת נפשי כמו וקרב אותם שהוא ציווי כמו בלע ה' פלג לשונם על כן וקרב כולו פתוח וגאלה שם פתח, כמו זהבה שללה על כן הוא גאולתה כך פירש לי החכם שיחיה. והנכון: שהוא כמו זכרה לי.
וגאלה - ציווי על דרך ולמדה את בני ישראל או תחסר מלת אשר. וכן הוא: קרבה אל נפשי אשר גאלה. והטעם: מי שגאלה וטעם למען אויבי שיעשו לי חמס.

פסוק כ
אתה ידעת - מה שיש בלבך לחרפני, כי נגדך כל צררי.

פסוק כא
חרפה - חרפתם אשר יחרפוני השפילו לבי.
ואנושה - האל"ף סימן המדבר ותחסר אל"ף ויאנש ובא שורק תחת חולם, כמו: ישפוטו הם.
לנוד - כמו: לנוד לו.

פסוק כב
ויתנו בברותי - בעבור שצם כאשר הזכיר ואבכה בצום נפשי והע' רעב וצמא בברותי מגזרת הברייה.

פסוק כג
יהי - כנגד ויתנו בברותי ראש.
ולשלומים - תחת שלומים כלמ"ד: ותהי להם הלבנה לאבן.

פסוק כד
תחשכנה - כאשר לא יראו וימעדו אז יפלו.

פסוק כה
שפך - קשור באשר לפניו כאשר יפלו שפוך עליהם למעלה זעמך, שאם ברחו ישיגם חרון אפך כאשר לא ימלטו הם תחרב טירתם.

פסוק כז
כי - אמר רבי משה: ולהכאיב חלליך יספרו זה לזה שאנחנו מוכים וחללים.

פסוק כח
תנה - תן זה העון שיספרו ויתהללו עם עונם.
ואל יבואו - אמר רבי משה: כי טעמו בדרך צדקה שתעשה עמהם. ולפי דעתי: שפירש הכתוב הבא אחריו ועם צדיקים אל יכתבו.

פסוק כט
ימחו - כבר פירשתי בספרי, כי ספר החיים הם השמים ושם כל הגזירות העתידות להיותם כתובות ביום הבראם.

פסוק ל
ואני, תשגבני - כנגד עני.

פסוק לא
אהללה - וטעם בתודה - שאודה החסד שגמלני.

פסוק לב
ותיטב, משור - מ"ם משור ישרת אחר, כאילו הוא כתוב: משור מפר, כדרך: ככבש אלוף ככבש כאלוף, כי השור גדול מהפר ואיך יסמוך שור אל פר, כמו: קח את פר השור.
מקרין מפריס - שב אל הפר לבד שנראה קרנו ופרסתו. הטעם: שאינו קטן מאד.

פסוק לג
ראו - וי"ו ויחי לבבכם כפ"ה רפה בלשון ישמעאל, כמו: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, ויעזב את עבדיו ואתם דורשי אלהים ראו זה ויחי לבבכם.

פסוק לד
כי, אביונים - כנגד שהזכיר ואני עני וכואב.
אסיריו - כמחשבת אויביו שיאסרוהו ואם על בני הגלות יותר נכון.

פסוק לה
יהללוהו - שוכני שמים והארץ ועוברי ימים, או דרך משל, כמו: ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה.

פסוק לו
כי - ויש אומרים: כאשר אהללנו יהללוהו שמים וארץ ואם על הגלות יהללוהו, בהושיעו ציון. והזכיר ערי יהודה שיש להם חלק בירושלם.

פסוק לז
וזרע - הטעם וירשוה הם ובניהם בימי דוד, או בימי המשיח.

פרק ע

פסוק א
למנצח לדוד להזכיר - נועם פיוט תחלתו כן.

פסוק ב
אלהים, חושה - בעבור אחר בתחלה כאילו כתוב: אלהים חושה להצילני, כדרך: נר אלהים נשמת אדם ורבים ככה.

פסוק ג
יבושו - כאשר תעזרני מיד יבושו.
יסוגו אחור - בנין נפעל, כמו יכונו יחדיו מגזרת סיג יראה סיגם.

פסוק ד
ישובו על עקב - כמו בעקבי הצאן. ויש אומרים: בעבור עונש ושכר שמביישים אותי, כמו: בשמרם עקב רב, כמו תגמול, וחלף ישישו כאשר יבושו הם, אז ישישו מבקשיך וירימו קול.

פסוק ו
ואני - כמשמעו.

עני ואביון - או כעני ואביון, או כמחשבת האויבים ולא כמו: אמרי לי אחי הוא.
אל תאחר - עזרי פועל יוצא, או פועל עומד.
אל תאחר – כמו מדוע אחרו, להיותך עזרי.

פרק עא

פסוק א
בך ה' חסיתי - הנכון בעיני: כי זה המזמור דוד חברו, כמו המזמור: ברכי נפשי את ה' אלהי גדלת מאד, כי הוא דבק.
בך - אתה השם עומד לנצח, על כן לא אבוש לעולם.

פסוק ב
בצדקתך - הטעם שתדין בצדק, כי אויבי יעשו לי עול.

פסוק ג
היה לי - כמו מעון להסתר בו, על כן אחריו לבא תמיד, כי כל מעון הוא למעלה.
וטעם צוית – שהבטיחו שמואל או על דרך הוא צוה ויעמד כמו דבור השם, שהטעם על הגזרות על ידי המלאכים.

פסוק ד
אלהי - התברר טעם בצדקתך.
וחומץ - כמו: אשרו חמוץ.

פסוק ה
כי - אין לי תקוה זולתך, ככה אותך קויתי מיום היותי על האדמה, וזה הוא מבטחי מנעורי.

פסוק ו
עליך, גוזי - כמו: ויגז שלוים, על כן תהלתך בך תמיד.

פסוק ז
כמופת - הטעם בעבור שנסמכתי עליך ואתה סמכתני הייתי כמופת לרבים שלא היו מאמינים בך, כדרך והיה יחזקאל לכם למופת.

פסוק ח
ימלא - כנגד בך תהלתך, ככה עד שימלא פי, והטעם כל ימי.

פסוק ט
אל - הטעם כאשר עזרתני מנעורי, עזרני עת זקנתי.

פסוק י

כי, לי - בעבורי, כמו פן יאמרו אויבי לי.

ושומרי נפשי - שהייתי מחשב שהם עוזרי, נועצו יחדיו עם אויבי.

פסוק יא

לאמר - זה אומרים ואומרים אלה לאלה.

פסוק יב

אלהים אל תרחק - אם רחק יום ישועתי, יחשבו כי רחקת ממני.

פסוק יג

יבושו, שוטני נפשי - הם שהיו אוהביו שוטני נפשו.

ומבקשי רעתי - הם אויבי.

פסוק יד

ואני - הטעם אם רחק יום ישועתי, אני תמיד אייחל ואוסיף להללך.

פסוק טו

פי, צדקתך - שעשית לאחרים ועמי בימים הראשונים והתשועות שעשית.

כי לא ידעתי - כדרך: כי עם קשה עורף הוא, אף על פי שלא אדע מספריהם וחולם ספורות תחת שורק, על משקל גבורות.

פסוק טז

אבוא - לספר גבורותיך, ובעבור כי משפטי רבים מהגבורים להשתרר, על כן: אזכיר צדקתך לבדך.

פסוק יז

אלהים - כמה היה משפטי להללך, כי אתה למדתני כמו רגילות, כמו: פרא למוד מדבר וגם עזרני להלך כמנהגי.

פסוק יח

זרועך - תוקף זרועך.

לדור - הבא.

לכל יבא - לכל אשר יבוא. הטעם: שיולד כמו: דור הולך ודור בא.

פסוק יט

וצדקתך - גבוהה מצדקת כל צדיק, כדרך ומרומם על כל ברכה. ויפת אמר: שלא אוכל לספרה, כי גבוהה עד מרום והגדולות שעשית, לאות כי אין אלהים כמוך.

פסוק כ
אשר - לספר הגדולות שעשה ודימה הצרות, כאילו היה בתהומות הארץ.

פסוק כא
תרב - מבנין הכבד על דרך: ויפן זנב אל זנב.
ואמר גדולתי – כנגד אשר עשית גדולות.
וטעם תנחמני – בעבור הצרות שעברו עליו.

פסוק כב
גם, אמתך - זה הוא אמתך, שהוא חייב להודות.

פסוק כג
תרננה - הדגש לחסרון נו"ן שלישית, כי המלה מפעלי הכפל והטעם כאשר אזמרה לך בכנור, גם שפתי תרננה, גם נפשי תרנן.
והזכיר פדית – עם הנפש, כי הוא מושל בגוף.

פסוק כד
גם - עתה אזמר בכינור, רק תמיד לשוני תהגה צדקתך בלא כינור, על כן מלת גם והזכיר כי בושו או חפרו ארנן, כי אין לי פחד.

פרק עב

פסוק א
לשלמה, למלך תן - נבואת דוד, או אחד מהמשוררים על שלמה או על משיח והוא אות למ"ד, כמו בעבור, כמו וללוי אמר כי תומיך ואוריך, לנכח השם.
והחל אלהים - בעבור משפטיך. והטעם שהשם נתן לו רשות לעשות משפטי אלהים.
וככה וצדקתך – ושיהיה שופט צדק.

פסוק ב
וככה פירוש, ידין וטעם ועניך – שהשרים, גם העשירים יתגברו עליהם.

פסוק ג
ישאו - הטעם כי בהיות המלך שופט צדק ירבה שלום בארץ.
וטעם הרים – שאין שם יישוב.
וטעם בצדקה – בעבור הצדקה ישאו הרים וגבעות שלום כדרך בבעל פעור. ויש אומרים: כי בצדקה, כמו: שלום.

פסוק ד
ישפוט - כדרך שפטני אלהים, יעשה להם משפט.
ועושק – הוא הלוקח הון חבירו במרמה ופיתוי ובסתר, ושלמה ברוב חכמתו יכיר העושק.

פסוק ה
יראוך - וכאשר ידכא העושק יראוך כל העושקים.
וטעם עם שמש – כל הימים שתעמוד השמש וככה ולפני ירח, כדרך: ידכאום לפני עש.

פסוק ו
ירד - מארמונו אל בית המשפט, או ירד משפט שהזכיר ישפוט עניי, כדרך יערוף כמטר.
ומלת גז – מפעלי הכפל מגזרת לגזוז גזי המלך.
זרזיף - מלה מארבע אותיות אין ריע לה. וטעמה: רווי או שובע.

פסוק ז
יפרח - המטר יפריח, על כן הזכיר יפרח. והטעם: שירבו הצדיקים ויפרח רוב שלום, או רוב שלום יהיה בימיו, עד שלא יהי ירח. והטעם: תמיד.

פסוק ח
וירד - אם על שלמה מים – סוף.
עד ים – פלשתים.
ומנהר - זה פרת.
ואפסי ארץ - זה מדבר, והנה הזכיר אורך ארץ ישראל ורחבה.
ואם על המשיח, מים - הדרומי הנקרא הים האדום אל ים צפון, שהוא ים אוקיינוס.
ומנהר - נהר יוצא מעדן שהוא בתחלת מזרח ועד אפסי ארץ, שהוא בסוף מערב.

פסוק ט
לפניו, ציים - השוכנים בארץ ציה. והנכון בעיני: בעלי הספינות כאשר כתוב אחריו תרשיש ואיים שהוא כמו איי הים. ורבי משה אמר: כי איים השוכנים עם איה במדבר.
ואיננו נכון, ומלת ישיבו שיתנו זה תמיד, כמו: והשיב למלך ישראל. ויש אומרים: בתשובת כל שנה יתנו מס.

פסוק י
אשכר - כמו מנחה.

פסוק יא
וישתחוו - פרט להזכיר מלכי תרשיש ושבא ואחר כן כלל וישתחוו לו כל מלכים, כל גוים שהם תחת ידיהם.

פסוק יב
כי - הטעם כי הוא ידין המלכים גם העמים, והמלך העני, כנגד אחר יצילנו.

פסוק יג
יחוס - על הדל ואביון מהעמים.

פסוק יד
מתוך - הוא העושק בסתר.
וחמס - בגלוי, מגזרת נחמסו עקביך, ואע"פ שהם אביונים.
וייקר דמם - כדרך: דמים לו. והטעם יקרים הם בעיניו לא ירצה שיהרגו על כן אחריו.

פסוק טו
ויחי - כל אחד מהם ולא די שיחייהו עד יעשירהו, וזה טעם ויתן לו מזהב שבא ויתפלל בעדו כל עני.

פסוק טז
יהי - העני כפיסת בר כמו פס ידא כף זורעת בר בארץ, או בראש הרים וירעש זה הפרי שהוא הבר. והטעם: שיהיה גדול שירעש כעצי לבנון.
ויציצו מעיר - כמו בעיר, הפך והנותר בבשר ובלחם. ויש אומרים: כי בר, כמו: כבור ידי ואין טעם לו.

פסוק יז
יהי שמו - שם שלמה או המשיח.
ינון - בניין נפעל, כמו יכון מגזרת נין ינוב וירבה.

פסוק יח
ברוך - אז יאמרו כל הגוים: ברוך השם אלהי ישראל. וטעם עושה נפלאות לבדו, שעשה תמיד בעבור ישראל.

פסוק יט
וברוך - טעם שם כבודו הוא השם הנכבד שהוא שם העצם, כי אין לשם שם בכל הלשונות שהוא שם העצם רק תואר, כמו ה', גם אלהים ושדי ועל כן כתוב: זה שמי לעלם, כי הוא שם אחד לבדו, וככה ושמו אחד.
וטעם וימלא כבודו – תהלתו.

אמן - מגזרת אמונה.

פסוק כ
כלו - יש אומרים: אז ימלאו תפלות בן ישי. ויש אומרים: כי כלו - כמו כללו יפייך ואיננו נכון. ור' יהודה הלוי אמר: בעבור שהוא סוף ספר, כתב כן הסופר הראשון כאשר נכתוב אנחנו, ברוך נותן ליעף כח.

פרק עג

פסוק א
מזמור לאסף, אך טוב - כל בני איש שאינם משכילים מעשה השם באמת הם מתאוננים ובעבור זה החל אך טוב לישראל כי טעם אך שאיננו טוב לגויי הארצות שלא ידעוהו רק לישראל.
לברי לבב - לא לכולם, זה המזמור דומה בטעמו למזמור שמעו זאת כל העמים ושכר הצדיקים לעתיד לבא מפורש במזמור הזה.

פסוק ב
ואני - יתכן היות זה הטעם דברי אסף, או ידבר על לשון כל משכיל ונטית הרגל לסור מהדרכים הישרים שהם דרכי השם, כדרך: באשורו אחזה רגלי, כי בעבור שהרגל הולכת על כן דימה אמונת הלב שירגיל בה בהליכה ומלת נטיו שלימה כמו: צור חסיו בו והנה כאין היה ראוי להיותו כמו כמעט ושפכו כמו נטיו, כאשר אשורי כמו רגלי, כי הטעם כפול כמשפט לשון צחות, רק כאין לא מצאנוה, רק על אפם ומה שאיננו ודרך משל הזכיר לאשורים שנשפכו כמים, כדרך: כמים נשפכתי, בעבור שלא נשאר בכלי מאומה, כמו שפכו אשוריו ואין לו במה ילך.

פסוק ג
כי - הנה סבת זה הדבר שקינא בהוללים לשון פועל, על משקל הסובבים בעיר, מגזרת ויתהולל.

פסוק ד
כי - מלת חרצובות רביעית ובספר ישעיהו: פתח חרצובות רשע הנה פתח כמו התר ואם כן תהיה חרצובות כמו אגודות. והטעם: שהיה ראוי שיהיו קשורים בעולם שימיתם מהרה. ור' משה הכהן אמר: כי אין חרצובות עד מותם ואולם הם בריאים כאילו כתוב, ואולם כל אחד מהם בריא וזה איננו נכון שתהיה מלת אולם שהיא מלת טעם באחרונה, כי היא כמו לכן אכן רק אך בלתי זולתי למען בעבור, כי כן לא ימצא בכל המקרא.

ואחרים אומרים: כי אולם חסר כ"ף והטעם כל אחד בריא כאולם. ויש אומרים: כי הוא חסר בי"ת. והטעם באולם כל אחד בריא באולמו.
וטעם להזכיר אולם - כי הוא דר בבית נכבד שיש לו אולם, כמו האולם של בית השם הנזכר בדברי הימים, או בעבור שהדירה באולם בריאות לגוף, בעבור האויר שהוא מגולה ויש סתר מלמעלה. והנכון בעיני: אחר שהזכיר שלום רשעים אראה בחייהם גם במותם ימותו בלא פגעים ותחלואים נגעים ומכאובים, כאילו אין לנפשם קשורים עם גופם.
ואולם - על משקל טובם. והטעם: כוחם שהוא כח התולדת השומרת הגוף והוא מגזרת יש לאל ידי, והנה הטעם ימותו במותם בלא יגיעה ובחייהם כח תולדתם חזק ובריא.

פסוק ה

בעמל - בעבור היותם עשירים.
ועם אדם - הטעם כפול, או בבא נגע באויר שהוא כולל, הם ימלטו מהנגע ולא הצדיקים.

פסוק ו

לכן ענקתמו - מגזרת וענקים לגרגרותיך, כדמות זר זהב ויעטוף מגזרת המעטפות.
שית - כמו: שית זונה, כמו דרך.
ויש אומרים: כי יעטוף -כמו תפלה לעני כי יעטוף.
וטעם שית פאה. והטעם: כי החמס יעטוף להם לכל פאה, כאילו הוא ברשותו.

פסוק ז

יצא - אמר ר' משה: עינימו כמו כעין הבדולח מרוב החלב יצא ונראה עין יפה למראה.
ויש אומרים: מרוב חלבם כאילו יצא עינימו, כדרך: עינים להם ולא יראו.
ומלת משכיות – על דעת ר' משה: כמו מחשבות כי השכוי כינוי ללב לאחד שנים טעמים כאחד כתרגום יצף ה' כאילו משכיות מראות, כמו: ולבי ראה הרבה חכמה ודעת ויהי פירוש שכיות החמדה, או יהיה כטעם ואבן משכית מצויירת, והציורים הם המחשבות.
וטעם עברו – שעברו אין בני אדם לחשב.

פסוק ח

ימיקו - מגזרת המק בשרו הפועל יוצא והפועל חסר, כאילו ימיקו בדיבורים שלימים וידברו בדבור רע העושק והחמס שעשו ולא ייראו מהשם, וזה טעם ממרום ידברו, כי אין מרום עליהם.

פסוק ט
שתו - דגשות התי"ו, כי היא מפעלי הכפל שיחשבו כי אמרות פיהם כאילו הם בשמים, שהם גזירות אין להשיבם והאבר המדבר כזאת הוא מהארץ, וזה טעם ולשונם תהלך בארץ. והנכון בעיני: כי שתו בשמים פיהם, שהם מדברים בשם ובמלאכיו ולשונם כמרגלים שהם הולכים בארץ לדבר ולספר שמץ או דופי, ודבר שנמצא בצדיקים וטעם תהלך כאילו הולכת לשמוע דופי.

פסוק י
לכן - אמר רבי משה: הלום תואר מגזרת: והלמה סיסרא כאילו כתוב הלום קמוץ הה"א ושורק בוי"ו, כדרך מוכה ונגוע.
ומי מלא - חסר כוס.
ימצו - מגזרת ומצית ובאה המלה מלעיל, בעבור היות הטעם בתחלת מלת, כמו כי זה משפט הלשון כמו: עשה לי את החיל הזה.
ומ"ם למו – שב אל הנזכרים בתחלת המזמור והם ברי לבב. והנכון: שהוא שב למלת עמו כי ימצא בלשון יחיד ורבים. ולפי דעתי: שהלום כמו הנה כמו הבא עוד הלום איש, כי עמו ישוב בעבור זה שרואה, או ישוב מגזרת שובב או ישיב אל לבו, ולא ידע מה טעם זה.

פסוק יא
ואמרו - יש אומרים: הרשעים ולפי דעתי שהאומרים הם עם השם והעד הנה אלה רשעים.

פסוק יב
הנה - הטעם שהצדיקים יודעים דעת אמת שיש אלוה נשגב מדעת אדם, והוא חכם לב שידע הכללים שהם עומדים והחלקים שהם הפרטים הם משתנים בכל עת, כן לא ידעם השם כי אינם עומדים והנה הספק בידם, בעבור ראותם הרשעים שהם שלוי עולם בגופם ורבי עושר, כמו: עשה לי את החיל הזה.

פסוק יג
אך - דברי המשכיל.
וטעם זכיתי לבבי – שמחשבתי מחשבת אמת ואמונתי זכה עם הבורא, ובעבור זה נברא האדם עד היות נשמתו בחייו זכה ומזהירה ככוכבים.
וטעם בנקיון כפי – שלא עשה מעשה גיעול וטינוף מה שאיננו ראוי לעשות.
והזכיר כפי – כי רוב המעשים בכפים.

פסוק יד
ואהי נגוע - מהרשעים, ויו"ד ותוכחתי סימן הפעול כי הרשעים יוכיחוהו הפך ותוכחתי לא אביתם שהוא סימן הפועל. ולפי דעתי: כי נגוע מפאת ראשו לסבלו עמל לכבוש יצרו, ותוכחתי לנפשי.
וטעם לבקרים – בכל בקר, כמו: חדשים לבקרים.

פסוק טו
אם - דברי המשורר. אם אמרתי בלבי, או אומר לאחרים.
אספרה כמו - אלה ומלת אלה חסרה, כדרך ה' הטוב יכפר בעד אותם שאכלו הפסח, כי לא כתוב כי כל לבבו שב אל חזקיהו אהיה בוגד בדור בניך השם, שלא תהא אמונת לב באמונתם והנה יחסר בי"ת הנה בדור בניך - הם שקבלתי התורה מפיהם.

פסוק טז
ואחשבה - כאשר חשבתי לדעת זה הסוד לא יכולתי לו, זה הוא עמל בעיני.

פסוק יז
עד - עתיד תחת עבר, כאילו ידבר על זמן עומד כאשר פירשתי.
וטעם מקדשי אל – ששם כהני השם וחכמי ישראל והם גלו זה הסוד, והוא אבינה לאחריתם, כי לא הובא האדם בעולם הזה להתענג בו או להיותו מלך או עשיר, רק שתהיה אחריתו טובה, וזה הוא שכר נפשות הצדיקים.

פסוק יח
אך - הרשעים בעולם הזה כמפותים בדברי חלקות ולבסוף יהיו למשואות, כמו: שואה ומשואה לתוהו ואשר איננו בדרך רשעים להשמדם בסופם.
יש אומרים: כי למשואות – מגזרת: הנחש השיאני והטעם כפול.

פסוק יט
איך - טעם ספו תמו על נפשותם.
בלהות - כמו: בלהות אתנך, כי יש שישוב לאין ולהבל, והעד ואינך. ככחלום. שאין בו אמת בהקיץ החולם, ככה צלמם יהיה בזוי בעיר. והטעם: שהיו נשכחים כי נשכח זכרם.

פסוק כא
כי - יש אומרים: יתחמץ מגזרת חומץ דרך משל, כי ישוב לבי חומץ עם כליותי, עת שאשתונן, מגזרת חץ שנון. ור' משה פירש בו: בלשון חכמינו ז"ל חמץ את הדין.

פסוק כב
ואני - הייתי בתחלה לנגדך שלא ידעתי סוד הרשעים כבהמה, עד שעזרתני ונגלה הסוד לי וזה הוא.

פסוק כג
ואני - טעם אחזת ביד ימיני ולא נמוטו פעמי כאשר הזכיר נטיו רגלי.

פסוק כד
בעצתך, תקחני - מלת לקיחה בלא דבר הוא התחברות נשמת הצדיק עם העליונים שאינם גוף ולא ימותו לעולם, על כן בדברי חנוך: ויתהלך חנוך את האלהים, שהרגיל נפשו להתהלך עם המלאכים עד שלקחו השם, והנה יבקש זה המשורר עזרני ונחני והרגילני בעצתך ואחר שתעשה לי זה הכבוד אז תקחני, וכמוהו: כי יקחני סלה.
או פירוש ואחר – ואחר כן תקחני ואני כבוד כאחד המלאכים.

פסוק כה
מי - אמר רבי משה: הטעם כל חפצו הוא בשמים להיותו עם המלאכים כאילו אמר כל אשר לי הוא בשמים ועמך, אין לי חפץ בארץ. אמר ר' יהודה הלוי מ"כ: מי הוא שאני מבקש הוא בשמים, כדרך: מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי. ולפי דעת הגאון: כי תחסר מלת זולתך אחר בשמים. ולפי דעתי: כי אין לו חפץ בשמים ובארץ אחר אבוד גופו, על כן אחריו.

פסוק כו
כלה שארי - זה הגוף.
ולבבי - זה הנפש המתאוה, שהיא כח התולדת רק צור לבבי כטעם תוקף, ולבבי כדרך: אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. וטעם צור לבבי הוא הדבק העומד לעולם ולא יאבד על כן אחר זה.

פסוק כז
כי - כדרך: יחד כסיל ובער יאבדו.
כל זונה ממך - הוא היוצא במחשבתו ובמעשיו מרשות השם.

פסוק כח
ואני קרבת אלהים - כנגד רחקיך.
וטעם לי טוב – כי זה הוא הטוב באמת.
שתי - חסר תי"ו השורש, כדרך: וכרתי להם ברית שלום להתחברות שני תווי"ן.

מלאכותיך - לשון רבים והיחיד מלאכה ומזאת הגזרה מלאך והמלה רביעית הנקרא כן, בעבור שעושה תמיד מלאכת השם וכאשר יחכם המשכיל ויכיר מלאכות השם ויוכל לספרם בלבו, או אל אחר, אז ידע דעת עליון ובעבור זה נברא כל האדם.

פרק עד

פסוק א

משכיל לאסף למה אלהים זנחת - מלת משכיל תחלת פיוט והנה זה המזמור על אותו הטעם.

למה - פעול.

זנחת - הצאן, בעבור שידמה הכעס לאש, על כן נקרא אפך.

פסוק ב

זכור - טעם קנית שהיו כמו נמכרים במצרים, יתכן להיות שבט נחלתך - שבט שהוא נחלתך, כמו: והם עמך ונחלתך, או נחלתך כמו בהר נחלתך ויהיה שבט סמוך והעד הר ציון.

פסוק ג

הרימה - הטעם, כדרך: קומה ה'. אמר רבי משה הכהן: כי למשואות שם תחת שם הפועל, כאילו כתוב להשאות כל הרע אויב בקדש, כל אויב שהרע בקדש כי הוא הפוך כמו כל תשא עון וקח טוב, שהטעם: כל עון תשא. ולפי דעתי: כי למד למשואות כמו בעבור כלמ"ד פן יאמרו לי והנה הוא הרימה פעמיך, בעבור נחלתך הנזכרת למעלה, שהוא משואות נצח כל אשר הרע אויב בקדש. וכן כל תשא עון - כל שתשא עונינו תקח הטוב שיש בידינו והוא הודית לשונינו ששפתינו טובות מפרים להביא, וזה הוי"ו שהוא וקח טוב לא יוכל אדם להבינה איך תשמש, רק כלשון ישמעאל שכמוהו פ"א רפה, וככה: טוב ויחיל ודומם, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, ויעזב את עבדיו.

פסוק ד

שאגו - נקראו המקדשים מועדים, בעבור התחברות שם ישראל במועדים. וכמוהו: שרפו כל מועדי אל בארץ.

ואותותם - כפי מחשבתם, כדרך: והאנשים רדפו אחריהם.

פסוק ה

יודע - אמר רבי משה: כי זה קשור עם הפסוק שהוא אחריו והוא מספר כי עת בנות שלמה את בית ה' וחצוב החוצבים את האבנים היה חושב המביא בתי הידים בגרזן

לחצוב את האבן, כי הגיע מעלה למעלה וככה הוא יודע למעלה, כהביא המביא בסבך עץ קרדומות. ולפי דעתי: כי בעת שיובאו הקרדומות בסבך עץ, לכרות העץ שהיה לבניין הבית היה לו שאון למעלה.

פסוק ו
ועתה, בכשיל וכילפות - כלי ברזל להשחית. ויש אומרים: כי כשיל מגזרת כשלון וכלפות בהתחלף הכ"ף בקו"ף, שהיו מקלפים כמו כובע וקובע.

פסוק ז
שלחו - הלמ"ד קל ואף על פי שהוא מהבנין הכבד, כמו: בקשו נפשי. אמר בן בלעם: כי זה הפוך שהנכון: שלחו אש במקדשך. ויתכן שהטעם שהיה האש סביב וכאילו המקדש משולח.

פסוק ח
אמרו, נינם - חסר וי"ו ולא הזכיר מי אמרו. ורבי מרינוס אמר: כי נינם מגזרת לא תונו אף על פי שמלת לא תונו מהבנין הכבד ונינם מהבנין הקל כדרך ונירם. ולפי דעתי: שזה נכון והנה העד: חרב היונה.

פסוק ט
אותותינו - הפך שמו אותותם אותות.
וטעם אותותינו – כפי פירושינו דברי הנביאים.

פסוק י
עד מתי - פעול.
יחרף - הוא את שמך, כדרך למה אלהים זנחת לנצח.

פסוק יא
למה תשיב - כדרך תשיב אחור ימינו, ידך השמאלית כאילו הזכיר שתי ידיך דרך משל.
והאמת שתכלה מקרב השוכן שם, שהוא אויביך.

פסוק יב
ואלהים - כדרך: ינאץ אויב שמך לנצח, שהוא מלך ישראל.
פועל ישועות - ידועות בעבורנו בקרב הארץ.

פסוק יג
אתה פוררת - כפול מעלומי העי"ן, כדרך פור התפוררה או כדרך ויפרפרני הפך שלו.
והטעם: כי ממשלתך מושלת בארץ כאשר הזכיר בקרב הארץ, בים - והתנינים אשר בו.
ויש אומרים: כי זה רמז לבקיעת ים סוף.

וטעם שברת – בשובו לחרבה. ויש אומרים: כי התנינים פרעה ושלישיו.

פסוק יד

אתה - אמר רבי משה: כי כל שוחה בים וגופו גדול, יקרא לויתן והאות שהזכיר ראשי ולא ראש אחר. ולפי דעתי: שלויתן דג גדול ותחסר מלת כל, כמו ראשי כל לויתן והנה השם נתנו מאכל לעם לציים שהם שוכנים בציים כנגד הים, וידוע כי יש מקומות שיאכלוהו מעת לעת בזמן ידוע. ורבי משה אמר: כי לעם לציים כמו לעבדך ליעקב. וטעם לציים - לאנשי הספינות.

פסוק טו

אתה בקעת - ביבשה, כמו: יבקע צורים במדבר.

איתן - שם, כמו: וישב הים לפנות בקר לאיתנו.

פסוק טז

לך - הטעם שאתה עושה אלה הנפלאות בכל זמן ביום ובלילה, כי המושלים בהם אתה הכינותם.

מאור – הוא הירח והזכירו לפני השמש בעבור שהשלים במלת לילה, כי כן דרך המקרא: ואתן לעשו.

פסוק יז

אתה - הטעם שהזכיר הדבר והפכו בקעת והובשת וכולם בארץ, והזכיר כי השבעה גבולות הם נצבים לעולם ולא יתחלף היישוב.

וטעם קיץ וחורף – בעבור היות רוב היישוב בפאת שמאל וקצתו בפאת דרום, וטעם להזכיר זה עם גבולות ארץ, כי בהיות במקום אחד קיץ הוא במקום אחר חורף.

פסוק יח

זכר - ואני אומר לאויב זכור זאת.

ועם נבל - אשר נאצו שמך, כמו: עם לבבכם שלם.

פסוק יט

אל, לחית - פתח כי הוא סמוך והנסמך אליו חסר, כמו: שפעת אני רואה. והטעם: חית השדה.

ותורך - כמו: שתי תורים. ויש אומרים: לחית כמו גער חית קנה, חית פלשתים.

פסוק כ

הבט לברית - בפתחות הלמ"ד שהיא ידועה ומלת הבט תשמש בעבור אחרת והבט מלאו.

וטעם מחשכי ארץ – כנגד הבט טעמו המקומות הנסתרים שם.
נאות - כמו: נאות רועים.

פסוק כא
אל - שם לא ישוב הדך נכלם לעולם יהללוך כל עני ואביון.

פסוק כב
קומה - טעם ריבך שהאויב חרף שמך, ויו"ד מני נוסף, כמו: מני אפרים.

פסוק כג
אל - טעם קול צוררין – הוא שהזכיר: שאגו צוררין בקרב מועדיך.
שאון קמיך - יהי עולה תמיד - עד הגיעו אליך אל השמים וזה דרך משל.

פרק עה

פסוק א
למנצח אל תשחת - על נועם פיוט תחלתו אל תשחת.

פסוק ב
הודינו - בדבק למ"ד וגם בחסרונו נכון הוא כמלת זמרה אזמרך ויזמרו לך. וטעם פעמים להזכיר כי נודה לך פעם אחרי פעם, או בכל זמן.
וקרוב שמך - לענות כי כן ספרו לנו אבותינו ולא הזכיר המספרים, כמו: אשר ילדה אותה. והנכון שאלה המספרים הם נביאים שספרו לנו על שמך.

פסוק ג
כי - כדרך כי אביא הקץ אשפוט מישרים.

פסוק ד
נמוגים - אז תמוג הארץ וכל יושביה.
וטעם אנכי תכנתי – אז ידעו שאנכי הוא שתכנתי עמודיה לפנים באמת.
ועמודיה – הם הריה שלא תמוט, ועתה בהתמוטטה ידעו כי לי הארץ אעשה חפצי.

פסוק ה
אמרתי - דברי המשורר.

פסוק ו
אל תרימו קרן - על שהוא כגילכם והם בני אדם כמוכם.
אל - הטעם לא די לכם שתרימו קרנכם על חביריכם, עד שגאוה לבכם להרימו על רמים עליכם ועתה תדברו בצואר עתק - כמו ירוץ אליו בצואר.

ועתק - תאר, כמו: יצא עתק מפיכם, או יהיה תואר הצואר.

פסוק ז
כי - אל תחשבו כי בשבת השם לשפוט, כי יש במזרח או מערב או במדבר הרים, שהוא נגד ארץ ישראל מי שיושיעכם. ורבי משה אמר: כי כל מה שיש במזרח או במערב הכל ברשות השם. ויש אומרים: כי זה רמז לחכמת המזלות החושבים כי הטוב והרע והכבוד והקלון הבא לאדם, הכל במערכת הכוכבים והיתד הראשון הוא המזרחי, גם המערבי גם הדרומי שהוא כנגד מדבר הרים הם המושלים על כל האדם, ולא הזכיר היתד הרביעי כי אין כח לו בעבור היותו תחת הארץ.

פסוק ח
כי - הנה השם הוא השופט, על כן אין ראוי לכם להרים קרן בחכמתכם או בגבורתכם או בעשרכם.

פסוק ט
כי, חמר - פועל עבר מגזרת חומר מים רבים, כמו עכור.
ויגר מזה - ומזה כל כך הוא הכוס מלא, ואמר על הכוס מלא, גם שמריה כדרך רוח גדולה וחזק, והנה היין העליון ישתו הרשעים, שאינם גמורים והשמרים כפי מעלתם.

פסוק י
ואני - דברי המשורר.
לעולם - כל ימי אגיד זאת הנבואה לבני אדם, אולי יוכחו וזה הוא מדת השם הנכבד.

פסוק יא
וכל, אגדע - בדיבור כמו: וילחם בישראל, על בלק, גם תנו עז לאלהים.
תרוממנה קרנות צדיק - הפך אגדע.

פרק עו

פסוק א
למנצח בנגינות - על נגינות שונות, או נועם פיוט תחלתו כן.

פסוק ב
נודע - כדרך: כי נודע דוד לכל.
וטעם ביהודה – שהם יושבי ירושלם.

פסוק ג
ויהי בשלם - היא ירושלם אולי נקראה כן, כי היא שלימה כנגד שער השמים, או שהיא ראויה להיות בשלום, או קראוה כן על דרך תפלה, כדרך: שאלו שלום ירושלם.

פסוק ד
שמה - א"ר משה: כי זה המזמור נאמר על מלחמת אויב שצר על ירושלם ונחלש ודימה החצים לרשפים וכניצוצים שהם עפים.
ושבר - ישרת בעבור אחר ושבר מגן וחרב וכלי מלחמה באמת.

פסוק ה
נאור - אין דבר נראה שהוא נכבד שאיננו גוף והוא עצם דבר, רק האור לבדו.
ומלת נאור – כמו נכון והנה זה כנגד הכבוד ואדיר, כמו: אדיר במרום ה'.
וטעם מהררי טרף – שלא יוכל אדם לעלות שם. א"ר משה הכהן: אם הצר שנפחד ממנו ישגב בהרים, שמשם ירדו החיות לא ינצל. ואין טעם בדבריו. גם מפרשים אמרו: כי נאור מגזרת נאר מקדשו, כמו משחית, והנו"ן שרש. והנה שם התואר כמו קרוב ורחוק, אך הוא פועל יוצא, כמו: ושבח אני.

פסוק ו
אשתוללו - האל"ף תחת ה"א התפעל כמו אתחבר, ויחסר בי"ת ממלת שנתם.

פסוק ז
מגערתך - טעם אלהי יעקב, כאשר הזכיר בתחלה: בישראל גדול שמו.
וטעם נרדם – כל אחד מאנשי חיל הנזכרים בפסוק ראשון, והוא הוא נרדם כל איש חיל ורכב וסוס.

פסוק ח
אתה - הטעם אתה לבדך נורא והיה האחד מספיק וכמוהו: ה' מעון אתה היית לנו, כי היה מספיק ה' מעון היית לנו, ומאז כמו מאז הפקיד אותו.

פסוק ט
משמים - כי כל הגזרות באות משמים. וטעם השמעת כאשר ישמעו כל יושבי הארץ שישבת לכסא ודנת באמת, אז יראו הנשארים ממך וישקוט כל אחד במקומו ולא יבואו לעיר קדשך להלחם עליה.
ויש אומרים: כי טעם ארץ יראה – הרשעים.
ושקטה – הצדיקים.

פסוק י
בקום - זה הפסוק דבק, עם הבא אחריו. אמר ר' משה: כן פירוש הפסוק כאשר תעשה דין בבעלי החמות, תודה לך כל חמת אדם. והטעם כל אדם בחמתו ירא ממך. ולפי דעתי: כאשר תודה לך חמת אדם והם הצרים על ירושלם, אז שארית חמות תחגור ותקשור ותהיינה ברשותך, להתיר מהם כפי חפצך.

פסוק יב
נדרו - יתכן שאמרו כן אנשי ירושלם בעת צרתם, או כאשר תחגור שארית חמות יאמרו אלה לאלה נדרו ושלמו.
למורא - בעבור המורא. ורבי משה אמר: כי הוא תאר, כמו הוא מוראכם.

פסוק יג
יבצור - דרך משל כטעם יכרות מגזרת בציר וזה דבק כי כל סביבות ירושלם יובילו שי בראותם, כי השם יבצור רוח נגידים, שהוא נורא למלכי ארץ, כמו: על כל מלכי ארץ.

פרק עז

פסוק א
למנצח על ידותון - על נועם פיוט תחלתו ידותון.

פסוק ב
קולי - פעמים, כי זה פעם אחר פעם.
יש אומרים: והאזין – היה ראוי להיות והאזין כמו לא האמין פועל עבר. ורבי משה אמר: שהוא לשון ציווי. ולפי דעתי: שהוא שם הפועל.

פסוק ג
ביום - חכם גדול חבר ספר נכבד, רק יש בו טעיות שאמר: כי ידי מקום עיני וזה לא יתכן לדבר איש דעת כדבר הזה, אפילו בשיחת חולין ואף כי בספרי הקדש. ויש אומרים: כי ידי חזקתי וכוחי כאילו נמס עד שיגר דרך משל, כמו: וימסו אסוריו, או יהיה חסר בי"ת כאילו הוא בידי בעבור מכתי ונגעי.
לילה נגרה - צעקתי, כי למעלה כתוב: ואצעקה והנה יש שם צעקה ואם לא היתה כתובה כדרך וברך ברכה ולא אשיבנה ורבים ככה והוא דרך משל, כמו: ויתכו כמים שאגותי, או פירוש ידי מקומי כמו ויד תהיה לך. והטעם: שיגר מקומו בעבור דמעותיו, על כן אחריו מאנה להנחם נפשי, כדרך: ודמעתה על לחייה אין לה מנחם.

פסוק ד
אזכרה, ואהמיה - מלא והיו"ד תחת ה"א.
ותתעטף - כמו העטופים ברעב.

פסוק ה
אחזת - אמר רבי משה: כי שמורות תאר השם, כמו עצומות, כי העפעפים שומרות העינים בהסגרם והטעם אחזת אותם עד שלא נסגרו עיני ולא ישנתי.
נפעמתי - כמו ותפעם רוחו, כל כך הוכיתי עד שלא יכלתי לדבר.

פסוק ו
חשבתי - מגזרת חשבון וחילוק דברים במחשבת הלב.
עולמים - שעברו כי הטעם כפול ועולמים כמו זמנים.

פסוק ז
אזכרה - רמז שהיה מנגן בלילה, או בלילה אזכרה, שהייתי מנגן בימים קדמונים לעבוד השם על דרך אעירה השחר.
ויחפש רוחי - הוא המחפש והוא דבק באשר אחריו והוא הלעולמים והפעול חסר והוא אותי.

פסוק ט
האפס - כמו: כי אפס כסף. אמר רבי משה: כי גמר אמר כמו אם גמרו ועברו נחמותיו.
ולפי דעתי: כי גמר אמר - שגזר אומר שלעולם יזנחני.

פסוק י
השכח חנות - שם והשלם חנינות והטעם מגזרת חנון וחנון פעול למלת שכח. וכן רחמיו למלת קפץ.

פסוק יא
ואומר - אמר רבי משה: חלותי מגזרת אשר חלה ה' בה כמו ענותי ופירוש שנות מגזרת שנת עולם. וזה רחוק בעיני, כי איך תישן הימין שהיא הזרוע.
ואחרים אומרים: כי שנות - כמו השתנות מגזרת שונות מכל עם.
וטעם ימין עליון – שהימין הוא העושה המלחמה. והטעם כי חליתי בעבור ששנתה זרוע, בעבור שלא יראה כחה בגלותינו. ואחרים אומרים: כי חלותי מגזרת רבים יחלו פני נדיב כמו תפלתי, וזאת הגזרה מזה הטעם לא תמצא בכל המקרא, כי אם במלת פני. ולפי דעתי: כי זאת רמז למלת חשבתי כי כן הוא חשבתי מחשבה והיא חלתני והיא מחשבת שנות ימין עליון, כאשר הזכיר שנות עולמים:

פסוק יב
אזכור, פלאך - קשור עם מלת מקדם לא עם אזכרה.

פסוק יד
אלהים - כדרך נאדר בקדש, בעבור דרכיך שאנחנו רואים בשמים לעד, כי מי אל גדול ממך.

פסוק טו
אתה - הטעם תעשה פלאים נפלאים מעיני אדם, גם נראים וזה הוא הודעת בעמים עזך.

פסוק טז
גאלת, עמך - הוא הפעול כאילו כתוב: גאלת עמך בזרוע נטויה. וטעם להזכיר יוסף עם יעקב כי הוא החיה ישראל, ככתוב משם רועה אבן ישראל. והטעם: כי בזכות יעקב ויוסף פדית בניהם וכמוהו גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס, שהטעם מי שהוא מבני נדיבים והעד שאמר מקחת מזרעו מושלים והאומר כי יעקב תחת אהרן, לא דבר נכונה.

פסוק יז
ראוך - על דעת רבי משה: כי זה רמז לעת שהוליך השם את הים ברוח קדים עזה. ולפי דעתי: שהוא מדבר על עת: וישב הים לפנות בקר כי בים דרכך ידבר על עת בעבור ישראל כאשר פירשתי טעם: ובני ישראל הלכו ביבשה, לאומרו פעמים וכן מן השירה הוא פסוק: כי בא סוס פרעה:

פסוק יח
זורמו - בעבור אש וענן:
חצציך - הם הברקים וזה הוא בעמוד אש, כי עבות כמו בענן
ומלת זורמו – על משקל כי גורשו ממצרים.
ויש אומרים: מגזרת זרם, או לפי טעם הענין חצציך - כדמות אש הנופלת שימית ריחה.

פסוק יט
קול - אל תתמה בעבור שהזכיר בגלגל, כי בגלגל הם הרעמים, רק בעבור היותו באויר שהוא מתגלגל.

פסוק כ
בים - הראה השם דרך בים לעבור גאולים.
וטעם ועקבותיך – בעבור שוב הים מיד לאיתנו.

פסוק כא
נחית - על דעת רבי משה: על עת עבור הים כדרך כבהמה בבקעה תרד. ויתכן על נחותם במדבר כמו נחית בחסדך ומשה ואהרן הם שהוציאו את העם ממצרים, ומשה לפני אהרן לגודל מעלת נבואתו.

פרק עח

פסוק א
משכיל לאסף - פיוט תחלתו משכיל או משכיל השומע. וטעם הסמך התורה אליו תורת השם, שהיא תורת אמונתו. והנכון כמו: אמרי פי מי שירצה להורות כדרך: תורת אמך.

פסוק ב
אפתחה - קמצות התי"ו בחטף, בעבור אות הגרון כמו אשמעה מה ידבר ואילו היה בשוא לבדו, היה שוה רק ככה נמצא, וטעם חידות שהיא מני קדם והמשל: כמו: נושקי רומי קשת, לערוך שלחן, ואש נשקה ביעקב, בחוריו אכלה אש. והחידות לחם אבירים אכל איש, כדרך מהאכל יצא מאכל. ויהרג במשמניהם ויתן לשבי עזו, כי לולי שהוא מפורש בספר שמואל שבית הארון היתה החידה קשה.

פסוק ג
אשר שמענו - זה מפי אנשים רבים וצדיקים שחייב אדם לקבל מה שהעתיקו היתה הקבלה, כמו דעה וזה הוא ונדעם.
וטעם המספרים – כי המספרים אוהבינו היו והם אבותינו, שאין להם חפץ להכשילנו.

פסוק ד
לא - והנה חייבים אנחנו שלא נכחד מה ששמעו מאבותינו לאשר הם מזרעם, עד שיהיו גם הם מספרים תהלות השם.

פסוק ה
ויקם עדות - המצות ששקול הדעת יעיד עליהם, על כן מלת ויקם, וקם הבית ותורה המצות שנעלם סודם מרבים, על כן מלת שם שקבלו ככה מפי משה.
וטעם צוה – כדרך: והודעתם לבניך ולבני בניך.

פסוק ו
למען - דור אחר דור, עד עמוד התורה כימי שמים.

פסוק ז
וישימו, כסלם - כמו מבטחם אשר יקוט כסלו וכאשר לא ישכחו מעשה השם, אז ישמרו מצותיו.

פסוק ט
בני אפרים - דרך דרש כי כל ישראל יקראו כן, כמו: הבן יקיר לי אפרים גם רמז לבני אפרים, שיצאו ממצרים, בטרם געת הקץ והרמז בדברי הימים והרגום אנשי גת ויתאבל אפרים אביהם. ועל דרך הפשט כי עקר זה המזמור נאמר על מלכות דוד ובנין הר ציון, ושם היה הארון במלוך דוד אחר שחרבה שילה שהיתה לבני אפרים, על כן: ובשבט אפרים לא בחר באחרונה אחר שבחר בם בראשונה לשכן שמו בשילה והעד הנאמן על זה הפירוש: שבט אפרים רומי קשת הם אנשי שילה שאמר אחריהם: לא שמרו ברית אלהים ועוד: נגד אבותיהם עשה פלא וזה היה אחר צאת ישראל ממצרים.
נושקי - חסר כ"ף, כמו: אש אוכלה הוא. ומלת נושקי דבקה עם קשת, כדרך: נהרי נחלי דבש וחמאה. והטעם שהפכו עורף ביום קרב, משל בעבור שלא שמרו ברית אלהים, שהשכין כבודו בתוכם.
ויש אומרים: שמנהג רומי קשת שלא יעמדו במקום אחד, כן הפכו ככה בני אפרים.

פסוק י
לא שמרו ברית אלהים - זה ברית סיני.

פסוק יא
וישכחו - בעבור היות הנפלאות נעלמות, אמר כנגדם הראם.

פסוק יב
נגד הראם, כי נגד אבותם עשה פלא והם שמעו מפיהם.
וטעם במצרים – כל המופתים שהיו במצרים.
יש אומרים: כי שדה צוען – כדרך שדה אדום.

פסוק יג
בקע - ויבקעו המים.
ויצב מים כמו נד - והמים להם חומה.

פסוק יד
וינחם - יספר חסדי השם עמהם, כי הענן ביום שלא יכם השמש ואור אש בלילה, שלא היו צריכים לאבוקות.

פסוק טו
יבקע - טעם צורים - פעמים רבים במדבר הגדול והנורא.
וישק - חסר, כמו וישקה אותם.
ורבה - תואר לתהום, ובאה דרך יחיד, כמו: בנות צעדה עלי שור. הטעם שנוי במלות שונות דרך צחות.

פסוק יז
ויוסיפו - נפתח למ"ד למרות, בעבור היותו מבנין הפעיל, כמו: לצבות בטן ולמרות עיני כבודו.
בצייה - במקום צמא, והטעם כי הם המרו עליון במקום שיש להם צורך אליו.

פסוק יח
וינסו - זה הוא דרך עקלתון שיבקש העבד מאדוניו מה שאין צורך לו, וזה הוא דרך הבשר כאשר אפרש עתה.

פסוק יט
וידברו - לערוך שלחן, משל על הבשר.
וטעם במדבר - מקום שאין שם יישוב.

פסוק כ
הן - אמר רבי משה הכהן: הנה בתורה כתוב כי רדת המן היה בתחלה במסעים רבים, קודם הכות צור ברפידים. ועוד: כי לא חרה אף השם על דבר המן, שהוא אומר: ואש נשקה ביעקב ואחריו כתוב וימטר עליהן מן לאכול והנה הכתוב בלבל דברו, שאחר המוקדם והפך זה ולא חשש מזה, כי מפורש הוא אצלנו בתורת משה.
וטעם הגם לחם יוכל תת – על המן. והטעם: היוכל לתתו תמיד בלא הפסק וכמוהו הורד עדיך לפי דעתי. נאם אברהם בן עזרא המחבר, אלה הדברים יש בהם שיבוש ואני אפרש הכל.
טעם לשאול אכל לנפש – על בשר קברות התאוה וזה הוא לערוך השלחן ומלת הגם לחם הוא הבשר, כמו את קרבני לחמי לחם אשה והעד אם יכין שאר לעמו שהטעם כפול, כי שאר כמו בשר.

פסוק כא
לכן - טעם ואש על חרון אף השם, ככתוב: ואף ה' עלה בהם.

פסוק כב
כי - בעבור שהזכיר וינסו אמר כנגדו, כי לא האמינו.

ולא בטחו - הטעם כפול.

פסוק כג
ויצו - וכבר צוה וככה וימטר.

פסוק כד
וימטר - הטעם: וכבר המטיר עליהם, כמו: וייצר ה' אלהים וכבר יצר. ויאמר ה' למשה וכבר אמר. ויסעו מרפידים וכבר נסעו. ויאמר בת מי את וכבר אמר. ויאמר אל משה אני חותנך ואחר ויבא ורבים ככה. והטעם למה בקשו בשר תאוה? לנסות את השם. ומה צורך היה להם לבשר והלא היה להם המן שהי' מתוק וערב ונקי ומלקטין אותו בלי טורח חנם?! והכה להם הצור ויש להם לספוקם, אמר: וימטר כי מן השמים ירד, ודגן שמים כי באויר יולד.

פסוק כה
לחם אבירים - הם השחקים.
וטעם איש – שהוא בן אדם נברא מהאדמה.
והטעם צידה - בעבור היותם תמיד הולכים.

פסוק כו
יסע - שב לספר דברי הבשר שהחל לומר עליו, לכן שמע ה' ויתעבר.
קדים - הטעם רוח קדים והנו תואר, כי ימצא רוח לשון זכר מפרק הרים.
ותימן - מגזרת ימין, והוא הרוח מזרחי דרומי.

פסוק כז
וימטר - בעבור שהרוח הביאו והיה עליהם, והנה התברר פירושי על דבר שאר, שהוא הגם לחם - הוא הבשר.

פסוק כח
ויפל - הזכיר נפילת העוף באמצע וסביבות למשכנותיו, כמו מחנהו, והם האהלים.

פסוק כט
ויאכלו - טעם מאד – כמו: והיה לכם לזרא.
יביא - היה מביא, כדרך: יעשו עגל בחורב.

פסוק ל
לא - עוד לא היה להם לזרא, עד שחרה אף השם בהם.

פסוק לא
ואף - הזכיר אף עלה, כמו: העלות אהרן את הנרות.

במשמניהם - גדולי המחנה והעשירים המתענגים, כמו: ומשמן בשרו יזרזה.
והזכיר ובחורי – בעבור כח תולדתם והנה לא הועילם בעלות בהם אף השם.

פסוק לב
בכל - כדרך: וינסו אותי זה עשר פעמים, אף על פי שאינם נזכרים בתורה. והנכון: שמלת חטאו - על דבר המרגלים על כן אחריו.

פסוק לג
ויכל - וטעם בהבל – שלא ראו הארץ, שבעבור זה יצאו ממצרים.
ובבהלה - לפני ארבעים שנה.

פסוק לד
אם - ההרוגים היו סבת דורשים אחרים, או טעמו אז אמר להרגם, או כמעט והרגם.
ושבו - עשו תשובה.
ושחרו אל - שהתפלה בבקר לפני יתעסק אדם, בדברי צרכיו.

פסוק לה
ויזכרו, צורם - כמו חזקם.
ואל עליון גאלם - והשם שגאלם הוא אל עליון שיוכל לעשות בארץ ויושביה כל חפצו והנה ויזכירו בפה, כמו: ומשא ה' לא תזכרו עוד, והעד: ולבם לא נכון.

פסוק לו
ויפתוהו - דבר הכתוב כפי מחשבתם, כדרך והאנשים רדפו אחריהם ודבר שמואל אחרי מותו.

פסוק לז
ולבם - הנה התברר כי עקר התפלה, כונת הלב.

פסוק לח
והוא, יכפר - כנגד הזמן העומד, כמו: והבית ימלא עשן.
אפו - הוא הפעול.

פסוק לט
ויזכור - אמר רבי משה הכהן: טעם ויזכור כי בשר המה כי אין להם כח לסבול אף ה' כי מיד ימותו וזה טעם רוח הולך. ולפי דעתי: כי הגוף הוא הבשר, כדרך: ויגל כבודי אף בשרי, וככה עם בשרא לא איתוהי.
והזכיר בשר – כי הם יתאוו הבשר, כי התולדת תתאוה הדומה לה שיחזקנה. ועוד: כי מדת קשור הוא הרוח בבשר איננה ארוכה על כן יבקשו להתענג טרם הפרדם והנה

מלת המה תשרת בעבור אחרת המה רוח הולך, כי האדם הוא רוח וגוף שהוא בשר, שהוא מרגיש.

פסוק מ
כמה, במדבר - שאין שם יישוב.
יעציבוהו - דרך משל מן עצבון, כטעם מר, כמו: אם דרך עוצב בי.

פסוק מא
וישובו - בעבור שהזכיר בתחלה וינסו אל בלבבם. והטעם: שבו לנסותו, והטעם אל אחר שהתברר שהוא אל.
התוו - כמו: והתוית תיו ששמו בלבם תיו וגבול שלא יוכלו לעברו.
וקדוש ישראל - שהשם נקדש ונכבד מזאת המחשבה.

פסוק מב
לא - הטעם לא פחדו ממכתו שהכה המצריים במות הבכורים, וזה טעם: יום אשר פדם מני צר.

פסוק מג
אשר - רוב האותות שיזכירם הנביא טרם היותם וככה האותות, כמו הבאות והמופתים הם הפלאים.

פסוק מד
ויהפך - לא הזכיר דבר התנין, כי לא היתה מכה בהם.
ונוזליהם - הטעם כפול.

פסוק מה
ישלח - הזכיר ערוב תחלה כי היתה קשה ממכת הצפרדע, או פירושו וצפרדע כבר השחיתה אותם, כמו: וירם תולעים ויבאש ולא הזכיר, מכת כנים גם מכת שחין גם מכת חשך גם מכת דבר, בעבור שנמלטו בני אדם ובעבור היות מכת דם ראשונה למכות הזכירה, גם צורך גדול יש למים.

פסוק מו
ויתן - הזכיר זאת, בעבור צורך הארץ ליבול הארץ.

פסוק מז
יהרג - דרך משל כמו תכאיבו באבנים.

ושקמותם - לשון נקבות גם שקמים זכרים כמו נפשות נפשותם. אמר חסאון: כי בחנמל מין ממיני הארבה ופירש חנמל שתי מלות. ולפי דעתי: כי בחנמל – אבן, כמו אבנים גדולות מן השמים, כי הוא כנגד ברד ויש לשקמים פרי כמו לתאנים ומלת חנמל רבעית.

פסוק מח
לרשפים - הם, ותהלך אש ארצה.

פסוק מט
ישלח - רמז לרוב פחדם ממכת הברד כאשר הזכיר כל מגפותי אל לבך והלא תראה לא הודה פרעה לעולם לאמר: אני ועמי הרשעים, רק במכה הזאת והנה דימה אלה המגפות לעברת השם, ומשלחת מלאכי רעים בעבור האש כמו עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט.
ומלת מלאכי – אינה סמוכה, כאילו כתוב: מלאכי השם, כמו ביד נביאי כל חוזה.

פסוק נ
יפלס - דרך משל נכבד לרדת הגזרות מן השמים.
וחייתם - נפשם וזו היא מכת בכורות, כאשר פירש אחרי כן.

פסוק נא
ויך - הזכיר חם אביהם, דרך חסרון וקלון להם.
וראשית אונים – תחלת בנים שנראה און האב.

פסוק נב
ויסע - טעם כצאן, שנהלם לאט.

פסוק נג
וינחם - שלא יצא עליהם אויב בדרך בצאתם עד בואם אל הים, על כן הזכיר ואת אויביהם כסה הים.
ויש אומרים: וינחם לבטח - ביבשה בעברם ולא פחדו.

פסוק נד
ויביאם אל גבול קדשו - ירושלם.
הר זה - הוא הר המוריה, אם אסף זה המשורר הוא שהיה בימי דוד אולי התנבא, או אמר זה המזמור אחר נבואת גד.
ולפי דעתי: כי גבול קדשו – הוא ארץ ישראל.
והר זה קנתה ימינו – ההר הטוב הזה והלבנון, והעד על זה הפירוש שאחר כן כתיב.

פסוק נה
ויגרש מפניהם גוים - הם השבעה.

פסוק נו
וינסו - עתה יספר איך מרו בני אפרים, על כן חרבה שילה.

פסוק נז
ויסוגו - נין נפעל, מגזרת סג כמו ויכונו.
וטעם כאבותם – בימי השופטים.
נהפכו כקשת רמיה - אמר רבי משה: רמיה תאר לקשת והטעם כדרך זכר עצל וכלי כמו ורמיה תהיה למס. ולפי דעתי: כי רמיה - שם כמו והשתיה כדת כמו רומי קשת והעד לשון רמיה ואחריו חצי גבור שנונים והנה הטעם תתהפך הקשת לא ירמה בה הרומה, או טעמו כאשר פירשתי במלת הפכו ביום קרב, על כן פירש עתה מה שהזכיר בראשונה.

פסוק נח
ויכעיסוהו - לעשות עולות בבמות לא לגבוה.

פסוק נט
שמע - לאות שהכעיסוהו בדברים שדברו בו, על כן: שמע אלהים ויתעבר, מגזרת עברה שעבר חוק החרון.
וימאס - כי חרבן בית שילה קשה על כל ישראל.

פסוק ס
ויטוש - הזכיר משכן כי כן כתוב שהארון היה בהיכל רק בלי תקרה, על כן קראו אהל.

פסוק סא
ויתן, עזו - הוא הארון אתה וארון עזך דרשו את ה' ועוזו.

פסוק סב
ויסגר - וגם מגפה גדולה היתה בעם.

פסוק סג
בחוריו - דימה מאכלת החרב למאכולת אש, כדרך: כי אש יצאה מחשבון. וטעם וי"ו בחוריו - למות חסידים במלחמה.
ובתולותיו - שהיו צנועות, לא ראו חופות במות הבחורים.

פסוק סד
כהניו - חפני ופנחס.
ואלמנותיו - כאשת פנחס, גם קרה ככה לאלמנות הרוגים אחרים.

פסוק סה
ויקץ - דבר הכתוב כנגד מחשבות פלשתים שתפשו מקום הכבוד, או על דרך משל, בעבור שלא נראתה גבורת הכבוד בהלקח הארון, ועתה מתרונן המתרונן מיינו שהוא בוטח בכחו. ויש אומרים: כי המתרונן הוא השכור בנפול התרדמה.

פסוק סו
ויך - רמז לטחורים.

פסוק סז
וימאס - מאז לא היה הארון בחלק אפרים רק מאהל אל אהל וממקום למקום עד בוא דוד, והיה הארון בעיר ציון.

פסוק סח
ויבחר - הזכיר השבט שהיה ממנו דוד, כי בעבורו עקר כל המזמור.

פסוק סט
ויבן, רמים - תואר והמתואר חסר, כמו ומאכלו בריאה שה, או עגלה. וכן זה ויבן בארמונים רמים.
וטעם כארץ – בעבור היות הארץ בכלל העומדת וחלקיה, על כן הזכיר זה החלק מהארץ עומד, כנגד הארץ בכללה.

פסוק ע
ויבחר - וכבר בחר כדרך וישאל אותה ורבים ככה, כי הר ציון דוד תפשו ועל שמו נקראת ירושלם, קרית חנה דוד.
ויקחהו - אחר שלקחו.
ממכלאות - כמו: גזר ממכלה צאן.

פסוק עא
מאחר עלות - תואר דומה לפועל על דרך העולים על הצאן העלות הם הנקבות.
לרעות - עם בי"ת נוסף כמו: רועה את אחיו בצאן, והנה בתחלה היה רועה צאן ושב לרעות ישראל, כאשר התחיל בתחלת המזמור: ויסע כצאן עמו.
וטעם ובתבונות כפיו ינחם – בעבור שדימה עם השם לצאן ויש צורך למרעה טוב והכל במקל, על כן ובתבונות. ולפי דעתי: כי בי"ת בתבונות ישרת שנים כמו וזרועו כשדים כאילו כתוב: ובתבונות בכפיו ינחם. והנה טעם כתום לבבו, לעשות טוב לעמו ובתבונות כפיו - הוא המעשה, ככתוב: ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו.

פרק עט

פסוק א
מזמור לאסף אלהים באו גוים - הזכרתי מחלוקת המפרשים בתחלת הספר. יש אומרים: כי מזמור דבר שנזמר ונכרת מרבים אולי קינות היו, או טעם מזמור שראה ברוח הקדש בעבור מה שכתב באחרונה, כי ישראל היו עמו ונחלתו.
וטעם אלהים – איך הוא אלהים וגברה יד בני אדם על חסידיו ועל מקום קדשו.
בנחלתך - ארץ ישראל.
לעיים - מקומות שפלים והפך זה: נכון יהיה הר בית ה'. ויש אומרים: מקום שאין שם ישוב, או שחפרו ירושלם לבקש מטמונות.

פסוק ב
נתנו - קשור זה הפסוק כי החסידים לא נקברו בעיים הדומים לקברים.

פסוק ג
שפכו - דעת השופכים כי אין דורש דמם, כמים שהם מותרים.

פסוק ד
היינו - הנשארים ממנו.

פסוק ה
עד מה ה' תאנף לנצח - בנו.
תבער כמו אש קנאתך - קנאת בעבור שעבדו ישראל אלהים אחרים, ולמה לא תקנא בזרים?!

פסוק ו
שפוך, ועל ממלכות - כמו אל הממלכות, כמו: אל יסוד המזבח.

פסוק ז
כי - לא די שלא תקנא בעבור שלא ידעוך עד שאכלו את יעקב, שידע אותך.

פסוק ח
אל - מפרשים רבים אמרו: כי ראשונים תאר לעוונות. והנכון בעיני: כי עוונות סמוך לאבות ראשונים, ומלת יקדמונו כנגד ראשונים.
וטעם כי דלונו מאד – אין לנו כח ואין לאל ידינו, על כן נבקש רחמים.

פסוק ט
עזרנו - הטעם עזרנו עד שנכבד שמך, או עזרנו בעבור כבוד שמך שנקרא עלינו, על כן אחריו.

פסוק י
למה - טעם לעינינו שנהיה חיים לפני מותנו.
ודם עבדיך - הוא הנזכר בתחלת המזמור.

פסוק יא
תבא - בעבור היות ישראל בגלות כאסיר בבית כלא.
הותר - מגזרת הותירם שהם מוכנים למות, ומשקל תמותה תשועה, תקומה תרועה. ורבי משה אמר: כי הותר הסר יתד ופתח קשורם בעבור שהזכיר אסיר.

פסוק יג
ואנחנו עמך - אנחנו הנודעים שהם עמך, אז נודה לך בפדותך אותנו.

פרק פ

פסוק א
למנצח אל שושנים - או על שנה. אמר רבי מרינוס: כי עדות כמו עדי, דבר נכבד כמוהו ואת נזר העדות.

פסוק ב
רועה - בעבור שהזכיר יעקב בברכותיו: משם רועה אבן ישראל על יוסף, על כן נוהג כצאן יוסף.
יושב הכרובים - שהיה הארון בתחלה בחלק יוסף ואחר כן בחלק בנימן ושניהם בני רחל במחשבת בני יעקב הראשונה מנשיו, וכן כתוב: בני רחל אשת יעקב, על כן: רחל מבכה על בניה וכל ישראל נקראו בשם אפרים, וזה הוא: ויקרא בהם שמי, או המשורר הזכיר מלחמה שהיתה לבני רחל עם גוים.

פסוק ג
לפני - הזכיר אפרים בתחלה, כדרך יעקב ושהוא היה בעל הדגל.
ולכה - כמו לך אמרו בעלי המסורת, כי הוא מלא והטעם ולכה ועליך הדבר להושיענו וזה הפירוש איננו ישר בעיני.

פסוק ד
אלהים השיבנו - שיעזרנו לשוב אליו.

והאר פניך - אלינו וזאת היא הישועה שנבקש.

פסוק ה

ה' - בעבור שמצאו רבים אלהים צבאות אמרו, כי הוא שם אות בצבא שלו. ועל דרך הפשט שהוא דרך קצרה, כמו: והנבואה עודד הנביא, שכן הוא והנבואה נבואת עודד הנביא, וככה זה: ה' אלהים אלהי צבאות, שהם צבא השמים.
וטעם עשנת – פועל עומד כמו: והר סיני עשן כולו, כאילו עלה אליך עשן בעת תפלת עמך והנה היתה התפלה, כמו עשן, כדרך: עלה עשן באפו.

פסוק ו

האכלתם - אמר רבי משה: תחת לחם דמעה.
ותשקמו דמעות שליש - הפך ותשקמו דמעות בשליש והוא שם מדה, כמו וכל בשליש.
ויתכן: כי זה דרך משל, כי מאכלם ומשקיהם דמעה.
ובי"ת בדמעות - כמו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, או בי"ת בדמעות ישרת אחרת, ותשקמו דמעות, או בדמעות, הטעם שוה בשליש או תחסר אות בי"ת. וכן הוא: האכלתם לחם דמעה - ועל איזה פירוש שיהיה הטעם בני ישראל בגלות.

פסוק ז

תשימנו מדון - כמו: ויהי ריב ומדון, כי זה שכן אומר בחלקי יהיה.
וטעם ילעגו למו – כנוי בעבור כבוד השם שהוא הגפן שהסעת מלפנים, וכמוהו: אשר לא נשא לשוא נפשי.
וטעם ילעגו – שלא תוכל לעזרני.
וטעם לאמרו פעם שנית אלהים השיבנו והאר - רמז ליהודה שגלה פעמים.

פסוק ט

גפן - על לשון זמן עומד. והטעם הסעת והם ישראל, כי כרם ה' צבאות.
וטעם תסיע – בעבור לכתם במדבר.
תגרש גוים - השבעה ותטעה, כמו: תביאמו ותטעמו.

פסוק י

פנית - לסקל מהאבנים והם הרשעים.
ותשרש - מבנין הכבד הנוסף להפריש השרש ומבנין הכבד להכרית השרש, כמו: ושרשך.

פסוק יא

כסו - חסר בי"ת בצלה, או דרך וערום כסה בגד, והוא דרך צחות.

פסוק יב
תשלח, עד ים - באורך מים סוף ועד ים פלשתים.
ואל נהר - נהר פרת ברוחב.
יונקותיה - הסעיפים הם הקטנים הדומים ליונקים. ויתכן להיות טעם ההרים והארזים שהיו ישראל ההרים הגבוהים והיערות,
וטעם ארזי אל – כדרך: כהררי אל.

פסוק יג
למה פרצת - כמו: פרץ גדרו.
וארוה - כמו: אריתי מורי לקטתי וכן נשים באות מאירות אותה.

פסוק יד
יכרסמנה - מלה רבעיה כמו ירמסנה. ויש אומרים: מלה מורכבת יכרת ממנה כדרך: מלא כרשו מעדני וזה רחוק בעיני.
חזיר - חיה.
וזיז - עוף והוא שם מין.
ושדי - כמו שדה, והעד: יעלוז שדי וכל אשר בו.
וטעם חזיר - ועוף האומות הדומות לחיות ולעוף הדורס.

פסוק טו
אלהים, שוב נא - עתה כמו: הנה נא זקנתי אוי נא לנו והכלל כן פירוש כל נא שבמקרא והוא בלשון ערבי, הפוך אין נופל על זמן עומד ובעבור שהזכיר צבאות, אמר: משמים.
וטעם זאת – כי זאת היא בעצמה שהסעת ממצרים.

פסוק טז
וכנה - הם ישראל, והעד: אמצת לך.
ועוד: אשר נטעה ימינך – כמו ותטעה ותהיה מלת ופקוד מושכת אחרת, אף על פי שהוא בפסוק אחר כמו: כי אמר גר הייתי, עם כי אלהי אבי בעזרי וכן היא: ופקוד כנה.
כנה - תואר לגנה או לגפן שהיא מכוננת. ויש אומרים: כי הכ"ף תחת גימל ולא מצאנו שהתחלפו רק שי"ן בסי"ן ואותיות אהוי.
ויש אומרים: כי בכנה - היה ראוי להיותו על דרך: רבה צבאך. ור' יהודה הלוי מ"כ אמר: כי הנו"ן חסר דגש התחברות שנים נונין, כמו הללוהו מבנין הכבד הדגוש לשון ציווי וככה אמר וכן בן נ"ל אנ"י יא"י המגי"ה, ועל שמלת על לשון ציווי, כמו: אל נא צו את בני ישראל הפך יכרסמנה.

ומלת בן – סעיף, כמו: בן פורת יוסף.

פסוק יז
שרופה - בלשון נקבה, כמו: פורת וראה הכתוב למעלה ישרת גם כה וכן הוא וראה שזאת הבן, היא שרופה באש כסוחה והכנה והבן שתיהם אובדות מגערת פניך, הפך והאר פניך.

פסוק יח
תהי - כל יד ואחריו בי"ת לגנאי, והיתה יד ה' בהם, הנה יד ה' הויה במקנך ואם איננה בבי"ת היא לשבח, תהי ידך לעזרני, ויד ה' עלי חזקה, היתה עלי יד ה'. וכן היא: תהי עזרתך על איש ימינך - פירש כי הכנה אשר נטע ימינו דרך משל. והנמשל הוא על ישראל, או משיח בן אפרים וכנגד ועל בן הזכיר על בן אדם.

פסוק יט
ולא - כמו לא נשוב, כי החולם והשורק מתחלפים יקום אבי, ויקום לקול הצפור או יהיה מלת נסוג פועל עבר, כמו לשון יחיד מגזרת נכונו ללצים שפטים. והטעם ישוב אל בן אדם הנזכר למעלה וכאשר תהי ידך לעזרו, אז תחיינו כולנו.

פסוק כ
ה' - וטעם להזכיר זה, אז נזכור מה שהיינו מתפללים והזכיר השם הנכבד בפסוק הזה השלישי, בעבור ובשמך נקרא שהוא השם הנכבד והנורא שהוא לנצח כאשר פירשתי בספר השם.

פרק פא

פסוק א
למנצח על הגתית - מלה הגתית פרשתיה.

פסוק ג
שאו - כמו: ישאו מדבר ועריו.
ומלת תנו – תשרת בעבור אחרת ותנו כנור נעים עם נבל.

פסוק ד
תקעו בחדש - תחלת חדוש הלבנה, כמו: חדשיכם ומועדיכם חדש ושבת וכתובה בתורה תקיעת החצוצרות ונכון הוא שהיו תוקעים גם בשופרות, ורבותינו ז"ל פירשוהו על יום ראש השנה.
וטעם בכסה – שהלבנה מתכסה בו והנה כן משפט כל חדש.

ומלת חגינו – זביחת הכשבים כמו: חגים ינקופו, אסרו חג בעבותים. ולפי דעתי: שמלת כסה, כמו זמן קבוע או מועד ידוע, וככה ליום הכסא יבוא ביתו.

פסוק ה

כי חק ומשפט - קרובים בטעם. וטעם זה היה החוק לישראל, להריע לאלהי יעקב בזמן הזה.

פסוק ו

עדות - יש אומרים: כי שמו שב אל עדות, כמו: ויקם עדות ביעקב אע"פ שבא על לשון זכר כמו ודעת לנפשך ינעם, כי התי"ו סימן לשון נקבה. ויש אומרים: כי וי"ו שב אל חק לישראל, או אל משפט. ויש אומרים: כי עדות כמו עדי, כמו את הנזר ואת העדות, רמז לרביד זהב.

בצאתו על ארץ מצרים - כמו: ויצא יוסף, רק לא מצאנו יוסף בסבלות וכפוי בדוד רק כבל רגלו בבית הסוהר. ויש אומרים: כי בראש השנה יצא מבית האסורים. והנכון בעיני: כי הזכיר יהוסף בתוספת ה"א תפארת, בעבור השם הנכבד והוא כנגד כל ישראל כאשר הזכרתי במזמור העליון.

וטעם להיות חק – בכל ראש חדש לתקוע בשופר להזכיר גבורות השם בתחלת כל מועד ויום החדש ככה, או הזכיר יוסף כנגד כל ישראל כדרך בני יעקב ויוסף סלה כאשר פירשתי שם.

בצאתו על ארץ מצרים - בבואם מרעמסס ועברו על ארץ מצרים ומצרים מקברים.

וטעם שפת לא ידעתי אשמע – הנה משורר כנגד כל ישראל שהוצרכו ישראל במצרים ללמוד לשון מצרים שלא ידעוה אבותיהם, והיה ראוי להיות שפת שלא ידעתי, או תחסר מלת עם שפת עם לא ידעתי כדרך השותים במזרקי זהב, או כסף יין ועתה הזכיר החק ששם האל בישראל שהוציאם ממצרים, וזה הוא הסירותי מסבל.

פסוק ז

הסירותי - אני הוא שהסירותי מסבל שכמו - שכם ישראל.

וכפיו תעבורנה – תסורנה מעשות חומר מעשות החומר והלבנים ולנשאם בדוד. ויתכן: היות שפת לא ידעתי רמז לישראל, ששמעו קול השם בסיני, והנה שפת, סמוך כי ישראל לא ידעו השם כראוי רק אחרי שומעם קולו, וכן הוא כתוב: אתה הראית לדעת ומה הוא מן השמים השמיעך את קולו, או יהיה שפת לא ידעתי משה שהיה ערל שפתים והיה אהרן לו לפה, והיה משה מדבר על שם הכבוד לישראל.

פסוק ח
בצרה - זה הוא שהצילם מתחת יד מצרים. וטעם ואענך בסתר רעם - כדרך: ענני במרחביה כאלו הוא כתוב עניתיך, בהסתיר הרעם ממך, בעת השקיף השם בעמוד אש וענן וכתוב: קול רעמך בגלגל.
וטעם אבחנך על מי מריבה – מימי הצור שנקרא שם המקום מסה ומריבה. וטעם להזכיר זה עם זה, כי בהיותך במים ואתה עובר בים, הסתרתי הרעם והענן ממך ובהיותך ביבשה נתתי לך מים.
אבחנך - בדרך ושם נסהו.
וסלה - באמת.

פסוק ט
שמע - הזכיר בתחלה הסירותי מסבל שכם ישראל, על כן הוא חייב לשמוע לי. כתוב הנה: לא יהיה בך אל זר - לא יהיה בך אל זר נמצא ובדיבור שני כתוב: לא יהיה לך אלהים, פירוש באמונת הלב מפי חכם לא בך נמצא ולא באמונת הלב.

פסוק יא
אנכי - כאשר תאמין כי אנכי השם העומד לנצח, התענג עלי שתבקש בפיך כל רצונך ומשאל לבך ואמלאהו ולא בימי השופטים או נבואת הבית הראשון, אם היה זה אסף הוא המשורר בימי דוד.

פסוק יג
ואשלחהו - כמו: מי שלח פרא.
בשרירות - בחוזק, כמו: שריר וקיים.

פסוק יד
לו - הפך ולא שמע עמי לקולי.
בדרכי יהלכו - הפך ילכו במועצותיהם.

פסוק טו
כמעט - במעט זמן.
וטעם אשיב – בעבור שאכניע בימים קדמונים כל אויביהם.

פסוק טז
משנאי, יכחשו - כמו: יכחשו לך אויביך, מרוב פחדם יכחשו שלא מרדו בך, או על דרך ויכחשו אויביך לך, מטעם ובשרי כחש משמן.

ויהי עתם - כי בא יומו ולעולם לא יקומו. ורבי יהודה בן בלעם אמר: כן ועל צריהם אשיב ידי שהם משנאי ה' כי הם מכחשים אלהותו ויחשבו כי עד לעולם יעמודו וזה פירוש ארוך ואיננו על משפט לשון הקדש הלא ראה וקרוב לבא עתה ורבים ככה:

פסוק יז

ויאכילהו - כל המפרשים אמרו: כי ויאכילהו על השם הנזכר למעלה משנאי ה' והה"א והוי"ו שב אל ישראל, אם בדרכי יהלכו והטעם היה ראוי שישמעו לו ויזכרו החסד שגמל לאבותם והוא אכילת המן, שהוא מתוק ונכבד יותר מחלב חטה והשביעם מים מצור מתוק מדבש. ותהיה מ"ם מצור - משרת אחר כדרך: מאל אביך ויעזרך.
וטעם אשביעך – כדרך: מטרף בני עלית, כל רואו אומר לו ככה פעם ידבר כאילו אינו לנכח ופעם ידבר לנכח, וככה שמנת עבית כשית, כי כן מנהג הלשון.
ויש אומרים: כי ומצור דבש אשביעך – ידבר לנכח ישראל לעתיד.

פרק פב

פסוק א

מזמור לאסף אלהים - טעם נצב בעדת אל - הכבוד שהוא עם עדת ישראל.
בקרב אלהים - הם המלאכים שהם האלהים וצבא השמים בני האלהים, כי על ידי המלאכים הם כל משפט אלהים בארץ.
ויש אומרים: כי בקרב אלהים – כמו: אלהים לא תקלל. והטעם: כי הוא בקרבם ויש להם לישמר שלא ישפטו עול.

פסוק ב

עד - עתה יוכיח השופטים שהם אלהים מתי תשפטו משפט עול, כי כח השם במלאכים בפעלים.
ופני רשעים תשאו - הפך: נפלו פניך, על כן אחריו: הלא אם תטיב שאת.

פסוק ג

שפטו - עשו משפט יתום שאין עוזר לו, שלא יוכל לדבר ואלמנה שאין לה בעל הצדיקו, כי הרשעים יעשו להם חמס ואתם נושאים פניהם.

פסוק ד

פלטו - שפטו דל בממון ופלטו דל בנפש.

פסוק ה

לא - דברי המשורר שהוכיחם ולא ידעו ולא הבינו, או טעמו, שתקו כאילו לא ידעו.

וטעם בחשכה יתהלכו – כי השוחד יעור עיני פקחים.
וטעם ימוטו – ראוים הם מוסדי ארץ שימוטו בעבור עיוות הדין, או לא יחוסו השופטים שימוטו כל מוסדי ארץ.

פסוק ו
אני - מושב אלהים ישבתם.
ובני עליון - כמלאכים.

פסוק ז
אכן - אין אתם רק כאדם תמותון. והטעם: כי נשמתכם כנשמת המלאכים והנה אינכם רק כגופות תמותון.
וכאחד השרים - המתגברים ועושים חמס וככה דרך שרים וכל שופטי ארץ.

פסוק ח
קומה - תפלת המשורר, או ידבר על לשון הצועקים חמס או דרך נבואה.
ובי"ת בכל הגוים – נוסף כמו: לכו לחמו בלחמי ויהיה הפועל יוצא כדרך: ונחלתנו ונחל ה' את יהודה חלקו. ורבי יהודה הלוי אמר: אתה תהיה נחלה לצועקים בכל הגוים.

פרק פג

פסוק ב
אלהים - כמו שופט.
דמי - שתיקה, מגזרת: וידום אהרן, אף על פי שהוא משרש אחר.
וטעם אל – שאתה תקיף שתוכל להושיע.

פסוק ג
כי יהמיון - מגזרת המון, כי ברובם הם הומים עלי.

פסוק ד
יערימו - ערמת סוד.
וטעם צפוניך – צפונים בסתרך, כנגד סוד.

פסוק ה
אמרו - אלה לאלה.
מגוי - מהיותם גוי.

פסוק ו
כי נועצו - עצת לב יחדיו.

וטעם עליך – כי שמך נקרא עליהם.

פסוק ז
אהלי - הטעם אדום - באהליהם או שכנו אהלי אדום שהתחברו אליהם והנה הם העיקר, וככה יושבי צור.
והגרים - הם ההגריאים שילדה הגר מבעל אחר, ובעבור שהיתה שפחת אברהם התייחסו הבנים אליה, כדרך בנות ברזילי הגלעדי.

פסוק ח
גבל - הם הגבלים.
וטעם זרוע – כי תמיד היו עוזרים אותו.

פסוק י
עשה להם כמדין - כאשר עשית למדין במלחמות גדעון.
בנחל קישון - ששם מתו הנסים ממחנה סיסרא: נחל קישון גרפם.

פסוק יא
נשמדו - שב אל מדין ושם המקום שנפלו שם: עין דאר, אולי נקרא כן בעבור שהיה גדעון משם.

פסוק יב
שיתמו - דרך צחות כמו: ותראהו את הילד.

פסוק יג
אשר, נאות - כמו נוות, כי אותיות אהו"י נראות ונעלמות מתחלפות.

פסוק יד
אלהי - בעבור שהזכיר אלהים בלא סימן המדבר, הזכיר אלהי שהוא סימן המדבר ליחדו, על כן אמר: אלהי.
שיתמו כגלגל - נוסף הגימ"ל כי הוא כאשר יבער הגלל וכגלגל לפני סופה, כי הוא מתגלגל.

פסוק טו
כאש - לפי דעתי: כי תבער פועל יוצא. ואחרים אמרו: כי תבער היער ואיננו נכון.
ומלת תלהט – לעד.

פסוק טז
כן, בסערך - וסער מתחולל.
ובסופתך - רוח חזקה.

פסוק יז
מלא - בעבור שהתגברו לאמר: נרשה את נאות אלהים - הנה כנגד זה: קלון.

פסוק יט
וידעו - יש אומר כי יחסר וי"ו מן שמך. והנכון בעיני: שיחסר שי"ן שהוא תחת אשר, וכן הוא: וידעו כי אתה שמך ה' לבדך. וככה: אל תרבו שתדברו גבוהה ונדעה שנרדפה ועליון לנגד קלון.

פרק פד

פסוק א
למנצח, הגתית - פירשתיו.

פסוק ב
מה ידידות - אהובות, תאר למשכנות.

פסוק ג
נכספה - התאותה וכמעט כלתה מרוב התאוה. והטעם: שעברה חק התאוה על כן מלת גם.
לחצרות ה' - אם זה מבני קרח הוא בבבל, או אם מבני קרח בימי דוד.
לחצרות – שהוא סביבות אהל השם, או דרך נבואה.
לבי - הוא השכל והדעת שהם בנשמה.
ובשרי - הגוף, והשַעַר – הפה. פירוש: שער בשר הגוף המרנן, עם שכל מחשבת הכל - הוא הפה, שהוא פתח הבשר, על כן ירננו.
וטעם אל – כנגד כלתה, או שהיה החיה הלב עם הבשר.

פסוק ד
גם - כמו: גם בשחוק יכאב לב שטעמו כמו עד.
ודרור - שם עוף מנגן, אולי נקרא כן בעבור שאין מנהגו לנגן כל זמן שאיננו חפשי וזה העוף ידוע הוא בספרד. אמר רבי משה: כי העוף שתולדתו לברוח מיישוב בני אדם יחוג למקום הכבוד מקום הקרבנות הקרובים לפניו דרך משל והם עושים כן, אולי היו קרבים אל מזבחך, שידעו מקום המזבח על כן שתה שם אפרוחיה. ורבי יהודה בן בלעם לעג לר' משה: כי מה דעת יש בעופות?! רק הפירוש כי נכספה נפשי לחצרות ה' ואל מזבחותיך ואני מתנודד ולא אמצא מה שאחפוץ, והנה הצפור מצאה בית וקן ואני אינני מוצא.

פסוק ה
אשרי יושבי ביתך - הם הכהנים והלוים.

פסוק ו
אשרי אדם - החוגגים מישראל והם הצריכים לעוז כי הם הולכים.
וטעם מסלות – שאין בלבם חפץ ולא מחשבה, רק המסלות שהולכים שם בית השם.

פסוק ז
עוברי בעמק הבכא - שם מקום, או עמק שם אילנים הנקראים בכאים.
וטעם מעיין ישיתוהו – מרוב החוגגים בעמק שירד שם גשם, בעבור רגלי העוברים נמצאו לעולם שם המים, כאילו שם מעין והנה חסר כ"ף כמעיין ישיתוהו, כמו אש אוכלה הוא.
גם ברכות יעטה מורה – הדרך בעבור רוב המים וזה כדרך: משבריך וגליך כאשר פירשתיו. אמר רבי יהודה: כי מורה שם מקום כמו מגבעת המורה. בעמק פסוק הוא בשמואל.

פסוק ח
פירוש מחיל אל חיל – מסעים שהם הולכים החוגגים מגזרת חיל וחומה. והנכון שחיל צבא אנשים רבים כדרך חבל נביאים עד הגיעם אל מקום הכבוד בציון, והטעם יראה כל אחד מהם, כמו: לראות את פני ה' אלהיך.

פסוק ט
ה' - כבר פירשתיו, כי הוא דרך קצרה וכן הוא: ה' אלהים אלהי צבאות.
וטעם צבאות – המלאכים וכנגדם הזכיר יעקב, שבניו הם צבאותיו בארץ, כמו: כל צבאות ה' וזה המשורר מתפלל להקריב הישועה. והנכון: שהוא דבק עם הכתוב אחריו.

פסוק י
מגננו - הוא המלך שיגן ביד העם, כמו: כי לה' מגיננו והטעם שיושיע השם מלכנו, כי בימיו ילכו חוגגים אל בית השם בלי פחד אויב.

פסוק יא
כי - דבק עם תחלת המזמור נכספה.
מאלף - יום אל מקום אחר והסתופף לשבת בסף השער.
מדור - כמו לגור בלשון ארמית.
ומלת רשע – מגזרת ובכל אשר יפנה ירשיע.

פסוק יב
כי - בעבור שהזכיר מגיננו ראה אלהים, כי המגן באמת הוא השם לבדו.

וטעם שמש – כי החוגגים צריכים לשמש בעבור הליכתם. וטעם אחר: בעבור כי השמש תכה יומם, אמר כנגדה ומגן.
וטעם חן וכבוד יתן ה' – להולכים בדרך תמים הם החוגגים, והשם יתן להם חן וכבוד בכל מקום שיעברו בו, כי השם לא ימנע מהמקבלים אותו.

פסוק יג
ה' - זה הפסוק קשור בעליון הבוטח בשם, לא יחסר טוב.

פרק פה

פסוק א
למנצח לבני קרח - זה המזמור על גלות בבל, גם על גלותינו בדרך נבואה.

פסוק ב
רצית ה' ארצך - בזמן בית שני.
כאשר נשאת - כי בעבור עונם וחטאתם גלו והעד שנשאת עוני.

פסוק ד
אספת - כדרך אספו נגהם ופעול השיבות - הוא אפך והנה מחרון כמו מחרות, שם הפועל.

פסוק ה
שובינו - הנה הטעם שמדבר המשורר על לשון ישראל בגלותינו כאשר שבת שבות יעקב בבית שני, תשיבנו גם עתה.
הפר כעסך - כנגד אספת כל עברתך.

פסוק ו
הלעולם - בעבור היות גלות בבל שבעים שנה וגלות החל הזה לדור ודור עד היום.

פסוק ז
הלא - טעם אנחנו נחשבנו בגלות כמתים ואין מי יוכל לחיותינו זולתך.

פסוק ט
אשמעה - דברי המשורר יבקש דרך נבואה, כמו:על משמרתי אעמודה עד שראה בחזיון שאף השם ישוב מישראל, וידבר שלום על עמו לכסלה, מגזרת כסיל, כדרך: ועמך כולם צדיקים.

פסוק י
אך - אל ידאג עמו בעבור אורך הגלות, כי הישועה הקרובה אם ישראל ישובו ליראה את השם - אז ישוב השם מחרון אפו לשכון כבודו בתוכם זה אך קרוב, והנה זה המזמור לעד כי הכבוד לא היה בבית שני.

פסוק יא
חסד - הטעם בהיות הכבוד שוכן בארץ ישראל, אז יהיו כולם חסידים ושלום אמת בעבור היות הגזירות תלויות לפי מעשה האדם בארץ, על כן אמר: תפתח ארץ ויפרו ישע.

פסוק יג
גם - זה הוא הגשם אוצרו הטוב.

פסוק יד
צדק - השם יהלך הצדק לפניו דרך משל. והנכון: כי צדק שם דבר ותחסר מלת איש, כאילו כתוב: איש צדק לפניו.
יהלך - השם כדרך התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק. והטעם: שיעזור איש צדק להתהלך לפניו ובא חסר איש, כמו: אל תהי מרי ואני תפלה צדק ישרת אחר, וכן הוא: ישם לדרך צדק פעמיו והנה הטעם כפול.

פרק פו

פסוק א
תפלה לדוד הטה ה' אזנך ענני כי עני - דרך צחות.
ועני ואביון - בעיניו או כנגד מלכי הגוים, או התפלל זאת התפלה לפני מלכו.

פסוק ב
שמרה - יש אומרים: כי שמרה פעל עבר כמו:זכרה ירושלם,כי נפשי שמרה מה שראוי לשמור עד היותי חסיד. ויאמר רבי יהודה בן בלעם: כי הטעם שמור נפשי עד שאהי תמיד חסיד. והנכון: שמלת שמרה נפשי כמו: שמרה נפשי והצילני כי אני חסיד, ואיננו זר כי במזמור: זדים קמו עלי, גם הוא אמר:לא תתן חסידך, יגמלני כצדקי.

פסוק ג
חנני - אין לי מה אעשה, רק שאקרא אליך כל היום שתחנני.

פסוק ד
שמח - טעם אליך ה' נפשי אשא, כדרך: ואליו הוא נושא את נפשו.

פסוק ה
כי - טוב לטובים.
וסלח - לחטאים.
ורב חסד לכל קוראיך - כנגד: כי אליך אקרא כל היום.

פסוק ו
האזינה - שתעשה חסד עמי, כי אתה רב חסד.

פסוק ז
ביום - לא אקרא לנסותך ולא לשוא כי אני בצרה.
וטעם כי תעננני – שאדע דעת אמת כי תעננני, בעבור שאין כמוך באלהים, ה' כדברי משה: כה' אלהינו בכל קראינו אליו.

פסוק ט
כל - כאשר יראו הגוים שסבבוני כי אני בצרה גדולה כאשר יספרו לאחרים שהושעתני, כי אני עני ואביון, אז יבאו אליך הגוים לכבוד שמך.

פסוק י
כי - אז יספרו הגוים גדולתך ויכחשו אלהיהם ויודו כי אתה אלהים לבדך ואלהיהם אינם אלהים.

פסוק יא
הורני - בראותי בדרך נבואה כי יענהו השם והוא מתחנן לתקן לו סבות ועלילות להוסיף ליראה את שמך.
ומלת יחד – מגזרת יחיד, או חבר מגזרת יחד.

פסוק יב
אודך - על החסד שגמלתני הכתוב אחריו, הוסיף דוד במלת עצמו לעולם יותר מן הגוים שאמר עליהם ויכבדו והוסיף על הגוים המכבדים שמו מלת לעולם.

פסוק יג
כי תחתיה - תואר לשאול, כי לא שאול תודך.

פסוק יד
אלהים זדים - כנגד כי חסיד אני.
ועריצים - כנגד כי עני ואביון.

פסוק יז
עשה - טעם אות שיפלא בעיני הרואים.

ונחמתני - מהצרות שעברו עלי.

פרק פז

פסוק א
לבני קרח מזמור שיר - לאחד מנכדי שמואל, או מבני בני בניהם ועיקר זה המזמור יסודתו על הר הקדש.

פסוק ב
אוהב - השערים הנכבדים מכל המשכנות. והטעם: לשבת בם ואחר כן יזכיר ירושלם.

פסוק ג
נכבדות - כל אחד מתהלות נכבדות מדובר בך את עיר האלהים באמת - והיא ירושלם.

פסוק ד
אזכיר - דברי המשורר אזכיר רהב - הוא מצרים המחצבת רהב, או רהב כל גוי והוא סמוך, כדרך ושכורת ולא מיין כאילו אמר: אזכיר רהב כל גוי שיהיה ובבל עמהם, אזכיר זה ליודעים כמוני וגם אזכיר פלשת עם צור.
וטעם זה יולד שם – כי לפרקים מועטים בשנים רבות יולד בהם איש חכם נודע בדורו, שיש לו שם.

פסוק ה
ולציון - ובעבור ציון הלמ"ד אמרי לי אחי, הוא יאמר תמיד איש ואיש נולד בה, כי חכמים שיש להם שם הם רבים.
וטעם איש ואיש – לא זה לבדו.
יכוננה - על דרך: והוא צוה לי אחי והנה והוא עליון יכוננה, בעבור היות השם בכח הפעלים, והיה פירושו והשם הנזכר למעלה: אוהב ה' שערי ציון.
יכוננה - מכון עליון. והטעם: מקום כזה שיולדו שם חכמים רבים, השם יעמידהו ויכוננהו.

פסוק ו
ה' - הטעם והשם לבדו שידעו מספר כל העולם בכתבו והוא יכול לספר כל הנולדים שהם חכמים בציון, כי רבים הם ממספרי אדם.
זה יולד שם - שב אל ציון.
וטעם בכתוב – השם והספרים הם הם השמים.

פסוק ז
ושרים, בך - לנכח איש האלהים ושם שרים וחוללים שלא יפסקו, כמו מעייני מים, ואלה מעיני, כמו: על כל אצילי ידי, ומנהג העולם להיות השרים מועטים מהחוללים ושרי ציון, כמו החוללים ומשקל החוללים,כמו:אמרתי להוללים.

פרק פח

פסוק א
שיר מזמור לבני קרח - בעבור היות מחלת פתח לעד נאמן שהוא סמוך, על כן אמרתי כי זה השיר על נועם פיוט תחלתו מחלת ובפיוט היה לבי או גופי שנסמך מחלת אליו, גם זה המזמור על חולי המשורר.
ומלת לענות – כמו קול ענות. אמר רבי ישועה: שזה הימן הוא נכד שמואל וקראו הכתוב אזרחי כי הוא אזרח במשוררים כי רוב המשוררים הם בניו ובני בניו ככתוב בדברי הימים. ויש אומרים: כי אל"ף נוסף והוא בן זרח ואחיו איתן. ואחרים אמרו: כי הימן ואיתן אחים והיה שם אביהם אזרח.

פסוק ב
ה' - טעם יום – זמן כמו אתה עובר היום, היום הזה יום בשורה הוא, ביום הכותי כל בכור.
ויום צעקתי - קשור עם הבא אחריו.

פסוק ג
תבא, תפלתי - כוונת הלב.
ורנתי - בלשון.

פסוק ד
כי, ברעות - הם התחלואים.
וחיי - דרך משל.

פסוק ה
נחשבתי - מרוב דלותי והשתנות דמותי. אמר בן בלעם: כי איל תאר, כמו: עם גבר תמים.
ולפי דעתי: שהוא שם במשקל ביום קרב ותחסר מלת לו, דרך קצרה אין כח לו,וכמוהו: ולאין אונים לו, כי הטעם לאשר אין אונים לו.

פסוק ו
במתים חפשי - מכל המצות ומכל עבודות הגוף וממלכי האדמה.
אשר לא זכרתם עוד - לאות כי יבוא עת ומועד שיזכרו בו המתים.

פסוק ז
שתני - כאילו שתני כאדם שוכב במחשכים במצולות, וכל זה יספר רובי נגעיו ותחלואיו ומכאוביו.

פסוק ח
עלי - בעבור שהוא דימה עצמו לתחתית הים כי הוא מגורש מהיבשה בחמת השם, על כן עלי סמכה חמתך כדרך כי חצי שדי עמדי אשר חמתם שותה רוחי.
ומלת עלי – תשרת בעבור אחרת, וכל משבריך ענית עלי סלה.
וענית - כמו: ישאו נהרות דכים.

פסוק ט
הרחקת, תועבות - חסר כ"ף.
כלוא - מהחולי. והטעם: כי רחקו מיודעיו ולא יבקרוהו ויראה הוא כלוא ולא יוכל ללכת אליהם.

פסוק י
עיני - לעולם עיני החולים משתנות.
וטעם בכל יום – שארך חליו.

פסוק יא
הלמתים - הטעם עשה פלא עמי בעודני חי וארפא.

פסוק יב
היסופר - הטעם: לא המתים יהללו יה.

פסוק יג
היודע, בארץ נשיה - כמו: אשר לא זכרתם עוד.

פסוק יד
ואני - טעם בבקר, כי אז יקל מעט מרובי החולים.
וטעם שועתי - לך לבדך ולא לרופא זולתך.

פסוק טו
למה - כן אשווע, ולמה תסתיר פניך ראה כי.

פסוק טז
עני - הטעם: מימי הנוער לא היתה תולדתו חזקה כמו גוע היה נחשב, אף על פי שהייתי עני נשאתי אימיך, והטעם החליים.
ומלת אפונה – מגזרת פן, כמו אעלה מגזרת על ותהינו מגזרת הנה.

וטעם אגורה - ואפחד.

פסוק יז
עלי - יספר כי רובי תחלואים רבים קרוהו.
צמתותוני - פועל מורכב כדרך: מבליגיתי, יושבת בלבנון מקוננת בארזים.

פסוק יח
סבוני - ברוב ימים שעברו ולא היה בריא.

פסוק יט
הרחקת - ככה היה מנהג כל אהביו ורעיו שלא יבקרוהו בחליו, כאילו מיודעיו במחשך ולא יראם.

פרק פט

פסוק א
משכיל לאיתן האזרחי - [ראה פט, ב]

פסוק ב
חסדי ה' עולם אשירה - אם זה איתן הוא הנזכר שהוא בן זרח שעליו הכתוב אומר מאיתן האזרחי התנבא על מלכות דוד שתפסק. והיה בספרד חכם גדול וחסיד וזה המזמור היה עליו קשה ולא היה קורא אותו ולא היה יכול לשמוע, בעבור כי זה המשורר ידבר כנגד השם הנכבד קשות. והגאון לא הזכיר בפירוש תיקון זה המזמור. ורבי משה הכהן האריך בענין זה וחקרתי ספרו כמה פעמים ולא יכולתי להבין דברו והנה סוד זה המזמור כאשר החל חסדי ה' יספר חסדי השם ומה שנשבע לדוד והוא מדבר על דברי האויבים שהם מחרפים ומכזבים, על כן הזכיר חרפת עבדיך אשר חרפו אויביך ה' ויורה סוף דברי כי הוא מאמין בביאת המשיח אשר חרפו עקבות משיחך כאשר אפרש.
חסדי - השם ואמונתו עד עולם עשיר.

פסוק ג
כי - אמרתי בלבי שחסד השם לעולם עומד ובנוי והנה יבנה, כמו: ובניתי לדור ודור כסאך סלה ושאמונתך נכונה היא בשמים והטעם כאשר השמים עומדים, כן אמונתך עומדת וזה החסד וזאת האמונה הם שאמרת.

פסוק ד
כרתי - הנה הזכיר בתחלה,כי לפני הברית דבר השם היה חסד ואחר הברית אמונה.

והמפרשים עולם חסד יבנה - כי בחסד נבנה העולם איננו מטעם זה המזמור. ועוד: כי כל עולם בכל המקרא הוא זמן.

פסוק ה

עד - הנה זרעו עד היום ואם נפסקה מלכותו שנים רבות עוד תשוב ותעמוד מלכותו לנצח.

פסוק ו

ויודו - עתה יספר המשורר כי השם אל אמת ודברו יהיה אמת. וטעם ויודו שמים בתנועתם תמיד על פלאיך ועל אמונתך,אף היא בקהל קדושים - הם המלאכים המניעים.

פסוק ז

כי, יערוך - כמו: יעריכנו הכהן.

בבני אלים - הם הכוכבים. והטעם: כי חכמי המזלות יראו בנסיונם פלאות גדולות ומעשים נוראים מתחדשים יום ויום כפי כח הכוכבים ומערכת אלה לאלה והיודעים דעת עליון, ידעו כי מעשה השם הנכבד נפלאים יותר ויותר.

פסוק ח

אל - הוא התקיף שיראוהו הקדושים שאינם בגוף ורבה תואר לסוד.

ונורא על כל סביביו – הם הצבא הגדול, שהם גוף.

פסוק ט

וחסין - תאר במשקל גביר מגזרת וחסון הוא.

וטעם ואמונתך סביבותיך – שאיננה מתפרדת כי איננה מקרה.

פסוק י

אתה - הזכיר דברי השמים והקדושים ולא יבינו רק החכמים לבדם ועתה שב להזכיר גבורתו בדברים הנראים והוא הים.

בשוא - בהתרומם.

תשבחם - תשקיטם, כמו: משביח.

אתה - יתכן היות טעם תשבחם, בעבור ישראל הים.

וטעם דכאת כחלל רהב – הם מצרים, והטעם אנשי רהב.

פסוק יב

לך - עתה הזכיר דבר הרקיע והיבשה כי הוא חפץ לברוא אדם והנה השמים הם הקרובים אל הארץ, ותבל הוא הנושבת מהארץ, על כן ומלואה.

וטעם יסדתם – רמז לשבעה גבולות כל היישוב וככה יהיו תמיד.

פסוק יג
צפון - בעבור שהזכיר שמים וארץ והנה שתי פיאות והן מעלה ומטה, הזכיר צפון וימין ותבור בפאת מערב, והנה תבור וחרמון במזרח והנה קדם כמו זה וזה, כמו בספר יצירה חתם בשש טבעות.

פסוק יד
לך - התברר כי יש לך זרוע. והטעם: ארוכה שתוכל לנטותה דרך משל, אל מקום שתחפוץ והיא עם גבורה והנה אין ספק כי לעולם תעוז שמאלך, תרום ימינך, משל שתי ידיך.

פסוק טו
צדק - הטעם: אע"פ שלך לבדך הוא הגבורה, הכל בצדק ומשפט.
וטעם יקדמו פניך – שאינם זזים לעולם.
וטעם מכון כסאך – על דרך מלכי האדמה בשבתם על כסא המלוכה, ככה כסא הכבוד.

פסוק טז
אשרי - הטעם להזכיר כל זה כי בידך כח וגבורה והחסד והאמת סביבותיך. אם כן למה תאחר להקים בריתך והחסד שהבטחתנו?!
וטעם להזכיר אשרי העם – אחר חסד ומשפט כי תושיע בגבורתך ובצדקתך כל הקורא בשמך.
וטעם תרועה – כמו: ותרועת מלך בו.
באור פניך יהלכון - כמו: לאורו אלך חשך.

פסוק יז
בשמך - והזכירם שמך סלה, הוא גילם תמיד ובהזכירם צדקתך ירומו, על כל בני אדם.

פסוק יח
כי - לא יתפארו בעוזם, כי אם בעזך.

פסוק יט
כי - מלכנו - הוא דוד שלך. הוא ומגננו שיגן בעד עמו, והטעם כפול כמשפט.

פסוק כ
אז, לחסידיך - המשוררים כמו: הימן ואיתן שנקראו חוזים ונביאים.
ובחור – כמו נבחר, או בעבור היותו כן במלכו.

פסוק כא
מצאתי - הטעם שלא נמצא בדורו כמוהו.

פסוק כב
אשר תכון עמו - לעזרו.

פסוק כג
לא - אמר רבי משה הכהן: כי לא ישיא כמו משאת מאומה לא ישלוט בו נושה. יש אומרים: כי הוא מגזרת: זדון לבך השיאך.

פסוק כד
וכתותי - הטעם כי בן עולה לא יעננו , רק אני אכות צריו.

פסוק כה
ואמונתי - הטעם לא יתפרדו מעליו, ובעבור שנקרא: בשמי תרום קרנו.

פסוק כו
ושמתי - בעבור שהזכיר כי השם מושל בגאות הים, הזכיר שיתן חלק מהכח לדוד להתגבר בהולכים על הספינות בים ובנהרות.

פסוק כז
הוא - הטעם כי השם בחרו בתחלה והוא מודה כי אין לו תוקף וישועה רק מאתו.

פסוק כח
אף - מלך ראשון עובד השם היה דוד בישראל אע"פ שהיה כן שאול, נפסקה מלכותו ובעבור כי מודה כי השם תקפו וישעו, על כן הוא עליון למלכי ארץ.

פסוק כט
לעולם אשמר לו חסדי - הראשון.
ובריתי נאמנת - תהיה לו.

פסוק ל
ושמתי - טעם הברית שיעמוד זרעו ומלכותו כימי שמים.

פסוק לא
אם - בריתי הוא ברית סיני והזכיר משפטים, כי המלך הוא שופט.

פסוק לב
אם חקתי - מצות לא תעשה ומצותי מצות עשה.

פסוק לג
ופקדתי - תחסר מלת עליהם או פשעם הוא הפעול ובשבט כמו: הבן אתה בשבט תכנו.

פסוק לד
וחסדי - כנגד: ואמונתי וחסדי עמו.

פסוק לה
לא - אם חלל זרעו ברית סיני, אני לא אחלל.

פסוק לו
אחת בקדשי - השמים שהם עומדים כדרך: כי אשא אל שמים ידי, או בקדשי שם, כמו: קדושתי וטעם אחת שהיא מספקת או שלא נשבעתי לעולם בקדושתי, רק זאת השבועה לבדה היא הנאמנה, שלא יסוף זרעו לעולם, על כן: זרעו וכסאו כשמש נגדי - על ימי המשיח.

פסוק לח
כירח - הזכיר השמש שהוא המאור הגדול וכאשר הוא עומד לעולם נגד השם, כן תעמוד מלכות דוד, גם הזכיר מאור הקטן.
ומלת יכון – שבה אל זרעו ועולם כמו לעולם, והירח עד נאמן.

פסוק לט
ואתה - פעול.
זנחת – גם ותמאס - הוא משיחך.

פסוק מ
נארתה - השחתה, כמו: נאר מקדשו והנו"ן שרש והנזר יושם לראש, על כן לארץ.

פסוק מא
פרצת - החומות שבנה ומבצריו שם למחתה.

פסוק מב
שסוהו - כי אין לו חומה ומבצר.

פסוק מג
הרימות - הפך אשר ידע ידי תכון עמו.
השמחת - מן בנין הכבד הנוסף ואין אחרת זולתה במקרא.

פסוק מד
אף צור חרבו - חידוד חרבו וחרבות צורים, כדרך: מצור החלמיש, מחלמיש צור.
ולא הקמותו - בנפלו, או כמו: העמדתו, כמו: וקם הבית.

פסוק מה
השבת מטהרו - מקדשו שהוא טהור, על משקל מקדש ה' כוננו ידיך ונחטף בקמץ בעבור אות הגרון.

ואמר מטהרו – כי אין בארץ מקום טהור כמוהו, וטעם הוי"ו כי הוא סבה ראשונה לבנות המקדש כי הוא הכין הכסף והזהב.
מגרתה - כמו תרגום: ימגר כל מלך.

פסוק מו
הקצרת - שלא ארכו ימי מלכות דוד.
וטעם העטית – שאין להם פתחון פה ותשובה.

פסוק מז
עד מה - מפאה אחת כאילו אתה נסתר ולא תראה ברעות משיחך, רק תבער כמו אש חמתך בו, עד היום.

פסוק מח
זכור - זה המשורר ידבר על לשון ישראל בגלותם, כי כל אחד רואה שדור הולך ודור בא ואין מושיע וכמה יקוה המקוה ושנותיו קצרות וזה הוא: זכור מה אני ומה חלדי, כי מה ישרת אחורנית כדרך: אדם פטדה וברקת. חופש כל חדרי בטן.
וחלד - כמו הלא צבא לאנוש עלי ארץ, זמן ידוע.
וחלדי כאין נגדך - ולמה בראתנו ואנחנו שוא כדרך אך הבל בני אדם כזב בני איש. והנה הטעם: כל אחד מישראל מתאונן בשביו כי ימות ולא יראה ישועת השם.

פסוק מט
מי - הנה הטעם הנה אמות ולמה סבלתי עול הגלות, וכן הוא אומר: שאתי בחיקי כל רבים עמים.

פסוק נ
איה - הקם שבועתך בביאת הגואל.

פסוק נא
זכור, חרפת עבדיך - שהאחרים יחרפום.

פסוק נב
אשר - פירוש כי המחרפים הם אויבי השם.
וטעם עקבות משיחך – מגזרת בעקב עשו ועקבותיך לא נודעו. והטעם שאחרו פעמיו לבוא כאומרים נשברו עקביו, על כן לא בא עתה.

פסוק נג
ברוך - הטעם שראה המשורר ברוח הקדש ביאת המשיח, על כן נתן תודות לשם. ויש אומרים: כדרך איוב כי המשכיל יברך השם, אע"פ שהאויב יחרפהו יסבול חרפתו.

וחכם גדול ספרדי אומר: כי הסופר שכתב זה הספר תחלה כתב בסוף הספר ברוך השם שעזרנו לכתבו כולו כדרך הסופרים בדורינו לכתוב באחרונה ברוך נותן ליעף כח.

פרק צ

פסוק א

תפלה למשה איש האלהים - לפי דעתי: שמשה אדונינו חבר זאת התפלה כי היא על לשון רבים ואין דברי דוד ככה. ועוד: שהחל ה' מעון אתה ובתורה מעונה אלהי קדם. אמר רבי משה: כי מעון מגזרת עין מקום מבט עין. והנכון בעיני: שהוא ממעון קדשך והיא התקרה העליונה, כמו: ויהי בשלם סוכו והנה מעונתו כנגד סוכו. והטעם: כי השמים אינה מעונות לנו באמת רק אתה המעון באמת, ודור הולך ודור בא והמעון עומד לא ישתנה.

טעם אתה עם מלת היית – אתה לבדך.

פסוק ב

בטרם - הזכיר השמים שהם למעלה מן האדם ועתה יזכיר הארץ.

ומלת בטרם – ישרת בעבור שנים וכן הוא: ובטרם תחולל ארץ ותבל.

וטעם להזכיר ההרים – בעבור היותם עומדים כאילו הם קדמונים כמו: ומראש הררי קדם.

וטעם יולדו – כי הרוחות יולידום וארץ שהיתה תחת המים בבריאתה.

ותבל - היא היבשה ששם היישוב. ורבי משה אמר: כי אתה אל תקיף לנצח. ולפי דעתי: כי אל - תאר הוא. וככה פירושו: בטרם היות הרים וארץ, ומעולם ועד עולם אתה אל, בעבור שיאמר על בן אדם דכה.

פסוק ג

תשב - אתה אל ולא אדם תקיף, כי תשב אנוש בימי הזקנה עד היותו דכא.

ותאמר שובו בני אדם - אל העפר אשר לקחתם ממנה.

פסוק ד

כי, בעיניך - עם בני אדם ידבר השם ואל תתמה בעבור שובו לשון רבים, ואחר כן בעיניך, כי כן משפט הלשון. זכור ימות עולם בינו, טפכם נשיכם וגרך.

וטעם כיום – אולי חיית אתה בן אדם אלף שנים, ככה יהיו כיום אתמול, כי יעבור שכבר עבר, או כמו אשמורה בלילה. ועל דרך הפשט מה טעם לאמר כיום אתמול היה מספיק

היום והנו כמו אילו חיה אלף שנים, ואשר יורה יושר, פירושי שיאמר: ימי שנותינו בהם שבעים שנה, שלא יגיעו לאלף ולפרש אותו על דור המבול רחוק הוא.

פסוק ה
זרמתם - שב לדבר עם השם, כי השנים תשימם כמו זרם מים עבר אותם, כמו השינה, או הטעם שישנו שנת עולם.

פסוק ו
בבקר יציץ - דור אחר דור וחלף מגזרת חליפות שמלות כדרך: אם הרגם ודרשוהו, תשלח רוחך יבראון.
בבקר - והדור שיציץ וחלף דומה אל הציץ הדל שאין לו כח בו, שבערב ימולל ויבש והנה דימה חיי האדם כמו מבקר עד ערב.

פסוק ז
כי - כאילו אנפת בנו, על כן יכלו ימינו.
ובחמתך נבהלנו - כמו: ויכל בהבל ימיהם ושנותם בבהלה.

פסוק ח
שתה - ובאמת יש לך להתעבר עלינו בעבור עוונינו תענישנו מעט מעט. אמר רבי משה: כי עוונינו עונות עלומינו. והנכון בעיני: שהוא מגזרת תעלומה, על כן: למאור פניך.

פסוק ט
כי - הנה פירוש טעם אשר כלינו באפך, שכלינו שנינו כמו הגה, כמו: והגה מפיו יצא, שהדיבור אין לו מעמד, כי ברגע דבור המדבר ימצא ואחר כן כאילו לא היה.

פסוק י
ימי - אולי יטעון טוען: והלא משה חיה ק"כ שנה ואיך הוא יאמר שבעים שנה? זה לאות כי משורר היה שמו משה, והתשובה ככה נוכל לומר כי נח דניאל ואיוב אינם נודעים והלא יראה בתחלה איש האלהים ובעבור זה הזכיר שאיננו מתעסק בהבלי העולם וככה טעם זה המזמור, משה ידבר על לשון כל דור ודור גם דורו כן היה עד היום, אולי זה עשה זאת התפלה לפני התנבאו שהיה בן שמונים שנה וידיו כבדים.
וטעם בהם – דבר גדול יהיה אם היה במספרם שבעים שנה.
ורהבם - וימי רהבם ימי הכח והחוזק שהם ימי הבחרות, כולם הם עמל ואון.
כי גז - שיכרתו מהרה כמו גזי נזרך וזה טעם חיש ונעופה, והנה נהיה כעוף נודד ממקומו, או ונעופה - לשכון ארץ חשך, ארץ עיפתה, עושה שחר עיפה, או המלה מגזרת עפעף כמו תעופה כבוקר תהיה התעיף עיניך בו ואיננו, וכאילו תעופה היו ימינו.

פסוק יא
מי - אמר רבי משה: כי זה הפסוק קשור עם הבא אחריו והטעם כל איש שהוא יודע עוז אפך וידע למנות ימינו האמת נודע אליו, ונביא הוא כי יש לו לבב חכמה ויפרש כן כמו בנות צלפחד, ומלת הודע כמו הושב כספי ועל זה הדרך: או הודע אליו חטאתו אשר חטא. ולפי דעתי: מי יודע - מי זה שיוכל לדעת עוז אפך?! וכפי היראה ממך ככה עברתך, על דרך בקרובי אקדש כאשר דרשו קדמונינו במלת וסביביו נשערה מאד.

פסוק יב
למנות - כדרך הודיעני ה' קצי, תן לנו לב לדעת למנות ימינו. והטעם: שנדע שמספרם מעט יהיה, ונביא בקרבינו, או בנו לבב חכמה.
והנה נביא – כמו: ומה נביא לאיש.

פסוק יג
שובה - הטעם מחרון אפך, כי למעלה כתוב: כי כלינו באפך.
והנחם - דרך משל לבן אדם שינחם.

פסוק יד
שבענו - אם שבענו חסדך בבקר, אז נגיל כל היום. והטעם: אם תעשה עמנו חסד בבחרותינו שתלמדנו הדרך הישרה - אז נשמח כל ימינו אפילו בזקנה.

פסוק טו
שמחנו כימות עניתנו - בתחלואים ובדאגות.

פסוק טז
יראה - שיראה עזר השם להם, כי הוא חפץ בם.

פסוק יז
ויהי - טעם כוננה עלינו – לתקן סבות ועלילות שלא יהיה טורח להם ועמל בכל מעשיהם.
וטעם כוננהו – שיהיה שלם על דרך: אם ה' לא יבנה בית.

פרק צא

פסוק א
יושב בסתר עליון - יתכן שגם זה המזמור למשה, או לאחד מהמשוררים והוא אומר לעבד השם: שמעני אתה יושב בסתר עליון, שהוא השם.
ומלת בסתר – סמוכה, כמו: בצל שדי יתלונן, כי הטעם כפול כמשפט.

פסוק ב
אומר לה' - בעבור , כמו: ואמר פרעה לבני ישראל וזה פירושו אומר לך בעבור ה' שהוא מחסי ומצודתי והוא אלהי שאבטח בו והטעם דבק, כי הוא כאומר: אני נסיתי זה ואני אהיה לך ערב.

פסוק ג
יקוש - פעול יקושתי לך, או תאר כמו עצום, וסמך דבר אל הוות, שהוא הוה פתאום.

פסוק ד
באברתו - והטעם כנשר יעיר קינו והטעם שימלט מהפח ומהדבר. ויתכן היות הפח החרב, על כן מלת סוחרה וצנה, כמו: סחרו אל ארץ תרגום סביב. והנה הטעם: כי אמונת השם תסובבהו ותצרהו.

פסוק ה
לא, מפחד לילה - מקורות לילה ולא מקורות היום שיעופו כחצים, כאשר יפרש.

פסוק ו
מדבר - כי רוב הדבר בלילה הוא, אם היתה הסבה קור ואם מחום יהיה ביום צהרים.
וקטב - כמו דבר. והטעם כריתה, אהי קטבך שאול.
וטעם ישוד – שישוד הרוחות ובא בשורק, כמו ירון ושמח. ויש אומרים: כי ישוד, מגזרת שדים.

פסוק ז
יפול - הזכיר כי צל השם יסתירהו והוא יראה שיפלו לימינו ושמאלו רבים בבא הדבר, וזה טעם אליך לא יגש.

פסוק ח
רק - טעם שלומת רשעים – כי השם הביא עליהם דבר לשלם להם כפעלם.

פסוק ט
כי - דברי המשורר לעבד ה', כי אתה העבד ה' שהוא מחסי עליון שמת מעונך והוא לעולם למעלה, על כן -

פסוק י
לא תאונה - סבוב, כדרך: אנה לידו.
רעה - הם התחלואים.
באהלך - דרך משל, כמו: ופסח ה' על הפתח.

פסוק יא
כי, לך - בעבורך, כמו: אמרי לי אחי הוא.

פסוק יב
על - כאילו ישאונך על כפים.
וי"ו תגוף – בעבור הרגל, על דרך: כי עם אבני השדה בריתך.

פסוק יג
על - כדרך: וחית השדה השלמה לך אפילו תדרוך עליהם ותרמסם לא ירעו לך.

פסוק יד
כי - אלה דברי השם למלאכים וזאת היא המצוה שצום בעבורך, שאמר להם כי זה עבדי.
בי חשק ואפלטהו אשגבהו - שלא יוכל האויב להרע לו, בעבור שהוא יודע סוד שמי.

פסוק טו
יקראני - ובעת שיקראני בשמי ובבא הצרה על אנשי דורו כפי גזירותי, אני אהיה עם עבדי.
ואחלצהו ואכבדהו - שלא יצטרך לזולתי.

פסוק טז
ארך - מספר ימיו אמלא והפרד כבודו מעל גופו.
אראהו בישועתי - הטעם שיהנה מזיו שכינה וזאת היא ישועת השם באמת, או רמז לימות המשיח.

פרק צב

פסוק א
מזמור שיר ליום השבת - לא הזכיר שם המשורר.
וטעם ליום השבת – שיזמרו בו זה המזמור והעד הבא אחריו -

פסוק ב
טוב להודות - באמונת הלב ולזמר בפה ובגרון.
לשמך עליון - שהוא עליון על כל השמות, או להודות בלשון ולזמר בכינור והעד עלי עשור.

פסוק ג
להגיד - ללמד לאחרים חסדך להודיעם.
ואמונתך בלילות - כדרך: קדמו עיני אשמורות, חצות לילה אקום להודות לך.

פסוק ד
עלי - אלה כלי ניגונים והגיון נועם השיר, או שם כלי הניגון.

פסוק ה
כי - בעבור היות נשמת המשכיל בששת ימי המעשים מתבודדת בעסקי העולם על כן היא מתבודדת בשבת להבין מעשה השם ונפלאותיו, על כן: כי שמחתני ה' בפעלך. על דרך שנות השמטה שישמעו כל התורה למען ילמדו ויראו. והטעם: כי שמחתני בדעתי כל מעשיך שהם ישרים.

פסוק ו
מה - ולא יכולתי לחקרם כי גדלו ממני מחשבותיך,
מאד עמקו - והנה גדלו כמו גבהו שהם למעלה מעלה, והפך זה עמקו והכל כנגד האדם.

פסוק ז
איש - ראיתי כי איש בער לא ידע, מעשיך.
וכסיל – הטעם כפול:

פסוק ח
בפרוח - הם המצליחים בארץ.
וטעם להשמדם – זאת היא אחריתם כמו: יחד כסיל ובער יאבדו כאשר פירשתי, או שהשם ישלם טוב לרשע בעולם הזה על טובה שעשה להאבידו באחריתו, ככתוב בתורת השם.

פסוק ט
ואתה, השם - מרום תחת תואר, או הוא חסר בי"ת והטעם: כי אתה מרומם שיבין הבער סודך.

פסוק י
כי הנה אויביך - פעמים כי שמע המשכיל מה שקרה לרשעים, גם ראה כן בימיו פעמים רבות, כי אויבי השם סופם לאבדון.

פסוק יא
ותרם - אמר: ותרם כנגד ואתה מרום.
וטעם כראם – שקרניו גבוהות מאד:
בלתי בשמן רענן – שמן המור רענן קרן ראשי בלול.

פסוק יב
ותבט, בשורי - תאר כמו וסורי בארץ יכתבו מגזרת שוררי.

וטעם ותבט - שראה בעיניו נקמתו מאויביו הרשעים הנמצאים עמו וככה תשמע אזנו באויביו שאינם נמצאים.
ובעבור שהזכיר בקמים עלי – פירש כי הם מרעים והבי"ת ישרת בעבור אחר כאילו כתוב במרעים.

פסוק יג
צדיק - הגיד כי אויבי השם ואויביו יאבדו ואויבי השם הם אויביו, כדרך הלא משנאיך ה' אשנא, אמר: הפך זה: צדיק כתמר שהוא עומד שנים רבות. ואמר רשעים שהם רבים וצדיק כי הם מעטים, והמשילו בעץ נותן פרי הדר גם יפרה וישגא כעץ החזק בלבנון, והוא הארז והמשיל הרשעים לעשב ולציץ השדה, שאינו עומד כי אם מעט.

פסוק יד
שתולים - ההוה מהצדיקים שתול בבית השם והם הכהנים והמשוררים יראה פרחם בחצרות השם, חוץ בית השם עד שיריחום כל הבאים לעבודת השם ולתפילה.
יפריחו - יוציאו פרח.

פסוק טו
עוד - והזקנים מהם שגבר עליהם היבושת עבודת השם תדשנם, כדרך: ולא נס לחה.

פסוק טז
להגיד - עד שיגידו כל האדם, כי השם ישר ויתן טוב לטובים.
ולא עולתה בו - בהאבידו הרשעים.

פרק צג

פסוק א
ה' מלך גאות לבש - בעבור היות משפט המלכים ללבוש בגדי מלכות אמרו דרך משל, כי השם גאות לבש פועל עבר כמו אהב וכאשר לבש השם העוז התאזר כמתאזר להראות כחו ותהיה מלת עז משרתת עם לבש ועם מלת התאזר.
וטעם אף תכון תבל – כי בגאות השם וכוחו עמדה בתוך הגלגל הגדול, כנקודה בתוך עגולה ולא תמוט.

פסוק ב
נכון - ובעבור שהזכיר הארץ כי היא העומדת בכח השם ועל מוצקה, שהיא הנקודה האמצעית והיא בעצמה נקודת כסא הכבוד, שהיא הקו הסובב, על כן: נכון כסאך מאז

ובעבור שהזכיר כי כסאו עומד, אמר: ומעולם אתה - קדמון ואין ראשית לך, כאילו אמר: מעולם אתה יושב על הכסא.

פסוק ג
נשאו - אחר שהזכיר הארץ והשמים הזכיר הימים והנהרות שהם הולכים תמיד, זה הוא: נשאו נהרות קולם.
דכים - הם המשברים והטעם שוהן כי אחר היותם דכים ינשאו בחפץ הבורא בשלוח מלאכיו שהם הרוחות.

פסוק ד
מקולות מים רבים - יותר מקולות מים רבים שהם אדירים, שהם משברי ים יותר אדיר, השם במרום וזה לאות כי לגלגלים קולות, וכן כתוב ביחזקאל: כקול מים רבים ואלה הקולות לא ישמעו החרשים, כאשר לא יביטו העורים מעשה השם נוראים.

פסוק ה
עדותיך - כדרך השמים מספרים כבוד אל, כי יותר נאמנים הם עדיך, שהם עדות מעדות השמים והארץ והים, על כן הוסיף מאד. והטעם: כי עדות אלה הנוראים הנאמנים ועדותיך יותר.
וטעם לביתך - שהוא כנגד כסא הכבוד מרום מראשון מקום מקדשינו.
לאורך ימים - בעבור כי כסא הכבוד עומד לנצח או תפלת המשורר שיאריך בית השם ימים רבים.

פרק צד

פסוק א
אל נקמות ה' - שנוי כאשר ראינו שאתה תקיף בנקמותיך, עשה כן פעם אחרת.

פסוק ב
הנשא - כנגד גאים.

פסוק ג
עד - שנוי כאשר ראינו זה במקומות שונות או בעתים שונים.

פסוק ד
יביעו ידברו - דבר עתק.
יתאמרו - יתרוממו, כנגד: את ה' האמרת בראש אמיר שהוא הסעיף הגבוה.

פסוק ה
עמך, ידכאו - הפך ותאמרו בלב וידכאו במעשה.
ועמך ונחלתך – הפך רשעים.

פסוק ו
אלמנה - בתורה כתוב: עושה משפט יתום ואלמנה. ואמר: שופט הארץ בתחלת מזמור, זהו הפירוש הנשא שופט הארץ, כי כתוב: כי אתה עושה משפט גר יתום ואלמנה ואלה הם הרשעים.
אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו - על כן אחריו: ויאמרו לא יראה יה ולא יבין, כי חושבים הם כי היוצר עין לא יראה והנוטע אוזן לא ישמע ויבין כדרך שמעו שמוע ואל תבינו.
ירצחו - מהבנין הכבד, כמו: המרצח הזה.

פסוק ז
ויאמרו לא יראה יה - כי אין לו עין ולא יבין כי אין לו אזן, כמו שמעו שמע ואל תבינו.

פסוק ח
בינו - דברי המשורר ובוערים מגזרת בער והם על שנים משקלים.
וטעם בעם – שאין בעם בוערים כמותם.

פסוק ט
הנוטע - פועל, כמו: רוקע הארץ בעבור אות הגרון וזה טעם נכבד, כי אין צורך לעינים ולאזנים כי הוא הנותן כח בעינים לראות ובאזנים לשמוע, הנה המראה והמשמע מאתו הם ואיך לא ידע הכל?! והזכיר האזנים בראשונה, בעבור שהשלים ולא יבין כדרך: ואתן לעשו והזכיר נטיעה עם האזנים, שהם נטועים כשתי נקודות הסדנים בגלגל ועם העין הזכיר יצירה, כי הצורות נוצרות בכל עת בעין.

פסוק י
היוסר - שיסר אנשי המבול ודור הפלגה ואנשי סדום.
הלא יוכיח – אתכם. והטעם: אם אתם רבים כבר יסר רבים כמוכם, כי הוא יודע כל דבריכם כי הוא המלמד לאדם דעת והנה דעת אדם כנגד דעת עליון כאין, ואיך יחשוב האדם כי השם לא יראה ולא יבין והלא הוא המלמד לאדם דעת?! וידוע כי הדעת מאתו הוא, על כן אחריו: ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל, כמו שאמר: הנוטע אוזן.

פסוק יא
ה' - והוא שהדעת מאתו ידע כי כל מחשבות אדם הבל, כי אין כח לו להוציא לאור תעלומה.

פסוק יב
אשרי, תייסרנו - עד שישמור מצותיך.
תלמדנו - כנגד: המלמד אדם דעת.

פסוק יג
להשקיט לו מימי רע - גזרות רעות יוצאות מהשמים, כדרך: עושה שלום ובורא רע והפך זה לרשע, כי השם יאריך לו עד בא יומו עת פקודתו, ובעבור יכרה לשון זכר נכון הוא להיות שחת, מגזרת השחתה. והתי"ו שרש או הוא על דרך: ודעת לנפשך ינעם ולא יבצר ממך מזמה. ויהיה שחת, כמו שוחד והעד יכרה.

פסוק יד
כי, עמו - כנגד עמך ה' ידכאו.
ונחלתו - כנגד ונחלתך. והטעם: שלא יטשם לנצח.

פסוק טו
כי - אל הצדק ישוב משפט, השם בכללים רק בחלקים יש פעמים שאין שם צדק. והנה אתן לך משל, כי כאשר ירד הגשם על הארץ צדק וחסד לכלל כל העולם הצריכים למים, רק למעטים שהם חלקים איננו צדק שיזיק להם הגשם ברוב ענין, וי"ו אחריו שב אל צדק, והטעם אם יענו הרשעים עמך לא סרו מהצדק רק ירדפו אחריו כל ישרי לב, שהם עם ה' באמת.

פסוק טז
מי - המשורר יספר כי היה בצרה גדולה עם הרשעים שיעלוזו לצרתו. והטעם: מי יעמד עמי, או בעבורי.

פסוק יז
לולי - הטעם שלא מצא עזר כי אם מהשם לבדו.
דומה - מקום הכריתות, כמו ודמיתי אמך והוא הקבר.

פסוק יח
אם - חשבתי בלבי ופחדתי, אולי תמוט רגלי, ידעתי כי חסדך ה' יסעדני ולא אמוט.

פסוק יט
ברוב - ברבות מחשבותי בלבי לא אתנחם כי אם בך אין לי תנחום, כי אם תנחומיך והם פועלים ונפשי פעול.

פסוק כ
היחברך - מלה זרה. והטעם: היהיה חבר לך בעל כסא הוות או איש כמו הוות בעבור הרשע, הווה תמיד לחשוב מחשבות רעות, על כן מלת הוות ואני תפלה ופירוש מרמה, איש מרמה שהוא יוצר עמל ואון כמו פועל ובודה מלבו וזה הוא חיקו, וזה טעם עלי חוק. ור' משה אמר: כי יוצר קהלה וכמוהו יוצר גובי והוא הארבה. והנכון בעיני: בעבור שהוא הזכיר שופט הארץ, הנכון הוא שיחובר לך או יאמר עליך כסאך, כמו הוות, ושאתה יוצר עמל עלי חוק בעבור שיראו המשכילים כי הרשעים יגודו.

פסוק כא
יגודו - מגזרת גדוד.
ודם נקי ירשיעו - טעם בהיותו הרוג, שיהרגוהו אלה הרשעים יחשבו המשכילים כי איש מות היה וחייב היה ורשע, על כן הומת זה יאמר המשורר בעדו ובעד כל קהל ישראל.

פסוק כב
ויהי, למשגב - בקום פועלי און עלי וחשבו לשפוך דמי, שהוא דם נקי.

פסוק כג
וישב, אונם - כמו: ועולתה קפצה פיה מן עול מגזרת און, מה שחשבו לעשות לי הביא השם עליהם.
וטעם יצמיתם – פעמים שיש מהם שהצמיתה אותם הרעה שחשבו לעשות לי ויש מהם שיצמיתם השם בדרך אחרת, שלא עלתה על לבם.

פרק צה

פסוק א
לכו נרננה - לכו אלי כמו מלת סורו, דברי המשורר לישראל.

פסוק ב
נקדמה - שנודה לו ותרועתינו תהיה עם זמירות, כי זאת היא התודה והזמירות, כי הוא תקיף.

פסוק ג
כי גדול ומלך על כל - מלאכי שמים, כי מלאכיו הם והם עושי מלאכותו.

פסוק ד
אשר - בעבור שהזכיר צבא השמים, אמר: כי ברשותו תחתיות ארץ, גם ההרים הגבוהים על הארץ.
ותועפות - כח. ויש אומרים: כמו קרנים.

פסוק ה
אשר - הזכיר בפסוק הזה הים והיבשה כי הם כמו כדור אחד בראיות גמורות מחכמת התולדה.

פסוק ו
בואו - בעבור שהזכיר שהוא מלך, על כן אנו חייבין להשתחות לפניו.
נברכה - כמו: ויברך על ברכיו.
וטעם עושינו - כי עשה הים והיבשה והם כללים ומהם עשה הפרטים.

פסוק ז
כי, אלהינו - מרחוק, או אלהינו אמונתו.
וצאן ידו - כנגד ידיו יצרו.
וטעם היום – דבק עם בואו נשתחוה אם בלבבכם לשמוע בקולו השתחוו לו היום, אם בקולו תשמעון וזה הוא קול השם.

פסוק ח
אל תקשו - השתבשו המפרשים.
כיום מסה - והנכון בעיני: על ביאת המרגלים והמריבה היא נתנה ראש.
והמסה – כי שם כתוב: וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי.

פסוק ט
אשר - פירש מי הם המנסים.
וטעם ראו פעלי – שמתו כולם במדבר, ככתוב אחריו.

פסוק י
ארבעים שנה אקוט - כמו ונקוטותם נקטה נפשי בחיי כמו: נעלה כי לא מצאנו נבואה למשה בתוך הארבעים.
וטעם לא ידעו דרכי – כאשר אמר משה: ולא נתן ה' לכם לב לדעת.

פסוק יא
אשר מנוחתי - שתהיה להם מנוחה ונחלה, כדרך: ושמחתים בבית תפלתי.

פרק צו

פסוק א
שירו לה' שיר חדש - פעמים, והטעם תמיד.
כל הארץ - כל יושבי הארץ, וכל הארץ באו מצרימה.

פסוק ב
שירו - שמו הנכבד שהוא שם העצם.
בשרו - אתם עם ה' אלה לאלה.

פסוק ג
ספרו - בעבור שהזכיר בגוים, על כן כל הארץ הוא ארץ ישראל.

פסוק ד
כי - אף על פי שתספרו כבודו ונפלאותיו, הוא יותר גדול ומהולל מאד על כל אלהים - הם המלאכים, כי הוא אלהי האלהים.

פסוק ה
כי, אלילים - שוא ושקר כמו רופאי אליל והוא מגזרת אל, אל יש בו או אל יש הוא והלשון תקצר לדבר, כמו וטוב משניהם את אשר עדן לא היה.
וטעם שמים – מעונות המלאכים שהזכיר והוא השם הנורא על הנשמות, שהם צורות נכבדות והוא עשה הגופות.

פסוק ו
הוד, לפניו - לבדו, לא לפני אלילי העמים.
במקדשו - השמים משמי קדשו, או הארון שנקרא עוז בבית המקדש והוא הנכון. והטעם: כי השמים מעונות הכוכבים ובית המקדש בית זבול לו:

פסוק ז
הבו - שתודו בפה כי הכבוד והעוז לו לבדו הם.

פסוק ח
הבו - טעם כבוד שמו - הוא הארון שהוא נקרא שם, על כן ובואו לחצרותיו.

פסוק ט
השתחוו - בבואם במנחה אל החצר ותהיה השתחוייתכם בחיל ופחד.

פסוק י
אמרו - ידבר עם המביאים המנחה שיאמרו הגוים בשובם, כי השם מלך. והטעם כי השם ישב את האדם על הארץ.
וטעם אף תכון – כי השם מלך צדק הפך פור, התפוררה ארץ ימוטו כל מוסדי ארץ.

פסוק יא
ישמחו - בתת טלם והארץ תתן יבולה והשדה יתן פריו וזהו יעלוז.
וטעם ירעם – העננים העולים מהים או הכל דרך משל, כי כל העולם יהיה בהשקט ובטח בהראות צדק השם בארץ, או על דרך צאת השרים והמנגנים לפני המלך בבואו ממקום רחוק.
וטעם כי בא – השני פירוש הראשון, כמו: אל החצר החיצונה אל העם.

פרק צז

פסוק א
ה' מלך תגל הארץ - הגדולה, הטעם אעפ"י שאיננו נראה בעצמו, צדקו נודע לצדיקים.

פסוק ב
כי צדק ומשפט מכון כסאו - על דרך, כי בצדקה יכון כסא.

פסוק ג
אש - דימה הגזרות היורדות מהשמים לאש, היא השורפת שריחה ימית.

פסוק ד
האירו - הטעם כמנהג הגשם ברדתו וברקיו הם הסבות ולא יבינום, רק המשכילים והרואים במראה העין יחילו.

פסוק ה
הרים - על משפט הגשם.
וטעם הרים – הם המתגאים ואמרו נמסו, אע"פ שהם יבשים הפך התולדת.
וטעם אדון – כי המתגאים אינם אדוני הארץ באמת.

פסוק ו
הגידו - יושבי שמים, כי הם עושים דברי השם.

פסוק ז
יבושו - וטעם השתחוו לו, כדרך: ובאלהיהם עשה ה' שפטים.

פסוק ח
שמעה - יש אומרים: כי כל אלהים הם המלאכים.
וטעם השתחוו לו – להודות על כי בושו כל עובדי פסל.
ותשמח ציון - כי שם הכבוד בהראות משפטיו, אז יתברר - כי אתה עליון על כל אלהים - בשמים ובארץ.

פסוק ט
[ותשמח ציון - כי שם הכבוד בהראות משפטיו, אז יתברר -] כי אתה עליון על כל אלהים - בשמים ובארץ.

פסוק י
אוהבי - הטעם הנה השם שופט, על כן אתם אוהביו שנאו כל איש רע ולא תגורו ממנו, כי השם לבדו הוא שומר חסידיו.

פסוק יא
אור - טעם זרוע - אם זרע מעט יקצור הרבה.
ולישרי לב שמחה - זרועה. אם כן ישמחו הטעם כל השמחה הוא בשם.

פרק צח

פסוק א
מזמור שירו לה' שיר חדש - הושיעה לו ימינו, כמו: ותושע לי זרועי.
וטעם וזרוע קדשו – שהיא נטויה ותגיעה למקום חפצו, אולי זה המזמור על ביאת הגואל.

פסוק ב
הודיע - לשון עבר.
והעד: גלה צדקתו ומה היא הצדקה זאת היא - זכר, כל אפסי ארץ - כנגד מקומות הישוב שהם שבעה גבולות בצפון ואחד בדרום.

פסוק ג
[גלה צדקתו ומה היא הצדקה זאת היא -] זכר, כל אפסי ארץ - כנגד מקומות הישוב שהם שבעה גבולות בצפון ואחד בדרום.

פסוק ד
הריעו - להשמיע הקול. וכן פצחו ורננו.

פסוק ה
זמרו, בכנור - לבדו, ובכנור וקול זמרה.

פסוק ו
בחצוצרות - הוסיף מלת המלך, כי כן משפט היוצאים לקראתו בבואו.

פסוק ז
ירעם - כדרך: וירגזו ההרים, או הטעם כי שלום יהיה בכל הארץ.

פסוק ח
נהרות - הטעם כי בני אדם שהם בספינות הים ובנהרות ובהרים ירונו.

פסוק ט
לפני - הכל ירונו בבואו לשפוט הארץ.

פרק צט

פסוק א
ה' מלך ירגזו עמים - מלת מלך, תשרת אחרת מלך יושב הכרובים.
תנוט הארץ - כמו: תרעש ואין חבר לו.
וטעם ירגזו עמים – הם הרשעים.

פסוק ב
ה' - בעבור שהזכיר יושב הכרובים, הזכיר כי מעונתו בציון.

פסוק ג
יודו - שב אל העמים ושמך שם העצם הנכבד הנגלה על יד משה לישראל, כי בכל הלשונות אין לשם שם כבוד, רק עם ישראל לבדם.

פסוק ד
ועז - עז וכבוד הוא למלך שהוא אוהב משפט.
וטעם אתה לבדך – או מאתך התחלה.
וטעם מישרים – הם משפטי התורה וצדקתיה שנתנה על ידי שלוחיו והם - משה - בכהניו מלת כהן בכל המקרא משרת כהני ה' משרתי אלהינו, וכהנו לי, על כן אם אהרן היה הכהן הראש משה כהן הכהנים, כי הוא שרת שבעת ימי המלואים והזכיר שמואל שהוא ממשפחותם בקריאתו אל השם, וענהו ככתוב: אקרא אל ה' וענהו מיד.

פסוק ו
[וטעם מישרים – הם משפטי התורה וצדקתיה שנתנה על ידי שלוחיו והם -] משה - בכהניו מלת כהן בכל המקרא משרת כהני ה' משרתי אלהינו, וכהנו לי, על כן אם אהרן

היה הכהן הראש משה כהן הכהנים, כי הוא שרת שבעת ימי המלואים והזכיר שמואל שהוא ממשפחותם בקריאתו אל השם, וענהו ככתוב: אקרא אל ה' וענהו מיד.

פסוק ז

בעמוד ענן, אליהם - ישוב אל משה ואהרן ואין שמואל עמהם, כמו וישם דמי מלחמה בשלום, שב אל יואב לבדו ולא עמשא וכמוהו רבים. וטעם לאמר על משה ואהרן שהם שומרי עדותיו, בעבור היותם אמצעיים בין השם ובין ישראל והעדות והחקים שנתן להם השם שמרום לאמרם כן לישראל ולא יוסיפו ולא יגרעו וזה הוא שבחם, כי אין צורך לזכור עליהם ששמרו התורה.

רוממו - בבואכם אל המקדש.

והשתחוו להדום רגליו - לנגד מקום הארון כי מקום הדומו קדוש הוא, או שב אל השם הנכבד ככתוב בסוף המזמור.

משה בעמוד - פירשתיו.

פסוק ח

ה' אלהינו אתה עניתם - משה ואהרן בנפלם על פניהם ודבר הקטרת היית להם, כי בעבורם נשאת לישראל.

ונוקם על עלילותם - בדבר השרופים והבלועים.

פסוק ט

רוממו - בצאתם מן המקדש והשתחוו אל הר קדשו בנראה, רק באמונת הלב הוא לשם הנכבד.

פרק ק

פסוק א

מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ - כמו: ארץ כי תחטא לי, כי הארץ שם מין כולל כל יושביה.

פסוק ב

עבדו - מנהג כל עובד להיותו נעצב, על כן: בשמחה ולא תראו בסתר, רק ברננה.

פסוק ג

דעו - הוא אלהים לבדו ושלו אנחנו עמו והמלה כמו כל קרי וכתיב, על כן: אמר הגאון: כי ולו אנחנו הפך ואני עשיתני ומלת עמו שבה אל דעו.

פסוק ד
בואו - בבואם בשערים תודה, ובחצר תהלה.

פסוק ה
כי - זאת היא התודה והתהלה והברכה שיודו, כי טוב ה' לעולם חסדו.

פרק קא

פסוק א
לדוד מזמור - טעם אשירה שיחבר שיר להגיד החסד והמשפט שהוא עושה לכל עמו, כמו: ויהי דוד עושה משפט.
וטעם: לך ה' אזמרה – שהמשלתני ולמדתני ועזרתני, לעשות משפטיך בארץ.

פסוק ב
אשכילה תמים - תאר לדרך, כמו: ויתן תמים דרכי.
מתי תבא אלי - הטעם: כי הוא ישכיל תמיד בכל רגע להרגיל עצמו ללכת בה, עד שלא ייגע ללכת, וכאילו הדרך תבא אליו מאליה, כדרך הכינור מרוב הרגילות.ורבי משה אמר: מתי תבא אלי כמו: ויבא אלהים אל בלעם שתשרה הרוח הקדש עליו בביתו בהתבודדו מבני אדם, ודיניהם וריבם. ואיזה פירוש שיהיה הוא הנכון, כן פירש לי ואיזה פירוש הוא הנכון ידבר על עת התבודדו והבדלו והנה טעם אתהלך רגילות, כמו: ויתהלך חנוך.

פסוק ג
לא - יספר על המחשבה שהוא במצח.
עשה - כמו: עשות ספרים.
סטים - ע"מ כלים, מגזרת כי תשטה אשתו, לא ידבק בי סטות.

פסוק ד
לבב - איש אשר לבו עקש גם רע, איש רע כי איך יאמר כי לא ידע רע, זהו הכסיל הכתוב עליהם, כי אינם יודעים לעשות רע, שהוא בתולדת האדם מנעוריו.

פסוק ה
מלשני - היו"ד נוסף והוא תאר טעמו כמלשין.
אצמית - כמשפטי המלוכה, או אצמית רכילותו רק מי שהוא רחב לבב, והטעם חכם מאד כמו ורחב לב לא אוכל להצמיתו, כי בחכמתו ישמור נפשו ודבריו. ויש אומרים: אותו לא אוכל לראותו, או לא אוכל שאתו והוא יותר קרוב.

פסוק ו
עיני, לשבת עמדי - בשבתי על כסא המשפט אפילו לא ישרתני ויעמוד לפני בעת המשפט, רק ההולך בדרך תמים.

פסוק ז
לא, רמיה - מרמה הם עושי רצונו ויושבי שלחנו.

פסוק ח
לבקרים - בכל יום כדרך דינו לבקר משפט. ויש אומרים: כי עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי בעצת המלוכה, לא ישב הדיינין. ויש אומרים: כי לא ישב כדרך היושבים ראשונה, כאשר פירשתי.

פרק קב

פסוק א
תפלה לעני - יש אומרים: כי זאת התפלה חברה משכיל נופל ביד אויביו. והנכון שהיא מדרך הנבואה על לשון אנשי הגלות, והעד כי בנה ה' ציון גם תכתב זאת לדור אחרון.
ומלת יעטוף – כמו: העטופים ברעב.
וטעם ישפוך – שישפוך כל מה שיש בלבו.

פסוק ב
ה' - זאת תחלת התפלה וידוע כי כל תפלה ישמע, רק הטעם שיראו בני אדם כי נשמעה תפלתו.

פסוק ג
אל - דרך משל, כי כן האדם בהסתירו פניו לא יראה רק ישמע, על כן הטה אלי אזנך:

פסוק ד
כי - דרך משל, כאילו ימיו הושמו כעשן כדרך כלו כעשן כלו.
ומלת כמוקד – שתים.
ונחרו - כמו וחרה נחשתה כדרך ממרום שלח אש בעצמותי כי רוב כעסו על אויביו חמס גופו, עד שנחרו עצמיו שהם בתולדת קרות.

פסוק ה
הוכה - הטעם כדרך יומם השמש לא יככה, היתה חרפה הצר כשמש שיכה העשב ויבש, כן שב לבו כי סרה ליחת התולדת מהלב אשר בה הדבק הנפש עם הבשר ולא

יוכל לאכול לחם, כי הוא שבע בלא מאכל. והטעם כפול, כי המאכל מחליף שהוא יביא חלקים כנגד מה שיוליך האויב, וזה ידוע בחכמת המזלות.

פסוק ו
מקול - מרוב צעקתי כחש בשרי וזה הוא: דבקה עצמי לבשרי.

פסוק ז
דמיתי לקאת - סמוך ובלא סמוך גם הוא בתי"ו, רק הקו"ף כשאינו סמוך קמוצה.
ככוס - כמו: את הכוס ואת השלך והנה נפשו משתוממת בתוכו, כמו הכוס שהוא דר בחרבות.

פסוק ח
שקדתי - שקדתי על מקום אחד לבדי ואין אחד ממשפחתי עמי.
כצפור - לשון זכר ובתורה נקבה, ככה מלת שה פזורה, רק שה תמים.

פסוק ט
כל - התברר טעם המזמור, כי כל הרעות שקרהו בעבור סבלו חרפת האויב.
ומלת מהוללי – פעולים שהיו בעיניו מהוללים הוא המתהולל שבו לאלה ולשבועה, אם אכזב אהיה כפלני.

פסוק י
כי אפר - דרך משל, כמו: הכפישני באפר. וי"ו ושקוי תחת ה"א, כי אותיות אהו"י מתחלפים.

פסוק יא
מפני - מודה כי גברה יד האויב עליו, בעבור שזעמתו.
כי נשאתני - כדרך: השליך משמים ארץ תפארת ישראל.

פסוק יב
ימי - כאשר השלכתני קצרו ימי והלכו במהרה.
ונטוי - תואר, כמו עצום, שהצל מיד יטה.

פסוק יג
ואתה - הטעם שאתה בלא שנוי, על כן מלת תשב כי כל תנועה שנוי הוא וככה כסאך שהוא בשמים. והטעם: אולי תעמידני רוח טובה מאתך ולא יתמו מהרה.

פסוק יד
אתה - כאשר הזכיר כסאו בשמים הזכיר כסאו בארץ במקום ציון, כדרך מקום מקדשינו כן הבטחתנו שתעמוד ציון לעולם בשכון כבודך שם. ואמר: תקום כנגד תשב כי זה יהיה אחר קומו להלחם עם אויביו.
לחננה - שם הפועל ובא הסגול שהוא פתח קטן תחת גדול, כמו פן אכלך גם שניהם קלים בלי דגש.

פסוק טו
כי - כל רצון עבדיך לראות אבניה וכאילו יחוננו עפרה לנשקו. ורבי משה אמר: כי רצו כמו אז תרצה הארץ ויחוננו לבנותה בבוא מועד כדרך חנונו אותם.

פסוק טז
ויראו, שם ה' - ויראו ימשוך השם עמו. והטעם: שייראו הגוים ומלכיהם את שם כבודך.

פסוק יז
כי - הזכיר טעם ייראו עת שיראה הכבוד בציון.

פסוק יח
פנה - הזכיר כי בנין ציון יהיה בעבור תפלת ישראל בגלות שהם דומים כערער בערבה. והאומר כי ישראל נקראו ערער, בעבור ערו ערו איננו נכון, כי האומרים ערו ערו הם האדומים לבבליים כאשר אפרש במקומו.

פסוק יט
תכתב - זה הפסוק לאות, כי זאת דרך נבואה לאחד המשוררים וטעם ועם נברא כי יהיה נברא בשוב השם שבות ציון.

פסוק כ
כי - כדרך: ראה ראיתי את עני עמי.

פסוק כא
לשמוע - כדרך: וישמע אלהים את נאקתם בעבור אסיר. אמר לפתח ובני תמותה, שהם מוכנים לטבח ולמות, כמו תקומה תרומה.

פסוק כב
לספר - הנה זאת עת הישועה.

פסוק כג
בהקבץ - כדרך: ולעבדו שכם אחד.

פסוק כד
ענה - זה המשורר ידבר על לשון חסידים בגלות - בארץ מרחקים, בבא עת הישועה, שימותו בדרך קודם שיגיעו אל ירושלם וידוע כי עינוי הדרך יקצר ימי האדם.

פסוק כה
אומר - זה יאמר כל אחד מן החסידים הרחוקים הבחורים, כי ידוע כי הגוף שהוא מן העפר, הוא כלי לנשמה העליונה שהיא משמי השמים ובהפרדה מעל הגוף תשוב למקומה, וכן כתוב: והרוח תשוב אל אלהים אשר נתנה וזה טעם אל תעלני.
וטעם בדור דורים – אולי יערה עליו רוח ממרום לעזרהו, עד שלא ימות בחצי ימיו אולי יראה בטוב.

פסוק כו
לפנים - טעם שנותיך - לעולמי עד, רק אין כח בלשון רק לדבר כדרך בני אדם.
וטעם לפנים – כי אתה קדמון לפני הארץ שיסדתה. והטעם שהוא מוצק לשמי השמים בראיות גמורות.
ומעשה ידיך שמים - שהוא הקו הרוחב.
ומעשה ידיך שמים - הוא הרקיע והם עומדים בכללם ואובדים בפרטיהם, על כן אומר: המה יאבדו, כי הפרטים אובדים והכללים שמורים, וזה שיאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה - על הפרטים אמר היוצאים מן הכלל, כי הם משתנים ואובדים רק הכללים שהם החוקים העמידם חק ולא יעבר והארץ לעולם עומדת.

פסוק כז
המה - אמרו חכמי שקול הדעת, כי משפט שמים וחוקותם יסורו והשם יחדש שמים חדשים וארץ חדשה והם צריכים לפרש דברי ירמיהו שכתב אם ימושו החוקים האלה ודברי דוד: ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור. ור' יהודה בן דוד המדקדק הראשון שהיה בארץ מערב אמר: כי הכללים שמורים לעד לעולם והפרטים יאבדו. והנכון: כי זאת הארץ - היא היבשה.

פסוק כח
ואתה - הוא באמת ואין זולתך.
ושנותיך לא יתמו - אין להם תכלית וקץ.

פסוק כט
בני - כדרך וחסד ה' מעולם ועד עולם על יריאיו וצדקתו לבני בנים:

פרק קג

פסוק א
לדוד ברכי נפשי את ה' - היא הנשמה העליונה.
וכל קרבי – יקרא הגוף שהוא הבשר.
ומלת ברכי – משרתת אחרת, וכן הוא: ברכי נפשי את ה' וברכי כל קרבי את שם קדשו, והנה הזכיר שם העצם שהוא הכבוד עם הנפש שהוא הכבוד, כי הנשמה הוא כבוד הגוף, כי אין הגוף נחשב למאומה רק בעבור הנשמה, על כן הזכיר בגלוי שם העצם עם הנפש והשם עם הגוף, כי כן כתוב וכל קרבי שהם מן הגוף את שם קדשו ולא הזכיר עם הקרבים שם העצם בגלוי רק בהעלם.

פסוק ב
ברכי - הזכיר הראשון שהיא חייבת לברכו בעבור כבודו והשני בעבור שהטיב לו כאשר הזכיר: אל תשכחי כל גמוליו שגמלך, או הזכיר פעמים זמן אחר זמן ורגע אחר רגע.

פסוק ג
הסולח - הטעם: כי בעבור עונו היה בן מות והשם הוכיחו בתחלואים ליסרו לשוב להנחם על עונו ויפדהו משחת, וזה מפורש בדברי אליהוא, ויו"ד עוניכי כיו"ד תחלואיכי נוסף דרך צחות.

פסוק ד
הגואל - כמה פעמים היה מוכן למות וחשב בחליו שימות.
וטעם המעטרכי – שנהלו בחליו לאט בחסד וברחמים.

פסוק ה
המשביע - הטעם: כי הרופא הוא השם לבדו והוא המשביע לו על דעת אדם רופא שיאכל כך ולא יאכל כך.
הטעם המשביע – כי משפט החולה לזהם חייתו לחם.
ופירוש עדיך – פיך כמו עדיו לבלום. ולפי דעתי: כאשר הנפש כבוד לגוף כן היא כמו עדי. והנה הטעם המשביע בטוב נפשך, כנגד תשבע נפשי.
וטעם תתחדש כנשר נעוריכי – אמר ר' משה: כי הוא חסר יו"ד כדרך ותעשי הרעות ותוכל. ויש אומרים: כי הנשר כל מה שיגדל ויבוא בימים תגדל עצמתו וכן הוא תתחדשי בה עצמות הנעורים כנשר. ויתכן היות מלת נעורים כמו נשים ובא תתחדש, כדרך: בנות צעדה עלי שור. והזכיר נעורים בחליו, כמו: ישוב לימי עלומיו.

פסוק ו
עשה - זאת היא הברכה שידע באמונת הלב, כי השם עושה צדקות הוא וצדיק בכל דרכיו. וטעם זה, בעבור שהזכיר התחלואים הזכיר השם בצדק ואמונה עמו, והנה הזכיר כי יעשה דין צדק אם יעות האדם דרך ישר והוכח במכאוב, וזה הוא מי שהוא חייב לבוראו וכן ברואים לברואים כמוהם יעשה משפט, על כן: ומשפטים לכל עשוקים.

פסוק ז
יודיע - עתיד תחת עבר, כדרך יעשו עגל בחורב והדרכים הם הנזכרים בפסוק ויעבור ה' על פניו.
לבני ישראל עלילותיו - ביד משה.

פסוק ח
רחום - הזכיר מהשלש עשרה מדות מה שצריך לו על דבר תחלואיו כאשר עשה משה בעת תפלתו, כי לא הזכיר רחום וחנון ולא ה' נוצר חסד לאלפים וכבר פירשתי הטעם במקומו, ודוד הזכיר רחום וחנון ארך אפים ורב חסד. והזכיר נוצר חסד לאלפים וזהו וחסד ה' מעולם ועד עולם על יריאיו. והזכיר נושא עון ופשע וחטאה וזהו לא כחטאינו ולא כעונותינו הרחיק ממנו את פשעינו.
וטעם רחום – שיתכן עלילות לשמור עבדו טרם בוא הרעה עליו.
חנון - להושיעו בצעקו אליו.
וארך אפים - להאריך לו.
ורב חסד - שלא יפסיק חסדו.

פסוק ט
לא, יריב - עם החוטאים ולא יטור לשבים, כי נוטר הוא לאויביו.

פסוק י
לא - שתף דוד עמו אחרים, כי עם הכל יעשה חסד. והנה כעוונותינו, כנגד הסולח לכל עוניכי.

פסוק יא
כי - אין גובה למראה העינים יותר מגובה שמים ומזרח רחוק ממערב כפל הגובה.
והנה טעם חסדו, פירוש רב חסד.

פסוק יב
כרחוק - טעם הרחיק כמה פעמים עשה כן בשובנו אליו.

פסוק יג
כרחם - פירוש רחום וחנון ה'
וטעם על יריאיו – כמו: ורחמתי את אשר ארחם.

פסוק יד
כי, יצרנו - תולדתינו וזה כולל לכל אשר הזכיר, כי הוא נושא עון ופשע וחטאה ותחסר מלת לפניו וכן הוא זכור הוא לפניו.
וטעם כי עפר אנחנו – כי העצמות הם מוסדות הגוף והם קרות ויבשות כמתכונת העפר.

פסוק טו
אנוש - ועוד כי ימי אדם מעטים וידמה זמן הילדות לציץ.

פסוק טז
כי רוח - תעבור בציץ ותיבשנו וכאילו לא היה וככה האדם.
וטעם לא יכירנו – כי המקומות יפרישו בין הפרטים, כי אין גוף בלא מקום ולא יעכב שנים מקומות.

פסוק יז
וחסד - זהו שכר הצדיקים שהוא לנצח והזכיר בתורה לאוהביו שהם במעלה הגבוהה ואחר כן - לשומרי מצותיו - מיראה וככה פירושו פה ליראיו והם שומרי בריתו רק זוכרי פיקודיו, הם האוהבים כי לעולם פיקודיו לפניהם ובלבם לא ישכחו רגע אחד.

פסוק יח
[וחסד - זהו שכר הצדיקים שהוא לנצח והזכיר בתורה לאוהביו שהם במעלה הגבוהה ואחר כן -] לשומרי מצותיו - מיראה וככה פירושו פה ליראיו והם שומרי בריתו רק זוכרי פיקודיו, הם האוהבים כי לעולם פיקודיו לפניהם ובלבם לא ישכחו רגע אחד.

פסוק יט
ה' - הטעם: בעבור שהזכיר שחסד השם על יראיו מעולם ועד עולם בלי הפסק, נתן ראיה לדבריו כי נכון הוא, כי השם בלי שינוי וכסאו נכון בשמים שהם עומדים ומלכותו בכל משלה - בעליונים ובשפלים.

פסוק כ
ברכו - בעבור שהזכיר השמים, הזכיר הדרים בו והם המלאכים שאינם גוף, כי על ידם תבאנה הגזרות מהשמים, כדבר סנחריב. ומשה אמר: וישלח מלאך פניו ויושיעם, ומלאך פניו הושיעם.
גבורי כח - כי אין יכולת בנברא לעמוד מפניהם והמלאך שבא אל יעקב מצווה היה.

וטעם לשמוע בקול דברו – כי אינם כבני אדם שיקוו מהשם שכר בעשותם דברו, רק זה הוא שכרם ותענוגם ותפארתם לשמוע בקול דברו.

פסוק כא

ברכו, צבאיו - הם צבא השמים העליונים.
ומשרתיו – והם השבעה, שהם בשבעה מעונות.

פסוק כב

ברכו - כל מעשיו הם המתכות והצמחים וכל החיים כי הוא המושל בכם ואחר כן השלים כאשר החל ברכי נפשי את ה'.

פרק קד

פסוק א

ברכי נפשי את ה' - בדרך הסברא גם זה המזמור לדוד, כי תחלתו וסופו שוה כראשון ובמזמור הזה יספר מעשה בראשית והחל מהאור, כי הוא ההוה בתחלה ואח"כ השמים והארץ והדשאים והמאורות ודגי הים וחית השדה, האדם והברכה שתברך הנפש סוד הוא שתודה ותאמר לשם, כי הוא גדול מאד על דרך ומרומם על כל ברכה ותהלה.
וטעם הוד והדר לבשת – רוב הודך והדרך ילאו עיני הנשמה החכמה לראות כבודך, כאשר ימנע המלבוש לראות עצם הלובש.

פסוק ב

עוטה - הזכיר כי הנראה ממלבושו הוא האור והוא עוטה אותו כשלמה על דרך כבגד יעטה וזה האור, הוא הנזכר במעשה בראשית הנברא ביום הראשון.
נוטה כיריעה - ביום השני כדרך: וימתחם כאהל לשבת.

פסוק ג

המקרה - כמו: המה קרוהו.
עליותיו - הם העבים והם בכדור הסגריר.
וטעם רכובו – לרוצם.
וטעם המהלך – בעבור הגזרות היורדות בהם וישלחם אל המקומות.
וטעם כנפי רוח – במרוצה.

פסוק ד

עושה, רוחות - הם מלאכיו, כדרך ורוח סערה עושה דברו.
ומשרתיו - האבן השורפת שריחה ממית, והאש היורד מהשמים הברקים.

פסוק ה
יסד - הזכיר הרקיע והעבים הרוח ועתה הזכיר הארץ.
וטעם יסד – כי היא מוצק בשמי השמים ומכונה כפי תולדתה בכח השם, על כן לא תמוט, כי אין לה תנועה כי היא כולה קטנה, כנגד השמים כנקודה בעגולה.

פסוק ו
תהום - עתה הזכיר הים.
תהום - המקום העמוק בים, כי בהראות היבשה היה מקוה המים.
וטעם על הרים יעמדו מים – זה הדבר ידוע ונראה בלב, כי יש מימי הים על הרים גבוהים, גם על חומות שהיו בנויים.
וטעם כלבוש כסיתו – כי התהום הוא עומק הארץ והוא מכוסה במים, כי חצי הארץ היא מגולה וההופך דברי אלהים חיים על מים יעמדו הרים – תהפוכות בלבו.

פסוק ז
מגערתך - יספר גלי הים בבא עליהם רוח סערה, גם הרעם יעשה מעשה גדול בים.

פסוק ח
יעלו הרים - וטעם אל מקום הוא שהזכיר אחריו - גבול - הזכיר בל ישובון – לאות, כי בתחלה היתה הארץ מכוסה במים ובחפץ השם, דחק הרוח אל המים ונראתה היבשה אחר שנברא האור שהיה עיקר, כאשר פרשתי במעשה בראשית.

פסוק ט
[יעלו הרים - וטעם אל מקום הוא שהזכיר אחריו -] גבול - הזכיר בל ישובון – לאות, כי בתחלה היתה הארץ מכוסה במים ובחפץ השם, דחק הרוח אל המים ונראתה היבשה אחר שנברא האור שהיה עיקר, כאשר פרשתי במעשה בראשית.

פסוק י
המשלח - אחר שהזכיר הים וידוע כי האיד יעלה מהים והוא סבת הגשם. וכן כתוב: הקורא למי הים ומימי המטר יהיו המעיינים ומהם הנחלים.

פסוק יא
ישקו - המעיינים והנחלים.
והזכיר פראים - דרך משל במדבר קדש ותחסר מלת בהם ישברו פראים צמאם.

פסוק יב
עליהם - בעבור המעיינים.
ישכון - כל עוף, כי המקום ציה, אין חי בו.

עפאים - יש אומרים: שעיפים. והנכון בעיני: כמו עלים, ועפיה שפיר.
יתנו קול - כמו: ניגון.

פסוק יג
משקה - הגשם שימטירו העבים.
מפרי מעשיך - הם האילנים.

פסוק יד
מצמיח, ועשב - המוכן לעשות ממנו לחם.
וטעם לעבודת האדם – כי כאשר תעבד האדמה תוציא צמח נכבד.

פסוק טו
ויין - הזכיר הלחם והיין, כי שניהם חיי האדם, ובעבור שהזכיר מעשה היין הזכיר מעשה הלחם.
להצהיל - לתקן להאיר.

פסוק טז
ישבעו - לאשר החל דבר הגשם משקה הרים.
ישבעו עצי ה' – הם הנותנים פרי, ישבעו פעם אחרת.
ארזי לבנון - שהם גדולים.

פסוק יז
אשר - הזכיר כי העצים הגבוהים, כמו נוה לעופות.

פסוק יח
הרים - כמו שהם הרים נוה ליעלים, והסלעים כמו מחסה.

פסוק יט
עשה - מפרשים רבים אמרו: כי השם עשה הירח בעבור קביעות מועדי השם ואין זה מטעם המזמור, רק יספר מעשה בראשית. והזכיר השמש והירח ולא הכוכבים, כי אלה שניהם המושלים וטעם להזכירם במקום הזה, כי הם סבת הגשמים כפי תנועתם ומבט המשרתים עליהם וכפי תולדת המזלות שיהיו בהם.
ופירוש עשה ירח למועדים – כי אחר התחברו עם השמש מועדים ידועים בסוף כל חדש יתחדש הירח ולא כן הכוכבים, וכפי תוספת אורו וחסרונו יתחדשו דברים במתכות ובצמחים ובחיים, וכפי נטות השמש בצפון או בדרום, יתחדשו שינויים בכל מקומות היישוב. יש אומרים: כי השם לבדו ידע מבוא השמש וזה איננו נכון, כי ידוע הוא מבואו

בראיות גמורות, רק ספר ללבנה שינויים רבים באורה ותנועותיה ודרך אחד לשמש לזרוח ולשקוע, ועת שקיעתה אז הוא חשך, וזה הוא -

פסוק כ
[ש אומרים: כי השם לבדו ידע מבוא השמש וזה איננו נכון, כי ידוע הוא מבואו בראיות גמורות, רק ספר ללבנה שינויים רבים באורה ותנועותיה ודרך אחד לשמש לזרוח ולשקוע, ועת שקיעתה אז הוא חשך, וזה הוא -] תשת חשך - וי"ו חייתו נוסף.

פסוק כא
הכפירים - הזכיר הגבורה בבהמה.

פסוק כב
תזרח, יאספון - אחר התפרדם וינומו.

פסוק כג
יצא אדם - להפך, כי בלילה הוא ישן.

פסוק כד
מה רבו - כמשמעו רבים, או מגזרת על כל רב ביתו וכולם לאות על חכמתך.
וטעם מלאה הארץ קנינך – כי אין בארץ מקום רק זה, אחר שהזכיר הנבראים בארץ הזכיר הנבראים בים:
וטעם זה – הנה הוא ידוע ונראה גדול בארך.
ורחב ידים - מקומו רחב.

פסוק כו
שם - כי בעלי האניות יספרו לנו על חיות גדולות שראו בתוך הים.
לויתן - שם לכל דג גדול כמותו, או הוא שם לכל מין ידוע ובו שב אל הים, כי כל הדגים מאכל לו והוא איננו מאכל.

פסוק כז
כלם - שב אל חיות הארץ, גם הים בעבור שהזכיר כי הלויתן משחק בו, כי מאכלו מוכן.
אמר: כי כולם ישברו - אל השם או כל אחד, בעבור שהוא צריך או שהוא מנהגו.

פסוק כח
תתן, תפתח ידך - לבדך.

פסוק כט
תסתיר - הטעם כאשר לא תפתח ידך כאילו שכחתם או אינך רואה אותם, או יבהלון.
תוסף - כמו תאמר כדרך רוחו ונשמתו אליו יאסוף.

ואל עפרם ישובון - כי העצמות הם בחיות הארץ ובם.

פסוק ל
תשלח - אנשי המחקר אומרים: כי כל חי אחר מותו יקום. וחכמי התושיה אומרים: כי הכללים שמורים והפרטים אובדים.
וטעם יבראון – אחרים, והמבין בו יבין דרך האמת.

פסוק לא
יהי כבוד ה' - הם הנבראים כי בדברו נעשו.
וטעם ישמח – על עמידת הכללי.

פסוק לב
המביט - הטעם כי הוא תולה ארץ והוא נושאה בכוחו, והזכיר כי לא תמוט לעולם, ואילו היה רוצה היתה רועדת וההרים שרופים.
ויש אומרים: כי טעם ותרעד – כל יושבי הארץ.

פסוק לג
אשירה - חייב אני להודות לשם העושה כל אלה הגבורות בעודי חי.

פסוק לד
יערב - ייטב.
אנכי אשמח בה' - כנגד ישמח ה' במעשיו. והטעם: כי תעמוד נשמתו ותהיה כמו הכלל.

פסוק לה
יתמו - תפלת הנביא בעבור שלא יודו השם ולא יבינו פעולותיו, או הזכיר זה בעבור שאמר: אנכי אשמח בה' ולא כן החטאים, כי יתמו ויאבדו.
עוד אינם - הטעם כפול.
ברכי נפשי את ה' - על אבוד הרשעים וחתם לאמר למשכילים: הללויה.

פרק קה

פסוק א
הודו לה' קראו בשמו - דבר דוד לישראל בנשאם הארון, כי כן כתוב והעד כי עם ישראל ידבר, שאמר זרע אברהם.
וטעם קראו בשמו – להורות דרך השם כמו אברהם, ויקרא שם בשם ה' אל עולם.

פסוק ב
שירו - בפיכם.

זמרו - בכינור.
שיחו - לאחרים.

פסוק ג
התהללו - הטעם: כי אין לשון שנקרא השם הנכבד בו, רק כנגד מעשיו חוץ מישראל, על כן התהללו גם ישמח לב המבקשים זה השם שלא ידעוהו.

פסוק ד
דרשו - ישרת אחר דרשו ה' ודרשו עזו, כמו: ויתן לשבי עזו והוא הארון, והמפרש ועוזו כמו בעוזו איננו נכון. והטעם כמו: לשכנו תדרשו.

פסוק ה
זכרו - בלב.
נפלאותיו - הם מעשה שמים וארץ.
מופתיו - במצרים.
משפטי פיו - בסיני.

פסוק ו
זרע - אתם זרע אברהם. והזכיר אברהם, כי הוא האב הראשון שהחל לקבל מצות השם, גם הזכיר יעקב כי הוא אבינו לבדו ולא ישתתף עמנו אחר, ככתוב: הלא אלהי ישראל אבינו.

פסוק ז
הוא - יש לנו להתהלל כי אלהינו הוא לעולם, הוא עומד, הוא שופט כל הארץ.

פסוק ח
זכר - אמר: זכר כנגד זכרו וזאת הברית הוא ברית בין הבתרים.
וטעם זכר – שלא תשכח.
דבר צוה - כמו גזר כמו: ה' לא צוה.
וטעם לאלף דור – כי שם ישראל לא יכרת, ועוד יירש ארץ כנען לעולם.

פסוק ט
אשר - הנה פירושו אמר ליצחק: והקימותי את השבועה.

פסוק יא
לאמר - לכל אחד.
לך אתן - בדבור.
ולזרעך - במעשה.

פסוק יב
בהיותם - ידבר על האבות כי מספר בניהם היה מעט גרים ותושבים בארץ.

פסוק יג
ויתהלכו - כאברהם במצרים ולארץ פלשתים גם יצחק לפלשתים ויעקב למצרים.

פסוק יד
ויתהלכו - כאברהם במצרים ולארץ פלשתים גם יצחק לפלשתים ויעקב למצרים.

פסוק טו
אל - זאת היא התוכחה וקראם משיחי כמו נסיכי, אולי כן היה אברהם נביא השב אשת האיש, כי נביא הוא וברכת יצחק ליעקב בנבואה כברכת משה.

פסוק טז
ויקרא - כמו צוה הגזרות שגזר הכל הם בקריאה.
על הארץ - ארץ כנען.

פסוק יז
שלח לפניהם - לפני יעקב ובניו שהזכיר למעלה, ולמ"ד לעבד בעבור. ויש אומרים: כי פוטיפר עבד היה.

פסוק יח
ענו - לא הזכיר הפועלים וזה בהיותו בבית הסהר.
נפשו - משל בעבור עצמו ותחסר בי"ת בברזל באה נפשו.

פסוק יט
עד - דרך צחות בשירים עד עת בא דברו. והטעם: שבא דבר החלום כאשר פתר כמו כי יבא דברך.
וטעם אמרת ה' צרפתהו – שהשם שם בפיו פתרון האמת, על כן יצא פתרונו צרוף בלי סיג והנה הה"א והוי"ו במלת צרפתהו שבה אל דבר יוסף, וי"מ כי עת בא דבר יוסף לפני השם, אז אמרתו צרפתהו והיא הגזרה שגזר.

פסוק כ
שלח - ישרת אחר טעם שלח גזר.
מלך - הוא מלך מצרים ויפתחהו מהכבל.

פסוק כא
שמו - וכן אמר: ולאדון לכל ביתו.
והנה הזכיר אדון - נגד לעבד נמכר יוסף.

פסוק כב
לאסור - אחר היותו אסור הגיע למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלא עצת פרעה, כי אם בעצת נפשו.
וזקניו - שזקני פרעה שבו כתלמידים לפניו.
יחכם - כמו: ומעוף השמים יחכמנו, ילמדם חכמה נעלמה מהם.

פסוק כג
ויבא - ודבר יוסף היתה סבה שיבוא ישראל במצרים.

פסוק כד
ויפר - שב אל שלח מלאך והמלה מהבנין הכבד הנוסף.
ויעצימהו - יותר מצריו - הם המצרים.

פסוק כה
הפך, להתנכל - כמו: ויתנכלו אותו, כי בקשו להאביד זכרם.

פסוק כו
שלח משה - שהוא העיקר שאהרן היה לו לפה, כדרך: ומשה ואהרן עשו.

פסוק כז
אותותיו - שב אל השם.

פסוק כח
שלח - אולי ישאל השואל: אם לחשך מקרה איך יהיה שליח אולי יעיר זה השואל משנתו ויראה, כן יהיה דברי אשר יצא מפי אשר שלחתיו.
ויחשיך - ארץ חם הכתוב למעלה.
ולא מרו - שב אל משה ואהרן, או אל אותותיו. והזכיר מכת חשך, כי בעבורה נתן פרעה רשות ללכת לעבוד השם ואחר כן שב להזכיר המכות והחל מהראשונה.

פסוק כט
הפך - לא הזכיר דבר התנינים כי לא היתה מכה.

פסוק ל
שרץ - פועל יוצא כמו ישרצו המים כי מצאנו ארץ לשון זכר, כמו: נעתם ארץ.

פסוק לא
אמר ויבא – מעצמו והזכיר מכת ערוב לפני הכנים, כי קשה היתה.

פסוק לב
נתן - ולא הזכיר הדבר והשחין כי לא בקש פרעה ממשה להסיר המכה.

ואש להבות - כנגד ותהלך אש ארצה ותחסר אות בי"ת, אש בלהבות או יהיה אש סמוך פעם אש ופעם אש להבות, כדרך: חרבות צורים, אף תשיב צור חרבו.

פסוק לג
ויך - הזכיר הנכבד מכל פרי העץ שיוכל אדם לחיות בלא לחם אם יאכלם.

פסוק לד
אמר - גזרה.
והזכיר ילק – אולי הוא הקשה במיני הארבה.

פסוק לה
ויאכל, פרי אדמתם - פרי העץ אשר הותיר הברד.

פסוק לו
ויך - במצרים לבדם, כי נמלטו בכורי ישראל.
ראשית אונים - הבנים הנראים בתחלה.

פסוק לז
ויוציאם - הם היוצאים כי יסתפק לשומע, על כן לא חשב לפרש ישראל והנה שב למלת ישראל גר בארץ חם, ויוציאם.
ואין בשבטיו כושל - עני מוצרך, כמו: והמכשלה הזאת. ויתכן היותו כמשמעו.
וטעם בשבטיו – אע"פ שהם רבים.

פסוק לח
שמח - טעם פחדם, שאמרו: כולנו מתים.

פסוק לט
פרש - ישוב למלת כל בכור, בעבור שהזכיר על האש להאיר לילה, לאות כי למסך יומם.

פסוק מ
שאל - ישראל.
ויבא - השם שליו להם.
ולחם שמים - הוא המן.

פסוק מא
פתח, מים - ישרת פעם שנית, כמו: והנבואה עודד הנביא וכן הוא הלכו בציות לשון רבים, מן ציה מי נהר.

פסוק מב
כי - הזכיר הטובות שעשה עם ישראל שהוציאם בכסף ובזהב וכלכלם במדבר, עד שבאו אל הארץ וכל זה בעבור בריתו שהחל, כאשר החל זכר לעולם בריתו והזכיר אברהם לבדו, כי עמו היתה באמת.

פסוק מג
ויוציא - הטעם בעבור היות מצרים מתאבלים על בכוריהם.

פסוק מד
ויתן - כי השם קיים בריתו על עדת לאומים.
ואמר: ועמל לאומים – בתים זיתים כרמים.

פסוק מה
בעבור - כי כן כתוב לאברהם על זרעו: והייתי להם לאלהים ובעבור אלה הטובות שעשה השם עם אבותיכם הללו - אתם הבנים.

פרק קו

פסוק א
הללויה, מי ימלל - לא הזכיר שם המשורר והוא אומר למשכילים הללו את השם והודוהו על כמה חסדים שעשה עם אבותינו.

פסוק ב
מי - הטעם הודו לשם – אף על פי שאין יכולת באדם להלל גבורותיו ולהשמיע כל תהלתו רק קצתה.

פסוק ג
אשרי - הטעם: כי שומרי משפט הם ממללים קצה גבורתו.
והזכיר גבורות השם – בעבור גבורותיו בים סוף.
וטעם להזכיר משפט – בעבור עונות ישראל והשם שפטם כמעשיהם.

פסוק ד
זכרני - זה המשורר יתפלל אל השם, אולי יראה את הישועה כאשר תרצה עמך ותבא את ישועתך.

פסוק ה
לראות בטובת בחיריך - כאשר יראו הם.

פסוק ו
חטאנו - והנה תחלת תשובת זה המזמור, שהוא מודה חטאתו וחטאת עמו, על כן:
חטאנו עם אבותינו כדרך והתודו את עונם.
והרשענו - כנגד פשעינו.
ופעול העוינו – חסר דרכנו או נפשנו והרשענו כן, אולי הוא פועל עומד.

פסוק ז
אבותינו, לא השכילו נפלאותיך - האותות והמופתים שעשית במצרים.
רוב חסדיך - עם ישראל במכת ערוב ודבר וברד וחשך ומכת בכורים.
וימרו על ים - שאמרו: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים, או מאנו לעבור הים.

פסוק ח
ויושיעם - כי שמו נקרא עליהם אלהי העברים.

פסוק ט
ויגער - דימה רוח קדים לגערה.
בתהומות - מקומות שפלים.
כמדבר - אשר אין שם מים, כי היו להם חומה.

פסוק י
ויושיעם, שונא - הוא פרעה.

פסוק יא
ויכסו, צריהם - פרעה וחילו, וכן כתוב: ונער פרעה וחילו.

פסוק יב
ויאמינו - בה'.
ישירו - אז ישיר משה.

פסוק יג
מהרו - טעם לא חכו כי עצת השם היתה טובה להם, שלא יאכלו בשר תאוה.

פסוק יד
ויתאוו, וינסו אל - בעבור היותם בארץ שממה, מאין יבוא הבשר.

פסוק טו
ויתן, רזון - מות המתאוים.

פסוק טז
ויקנאו - זה שאמרו למשה: כי תשתרר עלינו.

לאהרן - בעבור הלוים: בקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו, על כן קראו: קדוש ה'.

פסוק יז
תפתח - על דרך זמן עומד.
עדת אבירם - הם ונשיהם וטפם והאדם אשר לקרח.

פסוק יח
ותבער קרח ועדתו - והקשה מכל אלה.

פסוק יט
יעשו - טעם בחורב - במקום ששמעו קול השם.

פסוק כ
וימירו כבודם - כינוי לכבוד השם, כדרך כי נאץ נאצת, והכינוי כנגד דוד המלך דרך מוסר ולא אמר לו: כי נאץ נאצת השם ילעגו למו.
וטעם אוכל עשב – דרך בזיון וקלון.

פסוק כא
שכחו מושיעם - בים סוף, כי הזמן היה קרוב לצאתם ממצרים על כן - נפלאות בארץ חם.

פסוק כב
[שכחו מושיעם - בים סוף, כי הזמן היה קרוב לצאתם ממצרים על כן] - נפלאות בארץ חם.

פסוק כג
ויאמר - זה הוא: הרף ממני.

פסוק כד
וימאסו - בנסעם מחורב ונאמר להם: עלה רש והם לא האמינו.

פסוק כה
וירגנו - כמעשה נרגן.

פסוק כו
וישא - שבועה, כדרך בני אדם, שישא ידו אל השמים.

פסוק כז
ולהפיל - אם היו כמוהם מורדים, ככתוב בברית השני שכרת משה עם בנ"י.

פסוק כח
ויצמדו - מגזרת צמיד בעבור הנשים.
זבחי מתים - לזבחי אלהיהם.

פסוק כט
ויכעיסו ותפרץ - שמת חצי שבט שמעון, והעד במספרו ונשיאו, כי הנשים במקום אחר באו.

פסוק ל
ויעמד, ויפלל - עשה דין, כמו עון פלילי.

פסוק לא
ותחשב - טעם לצדקה: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם.

פסוק לב
ויקציפו - מי מריבת קדש.
וירע למשה - כאשר אמר: גם בי התאנף.

פסוק לג
כי המרו את רוחו - שב אל השם, כמו והמה מרו ועצבו את רוח קדשו.
וטעם ויבטא – על השם שגזר על משה שלא יכנס לארץ ושגגה היתה ממשה בעבור כעסו, כאשר פירשתי במקומו. ויתכן היות רוחו רוח משה והוא בטא שאמר לישראל מורים ושכח לדבר והכה והיה ראוי שלא יצא הדבר מפיו, עד שישלים מצות השם.

פסוק לד
לא, אשר אמר ה' להם - להשמידם.

פסוק לה
ויתערבו - עד למדו אותם והוא הזהירם.

פסוק לו
ויעבדו - קראם עצבים דרך קלון.

פסוק לז
ויזבחו לשדים - כמו מחשבתם כמו: חנניה הנביא.
ויש אומרים: לשדים - שישודו הדעת, כמו: ישוד צהרים.

פסוק לח
וישפכו - מרוב אהבתם לעצבי כנען, שדם בניהם ובנותיהם שפכו להם.

פסוק לט
ויטמאו - כי קדושים היו.

פסוק מ
ויחר ויתעב - כי הם זנו.

פסוק מא
ויתנם - בימי השופטים.

פסוק מב
וילחצום, ויכנעו - הטעם כפול, או ויכנעו על דרך או אז יכנע על כן אחריו - [פעמים, והמה ימרו - אחר שנכנעו והוא הצילם.]

פסוק מג
פעמים, והמה ימרו - אחר שנכנעו והוא הצילם.
וימוכו - כמו: ומך אחיך, בעבור המ"ם.

פסוק מד
וירא, את רנתם - צעקתם, כמו: ותעבור הרנה.

פסוק מה
ויזכור - ברית אברהם. והנכון בעיני: ברית סיני, כי שם כתוב: וזכרתי להם ברית ראשונים והם היוצאים ממצרים וכן כתוב: אשר הוצאתי אותם וקראם ראשונים, כי הם אבותינו הראשונים שקבלו התורה בהר סיני, כי כבר הזכיר בפרשה ברית שלשת האבות.
וינחם - דרך משל.

פסוק מו
ויתן - זה פירוש ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות הטעם בארץ לא להם.

פסוק מז
הושיענו - אמר אחד מחכמי מצרים: כי זה המשורר היה בימי השופטים לפני מלך מלך לבני ישראל על כן הוא אומר וקבצנו מן הגוים. וחכם אחד אמר: כי זה המשורר היה בבבל. והנכון בעיני: כי זה המשורר דבר ברוח הקדש והוא מדבר על לשון בני גלותינו, הושיענו כאשר דבר ישעיהו על לשון המשכילים, למה תתענו ה' מדרכיך.

פסוק מח
ברוך - דברי המשורר בנבואה, כי תפלת הושיענו שמע השם וברכו על ישועת ישראל, אז יקרא השם אלהי ישראל. והנכון בעיני: שהוא דבק עם להשתבח, אז נאמר כולנו ברוך מן העולם ועד עולם הוא ברוך.

ומלת אמן – מגזרת אמונה, וחתם במזמור כאשר החל והוא מלת הללויה.

פרק קז

פסוק א
הודו לה' - יאמרו גאולי ה' - אמרו חכמים ז"ל: ארבעה צריכין להודות והם הנזכרים במזמור ומלת הודו לה' יאמרו אותו הגאולים, על כן אחריו יאמרו: מיד צר, כמו: צר ומצוק בצר לי.

פסוק ב
יאמרו גאולי ה' - אמרו חכמים ז"ל: ארבעה צריכין להודות והם הנזכרים במזמור ומלת הודו לה' יאמרו אותו הגאולים, על כן אחריו יאמרו: מיד צר, כמו: צר ומצוק בצר לי.

פסוק ג
ומארצות - הזכיר מזרח ומערב כי כן היישוב מן הקצה אל הקצה.
והזכיר מצפון – כי שם כל היישוב ולא הזכיר דרום בעבור חום השמש אין שם יישוב בראיות גמורות.
וטעם ומים - יורדי הים, כי היורד כתוב מהארבעה הנזכרים וכן הוא מזכיר יורדי הים ואחר כן כתוב: יודו לה' חסדו. ויש אומרים: פעול.
יאמרו גאולי ה' - הוא אשר גאלם מיד צר.
והודו לה' – דברי המשורר לארבעה הנזכרים.

פסוק ד
תעו דרך - דבק עם תעו והם גאולי השם יספר אשר קרה להם.
ישימון - פירשתיו.

פסוק ה
רעבים - בכלות צדה עשו, כאשר קרה הגר, ותלך ותתע ויכלו המים.
תתעטף - כמו: העטופים ברעב.

פסוק ו
ויצעקו - אמר: יצילם, כמו: להציל לו מרעתו:

פסוק ז
וידריכם - הפך תעו.
אל עיר מושב - כנגד העליון הכתוב למעלה, עיר מושב לא מצאו.

פסוק ח
יודו - מלת יודו בעבור שנית וכן הוא ויודו נפלאותיו.

פסוק ט
כי השביע - על המים ארץ לא שבעה מים וזה הוא חסד השם, ועתה שב להזכיר השבויים.

פסוק י
יושבי - כי רובם בבית הבור וברזל, כמו: ענו בכבל רגלו ברזל.

פסוק יא
כי - הנה הראה כי רובי השבויים לייסרם בעבור עונותיהם.
ומלת המרו – או מרו קרובה בטעם.
וככה נאצו – מהקל או נאץ ניאץ הכבד
ואמרי - אליהם פיקודי הלב, שהשם נטעם בלב כל מדבר.

פסוק יב
ויכנע בעמל - שאדוניהם יעבדו בהם בפרך ואין עוזר לפדותם.

פסוק יג
ויצעקו - הזכיר יושיעם, בעבור היותם ביד שונאיהם כמו: ויושע ה'.

פסוק יד
יוציאם מחשך - הכתוב למעלה.
ינתק - כנגד אסירי עני וברזל.

פסוק טו
יודו - טעם לבני אדם שילמדו.

פסוק טז
כי - תכן עלילות שברחו ממדינה דלתיה נחושת כאילו נשברו, ועתה יזכיר החולים.

פסוק יז
אוילים - גם הזכיר כי החולי בעבור פשע ותוכחות על עון, וכן בדברי אליהוא.
וטעם אוילים – אפילו הם חכמים הם נחשבו אוילים בעבור פשעם.
ומלת מדרך - מושכת עצמה ואחרת עמה וככה הוא ומדרך עונותיהם יתענו.

פסוק יח
כל, שערי מות - הקבר, כי בהסגר שעריו לא יראו אור.

פסוק יט
ויזעקו - הזכיר זה המשורר, כי אשר תעו במדבר לא יועילם יודעי הדרכים ולא המנחשים, רק בצעקת השם הוא לבדו יכול להצילם. וכן האסורים לא יוכלו כל אנשי העולם עד עת שגזר השם. וככה החולים לא יוכלו כל הרופאים להועילם, רק השם לבדו. וכן המלחים וחובלי הים וכל חכמתם תתבלע.

פסוק כ
ישלח דברו - שיגזור ומיד יתרפא לא על ידי משקה ומעשה בן אדם, וימלט אותם משחיתותם, מגזרת השחתה, או מן כרה שחת, כנגד שערי שאול.

פסוק כא
יודו - גם אלה חייבים להודות.

פסוק כב
ויזבחו - וחייבים לזבוח כי התועה והשבוי הוא בריא בגופו והחולה קרוב ממת, ועתה יזכיר הכת הרביעית.

פסוק כג
יורדי - כל הולך אל הים יורד הוא.

פסוק כד
המה - כי רגע אחד יחריד הים ומיד ישביחנו כרצונו.

פסוק כה
וי"ו גליו. שב אל הים יורדי הים.

פסוק כו
יעלו - הגלים, או יורדי הים.

פסוק כז
יחוגו - כי מזעף הים אין בהם כח לעמוד בספינה או לשבת.
תתבלע - תתכסה לא תראה, כאילו לא היתה להם חכמה במלאכת המים.

פסוק כח
ויצעק - אמר: יוציאם, כי הם בים וזאת כל שאלתם. אמר רבי יהודה בן בלעם: היה ראוי להיות תחת יקם ישב. והנכון בעיני: כי בתחלה אמר ויעמד רוח סערה ועתה יקם סערה בלא רוח, אז תהיה לדממה.
ויחשו גליהם - גלי הים הפך תרומם גליו ובעבור כי הגלים ישאו קול, על כן דרך משל לדממה ויחשו.

פסוק ל
וישמחו - יורדי הים.
כי ישתוקו - הגלים.
אל מחוז - כמו גבול וכמוהו: לא חזו ימיו, פירושו: לא גבלו ימיו. והטעם: לא ישיגו לדעת סוף ימיו.

פסוק לא
יודו, חסדו - שהצילם.
ונפלאותיו – במצולה.

פסוק לב
וירוממוהו - הוסיף להזכיר בעבור שרוב בני אדם לא ראו הים.

פסוק לג
ישם - שב המשורר להזכיר גבורת השם כאילו עושה דבר והפך הדבר כפי חכמתו, והשלים להזכיר הים ושב להזכיר הנהרות ההולכים אליו.
וטעם למדבר – ארץ ציה.
ומוצאי מים - הם המעיינים.

פסוק לד
ארץ - שהיתה סמוכה אל הנהר ואל המעיינות שבה.
למלחה – שלא תזרע ולא תצמיח. הזכיר הסבה שיעשה השם כי לא לחנם הוא עוש, כי מרעת יושבי בה.

פסוק לה
ישם - והפך הדבר ישם מדבר לאגם מים.

פסוק לו
ויושב, רעבים - שכלכלם בארץ ציה.

פסוק לז
ויזרעו פרי תבואה - הפך ארץ פרי למלחה.

פסוק לח
ויברכם - אחר היותם רעבים.

פסוק לט
וימעטו - עד עתה הזכיר שיחרים מדינות ויושיב שממות ועתה יספר כי הוא מוריש ומעשיר, ומצאנו בלשון הקדש שיזכירו הפעלים ולא יזכירו העצם, כי אם באחרונה כמו

אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, ומי הוא זה? זה כוכב שדרך מיעקב ויותר מבואר: הביטו אליו ונהרו ופסוק אחר פירש סמיכת וי"ו אליו והוא זה עני קרא וככה זה וימעטו ומי הם הם הנדיבים הנזכרים אחר כן בפסוק השני, והנה הפך ויברכם וימעטו.
מעוצר - רחם, כדרך כי עצר עצר ה' הפך וירבו ורעה הפך ויברכם, והנה רעה תחלואים בגוף ויגון בלב, גם וי"ו ויגון מושך אחרונית, כמו אודם פטדה וברקת, מעוצר ומרעה ומיגון.

פסוק מ

שופך, נדיבים - הם הנכבדים, כמו: להושיבי עם נדיבים וכסא כבוד, על כן בוז הפך כבודם.
ויתעם - שיסכל דעתם.

פסוק מא

וישגב - הנה האביון במשגב.
וישם כצאן - הפועל הוא האביון, כמו ישימו בנים.

פסוק מב

יראו - בעבור כי רובי האדם ידינם השם כמעשיהם בעולם הזה, על כן ישמחו הישרים כי בעבור היותם ישרים הם בשמחה ולא ידאגו או יפחדו שתבא עליהם צרה כזאת שבאה על הנדיבים ויקוו טובה שתבא אליהם כשאר האביונים.
וטעם כל עולה – כל אנשי עולה יקפצו פיהם כי אין להם תשובה בראותם זה.

פסוק מג

מי, וישמר אלה - שישים בלבו אלה הדברים כדרך: שמר תם וראה ישר.
ויתבוננו - הנבונים חסדי ה', כמו: והתבונן נפלאות אל. ור' משה אמר: כי חסדי השם יהיו מתבוננים.

פרק קח

פסוק ב

[שיר מזמור לדוד -] נכון לבי - שאשיר.
אף כבודי - נכון, כדרך שמח לבי ויגל כבודי. ורבי משה אמר: אף כבודי תזמר.

פסוק ג

עורה - דרך משל שיעיר הנבל מאליו בעת שיאיר השחר. ורבי משה אמר: כי אעירה פועל יוצא, כמו וירעני.

וטעם עורה הנבל – כי אני אעירך בשחר.

פסוק ד
אודך - אמר: אזמרך בשחר במסתרים, גם אזמרך ביום בגלוי:

פסוק ה
כי מעל - יותר.
וטעם ועד שחקים – שאין העין רואה גבוהים מהם.

פסוק ו
רומה - הטעם אזמרך בלאומים וזאת היא זמירתי שאודיע כי גדול מעל שמים חסדך ואתה אלהים הראה שאתה רם על השמים בהושיעך אותי, על כן אחריו למען. שאר המזמור פירשתיו במזמור: על שושן עדות והוא במזמור ששים.

פרק קט

פסוק א
למנצח, אלהי תהלתי - טעם אל תחרש - כנגד הבא אחריו -

פסוק ב
כי, ופי מרמה - ופי איש מרמה, כמו: אל תהי מרי והפה פעול למלת פתחו, כאילו כתוב כי רשע ואיש מרמה פתחו פיהם עלי.

פסוק ג
ודברי - חסר בי"ת ובדברי כמו כי ששת ימים, או דרך משל כי הדברים סבבוהו.
וילחמוני - וילחמו עמי חנם, כמו לא יגורך רע לא יגור עמך רע.

פסוק ד
תחת - יו"ד אהבתי סימן הפועל.
ואני תפלה - איש תפלה. והטעם: שהייתי מתפלל לשם בעדם, כדרך: ואני בחלותם לבושי שק.

פסוק ה
וישימו - יו"ד אהבתי פעול, שהיה ראוי שיאהבוני.

פסוק ו
הפקד, רשע - אחר שתגבר ימינו עליו, ושטן כנגד ישטנוני והוא אדם כדרך ויקם ה' שטן לשלמה, גם ויעמד והוא אחד מיועצי.

פסוק ז
בהשפטו - עמי, כי הוא עשה לי עול וחמס.
ותפלתו – שאמות הפך תפלתי בעדו, על כן לחטאה.

פסוק ח
יהיו - אמר יהושע: כי פקודתו הוא אשתו. ולפי דעתי: כי הוא ופקודת כל האדם. והטעם: שתהיה מיתתו בידי אדם. ויש אומרים: כי פקודתו הוא נפשו, שהוא כמו פקדון:

פסוק ט
יהיו, יתומים - קטנים.
אלמנה - בימי נעוריה, כי ימיו יהיו מעטים.

פסוק י
ונוע - כדרך: והמה יניעון לאכול.
ושאלו - פועל כבד, כמו: שאל ישאלו באבל.
ודרשו - כמו ושאלו שיבקשו לחם.
וטעם מחרבותיהם – שבחרבות ידורו.

פסוק יא
ינקש - הנשה יהי עליו בימיו, כן יאחזוהו ימי עני.

פסוק יב
אל - כאשר הזכיר יען אשר לא זכר עשות חסד.

פסוק יג
יהי - בנו כמו ולא אחריתו.
ימח - שם האב והבן על כן שמם.

פסוק יד
יזכר - כטעם: פוקד עון אבות על בנים, כאשר פירשתי במקומו.

פסוק טו
יהיו - העון והחטאת נזכרים לפני השם, ושימח מארץ זכרם.

פסוק טז
יען - בהיות לאל ידו, וירדוף עני ואביון ונכאה לבב כמוני.

פסוק יז
ויאהב - הוא היה סבה שיקללהו דוד, שהיה איש האלהים.

פסוק יח
וילבש - התנבא כי הקללה תבואתהו,
כמדו - מלבושו.
והטעם מדו - והזכיר בתוכו.

פסוק יט
תהי, ולמזח - כמו חגורה ומזיח אפיקים רפה.

פסוק כ
זאת פעולת - כמו תגמול פעולת שכיר.
שוטני – כנגד ישטנוני.
והדוברים רע – כנגד ודברי שנאה.

פסוק כא
ואתה - אחר שקלל רשעים וכל שוטנים שב להתחנן לשם שלא יאבד עם אלה שהם מחרפים אותו, כי אין לו כח לעמוד מפניהם.

פסוק כב
כי, חלל בקרבי - פועל עבר מגזרת חלל, על כן הלמ"ד פתוחה. ויש אומרים: מגזרת חלול לוחין.

פסוק כג
כצל - הטעם קלות ימיו.
ננערתי כארבה - שאין לו קץ.

פסוק כד
ברכי - אין בי כח ללכת כי יענה נפשו אולי ינצל מידם, שלא יראה בבשרו לחלוח.

פסוק כה
ואני - כאשר יראוני אויבי ואני רזה, הייתי חרפה להם.

פסוק כו
עזרני - טעם כחסדך – עמי פעמים רבות.

פסוק כז
וידעו - כי כבר הזכיר עני ואביון ואתה ה' עשיתה זאת הישועה, ולא אני.

פסוק כח
יקללו - לא אחוש מקללתם כי אתה תברכני, קמו עלי ויבושו.

פסוק כט
ילבשו - כל שוטני מהיום. והטעם: אחרים מלבד אלה, כי כבר הזכיר על אלה ויבושו.

פסוק ל
אודה - שאודה בפי זה החסד שעשה השם עמי, עד שידעו הרבים.

פסוק לא
כי - השם יעמוד לימין אביון להושיעו מהחפצים להיותם שוטני נפשו.

פרק קי

פסוק א
לדוד מזמור נאם ה' לאדני - נכון לפרש זה המזמור על אברהם: על דברתי מלכי צדק, רק יקשה עלינו ציון שהיתה עיר דוד ונוכל לתקנו בדרך רחוקה מעט. והנכון בעיני: כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד, כמו מזמור יענך ה' ביום צרה ה' בעזך ישמח מלך, גם לשלמה אלהים משפטיך למלך תן, וחובר זה המזמור כאשר נשבעו אנשי דוד לאמר: לא תצא עמנו במלחמה וזאת תחלת דברי המשורר נאם ה' לאדני שהוא דוד.
שב לימיני - והטעם שב – בביתי ועבוד אותי.
וטעם לימיני – כי הימין עושה חיל והנה הטעם לא תצא עמנו למלחמה כי ימין השם תלחם בעבורך והוא ישית אויביך הדום רגליך שיובאו לפניך שתרמסם.

פסוק ב
מטה - כי העוז והכח יצא מציון ששם הכבוד, להשחית כל אויב שיבוא אליך אל ציון, או טעמו כדרך יזכור כל מנחותיך בציון ששם הארון.

פסוק ג
עמך - יתנדבו בהלחם בעבורך. אמר רבי משה: בקיעת השחר ושם הרחם כנוי, כדרך אז יבקע כשחר והוא ישבח דוד ודימה הליחה שהיא בגוף, כטל. והטעם: כי לא נס לחה במלחמות רבות שנלחם ויהיה כן מבקיעת השחר לך נשאר לח ילדותיך. ואחרים אמרו: מהמקום השפל השחור לך מנת ילדותיך. ופירוש טל כמו יוטל את הגורל. ורבי ישועה אמר: כי מרחם אמך היית מוכן להיות מלך. והנכון בעיני: כי נדבות דרך קצרה כגשם נדבות והטעם אם הוצרכת לעשות מלחמה עמך יבואו אליך ביום כגשם נדבות ותראם בהדרי קדש מרחם משחר מעת עלות השחר יבוא כטל שהרגלת לראות בילדותיך כאשר היית רועה בצאן:

פסוק ד
נשבע, אתה כהן - כל כהן משרת וכן ובני דוד כהנים היו. והטעם: לעבוד את השם והנה הטעם שישראל ילחמו ואתה תקח המעשר כאשר לקח מלכי צדק מאברהם. ויו"ד דברתי - נוסף ופירוש על דברם על מנהג כמו דוברות בים, או תחסר אות כ"ף אתה כהן לעולם על דברת כמו על דבר, שאתה כמלכי צדק ועליו כתוב: והוא כהן לאל עליון והנה תהיה מלת אתה בעבור אחרת. ורבי משה אמר: בעבור שאתה מלך צדק כמו: ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. הטעם: רב לך להלחם כי השם עוזר ימינך ומחץ ביום אפו מלכים על ידיך.

פסוק ו
ידין - תחסר מלת אשר כמו עם לבבכם שלם וכן הוא: ידין בגוים - אשר הוא מלא גויות, שיש לו צבא רב הוא יעשה דין בגוים.
על ארץ רבה - שאיננה נקראת אי והיא ארץ ישראל ומדי ופרס. ורבי משה אמר: כי הטעם רבת בני עמון.

פסוק ז
מנחל - הטעם כל כך היו האויבים מפחדים ממנו, כי בלכתם בדרכים היה שותה מנחליהם ואין לאל ידם למונעו, על כן היה מרים ראש. ויש אומרים: כי מרוב צבאותיו היה צריך ללכת דרך ששם נחל, כי לא יספיקו לו מעיינים או הטעם שיובא אליו בדרכים המים מן הנוזלים בלי פחד, כדרך מי ישקני מים ואל תתמה על ישתה גם ירים, כי הנה מחץ לשון עבר והנה הוא על דרך המדבר על זמן עומד, וכמוהו רבים.

פרק קיא

פסוק א
הללויה אודה ה' - הללויה דברי המשורר הללו יה כמוני, כי אני אודה השם בכל לב.
בסוד ישרים - בסתר.
ועדה - בגלוי וזה הוא שאודה לאמר.

פסוק ב
גדולים מעשי ה' דרושים - מבוארים. אמר ר' מרינוס: כי חפציהם על משקל זקניהם. והטעם: שימצא בהם הדורש כל חפציו שידרוש כמו וכל חפצים לא ישוו בה.

פסוק ג
הוד - אע"פ שמעשיו גדולים דרושים הם לדורשיהם ומבוארים, כי פועל השם נראה לעין, על כן הוד והדר.
וטעם וצדקתו – שכל פעלו צדק.

פסוק ד
זכר - הטעם בכל דור יעשה זכר לנפלאותיו שעשה במצרים, שהוא חנון ורחום לחון הצועקים אליו, כמו: ושמעתי כי חנון אני:

פסוק ה
טרף - דבר וינצלו את מצרים, כמו: הטריפני, טעם יזכור לעולם בריתו הוא ברית בין הבתרים ושם כתיב: ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

פסוק ו
כח - הטעם שהשם עושה חסד ומשפט וצדקה וזה הוא שהגיד לעמו ללכת אחריו לתת להם כדרך כי לא באתם עד עתה וכתוב: כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען, ושם כתוב: את משפטי תעשו והנה פירש כח מעשיו.

פסוק ז
כל פיקודיו - הם התורות והמצות הנטועות בלב כל האדם, על כן אמר: עמהם נאמנים.

פסוק ח
סמוכים - השם סומכם לעד, על כן יעמדו והוא עשה באמת ובדרך ישר.

פסוק ט
פדות - טעם פדות לעולם ישלח פדות לעמו והם השומרים בריתו, כי בריתו לעולם עומדת והוא קדוש, ולא יוכל נברא לחלל בריתו, על כן מלת ונורא.

פסוק י
ראשית - בעבור שהזכיר שהוא נורא אמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב יש לכל עושי פקודיו וכל אחד מהעושים תהלתו עומדת לעד כמו בנות צעדה עלי שור ויתכן שישוב וי"ו תהלתו אל שכל טוב. ורבי משה אמר: כי ה"א ומ"ם עושיהם שבים אל החכמה והיראה והטעם כי העושים כפי חיובם וכדרך שיודו.

פרק קיב

פסוק א
הללויה אשרי איש - הללויה דבר המשורר כמוני ואמרו אשרי איש ירא ה' ששמר נפשו ממצות לא תעשה, לא בעבור תולדתו או פחד מלך או על דבר חרפה ובזיון, רק בעבור יראתו מהשם יתברך.
במצותיו חפץ מאד - הם מצות עשה.
וטעם מאד - כי בכל מאדו יעשה.

פסוק ב
גבור - חסר כ"ף כמו ועיר פרא והטעם כגבור נודע בדורו כן יהיה זרעו.
דור ישרים - הוא האב והבן והברכה היא.

פסוק ג
הון ועושר בביתו - וההון שיש לו לא עשהו בחמס וגזל, רק בצדק על כן: וצדקתו.

פסוק ד
זרח - הצרות דומות לחשך כמו העם ההולכים בחשך והישועה לאור, על כן כי אשב בחשך ה' אור לי והנה בבא הצרות על העולם יזרח אור לישרים והוא השם, שהוא חנון ורחום וצדיק, או יהיה אור מושך אחר עמו, כאילו הוא אור חנון.

פסוק ה
טוב - כמו הפוך איש טוב, כמו כל רבים עמים כי הכל נכון בלשונינו, או טעמו מה טוב וככה הוא טוב הוא איש שהוא חונן. ואמר חונן ללכת אחרי השם שהוא חנון. ומלת יכלכל כפול כמו וכל בשליש.
במשפט - כאשר הוא ראוי לעשות. ויש אומרים: כי יכלכל כמו: יכלכל מחלהו.

פסוק ו
כי - הזכיר כי אחריתו טובה וזה הוא כי לעולם לא ימוט הצדיק, יעמוד זכרו כדרך וצדיק יסוד עולם.

פסוק ז
משמועה - שהיא כללת עמו או מדינתו. והזכיר למה לא ייירא, כי לבו בטוח בשם והוא תאר על משקל עצום וככה -

פסוק ח
סמוך לבו - בצרה שתבא עליו לבדו מאויביו.

פסוק ט
פזר - לא הזכיר פעול פזר גם נתן כי הוא נודע כי מלת לאביונים תודיענו.
וטעם צדקתו – כי מדרך צדק לעזור בני גילו, או על דרך וצדקה תהיה לנו:

פסוק י
רשע - הפך הצדיק, בראותו עושר הצדיק יכעס ברוב הקנאה.
שניו - כפי מחשבתו שיחרוק עוד שניו להנקם, וזה יהיה כי ימס כל זה שיחשוב וככה תאות רשעים שיתאוו רע לטובים.

פרק קיג

פסוק א
הללויה הללו עבדי ה' - טעם לאמר הללו שלשה פעמים, כדרך היכל ה' פעם אחרי פעם.
וטעם עבדי ה' – אתם עבדי ה' כמו הקהל חקה אחת לכם ואמרו כן: יהי - וזאת היא התהלה באמת.

פסוק ג
ממזרח - ככה אורך היישוב שהם י"ב שעות ולא כן הרוחב, על כן כתוב: התבוננת עד רחבי ארץ.

פסוק ד
רם - הוא מרומם על כל תהלות שיהללוהו כל גוים שהם בשבעה גבולות, ממזרח שמש עד מבואו והאות על זה, כי על השמים כבודו שהם למעלה על כל גוים. ויתכן היות רם מושך אחר ורם על השמים כבודו.

פסוק ה
מי - יש אומרים: כי המגביהי פועל עומד, כמו: אם תגביה כנשר. והאמת שהוא פועל יוצא והפעול הוא קנך. א"ר משה: כי פעול המגביהי הוא כבודו יו"ד המגביהי כיו"ד חצבי מרום ואמר כי כן הפירוש המגביהי לשבת בשמים המשפילי לראות בארץ וכמוהו אבני שוהם לאפוד ואבני מילואים לחשן. ולפי דעתי: שהוא כמשמעו.
המגביהי - מקום שבתו.
ובשמים ובארץ - הכל שפלים נגדו וטעם לראות כי הכל ידע, כמו הדבר הנראה וזה הוא הכתוב בתורה, הוא אלהי האלהים ואחריו: עושה משפט גר יתום:

פסוק ז
מקימי - גם זה הכתוב קשור, כי העפר שהוא הארץ נקודת העגול הגדול שהוא המקיף. והנה הטעם כי השם העליון ירומם האביון, ואילו היה בעפר דרך משל, על כן טעם מקים, אשפות לשון יחיד מאשפתות, ואף על פי שהוא על משקל אחר והטעם כפול.

פסוק ח
להושיבי - היו"ד נוסף כמו מקימי ואחר שהזכיר נדיבים, באר כי אלה הנדיבים הם נדיבי עמו שהם נכבדים כדרך תהלה לכל חסידיו.

פסוק ט
מושיבי עקרת - במשקל גברת ואין המלה סמוכה אל הבית, העקרה יושיבנה והיא שבה בית כמו מושיב יחידים ביתה והבית, כמו: בית אהרן, בית יעקב, איש וביתו.
וטעם אם הבנים – כי תהיה העקרת אם הבנים שמחה, כדברי חנה: כי שמחתי בישועתך וחתם המשורר במלת הללויה, על אלה נפלאות שיעשה השם.

פרק קיד

פסוק א
בצאת ישראל - לועז מדברי רז"ל, כמו לעז על בניה או ללועזות.

פסוק ב
היתה יהודה - לשון נקבה, כמו: ותרא בגודה אחותה יהודה. והזכיר יהודה - כי הוא גבר באחיו.
ישראל ממשלותיו - ממשלת כהנים ועדת יהודה לקדשו, כמו: וגוי קדוש.

פסוק ג
הים - שנבקעו מימי הים ומי הירדן קמו נד אחד.

פסוק ד
ההרים - רעשו מפני כבוד השם.

פסוק ה
מה - כאילו המשורר ישאלם למה זה?
וטעם כי תנוס – ששב לחרבה ויבשו המים.
וטעם ההרים – הוא ההופכי הצור אגם מים. ובפסוק ההרים וכל גבעות, אפרש ההפרש שיש ביניהם.

פסוק ז
מלפני - יו"ד חולי נוסף והוא שם הפועל, כמו לא יוכלו קום ובעבור היות המלך באל"ף, ארץ היתה מלת חולי מלעיל, כאילו כתוב חול תחול הארץ או חולי צווי, כמו קומי והטעם מהדין הוא שתחולי ארץ, ועתה יפרש טעם רקידת ההרים.

פסוק ח
ההופכי - כי הוא יבש מי הים והירדן והמים לחים והוציא נחלים שהם לחים מסלע שהוא יבש, גם וי"ו למעיינו נוסף. והנה הטעם: כי השם לבדו יעשה דבר והפך הדבר והנה הים והירדן והצורים בקעם והפך תולדתם.

פרק קטו

פסוק א
לא לנו ה' לא לנו - עבורינו, כמו: אמרי לי.
כי לשמך - שהוא נקרא עלינו תן כבוד וזה שתעשה בעבור חסדך.

פסוק ב
למה, נא - עתה וכבר פירשתיו.

פסוק ג
ואלהינו בשמים - בעליונים, או בעבור כי מן השמים תבאנה כל הגזרות בארץ.

פסוק ד
עצביהם - הזכיר גדולות השם ושאין כח לאלהי העמים וקראם עצבים, כי הם לעצבון לעובדיהם ולא יועילם.
מעשה ידי אדם - דרך קלון להם שיעבדו מעשיהם.

פסוק ה
פה - והמציירים נכבדים מהם, כי הם ירגישו גם ידברו.

פסוק ו
אזנים - הזכיר ארבע הרגשות והניח האכילה, כי אין צורך לה.

פסוק ז
ידיהם - כנגד ידיהם ורגליהם.
וטעם יהגו – אפילו לא יהגו כיונה גם עוף אחר.

פסוק ח
כמוהם - דרך תפלה.

פסוק ט
ישראל - אמר: בטח, כנגד כל אשר בוטח בהם. אמר בן בלעם: כי עזרם ומגינם הוא היה ראוי להיותו עזרכם ומגנכם הוא. והנכון בעיני: שהוא כך ישראל בטח בה' כי הוא לעולם עזר לישראל ומגנם כמו: מגן עזרך.

פסוק י
בית - אחר שהזכיר ישראל, הזכיר קדושיו, והם בית אהרן.

פסוק יא
יראי - אחר כן כלל ליראי השם בכל עם ועם.

פסוק יב
ה' - אמר ר' משה: כי זכרנו - הזכרים שלנו ויברך בית ישראל - הנקבות. ואין זה נכון, כי בית אהרן אינם נקבות איש וביתו בכל המקרא רק זכרנו מגזרת זכירה והאות על זה שהוא קמוץ, כי אילו היה מגזרת זכרים היה הרי"ש בקמץ קטן, רק הטעם השם שזכרנו תמיד הוא יברך אלה הבוטחים בו ושב להזכירם.

פסוק יג
יברך - וטעם הקטנים - שיהיו שוים בברכה עם הגדולים.

פסוק יד
יוסף - הנה פירש מה היא הברכה, כי היא תוספת ולהפך הקללה - היא חסרון.

פסוק טו
ברוכים - שב לפרש כי התפלה שהתפלל לברכם תתקים.
וטעם עושה שמים וארץ – שתקן היבשה והרקיע, כמו: ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים והנה הטעם כי הוא מושל בעליון ובשפל והוא יברך אתכם.

פסוק טז
השמים - אמר רבי משה: כי השמים כמו מקום. ואני כבר פירשתיו בספר השם, כי שמים על מתכונת שנים וגזרתו משם, בעבור שני מקומות בסדן שהם נטועים. וכן כתוב: לנטוע שמים וליסוד ארץ, וחסרי דעה חשבו כי ממשלת האדם בארץ כממשלת השם בשמים ולא דברו נכונה, כי מלכות השם בכל משלה רק פירוש נתן לבני האדם - שהאדם כמו פקיד אלהים בארץ, על כל מה שיש בה והכל בדבר השם.

פסוק יז
לא - טעם השם כח נשמה באדם, נתן בידו החיות והצמחים להכיר מעשה השם ולהללו בעודו חי.

יורדי דומה - מקום כריתות וארץ גזירה כמו ודמיתי אמך. ויש אומרים: כי הוא מגזרת ולא דומיה לי, ואל תתני דמי לו ואף כי אחריו כתוב -

פסוק יח
ואנחנו - זאת הברכה היא בפה, להודות כי נשמת הצדיק לעולם תהלל את השם.

פרק קטז

פסוק א
אהבתי - כמה הייתי אוהב שישמע השם קולי בהתחנני. ויש אומרים:
אהבתי ה' כי ישמע קול תחנוני - כמו: אשר חכמים יגידו ולא כחדו.
ויש אומרים: כי יו"ד קולי נוסף. והנכון: שיחסר בי"ת בתחנוני.

פסוק ב
כי - טעם ובימי אקרא - כל ימי וזה אספר.

פסוק ג
אפפוני, ומצרי שאול - מן המצר מפעלי הכפל, כמו מי שם ממדיה, צרה בגוף ויגון בנפש.

פסוק ד
ובשם - ובשם הייתי קורא לאמר אנא לשון פיוס עם תודה, כמו אנא חטא העם הזה והייתי חושב בלב כי - [חנון - ורחום השם.]

פסוק ה
חנון - ורחום השם.
וצדיק - כי המשורר יראה השם.
וטעם מרחם – כמו רחום.

פסוק ו
שומר - הטעם שלא אחשוב תחבולות להמלט, כי שמתי נפשי כאחד הפתאים, כי אם דלותי - ידעתי כי השם שהוא חנון ורחום יושיעני והייתי מבשר נפשי לאמר לה.

פסוק ז
שובי נפשי למנוחייכי - כנגד צרה ויגון אמצא, כי פעמים רבות גמל השם עלייכי או באה מלת גמל תחת יגמול, כמו: נתתי כסף השדה קח ממני.

פסוק ח
כי - כמה פעמים הצלת נפשי.

וטעם את עיני – שהיה חושב שימות, כמו: ויבך חזקיהו.
ואת רגלי - כי בהם התנועה שיוכל לברוח.

פסוק ט
אתהלך - בעבור שהזכיר רגלי, אמר: אתהלך בארצות החיים, שהם על פני הארץ ולא תחתיה.

פסוק י
האמנתי - אמר ר' משה: עתה אאמין כי מה שהייתי מדבר על לבי היה אמת, שאמר שובי נפשי ופירוש אני עניתי כמו דלותי מגזרת עני וכמו: זמיר עריצים יענה: ופירוש, אני אמרתי. על עת שנכתב בו ויהי דוד נחפז ללכת, וטעם כל האדם כוזב על שמואל שהבטיחו, או כוזב כמו לא יכזבו והטעם נכרת כי חשב שיהרג. ולפי דעתי: עתה אאמין כאשר אדבר, כי קודם עתה דברתי כזבים וככה עניתי כמו ויען איוב הראשון ועונית ואמרת:

פסוק יב
מה - מה מנחה אתן לשם, כמו והשיב למלך ישראל.
ודקדוק תגמולוהי – על לשון ארמית עלוהי כמו עליו. ולפי דעתי: שהיא שתי מלות אע"פ שהיא חסירת אל"ף, כמו לפלמוני המדבר את אשר עדן ובבל ובמה:

פסוק יג
כוס - על דעת רבי משה: שהוא כמו מנת חלקי וכוסי והנה הכוס מקרה והוא הנושא. ואחרים אמרו: כי הוא כמשמעו.
אשא - כמו ארים והטעם מרוב השמחה, ואמר אם צרה ויגון ובשם ה' אקרא.
ואם כוס ישועות – כן להקים דברו הראשון, כי בכל ימיו יקרא בשם ה', בין בצר בין במרחב.

פסוק יד
נדרי - ה"א נגדה נוסף.
ומלת נא – עתה ככל נא שבמקרא ונכנסת למ"ד עם לכל עמו כמו מימין לבית.

פסוק טו
יקר - הזכיר הטעם למה מלטו השם, כי הוא מהחסידים.
יקר - קשה כמו ויקר פדיון נפש,ם קשה הוא בעיני השם להמית חסידיו בלא עתם.
וה"א המותה – נוסף כה"א לשאולה ואין הה"א סימן ללשון נקבה והעד שהמלה מלעיל.

פסוק טז
אנה - כמו: אנא חטא והוא לשון תודה כי תתחלף מלת אנה בה"א, או באל"ף לשנים טעמים: פעם לשון פיוס ופעם לשון תודה, כמו זה שהוא מודה לשם אנה ה' כי אני עבדך כי זה איננו לשון פיוס, רק אם יאמר אנה ה' הושיעה נא הוא לשון פיוס וככה מלת אולי פעם שמא ופעם כמו מתאוה, אולי אוכל להלחם אולי יהיה זה ופעם שמא אולי לא תאבה האשה מפי החכם.
פתחת למוסרי - כאילו היה קשור במוסרות והלמ"ד נוסף כלמ"ד, הרגו לאבנר.

פסוק יז
לך, בשם ה' אקרא - שיקרא בני אדם לעבוד את השם, כדרך ויקרא שם בשם ה' אל עולם.

פסוק יח
נדרי - כבר הזכיר זה בראשונה וטעם להזכירו פעם אחרת, כי הנדר שנדרתי לא אשלמנו במקום אחר כי אם בבית השם, על כן אחריו -

פסוק יט
בחצרות בית ה' - יו"ד בתוככי נוסף כמו בתוככי מצרים או לנוכח המדינה וחתם במלת הללויה שכן יאמר לכל עמו הנזכר למעלה.

פרק קיז

פסוק א
הללו את ה' כל גוים - על כן אמר עוד: הללו לפי דעתי, כי טעם כל גוים שהיו תחת יד דוד כמו אם יש גוי וממלכה. ורבי משה אמר: כי הוא כלל לכל גוי.
וטעם כי גבר החסד שיעשה עם הכל לחיותם ולכלכלם. ואמר: ואמת ה' לעולם כנגד הגוים שלא יאמינו בהבליהם וחתם הללו יה - כן עשו תמיד.

פרק קיח

פסוק א
הודו לה' כי טוב - תחסר מלת הוא. והטעם: כי טוב הוא.
ויש אומרים: כי טוב - פועל עבר לשון יחיד, כדרך: מה טובו אהליך, לשון רבים פועל עבר.

פסוק ב
יאמר - הפעול שהוא האמור: כי לעולם חסדו.

פסוק ג
יאמרו - הזכיר קדושי ישראל בעבור גודל מעלתם, כי הם יותר חייבים להודות לשם ואחר כך כלל יאמרו יראי ה' בכל עם ועם.

פסוק ה
מן המצר - מפעלי הכפל, כמו: מסב קלע.
במרחב - הפך מצר כי בזה ענני והזכיר השם פעמים, דרך צחות בלשון הקדש.

פסוק ו
ה' - השם עמי ומה יוכל אדם לעשות לי. ורבי משה אמר: אחר שהשם לי לא אירא, מה שיעשה לי בן אדם.

פסוק ז
ה' - אמר רבי משה: כאשר יהיה השם לבדו, כנגד כל עוזרי אני אראה בשונאי. והטעם איננו אומר כי השם יהיה אחד מעוזרי, רק הוא כנגד כל העוזרים כי בהיות השם עזרתה לי, אין לי צורך לעוזרים בלתו ואילו היו לי עוזרים רבים והשם איננו עזרי - לא יועילני. וזה הפירוש ארוך ואין צורך לו רק הטעם שהשם יעזור עוזריו ויראו בנקמתו בשונאיו, ובעבור שהזכיר שיש לו עוזרים אמר, כי לא יבטח בהם רק בשם לבדו, על כן: טוב לחסות בשם, כי בכל מקום יהיה לו מחסה. והטעם: אשר יחסה בו הוא ילחם לו.

פסוק ט
טוב, בנדיבים - כמוהו שהם נכבדים מכל מבני אדם.

פסוק י
כל - אם סבבוני כל גוים אני אכריתם בשם ה', אשר הוא חוסה בו.
ומלת אמילם – כמו: ימולל ויבש, כמו אכינם יכונן ובאה זאת הלמ"ד קמוצה, כדרך: ילבשם הכהן. ורבי משה אמר: כי אמילם מגזרת אמלל על משקל פקידה. והוא רחוק.

פסוק יא
סבוני - כמו: ה' עוזי ומעוזי פעם אחרי פעם.

פסוק יב
סבוני, דועכו - כמו כבו, ידעך נרו.
כאש קוצים - איננו עומד כי מיד הוא נכבה.

פסוק יג
דחה, לנפול - שלם, כמו לנדוח ידו.
וטעם וה' עזרני הוא – השם שהזכיר למעלה זה השם שהזכרתי עזרני.

פסוק יד
עזי וזמרת יה - אמר רבי משה: כי רי"ש זמרת קמוץ והוא מוכרת בטעם כאילו הוא עזי וזמרתי וכמוהו אם אתן שנת לעיני שהוא כמו שנתי אף נחלת שפרה עלי נחלתי והתשובה כי הקמץ מצאנו בסמיכות, כמו: ה' מנת חלקי וכוסי ויכול להושיב כן ה' הוא מנתי וחלקי וכוסי, אם כן מה יעשה במלת ומנת המלך?! ואחרים אמרו: כי יו"ד עזי נוסף, העד שהוא קמץ חטוף ולא שורק, כמו ה' עזי ומעוזי והנה מה יעשה כי הנה כתוב: כי חקך הטריפני לחם חקי, ה' בעזך ישמח מלך, נהלת בעזך אין הפרש ביניהם. ועוד: מה טעם לוי"ו ויהי לי לישועה?! ואני אומר: אם אתן שנת לעיני סמוך אל עיני ובא הלמ"ד נוסף כמו לימין לבית ואין ספק כי לימין סמוך וככה מנת, גם אף נחלת, סמוך והנסמך חסר כמו: ושכורה ולא מיין ואין אנחנו חוששין שהוא נחלת בקמץ, וככה פירוש דקדוק עזי וזמרת יה סמוך. ומלת עזי תשרת אחרת כמו: יכפה אף וכן הוא עזי וזמרת עזי יה עזי כחי ותחלת כחי, כמו הוא השם, או עזי וזמרת יה עזי:

פסוק טו
קול, וישועה - בעבור שהזכיר דחה דחיתני
וטעם באהלי צדיקים – שיהיו לבטח במות מבקשי רעתם אז יאמרו.

פסוק טז
ימין ה' עושה חיל - לבדה לא בן אדם וטעם לזכור שלש פעמים, ימין ה', כי זה יהיה פעם אחרי פעם.

פסוק יז
לא - אחר שימין השם עושה חיל ואני חוסה בו, לא אמות ביד אויב.

פסוק יח
יסור - שם הפועל מהבנין הכבד, כמו: שאול ישאלו באבל.

פסוק יט
פתחו - הוא שהצילו הוא חייב להודות לו וזה הוא הצדק.

פסוק כ
זה - טעם השער הודות לו.

פסוק כא
אודך כי עניתני - כנגד ענני במרחב יה.
ותהי לי לישועה - כנגד מן המצר.

פסוק כב
אבן - דרך משל שהיו העמים מבזין אותו ובסוף התגבר עליהם, או ידבר ברוח הקדש על ישראל שהם בגלות.

פסוק כג
מאת, זאת - האבן שהיתה לראש פנה לא היה כן בגבורתה רק מאת השם באה זאת הגבורה.
ומלת נפלאת – מגזרת עושה פלא ובא התי"ו תחת ה"א כמו ושבת לנשי' ושכורת ולא מיין וזה לאות כי על לשון ישראל ידבר, על כן בעינינו גם אחריו נגילה.

פסוק כד
זה, עשה ה' - זאת שנפלאת בעינינו - כמו: אולי יעשה ה' לנו ככל נפלאותיו. ורבי משה אמר: כי הפעלים תחת שמות הפועל, כאילו אמר זה היום עשה ה' לגיל ולשמוח בו וכמוהו: אל תרבו תדברו נדעה נרדפה. ולפי דעתי: שכולם חסירי שי"ן וכן הם שנגילה ונשמחה בו אל תרבו שתדברו ונדעה שנרדפה.

פסוק כה
אנא - פיוס לאמר לשם: אנא הושיעה הכהנים והצליחה האומרים לבאים בית השם בזבחים ברוך, או יהיה פעל הושיעה גם הצליחה הבא וזה משפט הכהנים לאמר ככה וזאת היא השמחה והגילה שהזכיר למעלה, והנה תהיה ה"א הבא תשרת אחורנית, כמו לאורח הבא על דרך: לאיש הבליעל, את יום השביעי וכן הטעם: אנא השם הושיעה עתה והצליחה עתה.

פסוק כו
ברוך הבא בשם ה' - ומלת ברכנוכם דברי הכהנים לכל הבאים שהברכה תבא אליהם מבית השם ששם הכבוד, כי אתם מכבדים אותו בזבחים שתביאו.

פסוק כז
אל - התקיף הוא השם שהאיר לנו כי בבקר יובאו הזבחים לא בלילה והכהנים אומרים לישראל אסרו חג הוא הכבש המוכן לזבוח כמו חגים ינקופו.
וטעם עד שיהיה קרוב אל קרנות המזבח, בעבור זריקת הדם.

פסוק כח
אלי - זה יאמר הבא הוא המביא החג ואל תתמה בעבור שלא יזכיר בתחלה מי הם האומרים כי זאת דרך צחות בשירים, כמו: פשטתי את כתנתי ורבים ככה.

פסוק כט
הודו - אחר שיאמר הבא אלי אתה אז יענו הכהנים והלוים הודו לה' זאת היא השמחה שהזכיר בתחלה נגילה ונשמחה בו לספר זה המעשה.

פרק קיט

פסוק א
אשרי תמימי דרך - אלה המאה ושבעים ושש פסוקים שהם אל"ף בי"ת, כבר הזכיר בעל המסורה כי אין פסוק שאין שם זכר דרך או תורה או עדות או פקודים או אמירה או חוק או מצוה או משפט או דבר חוץ מפסוק אחד והוא ערוב עבדך לטוב וכבר הזכרתי בתחלת הספר מה שאמרו המפרשים באלה הפסוקים כי יש אומרים שלא חברם דוד.
אשרי, דרך - משרת אחר וכן הוא ההולכים בדרך תורת ה'.

פסוק ב
אשרי - דבר בתחלה על המרגיל עצמו ללכת בדרך ישרה, גם הזכיר עתה שומר העדות שקבל מהאבות ועקרם עדות העין.

פסוק ג
אף - אמר רבי מרינוס: שהוא כמו: אף וכני בתי חומר, לא עשו עולה לעבור פי השם במצות לא תעשה, רק הלך בדרכי השם שהם מצות עשה. ויתכן שהוא כמשמעו, גם אשר לא עשו עולה יחשב להם כי הלכו בדרכי השם.

פסוק ד
אתה, פקודיך - שהם בלב.
וטעם צוית – על יד נביאיך.
וטעם אתה – שאתה החילות.

פסוק ה
אחלי - כמו אחלי אדוני על משקל אשרי האיש כמו כל חפצי ורצוני ושאלתי שיכונו דרכי.

פסוק ו
אז - מצותיך הם מצות עשה ויש מהם שלא פירש למה צוו וכאשר יביט עליהם בעין הדעת ידעם, על כן: לא אבוש.

פסוק ז
אודך בלמדי משפטי צדקך - שהם דיני נפשות וממון כולם צדק.

פסוק ח
את - אמר רבי משה: עד מאוד דבק עם חקיך כמו ולא פחדו מאבותם. ובן בלעם אמר: כי עד מאד כמו לעד. ולפי דעתי: כי אני אשמר חקיך ואתה אל תעזבני עד מאד. והטעם: עזיבה שלא אוכל לשומרם.

פסוק ט
במה - אמר רבי משה: תשובת במה היא לשמור והשמור ארחו. ולפי דעתי: שהוא קשור בפסוק העליון שאמר: את חקיך אשמור, אף על פי שלא אוכל לשמרם כראוי כדברך.

פסוק י
בכל - אתה תדע כל לבי ואתה עזרני שלא אשגה.

פסוק יא
בלבי - שם הם תמיד צפונים אמרתך.

פסוק יב
ברוך - בעבור שאודה כי אתה ברוך למדני חקיך וזה הוא השכר שאבקש ממך.

פסוק יג
בשפתי - דבק עם הפסוק העליון למדני חקיך כי אתה תדע מנהגי שספרתי ולמדתי משפטיך לאנשי דורי.

פסוק יד
בדרך - כאשר ארגיל נפשי בדרך עדותיך, אז אשמח.

פסוק טו
בפקודיך אשיחה - עם לבבי שהפקודים נטועים בו והפוקדים יורוהו לשמור אורחותיך שהם ישרים בכללים, אף על פי שבפרטים ירעו למי שהוא הכללים שמורים לטוב לכל העמים, ופירוש הדבר תבין מהגשם שהוא כלל שמור לטוב לכל העולם ובכללו שהוא מטיב, יבוא ממנו מקרה רע למעטים.

פסוק טז
בחוקותיך - בחוקות שהשם נהג עולמו.
אשתעשע - על כן לא אשכח דבריך שאמרת: אחרי ה' אלהיכם תלכו.

פסוק יז
גמול - בעבור שהזכיר למעלה לא אשכח דבריך, אמר: גמול על עבדך אחיה ואשמרה, כמו לא אשכח.

פסוק יח
נפלאות מתורתך - איננו דבק כי אם ואביטה, כמו: ולא כחדו מאבותם וכן הוא גל עיני ואביטה מתורתך נפלאות ממני.

פסוק יט
גר - בעבור היות הגר כמו תועה ושוגה בדרכים, על כן אמר כן.

פסוק כ
גרסה - מן גרש כרמל כמו נצרבה ונשרפה לעשות משפטיך בחייהם.
ומלת לתאוה – מרוב אהבתי כמו תאבתי.

פסוק כא
גערת - כמו שעשית אתה.

פסוק כב
גל - הטעם: כי הזדים יחרפוני בעבור ששמרתי עדותיך.

פסוק כג
גם - כן עשו שרים רבים.
בי נדברו - כמו: ותדבר מרים בעבור, כי עבדך ישיח בחקיך.

פסוק כד
גם, אנשי - חסר כ"ף כמו ועיר פרא. וכן הוא: כאנשי עצתי.

פסוק כה
דבקה, נפשי - כמו עצמי, כמו: נשבע ה' צבאות בנפשו. והטעם: כאילו הוא מת על כן חייני כדברך, אני אמית ואחיה.

פסוק כו
דרכי - כמו: יחשב דרכו חפצי וצרכי, שתלמדני חקיך.

פסוק כז
דרך - הטעם לדעת עיקר למה הם נטועים בלב, על כן: בנפלאותיך.

פסוק כח
דלפה - כאילו דלפה נפשי בחליי שתמס כדלף טורד, על כן קיימני כדברך, מחצתי ואני ארפא.

פסוק כט
דרך, חנני - כמו: חנונו אותם, והיא תהיה סבה שאסור מדרך שקר.

פסוק ל
דרך - הפך דרך שקר. וטעם אמונה כי אין עול בידינו, על כן אמר: משפטיך שויתי, כמו: לא ישוו בה. והטעם: עשיתי משפט שוה.

פסוק לא
דבקתי - המצות שקבל אין ראיה עליהם רק הקבלה, על כן: אל תבישני.

פסוק לב
דרך, כי תרחיב - שב אל דרך.

פסוק לג
הורני, עקב - כי עקב יש לה בתגמול ושכר, בשמרם עקב רב.

פסוק לד
הביננני, בכל לב - שלא אשכחנה.

פסוק לה
הדריכני - כמו הרגילני כאדם דורך הדרך פעמים.

פסוק לו
הט, עדותיך - יקרות מכל הון.

פסוק לז
העבר, חייני - כי חיי האדם יאריכו אם לא ילך אחר עיניו.

פסוק לח
הקם, אמרתך - הם הגזרות הבאות מהשמים. והטעם: קיים כל גזירה שתביאני ליראתך.

פסוק לט
העבר - דבק בפסוק העליון והטעם יגורתי מחרפה שתבואני אם שגיתי מיראתך, וכל משפט תעשה כי הוא טוב.

פסוק מ
הנה תאבתי - כמו כליתי מרוב האהבה כמו גם כלתה נפשי, וכלות אליהם, על כן מתאב אנכי הפך הדבר, על כן חייני.

פסוק מא
ויבואוני - כמו ויבואו אלי ויזעקוך.
כאמרתך - אשר הבטחתני.

פסוק מב
ואענה חרפי - שיאמר שלא תושיעני.

פסוק מג
ואל - וכל בקשתי עד מאד שלא תצל מפי דבר אמת, כמו: וינצלו את מצרים והאמת שתעשה משפט בחורפי.

פסוק מד
ואשמרה - אז אשמרה כמו: אל ימשלו בי אז איתם.

פסוק מה
ואתהלכה - בדרך הרחבה.
דרשתי - כמו בארתי, וכמוהו דרושים לכל חפציהם.

פסוק מו
ואדברה - בגלוי.
נגד מלכים - שמנהג אדם ליראה מהם.

פסוק מז
ואשתעשע - בסתר.

פסוק מח
ואשא - דרך כבוד וקבול מאהבה.

פסוק מט
זכר - שהבטיחו ותחסר מלת לו, יחלתני לו והנה יוצא לשנים פעולים.

פסוק נ
זאת - זכרתי כי אמרתך חייתני כמה פעמים, וזאת היא נחמתי בעת עניי.

פסוק נא
זדים - אע"פ שזדים הליצוני התלוצצו בי, כמו: לא נגענוך - נגענו בך.

פסוק נב
זכרתי - משפטים שעשית בזדים כמוהם.

פסוק נג
זלעפה - מן רוח זלעפות פחדתי איך יעזבו רשעים תורתך.

פסוק נד
זמרות - האדם בבית מגוריו משתומ' וההפך זמירות.

פסוק נה
זכרתי - גדולת שמך, ואשמרה תורתך ביום.

פסוק נו
זאת - הטובה בתולדתי.

פסוק נז
חלקי - זה אמרתי לרבים: אולי ישמרו דבריך.

פסוק נח
חליתי, כאמרתך - וחנותי את אשר אחון.

פסוק נט
חשבתי - כאשר אחשב כי זה דרך אלך אשיב רגלי אל דרך עדותיך.

פסוק ס
חשתי - זריזין מקדימין למצות.

פסוק סא
חבלי, עודוני - אין לו ריע והאומר שהוא מגזרת יאכל עד אין לו טעם וטעמו אם אחזוני חבלים, כחבלי רשעים שהם ראויים לבוא עליהם.

פסוק סב
חצות, על משפטי צדקך - ברשעים.

פסוק סג
חבר, יראוך - שיראו ממצות לא תעשה.

פסוק סד
חסדך - והנה חסדך מלאה הארץ והחסד שתעשה עמי, חקיך למדני.

פסוק סה
טוב, עבדך - דבק עם השם כדברך הטוב.

פסוק סו
טוב - זה הטוב שאבקש עתה.

פסוק סז
טרם - אין צורך לענות כי שוגג הייתי בימים שעברו על מלת ועתה.

פסוק סח
טוב - בלא בקשה ומטיב למבקש.

פסוק סט
טפלו - כמו ותטפול על עוני דבר שלא עשיתי.

פסוק ע
טפש - אין חבר לו.
וטעם שעשעתי כאש' התהלל' החכמה ושעשועי את בני אדם.

פסוק עא
טוב - אם באו עינויים עלי שיבואוני ללמד חקיך אז טוב לי:

פסוק עב
טוב - אם מנהג אדם לענות עצמו לקנות הון, על כן: מאלפי זהב.

פסוק עג
ידיך עשוני - תקנוני וימהר לעשות אתו ויכוננוני לקבל הבינה.

פסוק עד
יראיך יראוני - שלמדתי מצותיך.
וטעם כי לדברך יחלתי – שכל מה שתגזור עלי אני חפץ בו, אפי' שתעניני על כן -

פסוק עה
ידעתי, עניתני - פעמים רבות.

פסוק עו
יהי, לנחמני - שלא תעניני עינוים רבים כאשר הבטחתני, כי אפחד שאמות על כן אחריו -

פסוק עז
יבואוני רחמיך - בעבור שאין לי שעשועי, כי אם תורתך.

פסוק עח
יבושו - שרצו לעוות אותי מדרך ישרה ולא יכולו כי אני אשיח בפיקדיך.

פסוק עט
ישובו, יראיך - הפך הזדים.

פסוק פ
יהי - בעבור שהזכיר יבושו זדים התפלל שיעזרהו השם להיות לבו תמים ולא יבוש כמו הזדים.

פסוק פא
כלתה לתשועתך - לאות ולעד כי יפחד מאויביו.

פסוק פב
כלו - הזכיר הנעלם והיא הנפש ואחר כן הנראה והוא העין.
וטעם לאמרתך – גזרתך.

פסוק פג
כי, כנאד בקיטור - בעשן דרך משל, והנמשל עור בשרו כי הוא יבש.

פסוק פד
כמה - ופחד שימות קודם שינקם מאיביו.

פסוק פה
כרו - קשור בפסוק העליון כי יפחד מהשיחות.
אשר לא כתורתך - שצוית לא ישפך דם נקי.

פסוק פו
כל - הנה מצותיך לעשות אמונה והם ירדפו שקר עזרני עליהם.

פסוק פז
כמעט - זמן מעט.

פסוק פח
כחסדך - עד היום עמדי.

פסוק פט
לעולם, דברך נצב - גזירותיך עומדים בשמים.

פסוק צ
לדור - יש סוד עמוק כי הזכיר למעלה כי דברו והם שוכני שמים לעולם נצבים ושוכני הארץ הכללים נצבים, על כן: לדור ודור.
טעם ותעמד – שנקודת הארץ היא נקדת הגלגל העליון בראיות גמורות.

פסוק צא
למשפטיך - הזכיר השמים והארץ והם עומדים כעבדים לעשות משפטיך, כדרך קורא אני אליהם יעמדו יחדו.

פסוק צב
לולי - כנגד דור ודור - לולי שעזרתני בתורתך, אז הייתי אובד כדרך הנה רחקיך יאבדו, כאשר פירשתיו.

פסוק צג
לעולם - התברר מה שהזכרתי במלת אבדתי, כי כנגדה חייתני חיי עד.

פסוק צד
לך אני, דרשתי - לאות כי שלך אני.

פסוק צה
לי - טעם לאבדני מחיי, עד אז אוסיף להתבונן עדותיך, כי בכל רגע יתגלו לי סודות עדותיך, אע"פ שאין להם סוף על כן אחריו: לכל תכלה.

פסוק צו
לכל תכלה - קץ בלשוננו פעם ראש ופעם סוף, כמו: על שני קצותיו, מקצה גבול מצרים, מקץ שבע שנים תעשה שמטה, מקץ שבע שנים תשלחו. ורבי משה אמר: כי תכלה מגזרת וכל בשליש כמו מדה על משקל מתגרת ידיך.

פסוק צז
מה - אוהב דבר היא שיחתי.

פסוק צח
מאיבי תחכמני - כל אחת ממצותיך, כדרך: בנות צעדה עלי שור יותר מאיבי.

פסוק צט
מכל - יותר השכלתי מכל מלמדי, בעבור כי כל שיחתי היא תורתך והנה היא תלמדני יותר מאשר למדוני מלמדי.

פסוק ק
מזקנים אתבונן - יותר מהזקנים כי פקודיך נצרתי – מנעורי.

פסוק קא
מכל - לא כלאתי רגלי בעבור פחדי מרעה שתהיה לי, רק בעבור לשמור אמרי פיך.

פסוק קב
ממשפטיך - הטעם הוריתני עד שלא סרתי.

פסוק קג
מה נמלצו - מלה זרה ופרושו מתקו כי איננו מגזרת מליץ ומליצה כי מליץ כמו מקים ואין המ"ם שרש גם מליצה כמו מריבה ואין המ"ם מהשרש על כן נמלצו מלה זרה כי היא כמו נפתחו נשמרו נדברו והמ"ם מן נמלצו שרש כאחד מאלה פתח שמר, כי לא תבא אות אחר נו"ן נפעל רק מן השרש פ"א פעל על כן נמלצו מלה זרה, על כן יש לפרשה כמו מתקו ויהיה הטעם כפול כמשפט, כן פירש לי החכם שיחיה ותחסר מלת מטעמי כי הם בכח הפועל.

פסוק קד
מפקודיך - בהתבוננני סוד הפקודים הנטועים בלב הם הסירוני מאורח שקר.

פסוק קה
נר - כמו לאורו אלך חשך בלי מכשל, והנמשל הכבוד המאיר כנר.

פסוק קו
נשבעתי - כמו תשבע כל לשון. ויש אומרים: על ברית משה: ואת אשר איננו פה, אז היה בכח ועתה במעשה.

פסוק קז
נעניתי - אם באתני צרה ונעניתי בעינוים חייני כדברך - אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

פסוק קח
נדבות - הטעם להרבות תפלה, אולי תרגילני משפטיך.

פסוק קט
נפשי - אני במקום מסוכן, כמו: וישם נפשו בכפו.

פסוק קי
נתנו - התברר דברי הסכנה.

פסוק קיא
נחלתי - הטעם היא נחלתי שאשמח בה.

ועדותיך - הם הנפלאות שעשית שהעתיקו אבותי ואני אשמח כאילו אני עד הייתי בימים ההם.

פסוק קיב
נטיתי - פועל יוצא.

לעולם עקב - שהם עומדים לעולם, או כי שכרם ותגמולם הוא לעולם.

פסוק קיג
סעפים - תואר כמו בעלי המחשבות, כמו: לכן שעיפי ישיבוני או מגזרת מסעף פארה ויהיו התואר יוצא, כמו: ושבח אני את המתים והטעם משחיתים.

פסוק קיד
סתרי ומגיני אתה - שלא ישחיתוני.

פסוק קטו
סורו - כן אומר לסעיפים.

פסוק קטז
סמכני - אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, על כן: אחיה:

פסוק קיז
סעדני, ואשעה - תרגם אספר. והנכון בעיני: מגזרת שעשועים ונכפלה המלה כמו תשגשגי, ועי"ן היתה ראויה להיות בפתח קטן, אולי נקמצה בעבור אות הגרון.

פסוק קיח
סלית - מהבנין הקל כמו הכבד סלה כל אבירי. והטעם: סעדני ואחיה, כי ראיתי שסלית הרשעים שבמרמה היו אומרים, שהם שוגים.

פסוק קיט
סיגים - חסר כ"ף, כל רשעי ארץ הקדמונים, כאשר כתוב בעדותיך.

פסוק קכ
סמר - כאשר אזכיר המשפטים שעשית ברשעי ארץ, אז יאחזני פחד ואירא לעבור פיך.

פסוק קכא
עשיתי - אני לא הייתי עושק רק עושה צדק ואתה אל תניחני לעושקי.

פסוק קכב
ערוב - כדרך: אנכי אערבנו, דרך משל שייטב לבו.

פסוק קכג
עיני, לישועתך - מיד העושקים ולגזרותיך שהם בצדק לעשות בהם משפט.

פסוק קכד
עשה, כחסדך - עד היום.

פסוק קכה
עבדך - שכר עבודתי הוא שתבינני.

פסוק קכו
עת - כל תאותי היא שתבינני ואדעה עדותיך הפך עושקי שהפרו תורתך בעת זקנתם, או בעת צרתם וצרכם אליך. ויש אומרים: כי עת ומועד לה' על אשר הפרו מצותיך.

פסוק קכז
על - קשור בפסוק עבדך אני הבינני ולא ארצה שכר זהב או פז.

פסוק קכח
על, ישרתי - היו"ד תחת אל"ף כטעם כי אשרוני בנות וכן תתיימרו מגזרת יתאמרו כל פועלי און.
וטעם פקודי כל – כי כל הפקודים כוללים כל איש לב ובאה זאת המלה כדרך: כל בכורי כל.

פסוק קכט
פלאות - הם מהעין על כל נפש.
נצרתם נפשי - לבדה.

פסוק קל
פתח - כמו: פתחון פה.
יאיר - לקורא שיראה האמת.

פסוק קלא
פי - כי כאשר פתחת פיך לדבר פי פתחתי כמו שואף לקבל דברך.
ומלת יאבתי – אין לה ריע במקרא.

פסוק קלב
פנה, וחנני - כמו אשר חנן אלהים, כמשפט האוהבים.

פסוק קלג
פעמי - יתפלל לתקן עלילות שישמור מצות עשה ולא תשלוטנה בו סבות לעשות מצות לא תעשה. ורבי משה אמר: אל תשלט בי כל און כמו ואני תפלה.

פסוק קלד
פדני - מאדם שיעשקני.

פסוק קלה
פניך - הרצון, כמו: באור פני מלך חיים.

פסוק קלו
פלגי - קשור בדבר מעושק אדם הם יבקשו לעשקני, עד שלא אשמור פקודיך ואני דואג ובוכה על אשר לא שמרו תורתך - כי ידעתי כי אחריתם רעה. ויש אומרים: כי שמרו דרך משל על העינים, כדרך: ואחרי עיניכם.

פסוק קלז
צדיק, וישר - כל אחד ממשפטיך.

פסוק קלח
צוית - האבות להתעסק בעדותיך.

פסוק קלט
צמתתני - כמעט וצמתתני, כמו: וימת לבו בקרבו:

פסוק קמ
צרופה - למה שכחו דברך צרי ואין בהם סיג, כי הכל צרוף בלי ספק.

פסוק קמא
צעיר - בעיני צרי כמו: ואנכי תולעת ולא איש.

פסוק קמב
צדקתך - הטעם כי איך אשכח פקודיך וצדקתך לא תשתנה, גם כן תורתך תמיד אחת.

פסוק קמג
צר, שעשועי - כנגד צרת הלב.

פסוק קמד
צדק - וי"ו עדותיך כוי"ו לא שלותי ושניהם תחת ה"א כי אותיות יהו"א מתחלפים.
וטעם הבינני צדק לעולם ואחיה – לעולם האחד ישרת במקום שנים.

פסוק קמה
קראתי - כי כן חוקיך שיקראך הקורא בכל לב.

פסוק קמו
קראתיך - שתושיעני כדי שאשמור עדותיך.

פסוק קמז
קדמתי - קודם שיקומו בני אדם בנשף, לדברך יחלתי שתושיע המשווע אליך.

פסוק קמח
קדמו - קודם לכל אשמורה שאשיח אני באמרתך הכתובה בתורה שגמלת הרשעים כרשעתם והצלת הצדיקים.

פסוק קמט
קולי - כחסדך עמי ומנהגך הטובים.

פסוק קנ
קרבו - אלו רודפי זמה שרחקו מדעת תורתך הכתוב בה עונש אדם וקין ואנשי המבול והמגדל ופרעה ולאמר קרבו עם רחקו דרך בשירים נכבדת מאד.

פסוק קנא
קרוב אתה - יותר מכל קרוב וכל מצוותיך אמת, אז יהיו רודפי זמה בשורם, כי נמלט שומר מצותיך.

פסוק קנב
קדם - קודם שיקרבו אלי רודפי זמה, ידעתי כי עדותיך, יסוד אמת יש להם.

פסוק קנג
ראה - שיענו אותו, על כן אמר: וחלצני.

פסוק קנד
ריבה - למ"ד לאמרתך - בעבור אמרתך, כמו: אמרי לי.

פסוק קנה
רחוק מרשעים - יום ישועה, בעבור שלא דרשו חקיך ואני לא אהיה כמוהם, כי תורתך לא שכחתי.

פסוק קנו
רחמיך - אם אני לבדי ורודפי רבים הם, רחמיך שיסובבוני כמשפטיך לשומרי דבריך.

פסוק קנז
רבים - לא נטיתי אני לבדי, כי הם נטו. והנה נטיתי פועל עומד, כמו סרתי ואם הוא יוצא יחסר לבי.

פסוק קנח
ראיתי, ואתקוטטה - מגזרת נקטה נפשי.

פסוק קנט
ראה - כנגד ראיתי.

וחנני - כנגד ואתקוטטה.

פסוק קס
ראש - תחלת דבור שצויתני הוא האמת. ורבי ישועה אמר: רמז לדבור אנכי בהר סיני.

פסוק קסא
שרים - הם המשתררים ולא פחדתי מהם רק מדברך.

פסוק קסב
שש - דבק בפסוק העליון לא פחדתי מהשרים ולא דאגתי רק ששתי באמרתיך כאילו נצחתי השרים ולקחתי שללם.

פסוק קסג
שקר - מצות לא תעשה.

תורתך אהבתי - מצות עשה.

פסוק קסד
שבע - הרבה ודבר שישוב כמו השבוע.

משפטי צדקך - בשרים רדפוני חנם.

פסוק קסה
שלום רב לאוהבי תורתך - והוא אחד מהם תורתך אהבתי.

ואין למו מכשול - כמו שרים.

פסוק קסו
שברתי - לישועתך.

פסוק קסז
שמרה - הזכיר המצות כאשר פירשתי. גם הזכיר העדות לבדם והפקודים והעדות יחדיו.

פסוק קסח
שמרתי - והטעם אני חייב לשומרם, כי אתה רואה כל מה שיש בלבי וכל מעשי.

פסוק קסט
תקרב - דרך משל בעבור מרחק השמים מהארץ אמר: תקרב רנתי - קול גדול, כמו ותעבור הרנה.

פסוק קע
תבא תחנתי - בצרתה לי, כמו: בהתחננו אלינו על כן הצילני.

פסוק קעא
תבענה - אם הצלתני, והנכון אם תלמדני חקיך.

פסוק קעב
תען - אלמד אמרתך לבני אדם, כדי שידעו כי כל מצותיך צדק.

פסוק קעג
תהי, לעזרני - ללמד כאשר דבר וכל יד הוי' אם היתה עם אות בי"ת לעולם לגנאי ואין בכאן אות בי"ת.

פסוק קעד
תאבתי - כמעט כליתי על דרך נכספה וגם כלתה נפשי.

פסוק קעה
תחי, ומשפטיך - באויבי יעזרוני להללך.

פסוק קעו
תעיתי - הטעם תחי נפשי, כי אני כשה אובד שישען על הרועה וטעם כי מצותיך לא שכחתי, אע"פ שהייתי כשה אובד, לא אבדו מצותיך ממני.

פרק קכ

פסוק א
שיר המעלות - הגאון אמר: כי אלה השירים חמשה עשר כנגד חמש עשרה מעלות, גם אמר יתכן שהוא על נגינות בקול עליון. וכבר הזכרתי בתחלת הספר מה שנראה שהוא פיוט וזה השיר ינוגן על נועם המעלות ולא הזכיר שם המשורר, אולי ברוח הקדש נאמר על אנשי גלותינו שהם בצרה ולא ידעו מה יעשו, רק לקרוא אל השם הנכבד.

פסוק ב
ה', משפת שקר - מאיש שפת שקר.
רמיה - פירשתיו.

פסוק ד
חצי - דימה הדברים היוצאים מפיו לחצים שנונים, כן ימותו.
עם גחלי - כי החצים בעופם יתחממו באויר כמו גחלי רתמים. והנה הטעם שזה המשורר אם הוא על עצמו או נבואה על ישראל שהם בגלות בוכה, כי הוא איש אמת וידור בגלותו עם העמים ולא עוד, עד שיש מהם שידברו כזבים עליו וילשינוהו, כדי שיהרג.

פסוק ה
אויה - אמר יוסף בן גוריון: כי משך הם אנשי תושק"אנה אהלי קדר הערב וישראל מפוזרים במשך ועם אהלי קדר.

פסוק ו
רבת - התי"ו תחת ה"א כמו ושבת לנשיא ומלה תואר והמתואר חסר, כמו מדת זמן והדומה לה וזה רמז לאורך הגלות.

פסוק ז
אני - איש שלום, כמו ואני תפלה.
וכי אדבר שלום - לאנשי משך וקדר ילחמוני.

פרק קכא

פסוק א
שיר המעלות - נועם פיוט תחלתו למעלות וזה נאמר על ישראל שהיו במצור ובמצוק, או על בני גלותינו:

אשא - מנהג כל שהוא במצור לשאת עיניו, אולי יבואו עוזרים לו להרחיק האויב ומלת מאין באה, כמו אנה אנחנו עולים ואין כמוהו, הן כולכם מאין וזאת הגזרה לא מצאנוה בחסרון מ"ם.

פסוק ב
עזרי - בדרך נבואה או על דרך תקוה אין לי צורך לעזרת אדם, כי אם לעזרת השם לבד שהוא עושה העליונים והארץ השפלה.

פסוק ג
אל - כמו לא וככה דרך נתינה אל מות בסודם אל תבא נפשי המשורר יאמר לנפשו, או לבני הגלות אם העזר מהשם לבדו לא תפחד, כי לא יתן למוט רגליך בלכתך ברחובות העיר, או על החומה.
ואל ינום שומרך - כי כל עיר שהיא במצור, יש לה שומרי החומות בלילה.

פסוק ד
הנה, שומר ישראל - הוא יעקב אבינו: שמרתיך בכל אשר תלך, והוא היה ישן.

פסוק ה
ה' שומרך - מהצר ומכל חולי כי הוא צלך על יד ימינך. והזכיר טעם הצל יומם. בשני ממי"ם, יום בלא לילה וידוע כי השמש תזיק ברוב החום שלה והלבנה בלילה תוסיף לחה מולדת תחלואים, וזה הדבר ברור ומנוסה.

פסוק ז
ה', מכל רע - שיקרה לאדם מחוץ ומפנים.

פסוק ח
ה' ישמר צאתך - בצאתך למלחמה גם בבואך, כדרך הבאה והיוצאת.

פרק קכב

פסוק א
שיר המעלות, שמחתי באומרים - אמר רבי משה: כי זה השיר אמרו דוד שיאמר עם הזמירות בבית השם בעת שיבנה הבית. ורבי ישועה אמר: כי זה בעבור הבית שהקים לו דוד בציון. ויש אומרים: על הבית השלישי כל אחד מישראל אומרים: שמחתי באומרים - הם עולי רגלים.

פסוק ב
עומדות - הטעם עמדנו להסתכל בנייני החומות ויופי השערים. והנכון: כי היא היתה מלאה אדם והיינו מתערבים בשערים לא נוכל להכנס מרוב העם הבאים והיוצאים.

פסוק ג
ירושלם - היתה דומה בשלש רגלים למדינה שהתחברו אליה כל בנותיה מסביב בעת הפחד.

פסוק ד
ששם, שבטים - שהם שבטי השם עדות וחק ומצוה לבא שלש פעמים והיו מודים השם בראותם מלכות דוד קיימת, ואם זה המזמור על שלמה, יהיו הכסאות לשלמה ואחיו ואם לעתיד למשיח ולבניו.

פסוק ו
שאלו - פועל עבר, לעולם שואלים על שלום ירושלים כי אז יחוגו אליה ויתפללו לאמר לנכחה ישליו אוהביך שהם אנחנו, או השוכנים שם תמיד.

פסוק ז
יהי, בחילך - הוא הסובב מחוץ לחומה בארמנותיך, לפנים מן החומה.

פסוק ח
למען - לבקש שלומך בעבור אחינו הנכבדים הכהנים והלוים וחסידי ישראל, הדרים בירושלים.

פסוק ט
למען - ונבקש שלומך ושלום אחינו למען בית השם אבקש שיהיה טוב לך.

פרק קכג

פסוק א
שיר המעלות אליך נשאתי - ידבר המשורר על גדול הדור שהוא בגלות או במצור, על כן אליך נשאתי.
וטעם היושבי בשמים – כי כל הגזרות באות משם.

פסוק ב
הנה - אחר כן דבר בעדו ובעד עמו, כי אין כח לעבד להמלט מיד הבאים להרגו - אם לא יושיענו אדוניו.

פסוק ג
חננו, כי רב - זמן רב.

פסוק ד
רבת - מדת זמן.
הלעג השאננים - כמו הספר המקנה.
הלעג – לעג השאננים.
והבוז – בוז לגאיונים והיא מלה אחת, כמו עליונים מגזרת גאה.

פרק קכד

פסוק א
שיר המעלות לדוד לולי ה' - גם זה השיר כטעם השיר העליון.
שהיה לנו - כמו הלנו אתה אם לצרינו.
יאמר נא - עתה ככל נא שבמקרא.

פסוק ב
לולי - זה היה פעם אחרי פעם.
אדם - לשון רבים והעד.

פסוק ג
אזי - דימה הצורר לנחל שוטף.
מלת נחלה – על שלש דרכים וכולם שונים כי נחלה לישראל עבדו החי"ת חטוף בשוא ופתח והה"א סימן נקבה, כמשפט נחלה מכתי פועל עבר מבניין נפעל ותחת החי"ת השוא לבדו, והמלה מלרע נחלה החי"ת בשוא והמלה מלעיל, כי הטעם בנו"ן והה"א נוסף כה"א לילה על כן אמר עבר והטעם כפול.
וטעם חיים – שבה אל המדברים כאילו אמר בלעונו ואנחנו חיים, וירדו חיים שאולה.

פסוק ה
אזי עבר - הטעם כפול ונחלה ישרת בעבור אחר נחל המים הזדונים.

פסוק ו
ברוך, שלא נתננו - שב אל בלעונו חיים.

פסוק ז
נפשינו כצפור - הטעם שלא היה לנו כח להמלט, כי היינו כצפור רק נמלטנו בשם ה' לבדו שהוא עושה הכל ומי יעמוד לפניו על כן -

פסוק ח
עזרנו - שבידו העליונים והשפלים.

פרק קכה

פסוק א
שיר המעלות הבוטחים - לעתיד.
לעולם ישב - בימי המשיח.

פסוק ב
ירושלים הרים - שהם עומדים סביבה והשם סביב עמו בתוכה, על כן לא יוכל האויב לבוא לצור על ירושלים.

פסוק ג
כי - טעם גורל הצדיקים – הם ישראל שנחלו את הארץ כמו ובהפילכם את הארץ, בגורל.
שבט הרשע - הם גויי הארצות. וטעם למען כטעם: אשר לא ילמדו אתכם.

פסוק ד
הטיבה - יתפלל המשורר או על דרך נבואה.
וטעם בלבותם – כי היושר בלב הוא והוא היסוד והדבור והמעשה כמו בניין.

פסוק ה
והמטים - כמו: ומטי גר ולא יראוני והבי"ת חסרה, כמו: הנמצאים בית ה' וככה הוא והמטים בעקלקלותם, יתפלל שירחיקם השם ויהיו עם פועלי און עם הגוים, אז יהיו שלום על ישראל.

פרק קכו

פסוק א
שיר המעלות, בשוב ה' - טעם זה השיר כטעם שיר העליון.
שיבת - על משקל שבתם וקימתם כן יאמר ישראל בשוב השם שבותם, אין אדם רואה בהקיץ הפלא הזה רק בחלום.

פסוק ב
אז, פינו - לשון יחיד, כמו: נפשינו כצפור נמלטה. והטעם: כי כל אחד אז יאמרו אלה לאלה, או מבשרים בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה שהשיב שיבת ציון.

פסוק ג
הגדיל - בראותינו כך, אז נשמח.

פסוק ד
שובה - המשורר ידבר על לשון ישראל.
כאפיקים - כמים חזקים.
בנגב – לעולם חם, בעבור השמש, או לשון תרגום נגובו מיא.

פסוק ה
הזורעים - המשיל הגלות לנגב שאין שם מים, והישועה כאפיקי מים ודימה בני הגלות הזורעי. והטעם: שומרי התורה.

פסוק ו
הלך ובכה - הטעם: היה בוכה שיפחד שיאבד הזרע.
וטעם משך – הכלי שיש בו הזרע.
וי"ו אלומותיו – שב אל הזרע וזה משל לשכר שומרי התורה וסובלי הגלות.

פרק קכז

פסוק א
שיר המעלות לשלמה - בעבור שלמה, כמו: וללוי אמר וזה השיר חברו אחד מהמשוררים על שלמה כאשר חפץ דוד לבנות בית לשם והתנבא נתן, כי שלמה בנו יבננו אז שמח דוד אחרי דואג והחל המשורר להזכיר כי הכל ביד השם ולא כפי מחשבות אדם ולא כפי שיפצר במעשיו יתחזק ככל כחו. והנה החל להזכיר הבנין שהוא צורך גדול לבני אדם. ועוד כי היתה במחשבת דוד לבנות הבית והכין הכסף והזהב והנחשת.
וטעם שוא עמלו – אם לא יעזרם השם, או יביא רוח ויהרס הכל והנה הזכיר בעלי האומנות והם הבונים, ואחרי כן שומרי הבנין הם שומרי העיר,
ומלת שקד – כמו לשקוד על דלתותי ואחר כך הזכיר אנשי סחר העיר. ואמר: שוא, משכימי קום – למלאכה או לסחורה.

פסוק ב
אוכלי לחם - בעצבון.
וטעם משכימי קום – לשוק.
וככה מאחרי שבת – שם.
כן יתן - השם הנזכר למעלה לאוהבו.

שינה - על דרך מתוקה שנת העובד. והנה הטעם הכל נגזר מהשמים ולכל יתן השם כאשר גזר, לא כמחשבת אדם מרוצתו ויגיעתו ותחבולותיו.

פסוק ג
הנה - גם אם ישכב אדם עם נשים רבות פעמים אין קץ להם לא תקבל האשה ההריון רק בעת שגזר השם, כי בידו מפתחות כל רחם ומתנת הבנים היא נחלה יתננה לאשר חפץ.
שכר - הטעם שכר המעשה והוא פרי הבטן.

פסוק ד
כחצים - שהם חזקים.
כן בני הנעורים - ולא כן בני הזקונים.

פסוק ה
אשרי - אחר שדימה הבנים לחצים להלחם עם האויב, אמר: אשר מלא את אשפתו מהם - דרך משל.
לא יבושו - האב והבנים.
וטעם בשער – לעיני הכל והטעם להזכיר כי דאג דוד כאשר נאמר לו והוא לא יבנה הבית, בעבור שינקמו אויביו וישמחו וכאשר הגיד לו נתן, כי בנו היוצא מחלציו יבנה הבית סרה כל דאגתו.

פרק קכח

פסוק א
שיר המעלות - כטעם העליון בדברי הבנים אשרי כל ירא ה' – שלא יעשה מצות לא תעשה מיראתו השם.
ההולך בדרכיו - בדרכי השם הם מצות עשה.

פסוק ב
יגיע - בעבור נפשך בטרף הבא בידך, ביגיע כפך אשריך.

פסוק ג
אשתך כגפן פוריה - שתלד בעתה. וטעם כי כל גפן הוא מחוץ לבית מגולה לנגד השמש, על כן אמר לנגד זה כשתילי זיתים, בכוחם ושלא יבול עלי העץ הזית.

פסוק ד
הנה - היא זאת הברכה שיבקש ירא שמים בעולם הזה.

פסוק ה
יברכך - הטעם זאת הברכה תבוא לך מאת הכבוד שוכן בציון. והטעם הבית הסמוך בציון הוא בית השם.
וטעם וראה בטוב ירושלם – בלכתו שלש רגלים.

פסוק ו
וראה - ישרת בעבור אחר. וכן הוא וראה שלום על ישראל.

פרק קכט

פסוק א
שיר המעלות - דברי המשורר ידבר על לשון ישראל בגלות.
רבת - פירשתיו.
יאמר נא ישראל - בדרך נבואה, כי כן יאמר רבת פעם אחרי פעם. והטעם: אף על פי שצוררים לא יוכלו לאבד זכרם.

פסוק ג
על - אע"פ שעל גבי חרשו חורשים. והטעם: הבזיון והשפלות, על דרך: ותשימי כארץ גוך.
למעניתם - מגזרת כבחצי מענה.
טעם קצץ - כאשר יקצץ העבות לא יוכלו לחרוש על גבי. והטעם כי השם יסיר סבלם מעל שכם ישראל, בהכרת מלכותם.

פסוק ה
יבשו - באחרונה.
וטעם ציון – כנסת ישראל.

פסוק ו
יהיו כחציר - הצומח בגג שלא יעמוד.
שקדמת - קודם שיצא לידי פועל, כמו שליפת החרב והנעל מיד יבש.

פסוק ז
שלא - וזה החציר אין תועלת לו וזה הפך בא יבא ברנה נושא אלומותיו.
וחצנו - כמו גם חצני נערתי והוא פועל.
מעמר - מאסף העמרים.

פסוק ח
ולא - מנהג העוברים לאמר לקוצרים השם יברך את אשר נתן לכם. והטעם: כי בני אדם לא ישבחו על תורתו ואמונתו בלבם שאין בם אמונה, על כן דימה ישראל שומרי תורה בזורעים וגויי הארצות השומרים הבליהם, דימה לחציר גגות.

פרק קל

פסוק א
שיר המעלות ממעמקים - טעם ממעמקים - בעבור היות ישראל בגלות ודלות וקלות ושפלות.

פסוק ב
אדני - בעבור היותו במעמקים, צועק שמעה בקולי.

פסוק ג
אם - הטעם: הושיעני מהרה ואל תזכור לי עונות שעברו כי לא אוכל לענות ולהשיב.

פסוק ד
כי - הטעם כאשר תסלח לעוני - ישמעו חטאים וישובו גם הם ויניחו חטאם, ואם לא תסלח - לא ייראוך ויעשו חפצם ככל אות נפשם.

פסוק ה
קויתי - לשמוע בקולו.
ולדברו - לגזירותיו.

פסוק ו
נפשי - קותה לה' יותר משומרים החומות לבקר, וטעם להזכירו פעמים, כי הם מחזיקים נפשם ומנחמים לבם כי ישנו לבקר.

פסוק ז
יחל - לשון הציווי מהבנין הכבד וזה דברי המשורר יוכיח ישראל וכמה בני אדם פדה.

פסוק ח
והוא יפדה - אותך מכל עונותיו, כנגד אם עונות תשמר יה.

פרק קלא

פסוק א
שיר המעלות, ה' לא גבה לבי - בסתר ולא רמו עיני בגלוי.

ולא הלכתי - פועל עומד כמו קודר הלכתי ואם הוא יוצא, יחסר לבי וזה ההלוך בלב ובמחשבה.
מלת ממני - משרתת לגדולות ולנפלאות.

פסוק ב
אם, שויתי - כמו נשתוה או שמתי כמו שויתי ה'.
ודוממתי - מגזרת דומם או מן דמיון.
וטעם כגמול – בעבור שהזכיר ולא הלכתי והנה הגמול אין לו כח להלוך אם לא ישען על אמו כי מיד יפול, והנה כגמול עלי נפשי הטעם כפול.
ומלת עלי – כמו בעיני. ויש אומרים: כי הוא דרך תפלה כי לא חשבתי בלבי לבקש סודות ונפלאות ממני, רק אם לא שויתי נפשי כגמול עלי אמו - כגמול עלי תהיה נפשי, על דרך: תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי. ואמר דוד הנה אני כל מבטחי בשם וככה עשה ישראל.

פסוק ג
על כן יחל - לשון ציווי.

פרק קלב

פסוק א
שיר המעלות - יתכן שזה השיר חברו דוד בהתכסותו בשק הוא וזקני ישראל בהיות הדבר בעם ולא מצא מקום להקריב קרבן בעד ישראל, כי מקום המשכן רחוק היה.
זכור, עונותו - מגזרת עינוי והוא שם מהבנין שלא נקרא שם פועלו.

פסוק ב
אשר - אז נשבע.
וטעם לאביר יעקב – כי יעקב נדר נדר והשלים נדרו במקום שאמר יהיה בית אלהים.

פסוק ג
אם - נדר שלא יבא אל ביתו לירושלם ולא יעלה על ערש שהוא יציע לו.

פסוק ד
אם - בכל כחו. והנכון שהיא שנת צהרים וכבר הזכרתי דעתי במלת שנת שהיא קמוצה, כמלת עזי וזמרת יה.

פסוק ה
עד אמצא - ידענו כל הארץ לשם היא כולה, רק יש מקומות נכבדים שהם יותר נכבדים, על כן: וזה שער השמים.

פסוק ו
הנה - אמר רבי משה: שמענוה על ידי דוד שהיה מאפרתה. והנכון בעיני: כי בימים שעברו היו אומרים בני איש ששמענו מפי נביאים, כי המקום הנבחר קרוב הוא אל בית לחם אפרתה, רק המקום לא נודע אם מזרח בית לחם או מערבו או לצפונו או לדרומו, וידוע כי עד היום אין בין ירושלם ובין בית לחם רק כמו שלש פרסאות.
בשדה יער - ששם גורן ארונה היבוסי.

פסוק ז
נבואה - ראינו ששם בנה דוד מזבח לשם ויכפר על בני ישראל ויענהו השם באש מן השמים, ושם אמר: זה הוא בית אלהים:

פסוק ח
קומה - דרך משל, קום ולך אל המקום אשר תנוח בו.

פסוק ט
כהניך - הם בני אהרן.
וחסידיך - הם הלוים המשוררים. וטעם לאמר על הכהנים בגדי צדק, כי הם מורים את התורה ושופטי ישראל.

פסוק י
בעבור - דבק עם קומה ה'.
אל תשב פני משיחך - הוא דוד, כי הטעם כפול כמשפט, פירש טעם בעבור וזה הוא נשבע הטעם כאשר אמרתי, כי השמות הם בכח הפעלים.

פסוק יא
נשבע ה' לדוד - שבועה שלא יסור ממנה.

פסוק יב
אם, ועדותי - החולם תחת שור"ק או היא מלה זרה מורכבת מלשון יחיד ורבים, כמו: והפלא ה' את מכותך, ומ"ם אלמדם שבה אל בריתי ועדותי, ומלת גם הם ישבו גם בניהם:

פסוק יג
כי - הזכיר ציון בעבור שנקראה עיר דוד, כי שמח בהגלות לו כי הר בית ה' הוא ציון.

פסוק יד
זאת - ידבר על לשון השם.

פסוק טו
צידה - הארץ תהיה נעמה ומבורכת. וטעם להזכיר צידה, מגזרת צדה לדרך ובאה זאת המלה על דרך אצל פנה כי ברכה תמצא בכל צדה שיוליכו ממנה העוברים.

פסוק טז
וכהניה - שהם לובשים בגדי כהונה, אולי הם בגדי צדק ילבישם בגדי ישע, כדרך: הלבישני בגדי ישע - שתהיה ישועה מפורסמת ונראה עליהם כבגד.
וחסידיה - הם הלוים.

פסוק יז
שם - בדרך נבואה כי תעמוד מלכות דוד.
ערכתי נר - הטעם כפול, כמו: יערוך אותו אהרן ובניו.

פסוק יח
אויביו - אמר אלביש בשת אויבי דוד הפך שילביש ישע הכהנים המתפללים בעדו וישוב מלת נזרו למלת שם אצמיח קרן לדוד.
יציץ נזרו - כמו יצא ונראה, וכמוהו מציץ מן החרכים.

פרק קלג

פסוק א
שיר המעלות - הנה הזכיר בשיר העליון אצמיח קרן לדוד והטעם בית דוד הזכיר כי יהיו לאגודה אחת בימי שלמה עם אחיו ותחסר מלת דבר, וכן הוא: הנה מה דבר טוב ומה דבר נעים, כי טוב ונעים תואר והמתואר חסר וטעם גם רמז לכהנים, או הנכון להיות אחים על חברת הכהנים. וטעם גם על הכהן הגדול.

פסוק ב
כשמן - הוא שמן המשחה על כן הודיעו פירוש, על כן הוא נפתח כי הוא שמן הידוע, כי הוא קודש והנמשח בו קדוש.
והזכיר אהרן – כי הוא היה ראש המשוחים.

פסוק ג
כטל - אמר רבי משה: מה טעם הר חרמון להר ציון?! ופירש בו: כטל חרמון שראוי להיותו יורד על הררי ציון. והנכון בעיני: כי כטל ישרת אחר וכן הוא כטל חרמון - כטל

שיורד והנה הזכיר שני דברים, על דרך: יכפה אף ורבים כמוהו, כי הברכה בטל אז תרבה התבואה שחיי האדם תלויין בה.

פרק קלד

פסוק א
שיר המעלות הנה ברכו - הנה כאשר תהיו כטל חרמון מבורכים, הנה אתם חייבים לברך את השם.
וטעם בלילות – שתברכוהו גם בלילות על הטובות שעשה עמכם והוא מדבר לכהנים על כן -

פסוק ב
שאו ידיכם - ביום וזהו וישא אהרן את ידיו.
וברכו את ה' - ביום זה, הוא ברכת כהנים.

פסוק ג
הללויה - דברי המשורר לכהנים הלוים המשוררים.

פרק קלה

פסוק א
הללויה - דברי המשורר לכהנים הלוים המשוררים.

פסוק ב
שעומדים - הם הכהנים המקריבים העולות בחצוצרות, הם המשוררים.

פסוק ג
הללויה - פעם אחר פעם.
כי נעים - תאר לשם הנכבד.

פסוק ד
כי - שאתם זרעו.

פסוק ה
כי - התברר לי עוצם גדולתו, על כן אשאל מכם שתברכוהו ותהללוהו מכל המלאכים העליונים והאלהים השפלים שהם האלילים, וקראם אלהים - כנגד מחשבות עובדימו כמו חנניה הנביא והוא היה נביא שקר ורבים כאלה במקרא, והראיה הגמורה על גדולת השם.

פסוק ו
כל אשר - הזכיר בשמים ובארץ בימים, שהם רבים וכל תהומות.

פסוק ז
מעלה - כתוב בירמיה: היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים בתולדותם יתנו רביבים רק הכל בחפץ השם. וכן אמר איוב: עושה גדולות עד אין חקר ואחריו הנותן מטר.
נשיאים - איד הארץ שיעלה.
וטעם מקצה הארץ כנגד מקצה השמים מוצאו, כי העגול אין לו ראשית רק כנגד המחל וכנגד הסמך הדבר אליו והנם הטעם מכל מקום.
וטעם ברקים - כי הם אש עם מטר שהוא מים, ולמ"ד למטר בעבור, וטעם אוצרות לרוח שהם בכח, כי הכח דבר אצור והנה התברר כי כל חפצו יעשה והנה ראיה אחת וראיה שנית אותות השם במצרים. והזכיר תחלה מכת בכורות, בעבור שני דברים: האחד: כי עיקר יציאתנו ממצרים היה בעבור מכת בכורות וכן כתוב הנה אנכי הורג את בנך בכורך. והשני: בעבור שנמלטו בכורי ישראל והנה היה נס בתוך נס.

פסוק ט
שלח - הם שהיו לפני מכת בכורים ויו"ד בתוככי לנוכח מצרים וכמוהו ועוררתי בניך ציון על בניך יון.
והזכיר בפרעה ובכל עבדיו – ואף כי בעמו.

פסוק י
שהכה, מלכים עצומים - כמו מלכי מדין, או הפירוש הבא אחריו.

פסוק יא
לסיחון - הזכירם בעבור תקפם וכלל באחרונה ולכל ממלכות כנען.

פסוק יב
ונתן - ארץ סיחון ועוג וכנען לנחלה פירוש של ישראל לבדו נתנם לנחלה.

פסוק יג
ה' - אחר שהזכיר אלה השתים הראיות אמר על כן: שמך לעולם עומד וזה השם נודע לישראל לבדו, ועליו הוא נקרא והוא יעמוד, כי השם יעמידנו ואם עבר על ישראל רע, עוד ישוב כשהיה על כן -

פסוק יד
כי ידין - כאשר דן עמו מיד פרעה.

ועל עבדיו יתנחם - דרך משל וכאשר יקח השם דין עמו מיד הגוים לא יצילום עצביהם, כמו אלהי מצרים שעשה השם בהם שפטים.

פסוק טו
עצבי - קראם עצבים דרך בזיון, שאין בהם תועלת רק עצבון חנם.
וטעם מעשה ידי אדם – כי עושם נכבד מהם.

פסוק טז
פה - וכבוד האדם על כל נבראי מטה בנשמה העליונה בעלת הדיבור, על כן אמר: פה להם. ואחר כן הזכיר הרגשת העין גם האזנים שהם נכבדות בהרגשות והניח השלש האחרות.
וטעם אף אין יש רוח בפיהם – הרוח שהוא הגוף שימצא לאדם ולבהמה ולעוף לכל מרגיש והוא עיקר כל הרגשות, והנה העצב פחות מכל מרגיש.
וטעם בפיהם – כי הרוח הנכנס מהפה יחיה יעמוד זה הרוח בלב ובצאתו מהלב יצא בפה, על כן אמר: בפיהם.

פסוק יח
כמוהם - שהם בלא נשמה ובלא מראה ושמע וריח.

פסוק יט
בית, ברכו את ה' - שהבדיל אתכם מן העמים וכלל בתחלה בית ישראל, ואחר כך הזכיר נכבדי הנכבדים שהם: בית אהרן ואחר כן כלל כל השבט וכלל באחרונה כל יראי ה' מישראל ומן הגוים וזאת היא הברכה.

פסוק כא
ברוך ה', הללויה - שתאמרו ברוך ה'.

פרק קלו

פסוק א
הודו - דברי המשורר לישראל והטעם כי הוא טוב.

פסוק ב
הודו לאלהי האלהים - המלאכים העליונים שאינם גופות ולא כגופות.

פסוק ג
הודו לאדוני האדונים - המלאכים - הם אדוני הארץ.

פסוק ד
לעושה נפלאות - מעין והם העגולות הכבודות שהם צבא השמים.

פסוק ה
לעושה - הכל דבק עם הודו, זהו הרקיע - שהוא שמי הארץ.

פסוק ו
לרוקע - כי המים תחת הארץ בחצי הכדור כאשר פירשתי בפרשת בראשית.
ומלת רוקע – פועל ונפתח הקו"ף בעבור אות הגרון והנה הזכיר, מה שהוא על ראש עין האדם והארץ אשר תחתיו.

פסוק ז
לעושה - הזכיר שני המאורות, כי חיי האדם תלויין בהם ואחר כך פירש כל אחד מהם.

פסוק ח
את השמש - לבדה ואת הירח משתתפים ובעבור היות השמש בלילה תחת הארץ, אין כח לה ולולי אור הלבנה והכוכבים לא ישאר חי וצמח. ועם כל אלה הזכיר: כי לעולם חסדו שהוא עושה כן תמיד. ושב עתה להזכיר כי חייבים אנחנו להודות לשם על האותות שעשה בעבור עמו והחל למכה אחר שהזכיר למכה מצרים פרט בבכוריהם וזה חסד גדול עם ישראל להנקם מאויביהם.

פסוק יא
ויוצא מתוכם - מתוך מצרים.

פסוק יב
ביד - רמה, לא כעבדים הבורחים מפני אדוניהם.

פסוק יג
לגוזר - גם זה חסד היה, כי היה יכול להעבירם במים ולא ימותו, רק יעברו בפחד ובעצבון.

פסוק יד
והעביר - זה הכתוב לאות, כי נכנסו בים הרבה רחוק מהיבשה, וזה טעם בתוכו.

פסוק טו
ונער - הנה פרעה טבע וכל חילו אז היו ישראל חפשים, וזה טעם כי לעולם חסדו עם ישראל.

פסוק טז
למוליך - בענן וזה חסד, או במדבר הגדול ככתוב: לכתך אחרי במדבר.

פסוק יז
למכה - ויהרוג - הטעם כפול, ועתה פירש אותם בעבור שהיו חזקים. וכן אמר הנביא על האמורי: אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים וככה: מיד האמורי בחרבי ובקשתי, כי לא שלם עון האמורי.

פסוק יח
למכה - ויהרוג - הטעם כפול, ועתה פירש אותם בעבור שהיו חזקים. וכן אמר הנביא על האמורי: אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים וככה: מיד האמורי בחרבי ובקשתי, כי לא שלם עון האמורי.

פסוק כא
ונתן - שלא היה בברית לתתה להם, על כן הזכירה נחלה.

פרק קלז

פסוק א
על נהרות בבל - בראש הספר הזכרתי דעת המפרשים במזמור הזה וזה המזמור נאמר על לשון הלוים, שהם המשוררים בגלותם על בבל.
וטעם על נהרות – בהתבודדם מהבבליים שלא ישמעו בכייתם. ועוד: בעבור שאמרו: תלינו כנורותינו.
וטעם ישבנו – כמו משתוממים, יושב משמים, על כן מלת גם.

פסוק ב
על - אמר ר' משה: כי בתוכה בתוך ציון טרם גלותם. ולפי דעתי: כי בתוכה בבבל והעד: על נהרות בבל, שהערבים סביבות הנהר ובעבור שאמר: נהרות, לאות כי היו רבים ולא היה בירושלם נהר כי גיחון סתמו חזקיהו ככתוב בדברי הימים. ועוד ראיה אחרת: כי שם על בבל, כי שם היו אומרים שירו לנו.
ומלת ותוללינו – קשה. ורבי יהודה המדקדק אמר: שהוא מגזרת על הר גבוה ותלול בדרך רחוקה. ורבי משה הכהן אמר: כי ותוללינו מגזרת יללה על משקל ותושבינו כאילו אמר יללתינו וככה פירש ותחת יללתינו היתה שמחה להם. ולא דבר נכונה, כי אין בכתוב זכר ותחת גם יללתינו היתה שמחה להם, אם כן למה היו מבקשים שישירו?! והטעות הגדולה שתושיבנו תואר אדם ותוללינו שם. וכפי דעתי הנה מצאנו שרה את אלהים תשתרר עלינו גם השתרר. וכן: שסוהו כל עוברי דרך מפעלי הכפל והמה שוסים את הגרנות, שרשו שסה וככה יהיה תלל גם תלה שנים שרשים, והטעם אחד. והנה

ותולליבו, כמו תלינו כנורותינו והנה ותוללינו ותליתינו כלי השמחה והנה הטעם כפול וזאת היתה תשובתינו איך נשיר?!

פסוק ד

נכר - תאר, כי אדמת מלה סמוכה לשון נקבה אדמת גוי נכר, או אדמת אל נכר הפך שיר ה'.

פסוק ה

אם - דברי כל אחד מהמשוררים בלבם.
וטעם אשכחך – כנגד בזכרנו.
וטעם ימיני – בעבור כנורותינו, כי בימין נגון היתרים ופעול.
תשכח ימיני - חסר כמו המעשה והזכיר על הימין תשכח, דרך משל.
ויש אומרים: שפירושו: תיבש – בלי חבר:

פסוק ו

תדבק - טעם לשוני כי הלשון הוגה בשירים,
אזכרכי - בדבור כמו ומשא ה' לא תזכרו עוד.
אם לא אעלה - הטעם שיקדים זכר ירושלם, על ראש שמחתו.

פסוק ז

זכור - איננו מדבר על גלות טיטוס כאשר חשבו רבים, כי הנה אחרי כן הזכיר בת בבל. ועוד: כי טיטוס הרשע לא היה מזרע אדום, כי אנשי רומא הם יונים בראיות רק כאשר היה אדום תחת יד ישראל, היו שמחים במפלת ישראל, וככה כתוב בספר עובדיה: גם שישי ושמחי בת אדום והחרפה שהיו האדומיים מחרפים את ישראל יום שנלכדה ירושלם ונשרף ההיכל על יד הכשדים היתה קשה לישראל יותר מצרתו. וכן אמר: ואל תגדל פיך וזהו זכור האומרים לבבליים גלו וערו יסודות ירושלם, והנה ערו מגזרת פתהן יערה והיה ראוי להיות על משקל כלו מעשיכם והרי"ש חסירה דגש כמנהג, ובעבור שהוא סוף פסוק היתה המלה מלעיל כמו כלו בעשן כלו ובעבור היות הטעם במלת ערו האחרון באות הראשון, על כן שב גם ערו הראשון מלעיל.

פסוק ח

בת - דברי המשורר מתפלל שתהיה בת בבל שדודה.

פסוק ט

אשרי - ספר אכזריות לבם שנפצו עוללי ישראל, על כן למעלה את גמולך:

פרק קלח

פסוק א
לדוד אודך בכל לבי - בנעלם.
נגד אלהים - הם הדיינים המקיימים משפטי אלהים בארץ.
אזמרך - בגלוי.

פסוק ב
אשתחוה - יש אומרים: כי היכל קדשך - השמים וזה רחוק, בעבור אשתחוה. והנכון: שהוא המקום שהיה שם הארון, מצאנו בכל ספר כל שמך בקמץ חטף, על כן לא דבר נכונה המפרש שאמר כי הגדלת על כל בחולם. והפעול שמך ותחסר וי"ו ואמרתך. והנכון בעיני: כי יש לשם הנכבד שמות תואר, כמו: אדני הקמוץ גם אלהים ואל שדי רק שם העצם הוא הנכתב ואיננו נקרא, הוא הנכבד והנורא על הכל וזה השם לא נודע, עד שבא משה אדונינו והשם אמר לו זה השם וזה הוא ואודה את שמך - שהוא שם העצם.
והנה הטעם כי הגדלת על כל - שם שיש לך שהם שמות התואר השם הנכבד שאמרת.

פסוק ג
ביום, תרהיבני - תחזקני.
עוז - פעול והנה מלת תרהיבני יוצאה לשנים פעולים.

פסוק ד
יודוך - טעם שמעו אמרי פיך - שמשחתני להיותי נגיד ועמים ישרתוני.

פסוק ה
וישירו - לא יהיה להם שירות חשק, או שירות מלחמות, רק שירות בדרכי השם ולספר מעשיו.

פסוק ו
כי - אז יתברר להם כי השם אף על פי שהוא רם על הכל, הוא רואה השפל כמוני שהייתי בתחלה רועה צאן וטעם רואה שיושיעני.
ומלת יידע – מהכבד, כמו ייטיב ונפתח הדל"ת בעבור אות הגרון.
ממרחק - ממקום רחוק כגבוה שמים מעל הארץ.
ומלת יידע – ילמדנו דעת שייסרנו, כמו: ויודע בהם את אנשי סוכות:

פסוק ז
אם - הנה ידעתי כי אתה רם ותראה השפל, על כן אדע אם אלך בקרב צרה אדע שתחייני.
ואיך תחייני? שתשלח ידך הנטויה ותושיעני.
על אף אויבי - אמר רבי משה: אף על אויבי. ולפי דעתי: שהוא כמשמעו, על אף אויבי כמו להכעיסם, והטעם בעל כרחם.

פסוק ח
ה' יגמר - חפצי בעדי או יגמור מעשי והנה הוא חסר, כמו תשכח ימיני והנה חסדך לעולם עומד, ואני מעשה ידיך, אם כן לא תרפני.
ומלת תרף – מהבנין הכבד כדרך למעשה ידיך.

פרק קלט

פסוק א
למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני - זה המזמור נכבד מאוד בדרכי השם ואין באלה החמשה ספרים מזמור כמוהו, וכפי בינת אדם בדרכי השם ודרכי הנשמה יתבונן בטעמיו.
ועתה אפרשנו בדרך קצרה בע"ה: החל חקרתני – כדרך: חוקר לב ובוחן כליות, ויכולת לדעת כל סודי.

פסוק ב
אתה - תדע שבתי וקומי. והטעם: כי תנועות האדם הפוכות והכל כפי צורך האדם ומחשבתו וחפצו, על כן מלת לרעי כמו מחשבתי וכמוהו: וברעיון לבו בארמית רעיונך על משכבך סליקו ובאה המלה עם למ"ד כמו: הרגו לאבנר.
וטעם מרחוק – מזמן רחוק, כמו מרחוק ה' נראה לי.
והנה הטעם: קודם רעי, כדרך: בטרם אצרך בבטן ידעתיך.
וטעם להוסיף אתה - כי אתה לבדך תדע מספר כל תנועותי, לא האדם בעצמו.

פסוק ג
ארחי - הזכיר הישיבה והקימה והזכיר ההליכה והיא ארחי והנה יהיה רבעי כמו בשכבי כי אלה הארבעה הנזכרים בקרית שמע. ורבי משה הכהן אמר: כי רבעי תרגום רבצי ופירוש זרית מן זר זהב והוא מהבנין הכבד הדגוש והטעם כאילו שמת זר זהב מקום שכבי וסביב כל ארחי. ומלת הסכנת פועל יוצא מגזרת ההסכן הסכנתי והטעם כמו הרגלת ומלת דרכי הם דרכי התולדת העין לראות והאזן לשמוע והחיך לטעום והלשון

לדבר והאף להריח וכל הגוף להמיש וכן מעשה כל אבר דבר ידוע לא יעשנו אבר אחר וחכמי התולדת יבינו זה והנה זה כדרך אם יוצר עין הלא יביט:

פסוק ד
כי - קודם שתהיה המלה שלימה בלשוני, אתה ידעת כולה ועוד לא שלמתיה.

פסוק ה
אחור, צרתני - מגזרת: וצרת עליה ואל תתמה בעבור שלא אמר צרת עלי, כי הנה כמוהו אל תצורם ואל תתגר בם.
ומלת וקדם – לפנים.
ואחור – הפך תנועת האדם. והנה הטעם: כי צרתני אחור ולפנים ותשת עלי כפכה ואין מצור ומצוק כזה.

פסוק ו
פליאה - שם התואר והמתואר הדעת וזאת הדעת המחשבת היא.

פסוק ז
אנה - אין יכולת באדם ללכת אם לא יוליכהו רוח השם, על כן אנה אלך מרוחך, והטעם כמו מפניך.

פסוק ח
אם - חשבתי בלבי אולי אוכל לעלות אל השמים שם אתה.
ומלת אסק – כמו תרגום וכמוהו: אש נשקה ביעקב, כמו עלתה אע"פ שהוא כתוב בשי"ן.
ואציעה - אם שמתי מצעי או יצועי.
שאול - שהוא תחתיות הארץ הפך שמים. והנה אציעה, פועל יוצא.

פסוק ט
אשא - דע כי נקראה פאת מערב ים, בעבור היות הים הגדול במערב ארץ ישראל, רק באחרית הים - הטעם: ים ממש, כי כבר הזכיר השמים והארץ שהמוצק הוא השאול, ועתה יזכיר הים.
וטעם כנפי שחר – אילו היו לו כנפים עפות במהרה שירימם וישאם, כי ברגע עלות השחר יהיה פרוש מקצה מזרח עד סוף מערב, האור הנראה בעבים לפני זרוח השמש, גם זה טעם נכבד.

פסוק י
גם שם - לא הייתי יכול ללכת אל אחרית ים, אם לא תנחני ידך.
והנה ידך תנחני ותאחזני ימינך – והנה הייתי כבורח מידך אל ידך.

פסוק יא

ואומר - כמו אמרתי אני עם לבי ומלת ישופני מגזרת נשף ואם הם שנים שרשים, כמו: כי מולים הם ונמלתם וכמהו אחרים.

והנה ישופני - כמו יסתירני. והטעם: אולי החשך יסתירני שלא תראה מה אני עושה, או מחשב.

ומלת ישופני - מושכת אחרת כמו והנבואה עודד הנביא והנה ולילה ישוב אור בעדני וזה אור כמשמעו. ור' משה אמר: כל הלילה יהי אור בעדני. והנכון בעיני: מה שהזכרתי והעד -

פסוק יב

גם - פעול יחשיך חסר לא יחשיך דבר ממך.

ומלת כחשכה כאורה – דרך קצרה כעבד כאדוניו כעמי כעמך והטעם עמי כעמך ועמך כעמי, אין הפרש ביניהם.

פסוק יג

כי - עתה יביא ראיה לדבריו.

וטעם כליותי – הם המקומות הנסתרות והם הקרבים כי הם בכרס הפנימית. ויש אומרים: כי הכליות נבראות תחלה, כי הם כמו שני סדני הגלגל. ויש אומרים: בעבור שיש להם כח בתאות המשגל על כן נקראו כליות מגזרת: נכספה וגם כלתה נפשי.

תסכני - אע"פ שהוא בסמ"ך הוא כמו ובעצמות וגידים תסוככני. והנה הטעם, כי אתה קניתני וסוככתני בבטן אמי, שהיא נסתרה ואין אור שם.

פסוק יד

אודך, נוראות - תאר לעלילות, כמו: וידבר אתם קשות.

וטעם ונפשי יודעת מאד – על דעת רבי יהודה הלוי: משכבו מנוחתו כבוד, נפלאים ממני מעשיך אף על פי שנפשי יודעת מאד. ולפי דעתי: כי הוא קשור, וכן הוא: ונפשי יודעת מאד והיא עדה כי נפלאים הם מעשיך. ורבי משה אמר: כי מאד דבק עם נפלאים מעשיך, כמו: אל תעזבני עד מאד, גם הוא נכון.

פסוק טו

לא, עצמי - הכח של תולדה שלא נראה ולא יצא במעשה בכח הזוקן בנער הקטן והדבור בנולד ואם הוא נכחד ממראה העין, גם ממראה עיני הלב לא נכחד ממך מגזרת לא נכחד מאדני.

עושיתי - מגזרת מעשה לא מגזרת ועסותם רשעים, ושם עשו דדי בתוליהן.

וטעם רקמתי – היא הצורה שיוצאה למעשה. אמר רבי משה: כי דבר דוד כנגד האב הראשון שנברא מן האדמה, על כן אמר: רקמתי בתחתיות ארץ. ולפי דעתי: כי על עצמו ידבר ודימה סתרי הרחם כמו סתרי תחתיות ארץ, והנה בחיות כתוב והנה אופן שפל כנגד אופנים למעלה ממנו.

פסוק טז

גלמי - הוא הגוף הראשון שהיה כמו טפה קטנה והוא מגזרת ויגלום, וכמוהו וחילופיהן בגולם שאין לו לב רק גוף לבדו.

וטעם ועל ספרך – כולם על איבריו כאילו צורתו כתובה על ספר והיא יוצאה בלא תוספת ובלא מגרעת.

ימים יוצרו - כמו בטעם הרים יולדו מגזרת יצירה.

וטעם ולא אחד בהם – בדרך אל"ף, כי על ספרך כל איברי ומתכונתם נכתבו באותם הימים שיוצרו ולא היה אחד מהם נכר ונבדל, כי בכח התולדת להיות צורת העין והאוזן והלב בטיפה הראשונה ואם אין שם אבר נבדל.

פסוק יז

ולי, רעיך - מחשבותיך כנגד בנת לרעי והטעם כי אתה תדע כל מחשבותי ואני לא אדע מחשבותיך כי נשגבו ממני ויקרים הם לדעתם והטעם דבר חדל הוא כמו ויקר פדיון נפשם ולעולם אם המחשבה אחת העלילות תהיינה רבות על כן אמר מה עצמו ראשיהם והטעם ראשי מחשבותיך:

פסוק יח

אספרם - איך אוכל לספרם והם רבים מהחול אילו הייתי תמיד מקיץ, כי חצי חיי האדם ישן הוא, ועודי עמך. שאהיה עמך תמיד ולא אמות, לא אוכל לספרם והנה הקיצותי ואין שם זכר שינה, כמו: אשבעה בהקיץ תמונתך. ופירוש אחר: אני בצדק אחזה פניך, במראות אלהים בלילה, על כן: אשבעה בהקיץ מתמונת מראות אלהים ומראות אלהים על שנים דרכים, ויהיה רעיך כאשר אני חושב בלבי לדעת רעיך, והנה הוא כמראה אלהים והגוף שוכב בהדבק נשמת האדם בנשמה העליונה, אז תראה תמונות נפלאות, על כן הקיצותי ועודי עמך, כי אין זה כדרך כל החלומות.

פסוק יט

אם - תשובת אם הלא משנאיך, אם אתה הרגת הרשע ואנשי דמים שהם חייבים מיתה, שאני אומר להם תמיד סורו ממני.

פסוק כ
אשר - השם הוא האמור אז יאמרו בך כפי מזמתם. ומלת נשוא פועל עבר והאל"ף נוסף, כמו: ההלכוא אתו, כי הוא, כמו: ונשו את כלמתם.
ומלת עריך – כמו אויביך ותחסר מלת אותך או שמך. ורבי משה אמר: כי נשוא פעול ועריך כנוי שמך, כמו כי נאץ נאצת את אויבי ה', אם כן יהיה נשוא פועל עבר.

פסוק כא
הלא - אשנאם בכל מאדי.
ובתקוממיך - תאר.
ואתקוטט - כמו: אקוט בדור והטעם כפול.

פסוק כב
תכלית, שנאתים - יהיו שנואים לי.
וטעם לאויבים – כאילו עשו לי רעה.

פסוק כג
חקרני - בעבור שהזכיר הרשעים שיאמרו בשם אמרות כפי מזמתם לא כפי האמת, אמר דוד כל שאלתי שתחפש רוחי תמיד.

פסוק כד
וראה - אם יש בלבי רגע אחד מחשבה בדבריך שאינה כהוגן, שלא תיטב בעיניך המיתני מיד.
מלת עוצב – כמו: מרי, כמו: מרו ועצבו את רוח קדשו, כונים להעצבה. והטעם: שיהיה השם בדרך משל עצב על הדבר ודע כי וי"ו ונחני כמו וי"ו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, ואשר לא שם לבו אל דבר ה', ויעזוב את עבדיו, וזה כפ"א רפה בלשון ישמעאל ואין יכולת באדם לדבר בה בלשון אדום.
בדרך עולם - הוא אל בית עולמו, ואורח לא אשוב אהלך, האורח עולם תשמור כאשר פירשתיו במקומו.

פרק קמ

פסוק ב
[למנצח מזמור לדוד -] חלצני ה' מאדם רע - זה המזמור חברו דוד לפני מלכו בימי שאול, כי היה מפחד מבני אדם שילשינוהו אל שאול. וכן אומר: איש לשון.
ומלת תנצרני – באה שלימה, כמו: וכל עצביכם תנגושו.

פסוק ג
אשר, יגורו - יקבצו כמו יגורו יצפונו. ויש אומרים: שהוא כמו: אל תתגר בם, והם שנים שרשים.

פסוק ד
שננו לשונם - שהוא נושך כמו נחש עכשוב שם חיה רעה נושכת.
סלה - באמת.

פסוק ה
שמרני - שב לפרש טעם שמרני ופירש אשר חשבו לדחות פעמי, כמו: ואת רגלי מדחי.

פסוק ו
טמנו, ליד - מקום, כמו: ויד תהיה לך - מעגל המקום הישר הדרוך תמיד.

פסוק ז
אמרתי - אין לאל ידי להמלט מהם או לעמוד כנגדם, רק בך ואתה לבדך אלהי.

פסוק ח
ה', סכותה - שיסוך ראשו כמו הכובע ולא יזיקנו חץ. והנה הטעם סכותה - כובע הישועה לראשי, על כן אמר: עז ישועתי.

פסוק ט
אל - מלת אל תפק - תשרת בעבור אחרת. וכן הוא זממו אל תפק אל ירומו סלה הוא והדומה לו, או יהיה דבק תפק עם ראש ובא ירומו תחת ירום. ורבי משה אמר: ראשים מה שיקרה מסיבי, עמל שפתימו יכסימו והטעם שהם מתפארים כי יאחזוני במוקשים.

פסוק יא
ימוטו, גחלים - מהשמים כמו גחלים בערו ממנו, ברד וגחלי אש.
באש יפילם - היא האבן שהיא ממיתה בריחה ואף כי בגופה.
במהמורות - מקום שפל, בעבור בל יקומו, ואין ריע לו בלשוננו.

פסוק יב
איש - יתכנו לו עלילות שלא יכון בארץ. והטעם: ישב ביישוב.
יצודנו - יצוד נפשו למדחפות, שידחפוהו אנשי ארצו.

פסוק יג
ידעתי - אז אדע.
ומלת יעשה – בעבור אחרת יעשה משפט אביונים.

פסוק יד
אך - טעם אך להוציא הרשעים, והישרים יתמידו לשבת את פניך - בבית התפלה:

פרק קמא

פסוק ב
תכון. קטרת - תחסר מלת כ"ף כקטורת לפניך, כמו: ונשלמה פרים שפתינו וככה מנחת ערב, כי הקטורת היא בבקר.

פסוק ג
שיתה - אמר רבי משה: כי שמרה שם כמו שמירה על משקל עצמה ירבה. ולפי דעתי: כי הפועל חסר כמו שיתה ה' מחסום, או כדמות מחסום.
ומלת שמרה – כמו: שמרה נפשי והצילני.
ומלת נצרה – לשון צווי והדגש נוסף בצד"י, לדבר בה צחות, כמו: אם יקרך עון וככה צד"י נצרה, כי היא חייך.
ומלת דל – כמו דלת, כי התי"ו סימן לשון נקבה הדלת תסוב על צירה, והנה הטעם כמו: פתחי פיך והטעם שיעזרנו שלא ידבר בלשונו מה שאיננו נכון.

פסוק ד
אל - וככה שיעזרנו לתקן סבות שלא יטה לו לדבר רע.
להתעולל עלילות - שיהיה בהם שום רשע עם אישים פועלי און.
ובל אלחם - כמו אל תלחם את לחם רע עין, ופירושו: אוכל.

פסוק ה
יהלמני - הטעם לא אחפוץ שאלחם עם הרשעים, רק אם יכני אילו היה מכה אותי ליסרני, מה שהוא צדיק, חסד היה עושה עמי ויוכיחני, זה היה נחשב בעיני כמו שמן ראש, זאת דעת רבי משה הכהן. ולפי דעתי: ששמן ראש כמו במנעמיהם. והטעם: שמן ראש כמו ראשית שמנים ימשחו בשמים, ראש שמן הרשעים לא ישברו ראשי כמו ולמה תניאון. והעד: כי עוד ותפלתי ברעותיהם, כי מנהג השמן להסיר שבר הראש, על כן זה היה להפך.
ואמר: יניא - כנגד יהלמני.
וטעם ברעותיהם – שתבוא עליהם רעה.

פסוק ו
נשמטו - במקומות הסלע נשמטו לרדוף אחרי נדיביהם ושופטיהם.

ושמעו - זה הוא: מרשעים יצא רשע.

פסוק ז
כמו - אמר רבי משה: זהו ושמעו אמרי, כי כולנו נמות. ולפי דעתי: שהטעם שברחו מאנשי דוד, על דרך: והתפרדו כל עצמותי.

פסוק ח
כי, אל תער - כמו: ותער כדה כי הרוח מלא הגוף.

פסוק ט
שמרני, יקשו לי - אלה ומוקשות אחרים פועלי און.

פסוק י
יפלו - כולם במכמור אחד מהם, כי כל מחשבותם וסודם.
יחד אנכי - אולי אעבור על הפח ואלכד ואתפש, כדרך: ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם, על כן היתה מלת יחד דבקה עם אנכי. ורבי משה הכהן אמר: כי הטעם יפלו יחד עד שאעבור אני ולא יתפשוני.

פרק קמב

פסוק א
משכיל לדוד - על נועם פיוט תחלתו משכיל.

פסוק ב
קולי - זה הוא קולי שאצעק אל השם.

פסוק ג
אשפוך - בעבור היות הקול בגלוי, יהיה שיחי בסתר.

פסוק ד
בהתעטף - כמו: תפלה לעני כי יעטוף.
בהתעטף - קצתי על קצתי ואתה ידעת הנתיב שחפצי ללכת בו. ורבי משה הכהן אמר: נתיבתי שהיא ישרה לנגדך ולא הזכיר הטומנים, כמו: אשר ילדה אותה.

פסוק ה
הבט - אמר רבי משה: כי הם על לשון צווי. ולפי דעתי: כי הבט - שם הפועל כמו והצל תציל וראה כמו ראות גם הוא שם הפועל, על משקל למען היה לה ברק.

פסוק ו
זעקתי - כאשר החל יזעק וטעם חלקי בארץ החיים - כי לא אקוה שירפאני אדם מארץ החיים, רק אתה חלקי.

פסוק ז
הקשיבה - כנגד קולי אל ה', כי דלותי מאד. בפנים בסתר כנגד רנתי.

פסוק ח
הוציאה - טעם ממסגר, בעבור היותו במערה וכבר הזכרתי כי כח השמות בפעלים אם כן הוא בי יכתירו צדיקים כתר. הטעם: שיתפארו כאילו כתר מלכות בראשם.

פרק קמג

פסוק א
מזמור לדוד ה' שמע תפלתי - בי"ת בצדקתך כבי"ת ענני במרחב יה. והטעם: שתראה צדקתך.

פסוק ב
ואל, את עבדך - כמו עם. והטעם: אם חטאתי לך אל תבא במשפט עמי עתה, כי צרה גדולה יש לי מהאויב וכלל כי לא יצדק לפניך כל חי ואיך אצדק אני?!

פסוק ג
כי, דכא - רמז לבוז ולקלון.
וטעם במחשכים – שהוא נחבא מפניו, או ידמה צרת הלב ליושב חשך שאיננו רואה.
כמתי עולם - שיש להם זמן רב שמתו.

פסוק ד
ותתעטף - מחשבת הנפש והעטף קצתה על קצתה.
בתוכי - הטעם כפול.

פסוק ה
זכרתי - הימים הקדמונים שהושעתני.
ומלת אשוחח – מהפעלים עלומי העי"ן והלמ"ד כפול, כמו יכונן.

פסוק ו
פרשתי - כל המתחנן שיבקש מה ינתן לו בידו, על כן אמר: ידי השתים.
וטעם: כארץ עיפה – שתקוה למים, כן נפשי תקוה לך.

פסוק ז
מהר - כי כמעט, כלתה רוחי, ונמשלתי עם יורדי בור. הטעם כפול, או מלת ואל תסתר, בעבור אחרת כמו בטרם הרים יולדו ואל אהיה נמשל עם יורדי בור.

פסוק ח
השמיעני - כאילו קול יקראני ממרום כי משם יעשה עמי חסד.
וטעם בבקר – כי רובי ההליכות והמלאכות תחלתם בבקר.
וטעם אליך נשאתי נפשי - כמו: ואליו הוא נושא את נפשו.

פסוק ט
הצילני - אמר רבי מרינוס ז"ל: כי אליך כסיתי, כמו: בך חסיתי. והנכון בעיני: כי מלת לקיחה תהי להפך בעבור אות אחריה, כמו: קחו מאתכם תרומה. והנה הטעם כמו תנו קחו לי שתקח לצרכו וככה סורה אלי שיסור ממקומו ויבוא אליה והפך זה סורה ממני אם כן מלת כסוי אם אמר: המכסה אני מאברהם ידוע ואם אמר המכסה אני אל אברהם הדבר יהיה להפך.
והנה הטעם הצילני מאיבי ה' - כי אליך אגלה אותם בסתר והנה תיקון הלשון, כי כסיתי זה הדבר מאחרים, כי אין לי צורך לגלות להם, יוכלו לעזור לי לבד אליך לבדך, כי אתה תוכל להצילני.

פסוק י
למדני - הרגילני כטעם: פרא למוד מדבר.
ויש אומרים: כי דימה עצמו שהוא בתוך הים, על כן יבקש רוח טובה שתניחהו ויצא לארץ, או תחסר אות בי"ת והוא הישר בעיני ברוחך טובה תנחני והתי"ו לנכח השם. ורבי שלמה ספרדי ז"ל אמר: כח מהרוח העליונה.

פסוק יא
למען - בעבור שיודיע שמך, או בעבור שאני עובד שמך.

פסוק יב
ובחסדך - עלי לבדי.
וטעם כי אני עבדך – לאות על הפירוש השני בפסוק, למען שמך ה' תחייני.

פרק קמד

פסוק א
לדוד ברוך ה' - זה המזמור חברו כאשר הניח לו השם מכל סביביו כי כן טעם כל המזמור.

המלמד – המרגיל.

פסוק ב
חסדי - הנה אתן לך כלל תאמר אלהי תהלתי גם תהלתי לבדו כמו הוא תהלתך אלהי צורי ברוך ה' צורי וכן אלהי חסדי גם חסדי ומצודתי. כי הטעם הכח שקבל מהעליון.
והנה חסדי – במנוחתי. ומצודתי - בצרתי.
הרודד עמי – יאמר כי הכל הבל כי מי יוכל לעמוד לפני מי שהשם עזרו.

פסוק ג
ה'. ותחשבהו – כי הוא מאומה אדם איננו רק הבל.

פסוק ה
ה'. הט - רמז לגזירות הבאות העתידות מהשמים. וטעם גע בהרים - באש היורדת. על כן ויעשנו - והטעם כי ההרים שהם עומדים אם תגע בהם מיד יעשנו אף כי האדם שהוא הבל.

פסוק ו
ברוק – כדרך וישלח חציו.

פסוק ז
שלח - כמו תשלח ידיך ישלח ממרום. ודמה האויב אל מים רבים על כן פירש מיד בני נכר.

פסוק ח
אשר - אמר בן בלעם כי וימינם לשון קדר שבועתם. והנכון בעיני שהוא כמשמעו והטעם כחם וגבורתם. והנה פיהם שוא וכחם שקר והנה הדבור והמעשה.

פסוק ט
אלהים שיר חדש - על החסד שהצלתני.
בנבל עשור - כבר פירשתיו שהוא בנבל בעשור.

פסוק י
הנותן. הפוצה - מגזרת ופצתה האדמה כדרך ויפרקנו מצרינו.
מחרב רעה - חסר וי"ו ורעה. ויש אומרים כי רעה תאר למחנה או עדה או חדה.

פסוק יא
פצני – פעם אחרת כן עשה עמי תמיד. והזכיר עם הראשון שיר חדש ועם האחרון שישכנו לבטח.

פסוק יב
אשר בנינו – הם מגודלים בנעוריהם כנטיעים.
בנותינו כזויות - ארמון מלך שהם מפותחות ומצויירות.
מחוטבות - כמו חטובות אטון מצרים.
תבנית היכל - הטעם כפול.

פסוק יג
מזוינו - זויות בתינו מלאים.
מפיקים - רמז למשרתים.
מזן אל זן - מין כתרגום למינו לזנוהי. וכן וזנים מרוקחים והטעם: מיני חטה ואורז ודוחן והדומה להם. ויש אומרים מגזרת מזון וזה המפרש אמר כי מלת מפיקים שבה אל מזוינו ופירושה כפי צורך המקום בלי חבר.
צאננו מאליפות - עושות אלף.
מרובבות - מגזרת רבבה בכח עליון. והטעם צאננו שהיו מאליפות שבו מרובבות.

פסוק יד
אלופינו - כמו שגר אלפיך וכמוהו ככבש אלוף.
מסובלים - כי הם סובלים העגלות המלאות.
אין פרץ - בחומות העיר.
ואין יוצאת - מהשערים הגדולים הידועים.
ואין צוחה ברחובותינו - כי כן היה מנהגם בבוא שמועה רעה כי נגף ישראל לפני אויביו.

פסוק טו
אשרי - ולמה באה לו כל זאת הטובה בעבור שה' אלהיו.

פרק קמה

פסוק א
תהלה לדוד ארוממך - בדבור ובאמונת הלב.
והזכיר המלך – כי הוא המלך באמת וזהו יסוד כל התהלה הזאת.
ואברכה שמך - להוסיף על רוממותיך. והנה הטעם שאדבר שאתה מרומם.

פסוק ב
בכל יום - יום אחר יום אברכה שמך עד שאהיה מהמהללים תמיד, שמעלתם גדולה מהמברכים.

פסוק ג
גדול - בעבור שהזכיר ואהללה שמך הזכיר, כי השם גדול מהמהללו, על כן: ומהולל מאד יותר ממהללו ובעבור שאמר שהוא גדול הזכיר כי לגדולתו אין חקר כי כל מלך בלתו, יש לגדולתו ראשית ואחרית ולגדולתו אינו כן.

פסוק ד
דור - עתה פירש טעם ומהולל מאד כי הדור שהלך יספר לדור הבא מעשיך הנוראים יגידו שני הדורות.
וטעם וגבורתך - כי מתהלות המלך היותו גבור.

פסוק ה
הדר - הדורות יגידו גבורותיך הנראות ואני אשיחנו עם לבבי.
הדר כבוד הודך - עקרי כבוד גבורותיך הנראות, גם דברי נפלאותיך שלא יבינום הדורות.

פסוק ו
ועזוז - ואלה הדורות יספרו הנוראות שעשית לעיניהם, כמו אותות מצרים ושאר נפלאות נוראות, רק אני גדולתך שהיא גדולת כבודך, אספר להם אולי יבינו.
והנה טעם נוראותיך - כי כן ראוי להיות המלך נורא.

פסוק ז
זכר - והמלך אם היה טוב כל אדם יביעו טובו ובא רב טובך. והטעם טובך הרב כמו בגדול זרועך שהוא בזרועך הגדול.
וצדקתך ירננו - גם ראוי הוא שיהיה המלך עושה צדק.
ומלת ירננו – בפרהסיא וזה אומרים - [חנון - להושיע המשוע אליו. ורחום – לשמור עבדו שלא יכשל.]

פסוק ח
חנון - להושיע המשוע אליו.
ורחום – לשמור עבדו שלא יכשל.

פסוק ט
טוב - וכל מלך לא יתכן להיותו טוב רק לאנשים מעט והשם לבדו טוב לכל גם המלך לא יתכן לרחם רק על עבדיו הנאהבים, והשם לבדו רחמיו על כל מעשיו.

פסוק י
יודוך - הנה כל מעשיך יודוך, כי כן אתה וחסידיך יוסיפו להודות לך.

פסוק יא
כבוד - ומה היא ברכת חסידיך? שילמדו כבוד מלכותך, לאשר לא ידעוך.

פסוק יב
להודיע לבני האדם - שהם קטנים.
וי"ו גבורותיו - שב אל כבוד מלכותך יאמרו ואין טענה איך סמך כבוד הדר מלכותו לכבוד מלכותך, כי הנה כמוהו: עד מלך מלכות פרס ותקנו קדמונינו בתפלה: וימליך מלכותיה. גם כן הכתוב: ומלכותו בכל משלה.

פסוק יג
מלכותך - כל מלכות תפסק ומלכות השם עומדת לנצח.

פסוק יד
סומך - וכל מלך זה ישפיל וזה ירים, זה יסמוך וזה יפול, כי לא יוכל לסמוך ולהרים הכל והשם לבדו הוא סומך הכל.

פסוק טו
עיני - עם מדינות המלך מפרנסים המלך והשם לבדו מפרנס הכל, לתת לכל אחד מהם מאכלו בעתו.

פסוק טז
פותח - ואתה הכתוב בפסוק העליון ישרת גם פה, וככה הוא ואתה פותח את ידך, וככה:
כי אלהי אבי בעזרי.
וטעם רצון – מה שיספיק להם.

פסוק יז
צדיק - אם טען טוען למה יאכיל אחד חטה ואחד שעורים? והנה התשובה: כי הוא יודע הטוב להם כי הוא בראם וידע תולדתם, כמו הרופא המצוה שיאכל כל אדם מה שהוא טוב לו. ועוד: כי השם כל מה שיתן בדרך חסד הוא, כי איננו חיוב עליו על כן: וחסיד.

פסוק יח
קרוב - אם המלך יהיה רחוק לא יכול להושיע קוראיו והשם לעולם קרוב הוא, רק לאשר יקראוהו באמת ולא לנסותו ואשר איננו ראוי להושיעו.

פסוק יט
רצון - הירא מהמלך יספיק שלא יעשה לו רע, והשם יעשה רצון יראיו.

פסוק כ
שומר - אם באה צרה ליריאיו יושיעם, רק אוהביו הוא ישמור אותם לא תבא להם רעה.

ואת כל הרשעים ישמיד - באחרונה, כי סופם הוא לאבדון והמלך לא יוכל להשמיד רשעי ארצו אולי יקשרו עליו, על כן יפחד או לא יכירם כי לא ידע הנסתרות והשלים כאשר החל.

פסוק כא
תהלת - ויברך כל בשר - שהוא נכון לברך על דרך: היא היתה אם כל חי.

פרק קמו

פסוק א
הללויה - דברי המשורר לישראל ואחר כן אומר לנפשו.

פסוק ב
אהללה אזמרה - בלשון, כי במותו איננו וזאת היא התהלה והזמרה להוכיח בני אדם.

פסוק ג
אל - יש אומרים: בבן אדם שאין לו תשועת אמת להושיעכם. והנכון בעיני: בבן אדם שלא יוכל להושיע נפשו.

פסוק ד
תצא - היא השוכנת בלב.
ישוב לאדמתו - כי העצמות במתכונת העפר והם מוסדי הגוף ופירוש עשתונותיו מחשבותיו, כמו: אולי יתעשת כמו: יחשוב אלהים יחשוב לי.

פסוק ה
אשרי - הטעם שלא ישען רק על השם לבדו ולא יבקש עזר מאדם.
וטעם אל יעקב בעזרו – שאמר והיה ה' לי לאלהים, כאשר פירשתי במקומו.

פסוק ו
עושה - הטעם כי השם יוכל לעשות כל חפצו, כי הוא עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם. שמים - הם המלאכים והצבא הגדול הם המשרתים, ובארץ העוף והחיה והאדם ובים בריאות גדולות.
השומר אמת לעולם - הם כללי כל מין שהם בארץ ובים, רק בשמים כל אשר בהם בפרטיהם הם שמורים לעולם, על כן לא תפחדו מאדם שיעשוק אתכם והוא מטריפכם לחם חקכם, והוא יתיר אסוריכם.

פסוק ח
ה' - הנה הטעם אין ראוי להשען אדם על אדם ואם אדם יחזק ממנו, ישען עליו בתפלתו אל השם וככה אם רעב או היה אסור וככה אם בא לו חולי עינים, או שהיה כפוף קבוע ערש לא ישען על רופא.
וטעם ה' אוהב צדיקים – שהוא ישמרם ולא יהיו עשוקים ולא רעבים או אסורים או עורים או כפופים.

פסוק ט
ה' שומר את גרים - שאין להם עוזר כי הם מגוי אחר.
ומלת יעודד – פירשתיה.
וטעם יעות - שיסבב סבות. ויתכן עלילות לעות דרכם, שלא ימלא שאלתם ולא יהיה חפצם.

פסוק י
ימלוך - אם השם הוא ככה, הוא ראוי להיותו מלך ולו לבדו תאות המלוכה, וחתם המשורר כאשר החל.

פרק קמז

פסוק א
הללויה - דברי המשורר בדרך נבואה ישבח השם בראותו בחזיון, כי השם יבנה ירושלם ויקבץ נדחי ישראל.
ומלת זמרה – שם הפועל, כמו: ליסרה אתכם והה"א נוסף כי ישרת בעבור אחר, כי טוב זמרה אלהינו כי נעים וכי נאוה - מגזרת תאוה כאשר פירשתי, שהמלה לבנין נפעל כמו וכל נעשה במרחשת.

פסוק ב
בונה, יכנס - כמו: לך כנוס את כל היהודים.

פסוק ג
הרופא לשבורי לב - הם אבילי ציון
ומחבש - כמו: לא זורו ולא חובשו. ור' יצחק הספרדי אמר: כי לעצבותם כמו לשון ישמעאל וכמוהו: ידיך עצבוני. ולפי דעתי: שהוא כמו נגעם, שהנוגע בעצב גדול בעבורם.

פסוק ד
מונה - בעבור שהזכיר נדחי ישראל שהם מפוזרים בכל הארץ, הזכיר כנגד זה: מונה מספר לכוכבים שהכוכבים הם מפוזרים בגלגל העליון והוא ידעם כולם, והנה יהיה הפרש בין מנין ומספר כי מספר הוא הפרט ומונה מספר הכל קרוב מגזרת מנין.
לכולם שמות יקרא - והטעם כמו: איש לא נעדר וזה אמת ונכון.

פסוק ה
גדול - אמר: מונה מספר לכוכבים כנגד ולתבונתו אין מספר.

פסוק ו
מעודד ענוים - הם השפלים והם נדחי ישראל.
משפיל רשעים - הם מלכי העמים שהיו תחת ידי ישראל.

פסוק ז
ענו - דברי המשורר לישראל, כמו וענית ואמרת. ויש אומרים: כמו קול ענות, וענתה שמה כימי נעוריה בעבור כתוב בכינור.

פסוק ח
המכסה - הטעם שהוא מראה גבורות בכל זמן, כדרך: עושה גדולות ואחריו כתוב הנותן מטר.
וטעם המכסה – כי עצם השמים לטוהר.
המצמיח הרים - שהם יבשים וחזקים.

פסוק ט
נותן - הזכיר הבהמה, שאין לה לב לתקן מזון לנפשה.
והזכיר מהעוף לבני עורב - כי חכמי הגוים אומרים, כי אבותם יעזבום בהולדם.

פסוק י
לא - הטעם אין חפץ השם בגבורה רק ביראתו, כמו: התתן לסוס גבורה. וטעם: בשוקי הוא הרוכב.

פסוק יא
רוצה - הטעם כי השם נותן לחם לכל בשר ולא בעבור גבורתם.
ובני עורב – לעדים נאמנים.

פסוק יב
שבחי - זה לעתיד כי העיר חזקה שיפחד האויב לבא עליה. ומה הוא החוזק?
שברך בניך - שהם רבים בקרבך.

פסוק יד
השם - הטעם אם תשכבו לבטח עם שובע גדול.

פסוק טו
השולח - כאשר הזכיר חלב חטים הזכיר סבתו והיא שאמירתו היא גזרתו.
ירוץ דברו - הטעם כפול, או על דרך ועל העבים אצוה מהמטיר, כן צוה להמטיר.

פסוק טז
הנותן - בעתו כי בהיותו רב בימי החורף, אז יהיה חלב חטים בימי הקיץ.

פסוק יז
משליך קרחו - כמו הקרח הנורא.

פסוק יח
ישלח, וימסם - השלג והכפור והקרח וישב רוחו מהבנין הכבד הנוסף, מגזרת רוח ה' נשבה בי, מהבנין הקל.

פסוק יט
מגיד דבריו - הטעם הגיד דבריו הם המצות ליעקב. וכן פירוש: חקיו ומשפטיו, כי הם סבת רדת הגשם בעתו, ככתוב בפרשת והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו.

פסוק כ
לא - הטעם שלא נתן תורתו רק לעמו לבדו שהבדילו להיות לו לעם סגולה, וחתם המשורר כאשר החל.

פרק קמח

פסוק א
הללויה - זה המזמור נכבד מאד ויש בו סודות עמוקים ועתה החל לדבר על שני עולמות: האחד: העולם העליון והוא העולם הרחב והגדול, ואחר כן הזכיר עולם השפל שהוא כמו הנקודה במחשבת החושב בעגולה גדולה, והחל לאמר: הללויה, אתם מן השמים הללוהו במרומים והטעם אתם הדרים בשמים המרומים, והם שמי השמים.

פסוק ב
הללוהו כל מלאכיו - הם שאינם גופות.
ואחר כן כל צבאיו - והם גופות טהורות ולא מורכבות, והם הכוכבים הרבים שהם בגלגל המזלות. ואחר כן הזכיר המשרתים והזכיר בתחלה שמש וירח, כי הם המושלים ואחר

כן הזכיר כל כוכבי אור, בעבור שיש להם אור גדול בעבור היותם קרובים אל הארץ. ואחר כן הזכיר שמי השמים והוא כדור אש שהוא סמוך אל כדור הלבנה. ואחר כן הזכיר כדור הסגריר והמים אשר מעל השמים - עד כה גבול העולם העליון והנה החל בנכבד והשלים בנבזה והפך זה עשה בהזכירו העולם השפל, ואמר על העולם העליון הדרים בו יהללו.

פסוק ה
כי הוא צוה ונבראו - גזר או חפץ.

פסוק ו
ויעמידם - פי' שלא ישתנו לעולם כי אינם מורכבים מארבע יסודות.
חק נתן ולא יעבור - החק אחד מהם או החק לא יפסק. והטעם: כי שבתאי יסוב גלגלו פעמים בתשע וחמשים שנה וכן לכל אחד חק עולם. ואמר הנביא: אם ימושו החוקים האלה, ועתה יחל להזכיר העולם השפל והחל להזכיר התנינים שהם בים כי הארץ והמים הם כדור אחד בראיות גמורות והנה תנינים שהם חיים, ותהומות שאינם חיים, והנה הזכיר האלה שהם תחת הארץ הנושבת ואחר כן הזכיר -

פסוק ח
אש וברד שלג וקיטור - וכולם מן הארץ הם בראיות חכמת התולדת והאש, היא הממיתה בריחה וההפך וברד והפך שלג קיטור והוא האיד העולה כדמות עשן , שהוא חם ורוח סערה עושה דבר השם בכל מקום והנה הזכיר גם אלה שהם על הארץ ואחר כן הזכיר -

פסוק ט
ההרים - והמלה מגזרת אנכי הרה שבהם יהיו המתכות כמו: ומהרריה תחצוב נחשת ברזל מעפר יוקח וגבעות בלא מתכות ואחר כן הזכיר הצמחים והחל עץ פרי וכל ארזים שאינם נותנים פרי, ואחר כן הזכיר -

פסוק י
החיה - שאינה ביישוב וכל בהמה שהיא ביישוב, כמו: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך ואחר כן הזכיר רמש האדמה, ולמעלה ממנו העוף וזה הוא: וצפור כנף ואחר כן הזכיר כל אדם והחל בנכבדים שהם מלכי ארץ וכל לאומים שתחת ידם, ואחר כן הזכיר שרים - הם המשתררים לעשות בחזקה בלא משפט וכנגדם וכל שופטי ארץ והאדם הם זכרים ונקבות על כן -

פסוק יב
בחורים וגם בתולות - גם הזכרים ישתנו כנגד הזמנים שפעם יגדל כחם ופעם יחסר, על כן: זקנים עם נערים ואמר אחר כן -

פסוק יג
יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו - שלא יכלה כאשר יכלו כל אלה ויאבדו הפרטים. וטעם כי נשגב שמו לבדו – שהוא שומר הכללים. והנה הזכיר כי כל הנבראים בעולם השפל יאבדו רק ישראל לבדו, על כן אמר: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו - שיתהללו בדבר זה חסידי ישראל שהם חסידי השם לא כל ישראל.

פסוק יד
ואמר חסידיו - והזכיר לבני ישראל ומלת עם איננה סמוכה אל קרובו - רק פירושו שהוא קרובו שהוא קרוב אל העם וכמוהו: לאיש חסידך.

פרק קמט

פסוק א
הללויה - בעבור זאת התפארת שנתן לכם השם לבדכם, שירו לו שיר חדש.

פסוק ב
ישמח ישראל בעושיו - לשון רבים, כדרך: כי בועליך עושיך, כמלת אלהים, וכבר פירשתיה בפרשת בראשית.

פסוק ג
יהללו - שאין לו רצון בכל הארץ, רק בעמו לבדו.

פסוק ה
יעלוזו - בכבוד הזה שיעמדו לנצח. והטעם: על נשמותם או לעתיד לבא. וטעם ירננו על משכבותם – בהתבודדם בלילה.

פסוק ו
רוממות - אמר רבי משה: כי ישבחו השם בבואם למלחמה. ור' ישועה אמר: רוממות אל בגרונם, כמו: חרב פיפיות בידם.

פסוק ז
לעשות - הטעם להשיבם לעבוד השם שכם אחד וזה בימי המשיח.

פסוק ח
לאסור - אחר שהזכיר לעשות נקמה בגוים - הזכיר גם מלכיהם, על דרך: ומלכיהם נהוגים.

פסוק ט
לעשות - יעשו בהם משפט שהיה כתוב לדור אחר להיות הדר הוא לכל חסידיו.

פרק קנ

פסוק א
הללויה - אמר רבי משה: בקדשו השמים. וככה ברקיע עזו, כמו: ועזו בשחקים. ורבי יהודה הלוי אמר: הללו אל שהוא בקדשו והטעם הדביר וההיכל וברקיע עזו הוא הארון וזה המשורר עם הלוים ידבר, שהם משוררים בנבלים ובכל מיני ניגונים.

פסוק ב
הללוהו - טעם בגבורותיו - שתהללוהו שתספרום.
הללוהו כרוב גדלו - הטעם הללוהו הרבה, כאשר גדולתו רבה.

פסוק ג
הללוהו בנבל - יש לו עשרה נקבים.

פסוק ד
הללוהו במינים - כלים רבים וניגון אחד.

פסוק ה
הללוהו בצלצלי שמע - שהם המצלתים הנזכרים בדברי הימים, זה הכלל אין דרך לדעת אלה כלי הנגונים, כי כלים לנגונים הרבה ימצאו בארץ ישמעאל ואנשי אדום לא ראום, גם יש באדום כלים לא שמעום חכמי ישמעאל.

פסוק ו
כל - אמר רבי יהודה: בעבור היות המנגן אומר נעימות על הכינור וישתנו הנעימות כפי אריכות הרוח וקוצר הקול או גבהותו או שפלותו או מהירותו על כן חתם כל הנשמה תהלל יה. ורבי שלמה הספרדי אמר: כי זה רמז לנשמה העליונה שהיא בשמים, ראה ספר תהלות תם ונשלם. ואברהם בנו מאיר כללם: ולא תמו תהלות אל לעולם, ומי הוא זה אשר החל וכלם.